

ΠΡΟΣΤΑΣΗ

Κριτική Αρθρογραφία και Νομολογία

ΑΦΙΕΡΩΜΑ

ΣΤΗΝ

ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΚΑΙ ΑΛΛΗΛΕΓΓΥΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ

A. ΤΟ ΤΟΠΙΚΟ ΣΤΟ ΕΠΙΚΕΝΤΡΟ ΤΟΥ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΟΥ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΥ

B. ΘΕΩΡΗΤΙΚΕΣ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΙΣ– ΕΡΓΑΛΕΙΑ– ΜΟΝΤΕΛΑ

Γ. ΜΕΛΕΤΕΣ ΠΕΡΙΠΤΩΣΗΣ– ΕΞΕΙΔΙΚΕΥΣΕΙΣ/ ΕΦΑΡΜΟΓΕΣ ΣΤΟ ΧΩΡΟ

Σοφία Αδάμ
Νίκος Αναστασόπουλος
Πασχάλης Αρβανιτίδης
Σταμάτης Αρναούτης
Ζωγραφιά Γιακουβάκη
Χρυσούλα Γουρνεζάκη
Δίκτυο Αντ/γής & Αλληλεγγύης
Αγ. Παρασκευής
Σόνια Ελευθεριάδου
Γεωργία Κανελλοπούλου
Τόνια Κατερίνη
Γιώργος Κολέμπας
Δημήτρης Κωνσάντος
Βασίλης Μπέλλης
Μιχάλης Μπούργος
Αντώνης Μπρούμας
Αλέξανδρος Γ. Οικονόμου
Θόδωρος Παντελάδης
Σταμάτης Στεφανάκος
Συν+πραξις Μεσογαίας
Πάνος Τότσικας
Τηλέμαχος Χατζηαθανασίου
Μαίρη Χριστοδούλου
Νίκος Χρυσόγελος

Επιστημονική Διεύθυνση Αφιερώματος:
Μιχάλης Μπούργος

πρ ΟΤΑ ση

Διμηνιαία Επιθεώρηση για την Τοπική Αυτοδιοίκηση
Κριτική Αρθρογραφία και Νομολογία

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟΣ ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ	ΝΙΚΟΛΑΟΣ Θ. ΜΑΥΡΙΚΑΣ Αντιπρόεδρος του Νομικού Συμβουλίου του Κράτους, ε.τ.
ΥΠΕΥΘΥΝΟΙ ΥΛΗΣ	ΑΓΓΕΛΙΚΗ ΒΛΑΧΟΥ Πολιτικός Επιστήμων, Εμπειρογνώμων Τοπικής Αυτοδιοίκησης ΚΙΜΩΝ ΣΙΔΗΡΟΠΟΥΛΟΣ Υπάλληλος του Υπουργείου Εσωτερικών
ΣΥΝΕΡΓΑΤΕΣ	ΓΙΩΡΓΟΣ ΠΕΡΔΙΚΑΚΗΣ τέως Υπάλληλος του Υπουργείου Εσωτερικών ΚΩΣΤΑΣ ΓΑΛΑΝΗΣ Υπάλληλος του Υπουργείου Εσωτερικών ΔΕΣΠΟΙΝΑ ΔΙΑΜΑΝΤΙΔΟΥ Προϊσταμένη του Τμήματος Αδειών Διαμονής του Υπουργείου Μεταναστευτικής Πολιτικής ΔΕΣΠΟΙΝΑ ΝΑΣΑΙΝΑ Υπάλληλος του Υπουργείου Εσωτερικών ΜΙΧΑΛΗΣ ΜΠΟΥΡΓΟΣ Σύμβουλος Μηχανικός Αναπτυξιακού- Χωρικού Σχεδιασμού
ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ- ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ ΑΦΙΕΡΩΜΑΤΟΣ	ΔΗΜΗΤΡΑ ΤΡΟΜΠΟΥΚΗ Υπάλληλος του Υπουργείου Εσωτερικών
ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ ΚΕΙΜΕΝΩΝ	ΚΩΣΤΑΣ ΚΑΤΣΟΥΛΑΚΗΣ
DTP	ΓΙΩΡΓΟΣ ΠΕΡΔΙΚΑΚΗΣ
ΣΧΕΔΙΑΣΗ ΙΣΤΟΤΟΠΟΥ	ΛΕΥΤΕΡΗΣ ΣΤΑΘΟΠΟΥΛΟΣ
ΕΚΔΟΤΗΣ	ΚΙΜΩΝ ΣΙΔΗΡΟΠΟΥΛΟΣ
ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΗ Δ/ΝΣΗ	www.diplous-autodioikisi.gr
ΤΟΠΟΣ ΕΚΔΟΣΗΣ	ΑΘΗΝΑ
ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑ	info@diaplous-autodioikisi.gr
ISSN	2459- 4172
ΠΑΡΑΠΟΜΠΗ	Ηλεκτρ. περιοδικό «πρΟΤΑση», τμ., τχ., σελ...

Περιεχόμενα

ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ ΑΡΘΡΩΝ, ΜΕΛΕΤΩΝ ΚΑΙ ΔΙΚΑΣΤΙΚΩΝ ΑΠΟΦΑΣΕΩΝ ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΗ	iv
ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ	260
A. ΤΟ ΤΟΠΙΚΟ ΣΤΟ ΕΠΙΚΕΝΤΡΟ ΤΟΥ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΟΥ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΥ	261
Το Τοπικό στο επίκεντρο του Στρατηγικού Σχεδιασμού: Ο ιδιαίτερος ρόλος της Τοπικής Αυτοδιοίκησης και της ΚΑΛΟ. Από τις «Αποβιομηχανοποιημένες Πόλεις» στα «Συνεργαζόμενα Χωρικά Συστήματα», Μιχάλης Μπούργος	261
B. ΘΕΩΡΗΤΙΚΕΣ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΙΣ- ΕΡΓΑΛΕΙΑ- ΜΟΝΤΕΛΑ	274
Συνεργασία Φορέων ΚΑΛΟ και τοπικής αυτοδιοίκησης: προκλήσεις και προοπτικές, Σοφία Αδάμ	274
Κρίσιμη μάζα, Κλίμακα, Εκπαίδευση, Νίκος Αναστασόπουλος	277
Τα κοινά ως θεσμός διαχείρισης των κοινών πόρων: η συμβολή της Έλινορ Όστρομ, Πασχάλης Αρβανιτίδης ..	280
Όταν η Κοινωνική και Αλληλέγγυα Οικονομία γίνεται κοινό. Ο ρόλος της τοπικής αυτοδιοίκησης,, Σταμάτης Αρναούτης	283
Η Πολιτική της Εγγύτητας-Εντοπιότητας, Γιώργος Κολέμπας	286
Ένα «Εργαστήρι Μάθησης» για το Κουκάκι, Εργαλείο Σχεδιασμού για τα Κοινά, Μιχάλης Μπούργος και Ζωγραφιά Γιακουβάκη	288
Συμπράξεις ΟΤΑ και ΚΑΛΟ: Νομικά Εργαλεία για μια Τοπικοποιημένη Οικονομία Εναλλακτική στην Ιδιωτική Οικονομία της Αγοράς, Αντώνης Μπρούμας	291
Τοπική Αυτοδιοίκηση και Άμεση Δημοκρατία, Πάνος Τότσικας	294
Μια νέα εταιρική σχέση αυτοδιοίκησης και κοινωνικής οικονομίας για αλλαγή μοντέλου, Νίκος Χρυσόγελος ..	295
Γ. ΜΕΛΕΤΕΣ ΠΕΡΙΠΤΩΣΗΣ- ΕΞΕΙΔΙΚΕΥΣΕΙΣ/ ΕΦΑΡΜΟΓΕΣ ΣΤΟ ΧΩΡΟ	303
Κοινωνική Ενέργεια και Συνέργειες. Το Κουκάκι δείχνει το Δρόμο, Ζωγραφιά Γιακουβάκη	303
Η ιδιαίτερη σημασία της ΚΑΛΟ σε έναν Ορεινό Δήμο. Η περίπτωση του Δήμου Βιάννου στην Κρήτη, Χρυσούλα Γουρνιζιάκη	309
Το Δίκτυο Ανταλλαγής και Αλληλεγγύης Αγίας Παρασκευής στηρίζει την ΚΑΛΟ, Συνέλευση Δικτύου Ανταλλαγής και Αλληλεγγύης Αγίας Παρασκευής (Συλλογικό Κείμενο)	312
Ορυχεία Σμύριδας- του πολύτιμου ορυκτού της Νάξου, Σόνια Ελευθεριάδου	314
Κοινωνική και Αλληλέγγυα Οικονομία (ΚΑΛΟ) και Νησιωτική Τοπική Αυτοδιοίκηση, Γεωργία Κανελλοπούλου ..	317
Κρίση στέγης, κενά ακίνητα και ανύπαρκτες πολιτικές, Τόνια Κατερίνη	319
ΚΑΛΟ και Τοπική Αυτοδιοίκηση. Η περίπτωση του Δήμου Λυκόβρυσσης Πεύκης, Δημήτρης Κωνστάντος	322
ΚΑΛΟ και Τοπική Αυτοδιοίκηση. Η περίπτωση της Καρδίτσας, Βασίλης Μπέλλης	325
Ο πολιτιστικός τουρισμός-παραγωγός ανάπτυξης. Η περίπτωση της Νάουσας, Αλέξανδρος Γ. Οικονόμου	329
ΜΕΡΕΣ ΚΑΤΑΛΟΝΙΑΣ. Οδοιπορικό στις πλατείες του δημοψηφίσματος και τους χώρους αλληλέγγυας οικονομίας, Θόδωρος Παντελάδης	334
Συναλλαγές χωρίς επίσημο νόμισμα. Πρακτικές και οφέλη, Σταμάτης Στεφανάκος	337
Τι είναι η Συν+πραξίς Μεσογαίας, Άρθρο της Διοικούσας Επιτροπής της Κοιν.Σ.Επ.	339
Ένα Πάρκο για όλους στο Ελληνικό. Επανοικειοποίηση– Συνδιαχείριση- Κοινωνική και Αλληλέγγυα Οικονομία, Πάνος Τότσικας	340
Η ΚΑΛΟ σε θολό τοπίο, Τηλέμαχος Χατζηαθανασίου	342
Τα «Ζαγοριανά Καράβια» άνοιξαν πανιά, Μαίρη Χριστοδούλου	344
ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΑ ΣΗΜΕΙΩΜΑΤΑ ΣΥΓΓΡΑΦΕΩΝ	346

**ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ ΑΡΘΡΩΝ,
ΜΕΛΕΤΩΝ ΚΑΙ
ΔΙΚΑΣΤΙΚΩΝ ΑΠΟΦΑΣΕΩΝ**

Η «**πρ ΟΤΑ ση**» δέχεται άρθρα που αφορούν θέματα της δημόσιας διοίκησης και ειδικότερα της τοπικής αυτοδιοίκησης. Τα άρθρα μπορούν να έχουν όσες λέξεις επιθυμεί ο συγγραφέας τους, εφόσον δίνεται μία πλήρης εικόνα του θέματος που διαπραγματεύεται και εκφράζουν τις απόψεις τους, χωρίς να είναι απαραίτητη η σύγκλισή τους με αυτή της Σύνταξης του περιοδικού (του Επιστημονικά Υπεύθυνου και των Υπεύθυνων Ύλης). Επίσης, μπορούν να δημοσιεύονται και σχόλια σε όσες δικαστικές αποφάσεις αποστέλλονται στο περιοδικό. Οι συγγραφείς ενημερώνονται ότι τα έργα τους, εφόσον δημοσιεύονται στο ηλεκτρονικό περιοδικό «**πρ ΟΤΑ ση**», μπορούν να αναπαραχθούν ελεύθερα και δωρεάν, υπό την προϋπόθεση-παρακλήση να μνημονεύεται το ηλεκτρονικό περιοδικό και ο συγγραφέας του άρθρου.

Σημειώνεται ότι για την αποστολή δικαστικών αποφάσεων (με ή χωρίς σχολιασμό) και διοικητικών εγγράφων προς δημοσίευση στο περιοδικό μπορείτε να απευθυνθείτε: info@diaplous-autodioikisi.gr.

Παρακαλείσθε, εάν έχετε κάποιες παρατηρήσεις επί των μελετών που είναι ανητημένες στον ιστότοπο (www.diaplous-autodioikisi.gr), όπως και για κάθε θέμα που αφορά στη λειτουργία του, όπως επικοινωνήστε στο:

ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΗ

Το ηλεκτρονικό αυτό περιοδικό, με δωρεάν κι ελεύθερη πρόσβαση, σκοπεύει στη αποτύπωση της τεχνογνωσίας που παράγεται από τη διοίκηση, σε όλες της τις βαθμίδες. Αποσκοπεί, δηλαδή, στην ανάδειξη της δημιουργικότητας των υπαλλήλων. Προσδοκά να αποτελέσει ένα ελεύθερο βήμα για όσους επιθυμούν να αποτυπώσουν, να μοιραστούν και να αιτιολογήσουν την άποψη τους για την καθημερινή τους εργασία. Επίσης, με τη συγκέντρωση κρίσιμων εγγράφων, ανά θεματική ενότητα, και της νομολογίας για θέματα της τοπικής αυτοδιοίκησης, ολοκληρώνεται το πλαίσιο της πρόσβασης όλων στη διοικητική γνώση.

Δηλώνεται ότι το περιοδικό δεν αποσκοπεί στην άμεση πληροφόρηση των ενδιαφερομένων κατά τη στιγμή έκδοσης των πράξεων (άλλωστε λειτουργούν πολλά εξειδικευμένα site γι' αυτό το λόγο).

Η ηλεκτρονική έκδοση του περιοδικού στον ιστότοπο:

www.diaplous-autodioikisi.gr

υποδηλώνει την συμπληρωματικότητα των δύο προσπαθειών (και οι δύο προσπάθειες συγκεντρώνουν ανά θεματικές διοικητικά έγγραφα και νομολογία), οι οποίες στοχεύουν στον ίδιο σκοπό (με διαφορετικά μέσα): στην δημιουργικότητα των υπαλλήλων και την αλληλεπίδραση των ιδεών και προσπαθειών τους.

kimon@diaplous-autodioikisi.gr

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ

Με το παρόν τεύχος πιστοποιείται το άνοιγμα του περιοδικού στην κοινωνία και στις νέες μορφές οργάνωσής της που έρχονται ως απάντηση στις μεταβαλλόμενες κοινωνικές συνθήκες των τελευταίων δεκαετιών. Η παρακολούθηση των αλλαγών και η συμμετοχή στον διάλογο που αναπτύσσεται στην κοινωνία, κυρίως σε θέματα οργάνωσής της και διερεύνησης νέων τρόπων συμμετοχής των πολιτών στην οικονομική δραστηριότητά της αποτελεί, κατά την άποψή μας, κύριο θέμα προβληματισμού για την τοπική αυτοδιοίκηση.

Η Κοινωνική και Αλληλέγγυα Οικονομία αποτελεί το νέο αφήγημα και το νέο τρόπο οικονομικής δραστηριοποίησης των ατόμων της κοινωνίας που δεν πρέπει να αφήσει αδιάφορους τους θεσμούς και τους φορείς της τοπικής αυτοδιοίκησης, καθώς τους παρέχει έναν καινούργιο και ίσως πιο αποτελεσματικό και κοινωνικά δίκαιο τρόπο άσκησης των αρμοδιοτήτων τους και εξυπηρέτησης των κοινωνικών αναγκών.

Η παρουσίαση στο παρόν τεύχος των κειμένων που διαπραγματεύονται το σύνολο σχεδόν της προβληματικής σχετικά με την Κοινωνική και Αλληλέγγυα Οικονομία, σε συνέχεια του άρθρου του κ. Αλέξανδρου Κιουκπιολή για τον «Εναλλακτικό δρόμο των Κοινών» (περιοδικό «πρΟΤΑση», τμ. 2, τχ. 8, σελ. 89- 92), αποτελεί απόληξη της κοινής συνεργασίας και των παραγωγικών συζητήσεων με τον κ. Μιχάλη Μπούργο και αναδεικνύει το γεγονός ότι η συνεργασία και η κοινή προσπάθεια ατόμων από διαφορετικούς εργασιακούς χώρους, με κοινούς, παρ' όλα αυτά προβληματισμούς, επιφέρει έκθεση ιδεών και, ελπίζουμε, γόνιμη ανταλλαγή απόψεων μέσα από τις σελίδες του περιοδικού.

Τα δημοσιευμένα στο παρόν τεύχος κείμενα διακρίνονται σε δύο

κατηγορίες, με σκοπό την ευρύτερη κατανόηση των θεμάτων που άπτονται της Κοινωνικής και Αλληλέγγυας Οικονομίας: σε μία πρώτη, όπου αναπτύσσονται οι θεωρητικές προσεγγίσεις, τα εργαλεία και τα μοντέλα για την Κοινωνική και Αλληλέγγυα Οικονομία και σε μία δεύτερη, όπου παρουσιάζονται μελέτες περίπτωσης και εφαρμογές της στο χώρο. Σημειώνεται ότι και στις δύο κατηγορίες τα κείμενα παρατίθενται κατ' αλφαβητική σειρά.

Με το παρόν Εισαγωγικό Σημείωμα θα θέλαμε να ευχαριστήσουμε τον κ. Μιχάλη Μπούργο για την εξαιρετική επιστημονική διεύθυνση που προσέφερε, για τη συγκέντρωση και κατηγοριοποίηση όλων των δημοσιευμένων κειμένων, καθώς και για την επιμέλεια της παρούσας έκδοσης. Θα θέλαμε, επίσης, μαζί με τον κ. Μιχάλη Μπούργο να εκφράσουμε την ιδιαίτερη εκτίμησή μας σε όλους τους συγγραφείς των κειμένων του παρόντος τεύχους.

Κίμων Σιδηρόπουλος
Εκδότης

A. ΤΟ ΤΟΠΙΚΟ ΣΤΟ ΕΠΙΚΕΝΤΡΟ ΤΟΥ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΟΥ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΥ

Το Τοπικό στο επίκεντρο του Στρατηγικού Σχεδιασμού: Ο ιδιαίτερος ρόλος της Τοπικής Αυτοδιοίκησης και της ΚΑΛΟ. Από τις «Αποβιομηχανοποιημένες Πόλεις» στα «Συνεργαζόμενα Χωρικά Συστήματα».

Μιχάλης Μπούργος

Εισαγωγή

Το κρίσιμο ζητούμενο για το Στρατηγικό Σχεδιασμό, σε παγκόσμιο επίπεδο, είναι ο τρόπος και οι διαδικασίες που θα λειτουργήσουν αποτελεσματικά στην κατεύθυνση ανακοπής της παγκόσμιας κρίσης, καθώς και οι στρατηγικές που η εφαρμογή τους θα οδηγήσει σε θετικές δυναμικές στις οικονομίες και τις κοινωνίες, στα διαφορετικά χωρικά επίπεδα.

Μια διαρκής και επιθετική διαρθρωτική κρίση- όπως αυτή που εξακολουθεί να ταράζει το παγκόσμιο οικονομικό σύστημα- πρώτα από όλα καταρρίπτει όλα τα αξιώματα, τα μοντέλα, τις προτεραιότητες και τις παραδοχές του προϋπάρχοντος αναπτυξιακού σχεδιασμού. Παράλληλα, οι σχετικές επιστήμες οφείλουν να αναδεικνύουν την αναγκαιότητα για μία διαφορετική μεθοδολογία, η οποία θα επαναδιατυπώνει τα χαρακτηριστικά του και θα δίνει έμφαση στην τεκμηρίωση νέων κρίσιμων παραγόντων και προτεραιοτήτων. Στη χώρα μας, όπου τα δεδομένα της οικονομικής και κοινωνικής κρίσης λαμβάνουν τις μέγιστες αρνητικές τιμές τους, σε ένα ευρύ σύνολο παραγόντων, δεικτών και συντελεστών, είναι υψίστης προτεραιότητας η ανάγκη

Τόμος 2, Τεύχος 11, σελ. 261- 273

για τον άμεσο επαναπροσδιορισμό των επιλεγμένων στρατηγικών και ο επανασχεδιασμός τους σε νέα, εναλλακτικά πρότυπα, πιθανότατα και πλήρως καινοτομικά.

Κυρίαρχο ζήτημα, στην κατεύθυνση αυτή, αναδεικνύεται η επανεκκίνηση των παραγωγικών τομέων της πραγματικής οικονομίας. Εφόσον αυτό συνδυαστεί με την αξιοποίηση των συγκριτικών πλεονεκτημάτων τόπων, οικονομιών και κοινωνιών, με σκοπό την επίτευξη πολλαπλασιαστικών αποτελεσμάτων, τότε στην αρχική στόχευση του σχεδιασμού στρατηγικός αναδεικνύεται ο ρόλος των αποβιομηχανοποιημένων πόλεων.

Εκείνων δηλαδή των περιοχών που πρόσφατο παρελθόν είχε επιτευχθεί η ανάπτυξη της βιομηχανίας και που σήμερα ακόμα

Ο Μιχάλης Μπούργος είναι Σύμβουλος Μηχανικός Αναπτυξιακού – Χωρικού Σχεδιασμού TFP – www.environment.gr

χαρακτηρίζουν οι σημαντικές βιομηχανικές υποδομές, η υψηλή σχετική τεχνογνωσία και παράδοση, καθώς και η παραγωγική ευελιξία σχηματισμού νέων σχημάτων και επιλογών.

Και στην κατεύθυνση αυτή, βασική πεποίθηση είναι ότι οι επιλογές θα μπορέσουν ουσιαστικά και πρακτικά να υποστηριχτούν μόνο με την ουσιαστική ενίσχυση και τη λειτουργική τους διασύνδεση με ριζικό εκσυγχρονισμό των δομών της Τοπικής Αυτοδιοίκησης, ουσιαστικό επανασχεδιασμό των δομών της, με διαφορετική νοοτροπία, τεχνογνωσία, διαδικασίες και αποτελεσματικότητα.

A. Ελλάδα, 2009-2017: μια ζοφερή πραγματικότητα που μπορούμε να αλλάξουμε

Μία από τις βασικές προκλήσεις είναι η ενδυνάμωση των παραγωγικών τομέων της οικονομίας. Η παγκόσμια κρίση φαίνεται ότι επιβάλλει το τέλος της μεταβιομηχανικής κοινωνίας και το ξεκίνημα μία νέας περιόδου για την οικονομική ιστορία.

Πέρα από πολύπλοκους δείκτες που αναζητούν κάπου αφηρημένα την «ευημερία», οι απλοί αριθμοί αποδίδουν με μεγαλύτερη ακρίβεια και αξιοπιστία τη ζοφερή πραγματικότητα:

- 2008-2014: απώλεια 3,5 εκατ. θέσεων εργασίας στην Ευρωπαϊκή Ένωση (Ε.Ε.)¹
- 2000-2014: το ποσοστό της Βιομηχανίας στο συνολικό προϊόν της Ε.Ε. περιορίζεται σε 15,3%, από 18%
- 1981 – 2015: στην Ελλάδα χάνονται οι μισές θέσεις εργασίας της Βιομηχανίας²
- 2008-2017: δυσθεώρητα ποσοστά της υποαπασχόλησης στην Ελλάδα, τριπλασιάστηκαν τα χρόνια της κρίσης: από 99.000 εργαζομένους το 2008 σε 267.000 το 2017³
- 2017: έχει φτωχοποιηθεί τουλάχιστον ο ένας στους τρεις κατοίκους της χώρας, με το μέσο Νοικοκυριό να δαπανά το 40% του διαθέσιμου Εισοδήματός του μόνο για την κάλυψη Αναγκών Στέγασης⁴ (Ευρωπαϊκός μέσος όρος μόλις 11%). Στο ποσοστό αυτό δεν συμπεριλαμβάνονται οι Φόροι Κατοχής Ακινήτων

¹ Eurostat (2014): *Ευρωπαϊκές Στατιστικές για την Απασχόληση*

² ΕΛΣΤΑΤ (2017): *Έρευνα Εργατικού Δυναμικού: 1981 – 2015*

³ ΙΝΕ-ΓΣΕΕ (2017): *Έκθεση για την Απασχόληση στην Ελλάδα*

⁴ Housing Europe (2017): *Ετήσια Έρευνα Ευρωπαϊκής Ομοσπονδίας για τη Δημόσια, Συνεταιριστική και Κοινωνική Στέγη*

- 2010 – 2015: οι Φόροι Κατοχής Ακινήτων αυξήθηκαν έξι φορές, από 500 εκατ. ευρώ σε 3 δισ. Ευρώ.⁵

Ποιος σχεδιάζει και ποιος λαμβάνει τις αποφάσεις στη χώρα, επομένως και ποιος έχει την ευθύνη για αυτή την επαναλαμβανόμενη «αστοχία»; Εμβαθύνοντας κανείς στην ουσία του σχεδιασμού, δεν δυσκολεύεται να εντοπίσει τον ιδιαίτερα ενισχυμένο-στρατηγικό ρόλο της Κεντρικής Διοίκησης, η οποία μπορεί να χαράζει πολιτικές, να νομοθετεί, να ελέγχει και να υλοποιεί τις κρίσιμες επιλογές.

Η Κεντρική Διοίκηση, λοιπόν, φαίνεται να αδυνατεί να υιοθετήσει άμεσα τις απαραίτητες επιλογές και να προσαρμόσει τις αναγκαίες στρατηγικές που θα δώσουν το νέο στίγμα για τη διαφυγή από την κρίση. Την ίδια στιγμή, οι Περιφερειακές και οι Τοπικές Διοικήσεις έχουν περιορισμένες αρμοδιότητες, ενώ ακόμα και σε αυτές αποδεικνύονται ανεπαρκείς, εξαιτίας ελλιπούς στελέχωσης, ξεπερασμένης νοοτροπίας και περιορισμένης τεχνογνωσίας. Αποτέλεσμα: η Διοίκηση αναζητά «μεσσίες» στην Αγορά, η οποία όμως απαιτεί και περιμένει «να πέσουν και άλλο οι τιμές» και να μεγιστοποιήσει τα κέρδη της, σε βάρος εν προκειμένω της προοπτικής περιοχών και κοινωνιών, ελλείψει στρατηγικού σχεδίου και μεσορανούσης της κρίσης.

Τα σύγχρονα αδιέξοδα του παγκόσμιου οικονομικού συστήματος, που κορυφώνουν την αναποτελεσματικότητά τους στην περίπτωση της Ελλάδας, δεν μπορούν να αντιμετωπιστούν παρά μόνο με την επιλογή άλλου τύπου προτεραιοτήτων και στοχοθετήσεων, όπως και με την εφαρμογή διαφορετικού μίγματος πολιτικών, που θα έχουν ως πρωταγωνιστές τα δρώντα υποκείμενα των μετασχηματισμών και ως αντικείμενο εφαρμογής της ανάπτυξης το πραγματικό

⁵ Housing Europe (2017): *Ετήσια Έρευνα Ευρωπαϊκής Ομοσπονδίας για τη Δημόσια, Συνεταιριστική και Κοινωνική Στέγη*

περιβάλλον, οικονομικό, κοινωνικό και φυσικό. Οι αποτυχίες και οι αστοχίες του παρελθόντος δεν πρέπει ούτε να πτοούν, ούτε να δημιουργούν ηττοπάθεια, η οποία πάντα ακολουθείται με την επιλογή της επανάληψης συντηρητικών, «δοκιμασμένων» στρατηγικών, «δοκιμασμένων» και σίγουρα αποτυχημένων. Αντίθετα, προσφέρουν τη δυνατότητα ενός σημαντικού πεδίου πειραματισμού και εφαρμογής εναλλακτικών στρατηγικών – πιλοτικών και τεκμηριωμένων- με σημαντικές ωστόσο δυνατότητες επίτευξης υψηλών στόχων και ανατροπής την μόνιμα θλιβερής πραγματικότητας.

Νέα και πρωτόγνωρα θα είναι- και πρέπει να είναι- τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά που θα συνθέτουν του νέους άξονες και τις καινούριες δυναμικές ενός συνολικού Στρατηγικού Σχεδίου- καθώς και των απαραίτητων επιμέρους πολιτικών, τομεακών και χωρικών- Σχεδίου που μπορεί να δώσει ξανά την προοπτική στην Ελλάδα. Η απαραίτητη οικονομική πολιτική οφείλει να στοχεύει στην αποκατάσταση της ισορροπίας της ελληνικής οικονομίας όσον αφορά τη σχέση μεταξύ βιομηχανίας, υπηρεσιών και γεωργίας, αλλά και μεταξύ εμπορεύσιμων και μη εμπορεύσιμων αγαθών. Με στρατηγικές που θα αξιοποιούν τα συγκριτικά πλεονεκτήματα και τις ιδιαίτερες ικανότητες χωρικών ενοτήτων και πληθυσμιακών ομάδων, στη λογική της ισόρροπης ανάπτυξης, κόντρα στην έντονη μεταβλητότητα και επικινδυνότητα των μονοκαλλιεργειών.

Στο διεθνές περιβάλλον που διαμορφώνεται, επιβάλλεται ο σχεδιασμός να αναζητήσει και να τεκμηριώσει τα στρατηγικά του χαρακτηριστικά, αποφεύγοντας την επικέντρωση σε Έργα-Ναυαρχίδες, με fast-truck διαδικασίες, αποκλειστικό έλεγχο των Αγορών και ενίσχυση κερδοσκοπικών καταστάσεων. Αντίθετα, φαίνεται ότι είναι μονόδρομος η εκ νέου ανάδειξη της επιστημονικής διατύπωσης και της ορθολογικής τεκμηρίωσης ως βασικών διαδικασιών διάρθρωσης του

σχεδιασμού.⁶ Στη λογική αυτή οφείλει η μεθοδολογία του να εκσυγχρονιστεί, με σκοπό τον περιορισμό του χρόνου διερεύνησης των δεδομένων, σύνθεσης των ευρημάτων, διατύπωσης των πορισμάτων και εφαρμογής στο πεδίο των επιλογών, με την ανάπτυξη καινούριων μεθοδολογικών προσεγγίσεων και την αξιοποίηση πρωτοποριακών εργαλείων που του προσφέρονται σήμερα απλόχερα από τις νέες τεχνολογίες, τις ανοικτές επιστήμες και τις καινοτομίες στις επικοινωνίες και την πληροφορική. Και στη νέα αυτή αφετηρία του, ως βασικό επίπεδο του σχεδιασμού δεν μπορεί παρά να αναδειχθεί το Μικρότερο Χωρικό Επίπεδο.

Επομένως, είναι εφικτό και ρεαλιστικό ένα Εναλλακτικό Μοντέλο, που έχει την ικανότητα να δώσει μία θετική προοπτική στην ελληνική οικονομία και να την ξεκολλήσει από τη διαρκή- επίπονη ύφεση των πολλών τελευταίων χρόνων. Τουλάχιστον έχει πολλές περισσότερες δυνατότητες να το πετύχει, σε σχέση με τα παραδοσιακά, «δοκιμασμένα» μοντέλα. Άλλωστε, στοχεύοντας στην ποιότητα, η βασική επένδυση έχει ήδη υλοποιηθεί τις προηγούμενες δεκαετίες: η Ελλάδα διαθέτει ιδιαίτερα υψηλής ειδίκευσης εργατικό δυναμικό, το οποίο χρειάζεται κίνητρα επιστροφής στη χώρα για εργασία αναλόγου επιπέδου και παραγωγικής αξιοποίησης των υψηλών δεξιοτήτων του.⁷ Βάση πρέπει να αποτελέσουν στρατηγικές που θα ενισχύσουν την αποτελεσματική ανάπτυξη κατάλληλων υποδομών, διαδικασιών, κινήτρων και χρηματοδοτικών εργαλείων, ώστε να υποστηριχθεί πολλαπλασιαστικά ένα λειτουργικό και σύγχρονο σύστημα παραγωγής.⁸

⁶ Καραμανώφ Μ. (2011): «Τα Όρια των Ιδιωτικοποιήσεων: Βιώσιμο Κράτος και Δημόσια Κτήση», Αθήνα: Κυριακίδης

⁷ Adecco Ελλάς (2016): «Η Απασχολησιμότητα στην Ελλάδα», 2016

⁸ Γ.Γ. Βιομηχανίας, ΥΠΑΠΕΝ (2015): Πλαίσιο Στρατηγικών Επιλογών Βιομηχανικής Πολιτικής 2014-2020

Β. Τοπική Αυτοδιοίκηση και ΚΑΛΟ: στρατηγικός ο ρόλος τους στο νέο Παραγωγικό Μοντέλο

Στη νέα πραγματικότητα που επιτάσσει τον επαναπροσδιορισμό στις αρχές ενός αποτελεσματικού - βιώσιμου στρατηγικού σχεδιασμού, εν μέσω της οικονομικής και κοινωνικής κρίσης, σε συνδυασμό με τις ανεπάρκειες και αδυναμίες της Κεντρικής Διοίκησης, καθώς και τα αδιέξοδα της «ρύθμισης της Αγοράς», φαίνεται ότι αναδεικνύεται σε βασική ανάγκη και υποχρέωση του σχεδιασμού ο εκ νέου ορισμός του Δημόσιου με τη Λογική των Κοινών. Σε κάθε περίπτωση, ως βασικό του επίπεδο επανέρχεται το μικρο-επίπεδο και το τοπικό.

Η Τοπική Αυτοδιοίκηση, ως η θεσμική έμφαση του τοπικού, σε συνεργασία με τους φορείς της έρευνας, τις τοπικές κοινωνίες και τις οικονομικές δραστηριότητες, έχει τη δυνατότητα και οφείλει να γίνει ο παράγοντας-κλειδί για την αλλαγή του παραγωγικού μοντέλου στη χώρα. Μπορεί, αρχικά να βοηθήσει προωθώντας και θέτοντας πόρους στη διάθεση συλλογικών δομών εργασίας. Με τη μορφή κοινωνικών επιχειρήσεων, για τη δημιουργία των αντίστοιχων χώρων παραγωγής και παροχής υπηρεσιών.⁹

Η «έξοδος» από τη συνεχή και διαβρωτική ύφεση φαίνεται να περνά αναγκαία από την ταχύτερη επανεκκίνηση της παραγωγικής δραστηριότητας και την ισόρροπη ανάπτυξη της οικονομίας. Η εκκίνηση αυτή θα πρέπει να λαμβάνει υπόψη την στρατηγική για επιτόπια αύξηση της προστιθέμενης αξίας του προϊόντος, εστιάζοντας στο μικρο-επίπεδο, την «αρχιτεκτονική» των διασυνδέσεων του και τα εξειδικευμένα χαρακτηριστικά του.¹⁰

⁹ Κολέμπας Γ. (2009): «Τοπικοποίηση: Από το Παγκόσμιο στο Τοπικό», Αθήνα: Αντιγόνη

¹⁰ Μόνιμη Ελληνική Αντιπροσωπεία στην Ε.Ε (2015): «Τομεακή Ομάδα Εργασίας για την Ανταγωνιστικότητα και Ανάπτυξη, Θεματική Ενότητα Βιομηχανία, 'Αντικείμενο Αλυσίδες Αξίας'», Βρυξέλες: Πρακτικά 28/10/2015.

Δεν είναι καθόλου τυχαία η ανάγκη για την ανάδειξη εκ νέου του μικρότερου χωρικού επιπέδου σε πρωτεύον του σχεδιασμού. Οι μικρο-τόποι και οι μικρο-κοινωνίες φέρουν και καθιστούν αναγνωρίσιμα τα συγκριτικά πλεονεκτήματα της κάθε περιοχής, διατυπώνουν αξιόπιστα τα προτερήματα και τις επιδιώξεις ανθρώπων και οικονομιών, αναδεικνύουν ξεχωριστές δυναμικές και διασυνδέσεις, στοιχειοθετούν και διεκδικούν την ιδιαίτερη «αναπτυξιακή» προοπτική τους, προσδιορίζουν τα κρίσιμα σημεία ισορροπίας ανάμεσα στις αγορές, τις κοινωνίες και το περιβάλλον, μπορούν να διαμορφώσουν και να υποστηρίξουν αποτελεσματικά συνεργατικά εγχειρήματα, διαδικασίες διαβούλευσης και διεργασίες κυκλικής οικονομίας.

Εκεί εστιάζεται και η μεγάλη, σύγχρονη πρόκληση για το σχεδιασμό: να ξεκινήσει η αναδιάρθρωση και επαναδιατύπωσή του από το τοπικό, με τη θεσμοθέτηση και «από τα κάτω» διαμόρφωση νέων τοπικών σχεδίων, με την ενεργή συμμετοχή όλων των υποκειμένων του: κοινωνία, επιχειρήσεις, εγχειρήματα ΚΑΛΟ, διοίκηση, φορείς, έρευνα, κ.α., τους «κοινωνούς» δηλαδή σε ένα ενιαίο χωρικό σύστημα, ένα «κοινό». Τα σχέδια αυτά οφείλουν να προωθήσουν τη δημιουργία, τη συνεργασία και τη βιώσιμη δραστηριοποίηση νέων και υφιστάμενων επιχειρηματικών δραστηριοτήτων, παράλληλα με τη δυναμική ανάπτυξη των δομών ΚΑΛΟ, σε όλους τους τομείς της οικονομίας, αλλά ιδιαίτερα στους παραγωγικούς. Θα πρέπει να επικεντρώνουν στα περισσότερο προηγμένα στάδια των παγκόσμιων αλυσίδων αξίας, αποβλέποντας σε τελικό προϊόν ποιότητας, καταξίωση ελληνικού επώνυμου προϊόντος και δημιουργία προστιθέμενης αξίας εντός της Περιφέρειας και της χώρας.

Στο τοπικό επίπεδο θα είναι λειτουργικότερη και αποδοτικότερη η αναζήτηση και η άμεση αξιοποίηση κλειστών σήμερα βιομηχανικών

εγκαταστάσεων και σημαντικού μηχανολογικού εξοπλισμού, που παραμένει αδρανής, καθώς και των ανέργων σήμερα -αν και υψηλής τεχνογνωσίας- εργαζομένων στους κλάδους της μεταποίησης.

Είναι ένα σχέδιο και ρεαλιστικό και άμεσα υλοποιήσιμο, αρκεί να υπάρχει η βούληση και να προηγηθεί ο κατάλληλος προγραμματισμός. Αυτός θα τεκμηριώσει τη μεθοδολογία, τις αρχές, τις στρατηγικές, τους μηχανισμούς και τις τακτικές. Κρίνεται δε αυτό ως το αναγκαίο αρχικό στάδιο που θα προετοιμάσει διαδικασίες, δομές και κοινωνούς, ώστε να υποστηριχτούν αποτελεσματικά οι επιλογές και οι παρεμβάσεις στις φάσεις της υλοποίησης. Υλοποίηση που θα μπορέσει να προχωρήσει μόνο παράλληλα με τη συνολική αλλαγή της νοοτροπίας και της φιλοσοφίας του τρόπου που σχεδιάζονται οι στρατηγικές, αλλά και των διαδικασιών που εφαρμόζονται οι σχεδιασμοί σε ολόκληρη τη χώρα. Υλοποίηση που θα διαφοροποιήσει τη σχέση των κοινωνιών με τις διοικήσεις, την οικονομία, το περιβάλλον και όλων αυτών μεταξύ τους. Επομένως, αν δεν προηγηθούν ριζικές θεσμικές αλλαγές και εκπαιδευτικές δράσεις για την αλλαγή νοοτροπιών, δεν θα μπορέσουν οι εναλλακτικές επιλογές να μακροημερεύσουν.

Συνεπώς, κρίσιμο και αναγκαίο αρχικό στάδιο για την υλοποίηση ενός εναλλακτικού στρατηγικού σχεδίου είναι η «ωρίμανση» της εφαρμογής του, και αυτό αφορά τόσο την παρέμβαση και αλλαγή του υφιστάμενου θεσμικού πλαισίου, όσο και τη δημιουργία νέων εξειδικευμένων υποστηρικτικών δομών, χαμηλού συγκριτικά κόστους, που θα ενισχύουν και θα διευρύνουν τα πεδία και τις δυναμικές της εφαρμογής του, ενώ παράλληλα θα αναπτύσσουν την καινοτομία και τις συνέργειες. Το σύνολο του σχεδιασμού θα διασυνδεθεί από την αρχή με συγκεκριμένα προγράμματα χρηματοδότησής του, μέσα από διαθέσιμα χρηματοδοτικά εργαλεία, που σήμερα δεν αξιοποιούνται, λόγω

απουσίας σχεδιασμού. Επιπλέον, η Τοπική Αυτοδιοίκηση θα ενισχυθεί με το αναγκαίο, επιπρόσθετο προσωπικό, αλλά και τους απαραίτητους πόρους, που θα απαιτηθούν για την απρόσκοπτη υλοποίηση του νέου ρόλου της.

Είναι επιλογές που βρίσκονται άλλωστε σε αντιστοιχία με τις βασικές αναπτυξιακές κατευθύνσεις στην Ε.Ε. (2014-2020), όπου επανατοποθετείται ως προτεραιότητα η ανάπτυξη της βιομηχανίας, με έμφαση στα προχωρημένα στάδια των αλυσίδων αξίας, την καινοτομία και την ΚΑΛΟ. Ενδεικτικά σημειώνεται ότι ο Ευρωπαϊκός στόχος για το ΑΕΠ του 2020 είναι να προέρχεται κατά 20% από τη Βιομηχανία, την ανάγκη για Πολιτική Επαναβιομηχάνισης της Ε.Ε. επισημαίνει με ψήφισμά του το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο,¹¹ ενώ και το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο¹² καλεί για μία ισχυρή και σύγχρονη Βιομηχανική Βάση της Ε.Ε.

Η Τοπική Αυτοδιοίκηση, μετά από το αρχικό στάδιο αλλαγής της νοοτροπίας της Διοίκησης, τη σχετική επιμόρφωση των εργαζομένων της και τη θωράκισή της με αποτελεσματικές δομές, θα γίνει ικανή να υποστηρίξει αποτελεσματικά κατάλληλες πολιτικές και τακτικές, αλλά και να δώσει αξιόπιστες λύσεις σε σειρά κρίσιμων ζητημάτων, όπως η διάχυση της γνώσης, η ενίσχυση των συνεργασιών και των διασυνδέσεων, η οργανωτική στήριξη, η ισόρροπη ανάπτυξη των διαφορετικών δραστηριοτήτων, η αποφυγή των μονοκαλλιεργειών, η εξωστρέφεια.

Έχει τη δυνατότητα να αποτελέσει τον παράγοντα-κλειδί για την παραγωγική ανασυγκρότηση της χώρας, παρεμβαίνοντας ουσιαστικά και αποτελεσματικά σε καθοριστικούς τομείς του σχετικού σχεδιασμού στο εθνικό και το περιφερειακό επίπεδο. Να συντονίσει, να στηρίξει και να διαμορφώσει Ταυτότητα Πόλης, με ειδικό Χωρικό Σχεδιασμό, όραμα για την πόλη, με

¹¹ Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο (2016), Βρυξέλλες: Πρακτικά 20/5/2016

¹² Ευρωπαϊκό Συμβούλιο (2016), Βρυξέλλες: Συμπεράσματα Συνεδρίασης 15/12/2016

στοχευμένες αστικές παρεμβάσεις και εξειδικευμένη στρατηγική, διαδικασίες εκπαίδευσης στην κατεύθυνση της δημιουργίας συνεργατικής συνείδησης, Δομές Καινοτομίας, υπηρεσίες υψηλής τεχνογνωσίας, σε συνεργασία με Φορείς της Έρευνας, Γραφεία Πληροφόρησης πολιτών-επιχειρήσεων, κ.α.

Για να καταστεί αυτό εφικτό δεν επαρκεί η «αυτόνομη» λειτουργία του κάθε Δήμου, στο κυρίαρχο πρότυπο των «ανταγωνιστικών πόλεων». Χρειάζεται η συντονισμένη, συστηματική συνεργασία διαφορετικών πόλεων και περιοχών, σε ένα ενιαίο και λειτουργικό σχήμα, που θα αναδεικνύει τη συνεργατικότητα, την ισόρροπη ανάπτυξη διαφορετικών τομέων της οικονομίας και κοινωνιών, τη δικτύωση των υποκειμένων του σχεδιασμού, την ουσιαστική προστασία του περιβάλλοντος: τα «**Ευρύτερα Συνεργαζόμενα Χωρικά Συστήματα**».¹³ Αυτά θα ενισχύουν τοπικά την προστιθέμενη αξία του παρεχόμενου προϊόντος/υπηρεσίας τους, θα αξιοποιούν τα συγκριτικά πλεονεκτήματα των περιοχών, θα επιτυγχάνουν σημαντικές οικονομίες συγκέντρωσης, θα αναδεικνύουν συνεργατικές νοοτροπίες και στρατηγικές, ενώ θα διασυνδέονται με άλλα αντίστοιχα συστήματα, λειτουργώντας συμπληρωματικά στα μεγαλύτερα χωρικά επίπεδα.

Η Κοινωνική και Αλληλέγγυα Οικονομία (ΚΑΛΟ) σύμφωνα με τον πρόσφατο νόμο που την αφορά, δηλαδή το Νόμο 4430¹⁴ ορίζεται ως «το σύνολο των οικονομικών δραστηριοτήτων που στηρίζονται σε μία εναλλακτική μορφή οργάνωσης των σχέσεων παραγωγής, διανομής, κατανάλωσης και επανεπένδυσης, βασισμένη στις αρχές της δημοκρατίας, της ισότητας, της αλληλεγγύης, της συνεργασίας, καθώς και

του σεβασμού στον άνθρωπο και το περιβάλλον».

Η **Κοινωνική Οικονομία** περιλαμβάνει κυρίως τους συνεταιρισμούς, τα αλληλοβοηθητικά – αλληλο-ασφαλιστικά ταμεία, τις ενώσεις/συνλόγους και τα ιδρύματα. Οι νομικές αυτές μορφές χαρακτηρίζονται από τυπική -τουλάχιστον- (αμεσο)δημοκρατική διακυβέρνηση και έχουν ως κύριο στόχο την ικανοποίηση του κοινωνικού σκοπού, που καθορίζεται από τα μέλη ή τους εταίρους. Στην ουσία, προσανατολίζονται στην ικανοποίηση ενός συλλογικού συμφέροντος.¹⁵

Η **Αλληλέγγυα Οικονομία** περιλαμβάνει οργανώσεις ή πρακτικές με αυξημένη κοινωνική χρησιμότητα και ωφελιμότητα. Οι οργανώσεις αυτές -στο πλαίσιο μίας μικρο-τοπικής ανάπτυξης, απασχόλησης και επανένταξης- είτε προσλαμβάνουν κατά προτεραιότητα πρόσωπα σε μειονεκτική κατάσταση, είτε τα βοηθούν να ξεκινήσουν μία δραστηριότητα, είτε οι ίδιες αναπτύσσουν μια αειφόρο/βιώσιμη δραστηριότητα ή αναπτύσσουν μορφές κλασικής ανταλλαγής με σεβασμό αυστηρών ποιοτικών, κοινωνικών και περιβαλλοντικών κανόνων. Μερικές από τις τελευταίες ανταλλαγές μπορεί να έχουν και διεθνή διάσταση, όπως το ισοδίκαιο ή εναλλακτικό εμπόριο. Εδώ εντάσσονται και πρακτικές που τείνουν στη δημιουργία μίας εναλλακτικής αγοράς, εκτός από την επίσημη με εμπορεύσιμο ή μη χαρακτήρα.

Ο Τομέας αυτός αποτελεί τομέα-κλειδί, γιατί από τη φύση του είναι σε θέση να ενεργοποιεί τους άμεσους παραγωγούς και χρήστες σε πρωτοβουλιακή βάση, επειδή θεμελιώνεται σε αυτοδιαχειριστικές, συνεταιριστικές, συνεργατικές και γενικότερα σε αλληλέγγυες μορφές οργάνωσης της οικονομίας και της

¹³ Μπούργος Μ., Δέφνερ Α. (2017): «Ταυτότητα Τόπου και Παραγωγική Ανασυγκρότηση: το παράδειγμα της Ημαθίας», 2ο Πανελλήνιο Συνέδριο Μάρκετινγκ & Branding Τόπου, Λάρισα: Πρακτικά Συνεδρίου
¹⁴ ΦΕΚ 205Α, 31/10/2016

¹⁵ Νικολόπουλος Τ., Καπογιάννης Δ. (2013): «Εισαγωγή στην Κοινωνική και Αλληλέγγυα Οικονομία. Το Μετέωρο Βήμα μιας Δυνατότητας», Αθήνα: Οι Εκδόσεις των Συναδέλφων.

κοινωνίας. Για να μπορέσουν να εκπληρώσουν τον εναλλακτικό τους ρόλο και να μην λειτουργήσουν συμπληρωματικά και ενσωματικά ως προς τις κυρίαρχες σχέσεις παραγωγής πρέπει να ανταποκρίνονται στα κριτήρια: ελευθερία αποδοχής/προσχώρησης, απαγόρευση ατομικού πλουτισμού, δημοκρατική διοίκηση, κοινωνική χρησιμότητα επιδιωκόμενων στόχων, προτεραιότητα στην κάλυψη κοινωνικών αναγκών, αποδέσμευση από εμπορευματικές λογικές/σχέσεις/κατηγορίες και ανεξαρτησία/αυτονομία από κάθε είδους εξουσιαστικά κέντρα.¹⁶

Την ίδια στιγμή, αναπτύσσεται μία συνολικότερη επαναπροσέγγιση σε σημαντικά ζητήματα που αφορούν συνολικά την οργάνωση και τη λειτουργία των οικονομιών και των κοινωνιών και τη μεταξύ τους αλληλεπίδραση. Οι προσκολλημένες στις αγορές κοινωνίες αρχίζουν να συνειδητοποιούν ότι η αγορά και το κράτος δεν είναι οι μόνοι τρόποι οργάνωσης της κοινωνίας και διαχείρισης των πόρων και αναζητούν μία βιώσιμη επαναπροσέγγιση μεταξύ κοινών και αγορών, που βρίσκεται στην καλλιέργεια της ξεχωριστής κουλτούρας του «κοινωνείν» και παράλληλα στην επινόηση «υπερασπίσιμων ορίων» γύρω από το κοινό, έτσι ώστε να διατηρηθεί η βασική του αυτονομία.¹⁷

Στη νέα αυτή δυναμική που δημιουργείται δεν μπορεί παρά η ΚΑΛΟ να αποτελεί συστατικό στοιχείο και κρίσιμο παράγοντα για την υποστήριξη και την ανάπτυξη της, εξασφαλίζοντας βασικές δομές, λειτουργίες, λογικές και διασυνδέσεις. Η υποστήριξη της ΚΑΛΟ σαν

κρίσιμο συντελεστή της αναπτυξιακής πολιτικής, αν και αναγκαία εξέλιξη, δεν είναι καθόλου εύκολη διαδικασία. Τόσο τα βάρη του παρελθόντος –με την αρνητική εμπειρία κοινωνιών και οικονομιών από τη δυσλειτουργία κάποτε αρκετών παραδοσιακών Συνεταιρισμών- όσο και η απουσία εμπειρίας συνεργατικών σχημάτων και διεργασιών στην ελληνική πραγματικότητα της έντασης των ανταγωνισμών, καλό είναι να μας προετοιμάζει για μεγαλύτερη προσπάθεια. Γιατί, αυτό ταχύτατα πρέπει να αλλάξει.

Να προστεθεί ότι η επαναπροσέγγιση των σχέσεων κοινωνίας και οικονομίας δεν περιορίζεται στην αναζήτηση της σχέσης πόρων και αγορών, αλλά και στις αλληλεπιδράσεις – διασυνδέσεις που δημιουργούνται μέσα στον τόπο. Από τη διερεύνηση των σχέσεων αυτών, αναδεικνύεται ένα ακόμα ιδιαίτερα χρήσιμο εργαλείο με χωρική εξειδίκευση: η «Ταυτότητα Τόπου».

Γ. Από τις Βιομηχανικές στις Αποβιομηχανοποιημένες Πόλεις

Από τα τέλη της δεκαετίας του '80 παρατηρούνται σημαντικές αλλαγές στις πόλεις του πλανήτη, σε πολιτικό, οικονομικό, κοινωνικό και τεχνολογικό επίπεδο. Αυτές οι αλλαγές εντάθηκαν και ως κάποιο βαθμό υποκινήθηκαν από τους ραγδαίους ρυθμούς της παγκοσμιοποίησης. Το αστικό περιβάλλον άλλαξε. Ξεκινά η εποχή της μετανεωτερικότητας και της εμφάνισης νέων τρόπων με τους οποίους οι πόλεις βιώνουν τον χώρο και το χρόνο.¹⁸

Τις αλλαγές αυτές τις έζησαν με πιο έντονο και εκρηκτικό τρόπο στις βιομηχανικές πόλεις και στις βιομηχανικές συνοικίες των πόλεων. Η βιομηχανία είναι ο τομέας που λειτουργεί πολλαπλασιαστικά στο σύνολο των οικονομικών δραστηριοτήτων που αναπτύσσονται σε μία χωρική ενότητα, ενώ παράλληλα δημιουργεί σημαντικό αριθμό θέσεων εργασίας, υψηλού σχετικά

¹⁶ Νικολόπουλος Η. (2015): «Ο ρόλος του Κοινωνικού, του Δημοσίου και του Ιδιωτικού τομέα στη Διαδικασία της Παραγωγικής Ανασυγκρότησης και του Κοινωνικού Μετασχηματισμού», στο «Μαρξιστικός Χώρος Μελέτης και Έρευνας, Παραγωγική Ανασυγκρότηση: Συστημική Προσέγγιση ή Κοινωνική Ανατροπή;», Αθήνα: Ταξιδευτής, 15-22.

¹⁷ Bollier D. (2016): «Κοινά, μια σύντομη εισαγωγή», Αθήνα: Angelus Novus.

¹⁸ Harvey D. (2007): «Η Κατάσταση της Μετανεωτερικότητας», Αθήνα: Μεταίχμιο

εισοδήματος. Η βιομηχανία όμως είναι και ο τομέας που μετασηματίστηκε εντονότερα σε αυτή τη φάση μεταβολών του οικονομικού συστήματος.

Εμβαθύνοντας περισσότερο στο χαρακτήρα και τα γνωρίσματα των μετασηματισμών αυτών, φαίνεται να ξεκινούν τη δεκαετία του 70, αν και παρουσιάζουν μεγαλύτερη ένταση μετά από 20 χρόνια. Αιτία τους, ο βασικός κανόνας της Αγοράς: η μεγιστοποίηση του κέρδους. Ενώ οι επιχειρήσεις δυσκολεύονται να το πετύχουν στο «επιθυμητό» μέγεθος εντός των βιομηχανικών χωρών, εκεί που παραδοσιακά ανέπτυσαν τις δραστηριότητές τους, στρέφονται σε νέες αγορές, στις χώρες της «περιφέρειας» του οικονομικού συστήματος.

Πρακτικά, αξιοποιούν την κατά πολύ μεγαλύτερη ευελιξία/ελαστικότητα του παράγοντα «κεφάλαιο», ως προς τους άλλους συντελεστές παραγωγής, ιδιαίτερα της «εργασίας». Άλλωστε, στις «ώριμες» πια βιομηχανικές χώρες «πίεζαν» περισσότερο οι εργαζόμενοι για μεγαλύτερες αμοιβές και δικαιώματα, τα συνδικάτα γινόταν πολυπληθέστερα και δυνατότερα, το κοινωνικό κράτος αποτελεσματικότερο και δικαιότερο, οι κανονιστικοί μηχανισμοί αυστηρότεροι.

Οι επιχειρήσεις αποφασίζουν να επαναφέρουν τις ισορροπίες προς όφελός τους. Στην κατεύθυνση αυτή, πιέζουν και πετυχαίνουν την απελευθέρωση στην κίνηση των κεφαλαίων -πέρα από οποιουδήποτε τύπου περιορισμούς- και τη δυνατότητα επενδύσεων σε ολόκληρο τον πλανήτη. Για το σκοπό αυτό, αναδεικνύουν σε πανάκεια αυτό που ονομάζουν «ρύθμιση των αγορών», ο σχεδιασμός και οι επιλογές περνάνε σταδιακά στην αγορά, μέσα σε ένα παγκόσμιο σύστημα, που εξισορροπείται με τη δημιουργία και την επιβολή διεθνών οργανισμών ρύθμισης, ένα σύστημα δηλαδή διεθνών θεσμών που επιβλέπουν τα κράτη και τις εθνικές πολιτικές.¹⁹

¹⁹ Toussaint E., Fatorelli M., CADTM, South J. (2011): «Ανοίγουμε τα Βιβλία του Χρέους», Αθήνα: Αλεξάνδρεια.

Η συνέχεια ήταν λίγο-πολύ αναμενόμενη και ο σχεδιασμός αποδείχτηκε ότι αδυνατεί να αξιολογήσει με ανάλογη ταχύτητα τις σοβαρές αρνητικές συνέπειες των επιλογών: οι επιχειρήσεις μεταφέρουν τις παραγωγικές τους δραστηριότητες στις φτωχότερες χώρες της «περιφέρειας». Με τον τρόπο αυτό πετυχαίνουν άμεσα:

- σημαντικό περιορισμό του κόστους παραγωγής
- εξαιρετικά ευνοϊκότερο καθεστώς ως προς τα δικαιώματα της εργασίας και τη φορολόγηση
- πρακτικά ανύπαρκτους όρους για τη χωροθέτηση και τη λειτουργία τους
- μεταστροφή από το ενιαίο σύστημα παραγωγής σε ευέλικτα παραγωγικά μοντέλα, διάσπαρτα χωρικά, που συνδέονται άμεσα και μόνο με την παραγωγική τους ικανότητα και τις περιοδικές ανάγκες

Με απλά λόγια: **έγιναν ανταγωνιστικότερες και μεγιστοποίησαν τα κέρδη τους.**

Πέρα από τις παραπάνω άμεσες αλλαγές, ως προς το παραγωγικό μοντέλο και τη νέα χωρική του διαμόρφωση, παρατηρήθηκε και μία σειρά ακόμα αλλαγών, που συνέβαλαν σημαντικά στη νέα οικονομική γεωγραφία που επρόκειτο να διαμορφωθεί, στην παραγωγή σημαντικών, μόνιμων και διαρθρωτικών προβλημάτων, γεγονότα που με τη σειρά τους θα οδηγήσουν τις οικονομίες και τις κοινωνίες στην πρόσφατη ιδιαίτερα σοβαρή κρίση.

Τι συμβαίνει στις πόλεις του «κέντρου», των βιομηχανικών δηλαδή χωρών; Μια σειρά σαρωτικών αλλαγών τις «τραυματίζουν» σοβαρά. Αυτή η σημαντική διαρθρωτική κρίση, κρίση επιχειρηματικότητας και ανεργίας, ονομάζεται «αποβιομηχάνιση».

Τι ακριβώς παρατηρείται; Οι βιομηχανικές συγκεντρώσεις και υποδομές εγκαταλείπονται. Δημιουργούνται ευρύτερες υποβαθμισμένες «περιοχές φτώχειας». Στις περιοχές αυτές: οι κάτοικοι

εμφανίζουν ιδιαίτερα υψηλά ποσοστά ανεργίας, αδυνατούν να πληρώσουν τους φόρους και τα δημοτικά τέλη, τα σπίτια και τα καταστήματα αδειάζουν, το τραπεζικό σύστημα διακόπτει τη χρηματοδότηση.

Συγχρόνως, παρακαμάζουν τα παραδοσιακά κέντρα πόλεων και δημιουργούνται νέα, με μεταφορά δραστηριοτήτων στην περίμετρο, καθώς και ένταση των μετακινήσεων.²⁰ Συνολικά, ευνοείται η ολιγοπωλιακή διάρθρωση των πόλεων, με μεγάλα επιβλητικά έργα-ναυαρχίδες, ενώ στο σχεδιασμό επικρατούν τα σχέδια fast-truck, το marketing και το lifetime value, σε βάρος του στρατηγικού σχεδιασμού και της διεπιστημονικότητας.

Οι πόλεις, με «τραυματισμένους» τους παραγωγικούς τομείς και τα παραδοσιακά «κέντρα» τους, αναγκάστηκαν να προσαρμοστούν και να προσελκύσουν κεφάλαια και δραστηριότητες με πρωταρχικό σκοπό την απασχόληση των κατοίκων τους. Πρώτη επιλογή, οι τομείς εκείνοι που δεν απαιτούν ιδιαίτερες υποδομές: ο τουρισμός και οι υπηρεσίες. Για να πετύχουν καλύτερα αποτελέσματα, έπρεπε να «ανταγωνιστούν» μεταξύ τους, ώστε να καταφέρουν να προσελκύσουν τα περιορισμένα -πλέον- κεφάλαια και τις δραστηριότητες που θα προτιμούσαν τις χώρες του Κέντρου από την Περιφέρεια. Αυτό συνέβαινε συνήθως σε βάρος άλλων πόλεων. Εμφανίζονται λοιπόν οι «**Ανταγωνιστικές Πόλεις**», που όπως και οι αγορές ανταγωνίζονταν μεταξύ τους, μεταφέροντας η μία στην άλλη διαδοχικά τότε την κορύφωση της κρίσης και τότε μία πρόσκαιρη «ανάπτυξη», συνήθως ανάλογα με την εξυπηρέτηση κερδοσκοπικών καταστάσεων και συγκυριακών παραγόντων.

Για να επιβιώσουν σε αυτό το ανταγωνιστικό περιβάλλον, επέλεξαν από την αρχή ως κρίσιμο εργαλείο το «**Marketing Πόλης**», για να γίνουν περισσότερο ελκυστικότερες και αποδοτικές, να προσαρμοστούν στα

δεδομένα της νέας οικονομίας, να μετατραπούν σε αγαθά των οποίων η ταυτότητα και η αξία πρέπει να σχεδιάζεται και να προωθείται, δηλαδή, στοχεύοντας στην ενίσχυση της οικονομίας τους, μετατράπηκαν σε παρόχους περαιτέρω ειδικών υπηρεσιών.²¹

Από τη δεκαετία του 2000 έως και την παρούσα κοινωνικο-οικονομική συγκυρία, το αμιγώς οικονομοκεντρικό μοντέλο του marketing των πόλεων διαδέχτηκε το κοινωνικά προσανατολισμένο «**Branding των Πόλεων**». Σημαντική διαφοροποίηση αυτού του εξελικτικού σταδίου αποτελεί το κοινωνικό πρόσημο της συμμετοχικής αντιμετώπισης του brand της πόλης, με τον ιδιωτικό τομέα να συνεργάζεται με το δημόσιο για το «κοινό όραμα», ενώ οι εμπνεύσεις των στρατηγικών που ακολουθούνται αναδύονται εν μέρει από “bottom-up” πρακτικές. Το branding των πόλεων είναι πολυδιάστατο και χρησιμοποιείται για «τη δημιουργία και τη διαχείριση συναισθηματικών και ψυχολογικών συσχετισμών με παρεμβάσεις ευρείας κλίμακας σε διάφορους τομείς της πόλης, δίνοντας έμφαση στην επικοινωνιακή πλευρά του marketing (τοπίο, υποδομές, οργάνωση, συμπεριφορά)».²²

Στα σύγχρονα δεδομένα, εστιάζοντας στην «**Ταυτότητα Τόπου**», διαμορφώνεται ένα κρίσιμο εργαλείο για το στρατηγικό σχεδιασμό, αποσυνδεδεμένο από τις περιοριστικές προσεγγίσεις του «Μάρκετινγκ Τόπου» και της «ανταγωνιστικότητας», προτάσσοντας, αντί για αυτά, τα συγκριτικά πλεονεκτήματα των τόπων και τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά των μικρο-

²¹ Kotler P, Halder D., Rein I. (1993): «*Marketing Places: Attracting Investments, Industry and Tourism to Cities, States and Nations*», New York: The Free Press.

²² Kavaratzis M., Ashworth G.J. (2005): «*City Branding: an Effective Assertion of Identity or a Transitory Marketing Trick?*», Tijdschrift voor Economische en Sociale Geografie, **96 (5)**, 506-514

²⁰ Sassen S. (2009): «*Κοινωνιολογία της Παγκοσμιοποίησης*», Αθήνα: Μεταίχμιο

κοινωνιών. Για το σκοπό αυτό, **θα χρειαστεί να επαναπροσδιοριστεί η μεθοδολογία προσέγγισης και ανάδειξης της ταυτότητας μίας περιοχής, να υποστηριχθεί περισσότερο η διάσταση του σχεδιασμού και της διαβούλευσης, να ενισχυθεί η διεπιστημονικότητα, να προωθηθούν διαδικασίες που θα ενεργοποιούν τους πολίτες ως υποκείμενα του σχεδιασμού.**

Στις συνθήκες αυτές, έχει ιδιαίτερη σημασία η «**Βιομηχανική Παράδοση**» που συναντάται ακόμα σαν συστατικό στοιχείο ταυτότητας των αποβιομηχανοποιημένων πόλεων, χαρακτηριστικό που μπορεί να αποτελέσει το συγκριτικό πλεονέκτημα των περιοχών αυτών για την ανάπτυξη εκ νέου των παραγωγικών τομέων τους, με την παράλληλη ιδιαίτερη άνθιση των επιχειρημάτων ΚΑΛΟ στην ίδια κατεύθυνση.

Η Βιομηχανική Παράδοση αναδεικνύεται ως το συστατικό στοιχείο κάθε παραδοσιακά εκβιομηχανισμένου τόπου με αξιοσημείωτη ιστορία ποιοτικής και φημισμένης παραγωγής και τοπικής ανάπτυξης. Η Παράδοση αυτή μεταφέρει τον ιστορικό βιομηχανικό πλούτο στο σήμερα – έναν πλούτο που μπορεί να έχει φύση υλική, πνευματική και γνωστική.

Στο θεμελιακό κείμενο της Χάρτας του Nizhny Tagil (ΤΙCCH) επισημαίνεται: «Η Βιομηχανική Κληρονομιά έχει κοινωνική αξία ως τμήμα των καταλοίπων της καθημερινής ζωής και, με αυτή την ιδιότητα, προσδίδει μια σημαντική αίσθηση ταυτότητας. Έχει τεχνολογική και επιστημονική αξία όσον αφορά την ιστορία της μεταποίησης, της μηχανικής, των κατασκευών και μπορεί να έχει σημαντική αισθητική αξία για την ποιότητα της αρχιτεκτονικής, της μελέτης και του σχεδιασμού. Αυτές οι αξίες είναι εγγενείς στον ίδιο το χώρο, στον ιστό του, στα συστατικά του, στα μηχανήματα, στο βιομηχανικό τοπίο, στα γραπτά τεκμήρια και επίσης στα άυλα ίχνη της βιομηχανίας που περιέχονται στις ανθρώπινες αναμνήσεις και τα ήθη». Επιπλέον, «η τυπολογία χώρων και τοπίων ... πρέπει να

αξιολογείται προσεκτικά. Τα πρώιμα ή πρωτοποριακά παραδείγματα έχουν ιδιαίτερη αξία».²³

Μηχανές, εξοπλισμοί και εγκαταστάσεις, κτίρια και εργοτάξια, τομείς παραγωγής και κατεργασίας πρώτων υλών, τομείς εμπορίου, συγκοινωνιών, δικτύων, παράλληλα με την κατανόηση των υλικών, τη γνώση των εργασιακών διαδικασιών, τη συνολική τεχνογνωσία και εμπειρία συνθέτουν ένα υψηλό και εξειδικευμένο κεφάλαιο για κάθε πόλη και τοπική κοινωνία. Η επανεκκίνηση των τοπικών παραγωγικών δραστηριοτήτων είναι εφικτή και σε μια εποχή ακραίας λιτότητας και ύφεσης, αφού η τεχνολογική αλλαγή της μεταφορντικής εποχής απαιτεί σημαντικές δεξιότητες με δυσβάσταχτο κόστος αντικατάστασης.²⁴

Δ. Υλοποιώντας τα «Συνεργαζόμενα Χωρικά Συστήματα»

Οι αποβιομηχανοποιημένες πόλεις αποτελούν σημαντικές χωρικές συγκεντρώσεις που αν και σήμερα αντιμετωπίζουν οξυμένα διαρθρωτικά προβλήματα και αναζητούν εναγωνίως λύσεις και το στίγμα τους στο διαρκώς μεταλλασσόμενο οικονομικό περιβάλλον, την ίδια στιγμή συγκεντρώνουν κρίσιμα συγκριτικά πλεονεκτήματα, τα οποία θα μπορούσαν να αποτελέσουν σταθερή ποιοτική αξία και αξιόπιστους άξονες για την ανάκαμψή τους και τη δημιουργία ταχύτατων ρυθμών ανάπτυξης των οικονομιών και των κοινωνιών τους. Αρκεί τα πλεονεκτήματα αυτά να τα αναγνωρίσει όπως πρέπει ο στρατηγικός σχεδιασμός και να τα αξιοποιήσει στη βάση ενός συνολικού– εναλλακτικού μοντέλου.

Χρειάζεται να ακολουθηθεί ένα νέο μοντέλο, που θα εστιάζει στο τοπικό

²³ Μπενέκη Ε., (2010): «Τα μαθήματα που μας παρέχει η μελέτη ενός αντικειμένου μεταβάλλουν την ατελή μας γνώση για το ιστορικό του πλαίσιο. Μελέτη και ανάδειξη της βιομηχανικής κληρονομιάς από το ΠΙΟΠ».

²⁴ Λυμπεράκη Α., Μουρίκη Α. (1996): «Η αθόρυβη επανάσταση», Αθήνα: Gutenberg

επίπεδο, θα αξιοποιεί τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά, τις δεξιότητες, τα προτερήματα, τις προτιμήσεις και τις επιλογές των μικρο-τόπων, συνθέτοντάς τες τελικά σε ένα ενιαίο, λειτουργικό σύνολο. Σε αυτό το σύνολο τοπικών στοιχείων θα προσδώσει τα απαραίτητα εκείνα χαρακτηριστικά, δημιουργώντας ένα «**Συνεργαζόμενο Χωρικό Σύστημα**», ώστε το τελικό σχέδιο:

1. Να ικανοποιεί τις επιθυμίες και το όραμα που θα σχηματοποιήσει η τοπική κοινωνία.

2. Να αναδεικνύει τις εσωτερικές συγκεντρώσεις και τις χωρικές εξειδικεύσεις.

3. Να αναγνωρίζει, να ενισχύει και να επικοινωνεί, εσωτερικά και εξωτερικά, τον ιδιαίτερο χαρακτήρα των μικρο-τόπων και την ενιαία ταυτότητα της περιοχής.

4. Να ενισχύει την προστιθέμενη αξία των τελικών προϊόντων/υπηρεσιών.

5. Να προετοιμάζει και να οργανώνει έγκαιρα δομές και μηχανισμούς στήριξης, ώστε να καταφέρνει να υποστηρίζεται αποτελεσματικά από τη διοίκηση στο τοπικό επίπεδο, κατά την υλοποίησή του.

Ο σχεδιασμός θα εξειδικεύεται στην κάθε περιοχή, ανάλογα με τις ιδιαιτερότητές της, θα προσλαμβάνει τους στόχους, το χαρακτήρα και την ταυτότητα που θα προσδίδουν τα ίδια τα υποκείμενα, δηλαδή οι «κοινωνοί» της, σε ένα ενιαίο, λειτουργικό και συνεργαζόμενο σύστημα: επιχειρήσεις, κοινωνίες, εγχειρήματα ΚΑΛΟ, διοίκηση, φορείς, έρευνα, κινήματα, κ.α.

Η εφαρμογή ενός Μοντέλου Στρατηγικού Σχεδιασμού, όπως αυτό που προτείνεται, πρακτικά θα διαχωρίζεται σε **διακριτές φάσεις**. Σκοπός τους να ενδυναμώνουν, σταθερά και αποτελεσματικά, αρχικά τη Διοίκηση στο τοπικό επίπεδο και στη συνέχεια τους Κοινωνούς, ώστε όλοι μαζί να μπορέσουν να ανταποκριθούν στην αλλαγή νοοτροπίας, στις ανάγκες και τις απαιτήσεις του νέου στρατηγικού

σχεδιασμού. Και σε κάθε φάση, θα κοστολογείται η επόμενη, θα προετοιμάζονται ορθολογικά οι αναγκαίες ενέργειες, δράσεις και δομές που πρόκειται να ακολουθήσουν και τα κατάλληλα εργαλεία χρηματοδότησης, θα επανδρώνονται με το αναγκαίο προσωπικό.

Και, φυσικά, θα δοκιμάζεται αρχικά η εφαρμογή του σε κατάλληλη περιοχή- πιλότο (ίσως και σε περισσότερες από μία), ώστε οι επιλογές να διαμορφώνονται σταδιακά, ο σχεδιασμός να περιορίσει τον κίνδυνο αστοχιών και αρχικών αδυναμιών του πρωτοποριακού εγχειρήματος, διατυπώνοντας από την αρχή συμβουλευτικούς μηχανισμούς ελέγχου και παρακολούθησης.

Ως **παραδείγματα χρήσιμων ενεργειών του σχεδιασμού**, για την ένταξή τους σε σαφέστατο επιχειρησιακό σχέδιο, με δεσμευτικό χρονοδιάγραμμα υλοποίησης, αναφέρονται:

1. Προκαταρκτική έρευνα καταγραφής των συγκριτικών πλεονεκτημάτων των Περιοχών, καθώς και των διαθέσιμων βιομηχανικών υποδομών τους, υποδομές τόσο σε λειτουργία όσο και αδρανείς. Εξειδίκευση της ανάλυσης στην κάθε υπο-περιοχή του Χωρικού Συστήματος, που θα προσδιορίσει η έρευνα.

2. Καθορισμός σύγχρονων, αξιόπιστων και αποτελεσματικών διαδικασιών διαβούλευσης, ως βασικό εργαλείο σχεδιασμού.

3. Διαδικασίες προσδιορισμού και υποστήριξης της «Ταυτότητας Τόπου».

4. Σταδιακή τεκμηρίωση και υποστήριξη ειδικού Σχεδίου Στρατηγικής για την οργάνωση του Συνεργαζόμενου Χωρικού Συστήματος και με λειτουργική ένταξη αυτού στο γενικότερο Περιφερειακό και Εθνικό Σχεδιασμό.

5. Ανάπτυξη εξειδικευμένων Εκπαιδευτικών Προγραμμάτων: αρχικά για την εκπαίδευση της Διοίκησης και σε επόμενο στάδιο για την εκπαίδευση των Κοινωνών. Έμφαση στην αλλαγή της

νοοτροπίας, στην ανάπτυξη των συνεργειών και στην αντιμετώπιση κρίσεων.

6. Στήριξη της επικοινωνίας, της πληροφόρησης και της αλληλεπίδρασης με το υπερτοπικό επίπεδο, στοχευμένα επιστημονικά-αναπτυξιακά Συνέδρια και Ημερίδες.

7. Πρόβλεψη για την εκ των προτέρων δημιουργία ειδικών Δομών Τεχνικής Βοήθειας και κατάλληλης στελέχωσής τους, με σκοπό την απρόσκοπτη- αποτελεσματική υποστήριξη των κοινωνιών, σε όλα τα στάδια υλοποίησης των δράσεων του σχεδιασμού: ειδικές Δομές για την ΚΑΛΟ, για την Επιχειρηματικότητα, για τα Χρηματοδοτικά Εργαλεία (π.χ. ΕΣΠΑ, Αναπτυξιακός Νόμος), κ.α.. Οι Δομές αυτές θα υποστηρίζονται από την Τοπική Αυτοδιοίκηση και τις Τοπικές Αναπτυξιακές.

8. Ανάπτυξη εξειδικευμένων Κέντρων Καινοτομίας για την Επιχειρηματικότητα, την ΚΑΛΟ και την Κοινωνική Καινοτομία, βασισμένων στις αρχές της Ανοικτής Επιστήμης, σύμφωνα με τα ιδιαίτερα συγκριτικά πλεονεκτήματα των περιοχών και τις προτεραιότητες των σχεδίων. Σκοπός τους η ανάπτυξη της καινοτομίας και η δημιουργία προστιθέμενης αξίας εντός του Χωρικού Συστήματος.

Ως προς το **χρονοδιάγραμμα υλοποίησης** του σχεδιασμού, επισημαίνεται ότι αυτό θα πρέπει να είναι δεσμευτικό ως προς τους χρόνους ολοκλήρωσης της κάθε φάσης, ενώ παράλληλα οφείλει να είναι τόσο ταχύτατο ως προς το συντονισμό και την υλοποίηση των επιλογών στο πεδίο, όσο και επαρκέστατο ως προς την τεκμηρίωση. Και αυτό είναι εφικτό, εφόσον ο σχεδιασμός εκμεταλλεύεται σύγχρονα εργαλεία νέων τεχνολογιών, πληροφορικής και επικοινωνιών, ανοικτού κώδικα, κατάλληλα προσαρμοσμένα στις εξειδικευμένες ανάγκες του, ενώ παράλληλα αξιοποιεί υψηλής εξειδίκευσης διεπιστημονικές ομάδες ερευνητών.

Μέσα από αυτή τη διαδικασία, το Συνεργαζόμενο Χωρικό Σύστημα θα έχει τη δυνατότητα να αναδείξει μία συνολική ταυτότητα που θα καταστήσει εφικτή την ισόρροπη ανάπτυξη των τομέων της οικονομίας του. Έμφαση μπορεί να δοθεί στην ιδιαίτερη ανάπτυξη των κλάδων και των δραστηριοτήτων που παρουσιάζει συγκριτικά πλεονεκτήματα, θα αναγνωρίσει και θα υποστηρίξει τις κρίσιμες διεργασίες (παραγωγικές και μη παραγωγικές) στη βάση της κατάλληλης παγκόσμιας Αλυσίδας Αξίας, θα αναγνωρίσει και θα ενισχύσει τις υπερτοπικές και τις παγκόσμιες διασυνδέσεις που προκύπτουν. Παράλληλα, θα προβλέπει επιλογές που θα προστατεύουν την ανάπτυξη της περιοχής από πιθανές «μονοκαλλιέργειες».

Εξειδικεύοντας στις Αποβιομηχανοποιημένες Πόλεις, τα σημερινά «κουφάρια» της κρίσης, μπορούν και πρέπει να αποτελέσουν το αρχικό πεδίο για την τεκμηρίωση ενός διαφορετικού αναπτυξιακού μοντέλου, με χωρική εξειδίκευση. Η παγκόσμια οικονομική αποδιοργάνωση και κατάρρευση αλλάζει τα δεδομένα του σχεδιασμού και υπάρχει πλέον η δυνατότητα να περάσουμε από τις «Ανταγωνιστικές Πόλεις» του Νεοφιλελευθερισμού στα «Συνεργαζόμενα Χωρικά Συστήματα» της μετά-τη-κρίση εποχής, συστήματα που θα ενισχύουν τοπικά την προστιθέμενη αξία του παρεχόμενου προϊόντος/υπηρεσίας τους, θα αξιοποιούν τα συγκριτικά πλεονεκτήματα των περιοχών, θα επιτυγχάνουν σημαντικές οικονομίες συγκέντρωσης, θα αναδεικνύουν συνεργατικές νοοτροπίες και στρατηγικές, θα εξελίξουν τη μεθοδολογία των «Κοινών».

Η ανάπτυξη αυτή στο τοπικό, θα μπορέσει να υποστηρίξει αποτελεσματικά και την Παραγωγική Ανασυγκρότηση στα μεγαλύτερα επίπεδα, αξιοποιώντας τα διαμορφούμενα δίκτυα και διασυνδέσεις, υποστηρίζοντας τη δημιουργία **«Ευρύτερων Συνεργαζόμενων Χωρικών**

Συστημάτων», τα οποία θα λειτουργούν συμπληρωματικά και θα συντονίζονται αρχικά στο Περιφερειακό επίπεδο, για να αθροίζονται τελικά, να ελέγχονται και να συνθέτουν πολλαπλασιαστικά στο Εθνικό επίπεδο, ενισχύοντας περαιτέρω την παραγόμενη αξία, προσβλέποντας σε οικονομίες κλίμακας, υποστηρίζοντας την εξωστρέφεια και ορθολογικοποιώντας τις διαδικασίες της αγοράς.

«Ουτοπικό» θα μπορούσε να το χαρακτηρίσει κάποιος που η σκέψη του είναι έχει εγκλωβιστεί στα αδιέξοδα που παράγει το δοκιμασμένο δίπολο Νεοφιλευθερισμός - Κρατισμός. Αλλά μέσα στην επιμονή της πολυετούς και ιδιαίτερα επίπονης παγκόσμιας οικονομικής κρίσης, και την απόλυτη αποτυχία του «δοκιμασμένου», μόνο με την εφαρμογή τεκμηριωμένων εναλλακτικών μοντέλων μπορούμε να είμαστε ρεαλιστές.

Βιβλιογραφία

1. Eurostat (2014): *Ευρωπαϊκές Στατιστικές για την Απασχόληση*
2. ΕΛΣΤΑΤ (2017): *Έρευνα Εργατικού Δυναμικού: 1981 – 2015*
3. ΙΝΕ-ΓΣΕΕ (2017): *Έκθεση για την Απασχόληση στην Ελλάδα*
4. Housing Europe (2017): *Ετήσια Έρευνα Ευρωπαϊκής Ομοσπονδίας για τη Δημόσια, Συνεταιριστική και Κοινωνική Στέγη*
5. Καραμανώφ Μ. (2011): *Τα Όρια των Ιδιωτικοποιήσεων: Βιώσιμο Κράτος και Δημόσια Κτήση*, Αθήνα: Κυριακίδης
6. Adecco Ελλάς (2016): *Η Απασχολησιμότητα στην Ελλάδα, 2016*
7. Γ.Γ. Βιομηχανίας, ΥΠΑΠΕΝ (2015): *Πλαίσιο Στρατηγικών Επιλογών Βιομηχανικής Πολιτικής 2014-2020*
8. Κολέμπας Γ. (2009): *Τοπικοποίηση: Από το Παγκόσμιο στο Τοπικό*, Αθήνα: Αντιγόνη.
9. Μόνιμη Ελληνική Αντιπροσωπεία στην Ε.Ε (2015): *Τομεακή Ομάδα Εργασίας για την Ανταγωνιστικότητα και Ανάπτυξη,*

Θεματική Ενότητα Βιομηχανία, «**Αντικείμενο Αλυσίδες Αξίας**», Βρυξέλες: Πρακτικά 28/10/2015.

10. Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο (2016): Βρυξέλες: *Πρακτικά 20/5/2016*.

11. Ευρωπαϊκό Συμβούλιο (2016): Βρυξέλες: *Συμπεράσματα Συνεδρίασης 15/12/2016*

12. Μπούργος Μ., Δέφνερ Α. (2017): «*Ταυτότητα Τόπου και Παραγωγική Ανασυγκρότηση: το παράδειγμα της Ημαθίας*», 2ο Πανελλήνιο Συνέδριο Μάρκετινγκ & Branding Τόπου, Λάρισα: Πρακτικά Συνεδρίου

13. ΦΕΚ 205Α, 31/10/2016

14. Νικολόπουλος Τ., Καπογιάννης Δ. (2013): *Εισαγωγή στην Κοινωνική και Αλληλέγγυα Οικονομία. Το Μετέωρο Βήμα μιας Δυνατότητας*, Αθήνα: Οι Εκδόσεις των Συναδέλφων.

15. Νικολόπουλος Η. (2015): «*Ο ρόλος του Κοινωνικού, του Δημοσίου και του Ιδιωτικού τομέα στη Διαδικασία της Παραγωγικής Ανασυγκρότησης και του Κοινωνικού Μετασχηματισμού*», στο **Μαρξιστικός Χώρος Μελέτης και Έρευνας, Παραγωγική Ανασυγκρότηση: Συστημική Προσέγγιση ή Κοινωνική Ανατροπή**, Αθήνα: Ταξιδευτής, 15-22.

16. Bollier D. (2016): *Κοινά, μια σύντομη εισαγωγή*, Αθήνα: Angelus Novus.

17. Harvey D. (2007): *Η Κατάσταση της Μετανεωτερικότητας*, Αθήνα: Μεταίχμιο

18. Toussaint E., Fatorelli M., CADTM, South J. (2011): *Ανοίγουμε τα Βιβλία του Χρέους*, Αθήνα: Αλεξάνδρεια.

Συνεργασία Φορέων ΚΑΛΟ και τοπικής αυτοδιοίκησης: προκλήσεις και προοπτικές

Σοφία Αδάμ

Η Κοινωνική και Αλληλέγγυα Οικονομία (ΚΑΛΟ) απέκτησε μεγάλη δημοτικότητα στην Ελλάδα τα χρόνια της κρίσης εγείροντας πολλαπλές προσδοκίες σε πλήθος κόσμου. Άλλοι προσδοκούν από την ΚΑΛΟ να βγάλει τη χώρα από την κρίση, άλλες να μετασχηματίσει την οικονομία σε μια κατεύθυνση ικανοποίησης των κοινωνικών αναγκών, άλλοι να αντιμετωπίσει τα οξυμμένα προβλήματα κοινωνικού αποκλεισμού για μεγάλα στρώματα του πληθυσμού. Ανεξάρτητα από τη διαφορετικότητα των προσδοκιών, ο κοινός παρονομαστής είναι το ενδιαφέρον που προσελκύει η ΚΑΛΟ σε πολλαπλά επίπεδα: στην ευρύτερη κοινωνία με την ανάπτυξη πρωτοβουλιών από διάφορες ομάδες ανθρώπων, στην ερευνητική και ακαδημαϊκή κοινότητα με την υλοποίηση πολυάριθμων ερευνητικών προγραμμάτων, που εξετάζουν επιμέρους διαστάσεις του φαινομένου, και στις δημόσιες πολιτικές, όπως αποδεικνύεται και από την πρόσφατη θέσπιση του Ν. 4430/2016 για την Κοινωνική και Αλληλέγγυα Οικονομία, τον Οκτώβριο του 2016.

Για το Ίδρυμα Χάινριχ Μπελ, η ΚΑΛΟ αποτελεί στρατηγική προτεραιότητα, από την ίδρυση του γραφείου του στην Ελλάδα, καθώς η συγκεκριμένη θεματική συνδέει οργανικά τους δύο βασικούς άξονες παρέμβασής του, δηλαδή την οικολογία και τη δημοκρατία. Η ΚΑΛΟ αποτελεί τη γέφυρα για τη μετάβαση σε μια οικονομία που διευρύνει τη

δημοκρατική συμμετοχή των πολιτών, ικανοποιεί τις κοινωνικές ανάγκες και σέβεται το περιβάλλον.

Στο παρόν άρθρο θα ασχοληθούμε με το ζήτημα της συνεργασίας φορέων ΚΑΛΟ και ΟΤΑ, καθώς θεωρούμε ότι κάτι τέτοιο μπορεί να έχει πολλαπλά οφέλη για τις τοπικές κοινωνίες. Πριν, όμως, αναδείξουμε τα πεδία συνεργασίας που διανοίγονται, είναι σημαντικό να θέσουμε εξ αρχής τις προϋποθέσεις για την

Η Σοφία Αδάμ είναι Υπεύθυνη Προγραμμάτων Κοινωνικής και Αλληλέγγυας Οικονομίας, Ίδρυμα Χάινριχ Μπελ Ελλάδα

οικοδόμηση συνεργειών, ώστε να αποφευχθούν αρνητικές εμπειρίες του παρελθόντος (εξάρτηση συνεταιρισμών από κρατικές επιχορηγήσεις, αδιαφάνεια στην επιλογή φορέων με βάση πελατειακά κριτήρια, υποκατάσταση πάγιων και διαρκών αναγκών της τοπικής αυτοδιοίκησης με εργολαβίες, οι οποίες συνεπάγονται τη μείωση της ποιότητας των παρεχόμενων υπηρεσιών και την υποβάθμιση των σχέσεων εργασίας σε όσες/όσους τις παρέχουν).

Ως εκ τούτου, κρίνουμε σκόπιμο να αναδείξουμε τις ακόλουθες παραμέτρους ως κομβικές για τη συνεργασία ΟΤΑ και Φορέων ΚΑΛΟ.

- **Επιλογή πεδίων συνεργασίας με γνώμονα την κοινωνική καινοτομία**

Η βασική συνεισφορά των φορέων ΚΑΛΟ έγκειται στην ικανότητα τους να εντοπίζουν κοινωνικές ανάγκες που μένουν ακάλυπτες από την αγορά ή/και το κράτος, και να ανταποκρίνονται για την κάλυψή τους με έναν τρόπο ο οποίος

μεταβάλλει τις κοινωνικές σχέσεις στην οργάνωση και παροχή αυτών των υπηρεσιών. Συνεπώς, γόνιμα πεδία συνεργασίας αποτελούν αντικείμενα όπως η διαλογή των απορριμμάτων στην πηγή, η εκπαίδευση των πολιτών στην ανακύκλωση, η λειτουργία κέντρων επανάχρησης από μεμονωμένους φορείς ΚΑΛΟ ή συμπράξεις φορέων ΚΑΛΟ. Ειδικά στο ζήτημα της διαχείρισης απορριμμάτων, υπάρχει πεδίο δόξης λαμπρό καθώς διάφορα απορρίμματα (π.χ. ογκώδη αντικείμενα, υφάσματα) μετατρέπονται από κόστος για το δήμο σε πολύτιμη πρώτη ύλη για περαιτέρω επεξεργασία και επανάχρηση από φορείς ΚΑΛΟ. Παρόμοιες δυνατότητες παρουσιάζονται στο πεδίο των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας, της εξοικονόμησης ενέργειας και της ενεργειακής αναβάθμισης κτιρίων με συνεργασία ΟΤΑ και των υπό θέσπιση νέων ενεργειακών κοινοτήτων. Σύμφωνα με νομοσχέδιο που κατατέθηκε στη δημόσια διαβούλευση, οι ενεργειακές κοινότητες αποτελούν ειδική περίπτωση συνεταιρισμών και φορέων ΚΑΛΟ και προβλέπουν τη συμμετοχή των ΟΤΑ στην ίδρυσή τους.

Η κοινωνική καινοτομία δεν εξαντλείται φυσικά σε ζητήματα οικολογίας, αλλά μπορεί να οδηγήσει στην ανάπτυξη κοινών δράσεων σε καινοτόμες κοινωνικές υπηρεσίες, όπως η παροχή υπηρεσιών φροντίδας σε άτομα που πάσχουν από τη νόσο Alzheimer και υπηρεσίες ειδικής αγωγής.

- **Συνεργασία με ήδη λειτουργούντες Φορείς ΚΑΛΟ**

Είναι επίσης σημαντικό η συνεργασία να βασίζεται στη σύμπτωση του στρατηγικού σχεδιασμού της εκάστοτε δημόσιας αρχής με το ενδιαφέρον και τη δραστηριοποίηση φορέων ΚΑΛΟ στην περιοχή παρέμβασης. Με άλλα λόγια, είναι σημαντικό να υπάρχει μια «μαγιά» εγχειρημάτων η οποία έχει επιδείξει πραγματικό ενδιαφέρον για το συγκεκριμένο ζήτημα με την ανάληψη πιλοτικών δράσεων ώστε να αποφεύγεται

η άνωθεν δημιουργία, στη βάση της ευκαιριακής συνεργασίας με τους ΟΤΑ.

- **Καταγραφή φορέων ΚΑΛΟ και δημόσια πρόσκληση**

Προκειμένου να διασφαλιστεί η διαφάνεια στην επιλογή των φορέων ΚΑΛΟ που θα συνεργαστούν με τις αρχές της τοπικής αυτοδιοίκησης, είναι σημαντικό να υπάρχει επικαιροποιημένη πληροφόρηση αναφορικά με τους φορείς ΚΑΛΟ που δραστηριοποιούνται στην περιοχή παρέμβασης και στο συγκεκριμένο αντικείμενο. Στη συνέχεια, ο δήμος μπορεί να απευθύνει δημόσιο κάλεσμα συμπεριλαμβάνοντας όλους τους εγγεγραμμένους και ενεργούς φορείς ΚΑΛΟ προκειμένου να γνωστοποιήσει την πρόθεση συνεργασίας, το στρατηγικό του σχεδιασμό και τη διαδικασία σύναψης της σχέσης συνεργασίας.

- **Αποσαφήνιση/ εξειδίκευση ζητημάτων που σχετίζονται με το θεσμικό πλαίσιο**

Ο νόμος για την ΚΑΛΟ (Ν. 4430/2016) περιλαμβάνει συγκεκριμένες προβλέψεις για τη συνεργασία των ΟΤΑ με φορείς ΚΑΛΟ. Συγκεκριμένα, στο άρθρο 6 προβλέπεται ότι οι φορείς ΚΑΛΟ μπορούν να συνάπτουν προγραμματικές συμβάσεις για τη μελέτη και εκτέλεση έργων και προγραμμάτων κοινωνικής ωφέλειας που αναφέρονται στους καταστατικούς σκοπούς τους με αντισυμβαλλόμενους το Δημόσιο ή φορείς του ευρύτερου δημόσιου τομέα και τους ΟΤΑ α' και β' βαθμού. Επιλέον, στο άρθρο 5 προβλέπεται η παραχώρηση χρήσης κινητής και ακίνητης περιουσίας από ΟΤΑ α' και β' βαθμού, ΝΠΔΔ και ΝΠΙΔ- φορείς της Γενικής Κυβέρνησης με απόφαση του διοικητικού τους οργάνου σε φορείς ΚΑΛΟ για την ενίσχυση δραστηριοτήτων συλλογικής και κοινωνικής ωφέλειας είτε αυτόνομα είτε στο πλαίσιο προγραμματικής σύμβασης όπως αναφέρεται προηγουμένως. Ωστόσο, εκκρεμεί η έκδοση της Κοινής Υπουργικής Απόφασης η οποία θα καθορίζει τη διάρκεια της παραχώρησης χρήσης, τις υποχρεώσεις του φορέα προς τον οποίο

γίνεται η παραχώρηση, το τυχόν αντάλλαγμα, καθώς και κάθε άλλο σχετικό θέμα.

Σύμφωνα δε με το άρθρο 7, οι φορείς ΚΑΛΟ μπορεί να συμπράττουν μεταξύ τους για οικονομικούς σκοπούς. Η συγκεκριμένη πρόβλεψη μπορεί να αποδειχθεί χρήσιμη στην υλοποίηση έργων μεγαλύτερης εμβέλειας, όπως είναι η λειτουργία ενός κέντρου επανάχρησης απορριμμάτων, καθώς επιτρέπει την ανάληψη από κάθε μεμονωμένο φορέα ΚΑΛΟ μέρους του συνολικού έργου (συνήθως πρόκειται για εγχειρήματα μικρής κλίμακας) αλλά και την προώθηση της κουλτούρας συνεργασίας μεταξύ τους. Και πάλι, όμως, απαιτείται αποσαφήνιση των προϋποθέσεων για τη σύσταση νομικού προσώπου οικονομικής συνεργασίας από την πλευρά του αρμόδιου Υπουργείου καθώς οι προβλέψεις για τις μορφές οικονομικής συνεργασίας είναι ασαφείς. Ιδιαίτερα στην περίπτωση της επανάχρησης απορριμμάτων, υπάρχει πρόβλεψη για την εμπλοκή των φορέων ΚΑΛΟ σύμφωνα με την κοινή υπουργική απόφαση των Υπουργών Εσωτερικών και Περιβάλλοντος και Ενέργειας για τον καθορισμό των προδιαγραφών λειτουργίας των Πράσινων Σημείων και των Κέντρων Ανακύκλωσης, Εκπαίδευσης και Διαλογής στην Πηγή (ΚΑΕΔΙΣΠ) (άρθρο 3).

Από τα παραπάνω γίνεται σαφές ότι πεδία συνεργασίας αναδύονται, ότι οι θεσμικές προβλέψεις υπάρχουν, και ότι η συνεργασία με όρους κοινωνικής ωφέλειας μπορεί να επιτευχθεί αν ληφθούν υπόψιν οι προηγούμενες παράμετροι και διαμορφωθούν σαφή βήματα υλοποίησης. Ας ελπίσουμε ότι μπορούμε τώρα να επιμείνουμε για την εφαρμογή τους.

Κρίσιμη μάζα, Κλίμακα, Εκπαίδευση

Νίκος Αναστασόπουλος

Για μία διερεύνηση των προοπτικών -και των τυχόν προβλημάτων και δυσκολιών- της υιοθέτησης πρακτικών κοινωνικής και αλληλέγγυας οικονομίας σε ευρεία κλίμακα και την αναζήτηση σημείων συνέργειας ανάμεσα σε αυτό που αντιλαμβανόμαστε ως τοπική αυτοδιοίκηση και στην κοινωνική και αλληλέγγυα οικονομία είναι σκόπιμο να ξεκινήσουμε από τα θεμελιώδη συστατικά που χαρακτηρίζουν τις δύο αυτές τις σφαίρες. Είναι αρκετά εύκολο να διαπιστώσουμε τις αδυναμίες και στις δύο. Η μεν κοινωνική οικονομία εξελίσσεται αλλά όχι με τρόπο που να καλύπτει ρεαλιστικά και συνολικά τις ανάγκες μεγάλων πληθυσμιακών ομάδων, ενώ η αυτοδιοίκηση πάσχει από δικές της εγγενείς δομικές αδυναμίες.

Η τοπική αυτοδιοίκηση προέκυψε ως πρόθεση να μεταφερθεί ένα κομμάτι της οργάνωσης και της διοίκησης στο επίπεδο του τοπικού. Η αυτοδιοίκηση ως έννοια αντανάκλα την αξία που προσδίδουμε στην αυτοδιάθεση των κοινωνιών σε ότι αφορά τις επιλογές τους για το μέλλον τους. Και το επίθετο «τοπική» προσδιορίζει την ανάγκη να αντιληφθούμε την σημασία της αυτοδιάθεσης ακριβώς εκεί που ζει μία κοινωνία, στον τόπο της. Από αυτή την πρόθεση ωστόσο ξεπήδησε μία αναπαραγωγή του διοικητικού μοντέλου, και ως εκ τούτου παρατηρήθηκε και η αναπαραγωγή της δέσμης προβλημάτων που εμφανίζονται σε εθνική κλίμακα. Αυτή τη στιγμή τελεί υπό αμφισβήτηση, όχι μόνο στη χώρα αλλά και διεθνώς ολόκληρο το διοικητικό, και πολιτειακό οικοδόμημα της αντιπροσωπευτικής δημοκρατίας, το οποίο αντανάκλαται και εκφράζεται στην κοινοβουλευτική Δημοκρατία. Το αδιέξοδο, τα παράδοξα στον τρόπο εκλογής, τα κρούσματα

Τόμος 2, Τεύχος 11, σελ. 277- 279

διαφθοράς και η γενικότερη παρακμή που χαρακτηρίζει τον πολιτικό κόσμο και αντανάκλαται στα δεινά, τα φαινόμενα παραίτησης και τις απογοητεύσεις των κοινωνιών αποτελούν σημαντικές ενδείξεις για την ανάγκη ανανέωσης και μετεξέλιξης του πολιτειακού αυτού μοντέλου. Αρκεί να θυμηθούμε το παγκόσμιο Occupy

movement και τα αιτήματα που ξεπήδησαν από αυτό σε σχέση με την πολιτική, την κατανομή του πλούτου, το δικαίωμα στην πόλη, και την συμμετοχή.

Οι κίνδυνοι που απειλούν κάθε εκδοχή τοπικής αυτοδιοίκησης συνοπτικά είναι η αναπαραγωγή του μοντέλου του κρατικού μηχανισμού, οι πειρασμοί να ενδώσει σε νεοφιλελεύθερες προκλήσεις, ο -συνειδητός ή ασυνειδητος- αποκλεισμός με διάφορους τρόπους πληθυσμιακών ομάδων και η καλλιέργεια μιας μορφής απαγορευτικής γραφειοκρατίας.

Οι αδυναμίες της ΚΑΛΟ

Η κοινωνική και αλληλέγγυα οικονομία αποτελεί μία από τις ενδείξεις ανάδυσης νέων κοινωνικών δομών που προκύπτουν από τις ανάγκες της κρίσης και των κενών που αφήνει πίσω του η αποδόμηση του κοινωνικού κράτους. Εκτός από την κοινωνική και αλληλέγγυα οικονομία παρατηρούμε παράλληλα την αναζωογόνηση ενός ζωηρού ενδιαφέροντος για τα κοινά, την ανάπτυξη τεχνογνωσίας και τον πειραματισμό γύρω από άλλες μορφές κοινωνικής οργάνωσης, παραγωγής και κατανάλωσης, εν τέλει έναν άλλο προσανατολισμό του συλλογικού φαντασιακού για την πόλη και την ίδια τη ζωή. Σε αυτά συμπεριλαμβάνονται μια επανεκτίμηση του τι είναι ουσιώδες και τι τεχνητή ανάγκη, και η επανατοποθέτηση

Ο Νίκος

Αναστασόπουλος είναι

Δρ. Αρχιτέκτων,

Ερευνητής, Λέκτωρ στη

Σχολή Αρχιτεκτόνων

ΕΜΠ

των κοινωνικών αξιών στο κέντρο των κριτηρίων για τη λήψη αποφάσεων.

Πρόκειται λοιπόν για ένα κρίσιμο σημείο συνάντησης ανάμεσα σε πρωτοβουλίες που ξεπηδούν και αναπτύσσονται πειραματικά από τα κάτω, και σε θεσμούς και μηχανισμούς που προέρχονται από την παράδοση άσκησης εξουσίας. Ήδη οι διαφορές στις καταβολές αυτών των δυο σφαιρών αφήνουν να διαφανεί ένα δομικό πρόβλημα στο πώς δυνητικά θα μπορούσαμε να φανταστούμε -πόσο μάλλον να υλοποιήσουμε- μία μορφή αλληλέγγυας οικονομίας στα πλαίσια της τοπικής αυτοδιοίκησης.

Κρίσιμη μάζα και Κλίμακα

Οι συνελύξεις γειτονιάς και η κοινωνική και αλληλέγγυα οικονομία ξεπήδησαν την ίδια περίοδο από την εξέγερση του κόσμου τα πρώτα χρόνια της κρίσης, και από την ανάγκη εξεύρεσης λύσης σε δύο διαφορετικούς τομείς: Αυτόν της επιθυμίας για πραγματική αυτοδιοίκηση και αυτόν της οικοδόμησης μιας άλλης μορφής οικονομίας που να ανταποκρίνεται καλύτερα στις ανάγκες των ανθρώπων. Στο ζήτημα της αυτοδιοίκησης μπαίνει το ζήτημα του μεγέθους και της κλίμακας, και οι κατευθύνσεις προς τις οποίες θέλουμε να φτάσουμε για τα δύο αυτά θέματα είναι αντιστρόφως ανάλογες. Για την μεν κοινωνική και αλληλέγγυα οικονομία χρειαζόμαστε μια τάξη μεγέθους που να την καθιστά βιώσιμη, για την δε αυτοδιοίκηση, πρέπει να κατεβούμε σε όσο πιο δυνατόν μικρότερες κυτταρικές δομές, ει δυνατόν αυτές του τετραγώνου, του δρόμου, και της γειτονιάς.

Μπορούμε ίσως να ανατρέξουμε σε γνωστές περιπτώσεις μελέτης από όπου ίσως αντλήσουμε συμπεράσματα και τεχνογνωσία. Στην Ισπανία έχουμε το παράδειγμα της Mondragón, όνομα το οποίο αναφέρεται τόσο σε μια μικρή πόλη 23.000 κατοίκων στη χώρα των Βάσκων, όσο και σε μια επιχείρηση κοινωνικής οικονομίας (έβδομη σε κατάταξη κύκλου εργασιών σε ολόκληρη

την Ισπανία) που ανθίζει στην περιοχή από την δεκαετία του 1950 και με αυτή την ιστορία αποτελεί το μακροβιότερο ίσως παράδειγμα. Η επιχείρηση της Mondragón αποδείχθηκε ανθεκτικότερη όλων των υπολοίπων στους κλυδωνισμούς της κρίσης στην Ισπανία (Tremlett 2013).

Αντίθετα η περίπτωση της Ανάβρας μας επιτρέπει να δούμε ανάγλυφα τις δυνατότητες της ΚΑΛΟ, αλλά και τις παγίδες που υποθάλλει το ζήτημα μικρού μεγέθους κοινότητας έναντι μεγάλου και μεγέθους τοπικής αυτοδιοίκησης. Η Ανάβρα αποτελούσε το όνειρο του Δημήτρη Τσουκαλά και της συζύγου του Μάχης Καραλή και το «θαύμα» της Ανάβρας γεννήθηκε με χαρακτηριστικά Κοινωνικής και Αλληλέγγυας οικονομίας. Ενσάρκωνε ένα άριστο παράδειγμα αξιοποίησης των δυνατοτήτων από τη διασύνδεση των χαρακτηριστικών του τοπικού με τις ευκαιρίες μιας υπερτοπικής δομής όπως αυτή της Ευρωπαϊκής Ένωσης, μέσα από σωστά διατυπωμένους στόχους και εργαλεία ελέγχου των διαδικασιών υλοποίησης και παραγωγής, έτσι που να αφορά και να εμπλέκει ολόκληρη την κοινότητα. Οι δυσλειτουργίες ωστόσο που συνοδεύουν την τοπική αυτοδιοίκηση οδήγησαν στην *«απώλεια της οικονομικής και διοικητικής αυτονομίας της Ανάβρας, μέσω του προγράμματος Καλλικράτης, και έβαλε απότομα φρένο στην οικολογική ανάπτυξη του χωριού. Η ένταξη στο δήμο Αλμυρού αφαίρεσε το δικαίωμα να αποφασίζει για τη μοίρα της, ολοκληρώνοντας παράλληλα αυτή την υποδειγματική πορεία...Αν δεν υπήρχε ο Καλλικράτης η Ανάβρα θα ήταν σήμερα παγκόσμιο φαινόμενο. Ως ένας οικισμός που θα κάλυπτε εντελώς τις ενεργειακές του ανάγκες από ανανεώσιμες πηγές ενέργειας. Ρεύμα, νερό, θέρμανση, όλα δωρεάν για τους κατοίκους του»*, λέει ο κ. Τσουκαλάς.¹ («Θυμάστε το χωριό Ανάβρα στην Μαγνησία»; 2017)

¹ Βλ. σχετικό άρθρο [«Θυμάστε το χωριό Ανάβρα στην Μαγνησία;»](#)

Είναι σαφές ότι εάν η παρούσα μορφή τοπικής αυτοδιοίκησης δεν είναι σε θέση να ανταποκριθεί στις ιδιαίτερες ανάγκες κάθε γεωγραφικής και κοινωνικής ενότητας, τότε μπορεί να καταπνίξει τις επιτυχίες οποιασδήποτε πρωτοβουλίας και φυσικά της Κοινωνικής και Αλληλέγγυας Οικονομίας. Οι Michel Bauwens, John Restakis και άλλοι ερευνητές επιστρατεύουν την ιδέα του “partner state”, ενός δημόσιου φορέα ο οποίος θα λειτουργεί υποβοηθητικά χωρίς όμως να είμαστε σε θέση ακόμη να αξιολογήσουμε αυτό το πλαίσιο (Matthies και Närhi 2016; Restakis 2015; Bauwens 2012).

Εκπαίδευση

Ανθεκτικότερα έχουν αποδειχθεί όσα εγχειρήματα οργανωτικά και ιδεολογικά προϋπήρχαν της κρίσης (Anastasopoulos 2013). Αυτό πιθανότατα οφείλεται στην ωριμότητα και την εμπειρία των μελών του εγχειρήματος, και ότι η ενεργός συμμετοχή δεν προέκυψε ως βεβιασμένος τρόπος αντιμετώπισης της κρίσης εκ των υστέρων, αλλά αποτελούσε συνειδητή επιλογή, όπως επίσης και η βαθύτερη γνώση των εγγενών δυσκολιών, αλλά και η εξοικείωση με εργαλεία αντιμετώπισής τους.

Σε κάθε περίπτωση, μία δικαιότερη μορφή οικονομίας δεν θα προκύψει μόνο από ποσοτικούς χειρισμούς. Απαιτείται κοινωνική οργάνωση και μία εκπαίδευση (ή επανεκπαίδευση) σε κώδικες συμπεριφοράς, μεθοδολογίες, και πρωτόκολλα επικοινωνίας και λειτουργίας, που έχουν με κόπο κατακτηθεί, και ενσωματωθεί στην καθημερινότητα από ομάδες που έχουν παράδοση σε αυτές τις περιοχές, αλλά που ταυτόχρονα επανατοποθετούνται και επικυρώνονται καθημερινά. Ίσως αυτό το τελευταίο κομμάτι να είναι το πιο κρίσιμο για ένα βιώσιμο μέλλον τόσο της ΚΑΛΟ, όσο και κάθε διοικητικού μοντέλου

Αναφορές

«Θυμάστε το χωριό Ανάβρα στην Μαγνησία»; 2017. kefaloniapress.gr. 23 Απρίλιος 2017. <http://www.kefaloniapress.gr/2017/04/23/%CE%B8%CF%85%CE%BC%CE%AC%CF%83%CF%84%CE%B5-%CF%84%CE%BF-%CF%87%CF%89%CF%81%CE%B9%CF%8C-%CE%B1%CE%BD%CE%AC%CE%B2%CF%81%CE%B1-%CF%83%CF%84%CE%B7%CE%BD-%CE%BC%CE%B1%CE%B3%CE%BD%CE%B7%CF%83%CE%AF%CE%B1/>.

Anastasopoulos, Nicholas (2013): ‘*The Crisis and the Emergence of Communal Experiments in Greece*’, στο **Communal Pathways to Sustainable Living Proceedings**, επιμέλεια Graham Stuart Meltzer, 350–59. Moray: Findhorn Foundation.

Bauwens, Michel (2012): ‘*Blueprint for P2P Society: The Partner State & Ethical Economy - Shareable*’, Shareable. 4 Ιούλιος 2012, <https://www.shareable.net/blog/blueprint-for-p2p-society-the-partner-state-ethical-economy>.

Kostakis, Vasilis, και Michel Bauwens (2014): ‘*Network Society and Future Scenarios for a Collaborative Economy*’. Palgrave Pivot.

Matthies, Aila-Leena, και Kati Närhi (2016): ‘*The Ecosocial Transition of Societies: The Contribution of Social Work and Social Policy*’, Taylor & Francis.

Restakis, John (2015): ‘*Civil Power and the Partner State*’, Commons Transition (blog). 2 Απρίλιος 2015. <http://commonstransition.org/civil-power-and-the-partner-state/>.

Tremlett, Giles (2013): ‘*Mondragon: Spain’s Giant Co-Operative Where Times Are Hard but Few Go Bust*’. The Guardian, 7 Μάρτιος 2013, τμ. World news. <http://www.theguardian.com/world/2013/mar/07/mondragon-spains-giant-cooperative>.

Τα κοινά ως θεσμός διαχείρισης των κοινών πόρων: η συμβολή της Έλινορ Όστρομ

Πασχάλης Αρβαντιδής

Σύμφωνα με την οικονομική επιστήμη οι κοινοί πόροι αναφέρονται σε μια ειδική κατηγορία αγαθών με δυο χαρακτηριστικά: πρώτον, είναι ανταγωνιστικοί στην κατανάλωση, που σημαίνει ότι η χρήση από κάποιον περιορίζει τη χρήση από άλλους, και δεύτερον, διακρίνονται από αδυναμία αποκλεισμού, που σημαίνει ότι είναι ιδιαίτερα δύσκολο (ή ιδιαίτερα δαπανηρό) να αποκλεισθεί κάποιος από τη χρήση τους. Αυτά τα χαρακτηριστικά επιτρέπουν στα άτομα να χρησιμοποιούν τον πόρο με όποιο τρόπο και σε όποιο βαθμό το επιθυμούν, χωρίς να είναι υποχρεωμένα να συμβάλλουν στη συντήρηση και την προστασία του. Ως αποτέλεσμα ο πόρος σταδιακά υποβαθμίζεται και καταρρέει. Παραδείγματα τέτοιων αγαθών αποτελούν οι φυσικοί πόροι, όπως τα δάση, ο ενάλιος πλούτος, τα υπόγεια ύδατα, κτλ., οι ανθρωπογενείς πόροι, όπως τα αρδευτικά συστήματα, τα δίκτυα υποδομών, το αστικό πράσινο, κτλ., αλλά και άυλοι ή ψηφιακοί πόροι, όπως το αστικό τοπίο, το ασύρματο δίκτυο (WiFi), ο κυβερνοχώρος, κτλ.

Κομβικός σταθμός στη σύγχρονη αντίληψη και ανάλυση του παραπάνω προβλήματος των κοινών πόρων αποτελεί η εργασία του Hardin (1968). Ο Hardin, χρησιμοποιώντας το χαρακτηριστικό παράδειγμα ενός βοσκότοπου ανοιχτής πρόσβασης, υποστήριξε ότι ένας ορθολογικός βοσκός, ενεργώντας με βάση το ατομικό του όφελος, οδηγείται να προσθέτει ολοένα και περισσότερα ζώα σε έναν πόρο ο οποίος χαρακτηρίζεται από συγκεκριμένη και περιορισμένη βοσκοϊκανότητα. Αυτό οφείλεται στο γεγονός ότι ο κάθε χρήστης επωμίζεται

Τόμος 2, Τεύχος 11, σελ. 280- 282

ένα μόνο μέρος από το κόστος της πράξης του (μείωση της βοσκοϊκανότητας) ενώ καρπώνεται όλο το όφελος (δηλ. τα προϊόντα από κάθε επιπλέον ζώο που προσθέτει). Ως αποτέλεσμα ο πόρος οδηγείται νομοτελειακά σε σταδιακή υποβάθμιση και τελικά στην καταστροφή, μια κατάσταση που ο Hardin ονόμασε «η τραγωδία των κοινών».

Η διαμόρφωση και απόδοση ξεκάθαρων και αξιόπιστων περιουσιακών δικαιωμάτων (property rights) στον πόρο αποτελεί σημαντικό βήμα για την επίλυση του προβλήματος με τη ρύθμιση της εν λόγω «εξωτερικότητας». Όπως

υποδεικνύει το θεώρημα Coase (1960), όταν τα δικαιώματα είναι πλήρως καθορισμένα και τα κόστη συναλλαγής χαμηλά, επέρχεται αποτελεσματική κατανομή των πόρων (και άρα βέλτιστη χρήση) ανεξάρτητα από την κατανομή των δικαιωμάτων. Δηλαδή η διατήρηση και μακροβιότητα του πόρου είναι εφικτή σε όποιον και αν αποδοθούν τα περιουσιακά δικαιώματα, με την προϋπόθεση ότι θα ορισθούν με σαφήνεια και θα εφαρμοστούν με αξιόπιστο τρόπο, δηλ. με αξιόπιστες διαδικασίες αστυνόμευσης και επιβολής κυρώσεων στους παραβάτες. Το δεύτερο απαιτεί τη διαμόρφωση μιας δομής διαχείρισης ή διακυβέρνησης (Williamson 1985), ένα θεσμό με άλλα λόγια, που να ρυθμίζει, να ελέγχει και να επιβάλλει τα δικαιώματα αυτά σε κάθε ενδιαφερόμενο μέρος. Στο πλαίσιο αυτό, ο Hardin βλέπει δυο επιλογές: την ιδιωτικοποίηση του πόρου (ή λύση της αγοράς), δηλαδή την απόδοση των περιουσιακών δικαιωμάτων σε ιδιώτες, και την κρατικοποίηση του πόρου (ή λύση του κράτους), δηλαδή την απόδοση των περιουσιακών δικαιωμάτων στο κράτος, ξεκινώντας μια συζήτηση που ακόμα και

Ο Πασχάλης Αρβαντιδής είναι Επίκουρος Καθηγητής, στο Τμήμα Οικονομικών Επιστημών του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας

σήμερα παραμένει ζωντανή στη βιβλιογραφία.

Σύμφωνα με τους θιασώτες της πρώτης επιλογής, η διαμόρφωση και απόδοση ατομικών περιουσιακών δικαιωμάτων αποτελεί την αποτελεσματικότερη λύση, καθώς επιτρέπει στον ιδιοκτήτη να αποκλείει μη εξουσιοδοτημένους χρήστες (free-riders), να περιορίζει τα κόστη και να καρπώνεται τα οφέλη (να εσωτερικεύει δηλαδή τις εξωτερικότητες που δημιουργούνται) και έτσι να φέρει τον πόρο στην βέλτιστή του χρήση. Από την άλλη πλευρά, οι υποστηρικτές της δεύτερης επιλογής ισχυρίζονται ότι δεν μπορεί να υπάρξει κοινωνικά δίκαιη χρήση του πόρου και αποφυγή της τραγωδίας χωρίς μια ισχυρή κεντρική δομή οργάνωσης, την οποία με τον πιο αποτελεσματικό τρόπο μπορεί να προσφέρει μόνο το κράτος με τους μηχανισμούς του, και στο οποίο πρέπει να αποδοθούν όλες οι εξουσίες στον πόρο.

Εμπειρικές μελέτες περιπτώσεων από όλον τον κόσμο ωστόσο, διαπιστώνουν ότι τόσο υπό καθεστώς ιδιωτικής όσο και δημόσιας ιδιοκτησίας και διαχείρισης, η αποδοτικότητα συγκεκριμένων κοινών πόρων μπορεί να μειώνεται μακροπρόθεσμα και οι πόροι αυτοί να αντιμετωπίζουν σοβαρά προβλήματα βιωσιμότητας. Αυτό σε μεγάλο βαθμό οφείλεται στην έλλειψη ενός ισχυρού θεσμικού πλαισίου και την ύπαρξη θεσμικών ατελειών σε κάποιες χώρες (π.χ. μη ξεκάθαρα και αξιόπιστα περιουσιακά δικαιώματα, χαλαροί μηχανισμοί αστυνόμευσης και χρονοβόρες διαδικασίες επιβολής, άκαμπτες και γραφειοκρατικές θεσμικές ρυθμίσεις, κλπ.), τα οποία καθιστούν δύσκολη την επιτυχή εφαρμογή των παραπάνω θεσμών διακυβέρνησης. Αλλά ακόμα και όταν οι λύσεις της ιδιωτικοποίησης και κρατικοποίησης βρίσκουν ικανοποιητική εφαρμογή, οι ερευνητές διαπιστώνουν ότι οι εν λόγω δομές τείνουν να περιορίζουν τις δράσεις των πραγματικών χρηστών, να καταστρέφουν τις προσωπικές και κοινωνικές σχέσεις που χαρακτηρίζουν τις τοπικές κοινότητες («κοινωνικό

κεφάλαιο»), να δημιουργούν διαμάχες και συγκρούσεις και να ζημιώνουν μακροπρόθεσμα τόσο την τοπική όσο και ολόκληρη την κοινωνία στο σύνολό της.

Σε αυτό το πλαίσιο, η βραβευμένη με Νόμπελ Οικονομικών το 2009 για τη μελέτη της στα κοινά, Έλινορ Όστρομ, έρχεται να προτείνει μια άλλη οδό. Αυτή αφορά μια τρίτη δομή διακυβέρνησης, τα λεγόμενα κοινά, όπου τα περιουσιακά δικαιώματα αποδίδονται στην κοινότητα των χρηστών οι οποίοι μοιράζονται την εξουσία και την ευθύνη της συν-διαχείρισης, διαμορφώνοντας οι ίδιοι κανόνες πρόσβασης και χρήσης αλλά και μηχανισμούς ελέγχου και επιβολής των κανόνων αυτών (Όστρομ 1999). Παράγοντας κλειδί για την επιτυχία αυτών των θεσμών είναι η ποιότητα του «κοινωνικού κεφαλαίου» και ο βαθμός εμπιστοσύνης μεταξύ των μελών της κοινότητας, όπου οι χρήστες, σε ένα πλαίσιο συνεργασίας, αμοιβαιότητας και αλληλοεκτίμησης είναι ικανοί να ξεπεράσουν τα «προβλήματα συλλογικής δράσης» και να διαμορφώσουν ρυθμίσεις (κανόνες, νόρμες, συμπεριφορές, κλπ.) που τους επιτρέπουν να διαχειριστούν αποτελεσματικά τον πόρο και να διασφαλίσουν την μακροβιότητα του (Ostrom 1998, Poteete κ.ά. 2010).

Αν και τα πετυχημένα κοινά φαίνεται να έχουν «τοπικό χρώμα», δηλ. το ποιες συγκεκριμένες ρυθμίσεις διαμορφώνονται και λειτουργούν καλύτερα εξαρτάται από τις τοπικές συνθήκες, τις ιδιαιτερότητες της περιοχής και τα κοινωνικο-πολιτισμικά χαρακτηριστικά της κοινότητας, κλπ., η σχετική βιβλιογραφία αναδεικνύει κάποια κοινά στοιχεία τα οποία συναντώνται στις περισσότερες περιπτώσεις τέτοιων δομών διακυβέρνησης. Αυτά μπορούν να ομαδοποιηθούν σε πέντε κατηγορίες. Η πρώτη κατηγορία αφορά χαρακτηριστικά του ίδιου του πόρου: για παράδειγμα, πόροι με σαφή όρια και μικρό μέγεθος είναι πολύ πιο εύκολα διαχειρίσιμοι. Η δεύτερη κατηγορία αφορά τους χρήστες: ομοιογενείς, μικρές κοινότητες χρηστών με εμπειρία αυτο-οργάνωσης, με ισχυρές

κοινωνικές σχέσεις που βασίζονται στην εμπιστοσύνη, και κοινωνικές αξίες και ήθη που προάγουν τη συλλογική δράση και την αειφορία, φαίνεται να έχουν καλύτερα αποτελέσματα. Η τρίτη κατηγορία παραγόντων σχετίζεται με την εξάρτηση των χρηστών από τον πόρο: η άμεση απειλή εξάντλησης του πόρου και ο μεγάλος βαθμός εξάρτησης των χρηστών από αυτόν (τόσο η παρούσα όσο και οι μελλοντικές γενιές) συντελούν στην ορθή διαχείρισή του. Η τέταρτη κατηγορία αφορά τους κανόνες διακυβέρνησης (δηλ. τις θεσμικές ρυθμίσεις για τη διαχείριση του κοινού πόρου): απλοί και κατανοητοί κανόνες, οι οποίοι διαμορφώνονται τοπικά από τους ίδιους τους χρήστες, με εσωτερικές και χαμηλού κόστους διαδικασίες ελέγχου και κλιμακωτής επιβολής λειτουργούν καλύτερα. Η τελευταία ομάδα παραγόντων αφορά το εξωτερικό περιβάλλον: ξεκάθαρο, απλό και υποστηρικτικό θεσμικό-νομικό πλαίσιο (με θεσμοθετημένες κυρώσεις) και στήριξη του εγχειρήματος από τις τοπικές αρχές συμβάλουν σε μια πετυχημένη διαχείριση των κοινών πόρων.

Ολοκληρώνοντας θα πρέπει να επισημάνουμε ότι η λύση της αυτοδιαχείρισης και ο θεσμός των κοινών μπορούν, κάτω από συγκεκριμένες συνθήκες, να αποτελέσουν την ορθότερη και αποτελεσματικότερη επιλογή διαχείρισης των κοινών πόρων. Η διεθνή βιβλιογραφία παραθέτει μια σειρά από σύγχρονα αλλά και ιστορικά παραδείγματα (Αρβανιτίδης και Νασιώκα 2015, Όστρομ 1999), στα οποία αναδεικνύεται η ικανότητα και η δυνατότητα μιας κοινότητας ανθρώπων να ξεπεράσουν τα προβλήματα συλλογικής δράσης και να δημιουργήσουν αξιόπιστες και μακρόβιες δομές αυτό-οργάνωσης και αυτοδιαχείρισης των κοινών τους πόρων. Η εμπειρία, αυτή, μπορεί να αποτελέσει μια στέρεη βάση για σκέψη, συζήτηση, ανάλυση, και σχεδιασμό αντίστοιχων θεσμών, με βαθμό επιτυχίας που ξεπερνά

τις απλουστευτικές πρακτικές της αγοράς και του κράτους.

Βιβλιογραφικές αναφορές

Αρβανιτίδης, Π. και Νασιώκα, Φ. (2015): «Το Τσελιγκάτο: Ένας Θεσμός Επιτυχούς Αυτοδιαχείρισης Των Κοινών», *Το Βήμα των Κοινωνικών Επιστημών*, **16(64)**: 39-55.

Coase, R. (1960): 'The Problem of Social Cost', *Journal of Law and Economics*, **3(1)**: 1-44.

Hardin, G. (1968): 'The Tragedy of the Commons', *Science*, **162 (3859)**: 1243-1248.

Όστρομ, Ε. (1999): «*Η Διαχείριση των Κοινών Πόρων*», Αθήνα: Καστανιώτης

Ostrom, E. (1998): 'A Behavioral Approach to the Rational Choice Theory of Collective Action: Presidential Address', American Political Science Association, 1997, *American Political Science Review*, **92 (1)**: 1-22.

Poteete A., Janssen M. και Ostrom E. (2010): *Working Together: 'Collective Action, the Commons, and Multiple Methods in Practice'*, Princeton, NJ: Princeton University Press.

Williamson, O. E. (1985): *'The Economic Institutions of Capitalism'*, New York: Free Press

Όταν η Κοινωνική και Αλληλέγγυα Οικονομία γίνεται κοινό. Ο ρόλος της τοπικής αυτοδιοίκησης

Σταμάτης Αρναούτης

Τα τελευταία, ίσως 20 χρόνια και σίγουρα με μεγαλύτερη ένταση μετά τους Ολυμπιακούς της Αθήνας, βιώνουμε μια κατάσταση γενικευμένης επίθεσης σε ότι είναι ή φαίνεται να είναι δημόσιο και κοινόχρηστο. Δυστυχώς αυτός ο τελευταίος χαρακτηρισμός, έχει γίνει συνώνυμο του όρου «ξέφραγο αμπέλι». Με την έλευση της κρίσης, από το 2010, με την ψήφιση του πρώτου μνημονίου και μετά, η κατάσταση, όσο περνάει ο καιρός, τείνει να γίνει όλο και πιο ανεξέλεγκτη. Το επιχείρημα της μνημονιακής δύσκολης θέσης μας και οι προσχηματικές θέσεις εργασίας, έχουν λειτουργήσει ως «κολυμπήθρα του Σιλβάμ» για πολλούς επιχειρηματίες, που θεωρούν ότι τα δημόσια κοινόχρηστα πράγματα, είναι ο προνομιακός χώρος κερδοσκοπίας τους. Το πρόβλημα δεν εντοπίζεται μόνο στους «μεγαλοεπενδυτές» και τις κραυγαλέες υποθέσεις, όπως το Ελληνικό, οι Σκουριές, η ΕΥΑΘ και η ΕΥΔΑΠ, αλλά επεκτείνεται και σε πολλούς δήμους σε όλη τη χώρα, όπου, με ελάχιστες εξαιρέσεις, δεν υπάρχουν αντιδράσεις από την τοπική κοινωνία, όπως υπάρχουν για τα μεγάλα ζητήματα. Έτσι, οδηγούμαστε σε καταστάσεις όπου στους ακάλυπτους χώρους των πλατειών, καφετέριες και φαγάδικα, εκτός από τα τραπεζοκαθίσματα, για τα οποία τις περισσότερες φορές παίρνουν άδεια, σγκώνουν και κατασκευές που κλείνουν σαν δωμάτια, δημιουργώντας έτσι άλλον ένα «ζωτικό» χώρο για την επιχείρηση. Ή σε παραλίες, μαζί με τις ξαπλώστρες και τις ομπρέλες της επιχείρησης, έρχονται και διάφορες κατασκευές, όπως μπαρ, εξέδρες και αποθηκευτικοί χώροι, «απαραίτητοι» για την εξυπηρέτηση των πελατών. Η ίδια διαδικασία επαναλαμβάνεται για κάθε τι, υπηρεσία ή

Τόμος 2, Τεύχος 11, σελ. 283- 285

εμπράγματο είδος, που τελεί υπό κρατική (ευρύτερου ή τοπικού κράτους δήμου) διαχείριση και έχει δυνατότητες να αποδώσει κέρδη στον ιδιωτικό τομέα. Διαχείριση του νερού, της ενέργειας, των απορριμμάτων, είναι μερικά παραδείγματα τομέων που θεωρούνται ότι μπορούν να αποδώσουν κέρδη για τον ιδιωτικό τομέα.

Φυσικά, κέρδος για την κοινωνία και τον τόπο, πλην ελαχίστων εξαιρέσεων, δεν υπάρχει. Αντίθετα, χρόνο με το χρόνο,

οι επιχειρηματίες διεκδικούν και συνήθως επιτυγχάνουν και αποσπούν περισσότερα δικαιώματα, σε μεγαλύτερη έκταση. Χρόνο με το χρόνο, ο κόσμος που αποτελεί την τοπική κοινωνία, βολεύεται με λιγότερα και παρά του ότι οι συνθήκες χειροτερεύουν, γίνονται οι καλύτεροι υπερασπιστές των συμφερόντων των επιχειρηματιών, υπακούοντας στο καταναλωτικό πρότυπο που επιβάλλεται. Μέχρι να σηκωθούν και να φύγουν, ή να μείνουν γιατί δεν έχουν άλλη επιλογή. Οι υποδομές που συνήθως υλοποιούνται σε ένα τέτοιο παράδειγμα, είναι για να εξυπηρετήσουν τα συμφέροντα των επιχειρηματιών, που έχουν τον βαρύνοντα λόγο σε θέματα «ανάπτυξης», μέσω και των πελατειακών σχέσεων, που αναπόφευκτα αναπτύσσονται με την δομή εξουσίας του τοπικού κράτους (δημοτική αρχή).

Αντιδράσεις σε κάποιες περιπτώσεις υπάρχουν. Αλλά δεν είναι γενικευμένες. Και τις περισσότερες φορές υπάρχει ένα μεγάλο μειονέκτημα, δεν υπάρχει εναλλακτική πρόταση να φαίνεται πάνω στο τραπέζι. Διαφωνούμε με μια κατάσταση, αλλά δεν ξέρουμε τι άλλο να προτείνουμε. Ίσως ο λόγος είναι ότι

Ο Σταμάτης

Αρναούτης είναι

πρόεδρος της Δ.Ε. στην Κοιν.Σ.Επ. «Συν+πραξις Μεσογαίας».

έχουμε, ή μας έχουνε συνηθίσει αλλιώς. Είμαστε εθισμένοι στην ανάθεση πλέον. Δώσαμε πολύ εύκολα και φτηνά το δικαίωμα να αποφασίζουν άλλοι για εμάς, οι εκπρόσωποι, οι οποίοι στη συνέχεια μας αφαίρεσαν και τη δυνατότητα να μιλάμε και να θέτουμε εμείς, τα ζητήματα για εμάς.

Μπορεί να αλλάξει αυτό; Η ιστορία, η πολύ πρόσφατη λέει πως ναι, αλλάζει. Τα παραδείγματα από την Κερατέα, τις Σκουριές, τη Θεσσαλονίκη με την ΕΥΑΘ, το Ελληνικό, τα χωριά του Πηλίου με το νερό των πηγών, από τα εγχώρια, αλλά και τα κινήματα από την Λατινική και Κεντρική Αμερική, την Ισπανία, Ιταλία και αλλού, δείχνουν πως μπορεί να αλλάξει. Πλέον, διάφορος κόσμος, ανεξάρτητα τάξης και πολιτικής τοποθέτησης, δεν αντιδρά μόνο, όταν νιώθει ότι ιδιωτικά συμφέροντα απειλούν το επίπεδο ποιότητας της ζωής του, αλλά μέσα από συνελεύσεις, με ανταλλαγή απόψεων και ιδεών και με δημοκρατικές διαδικασίες, αρχίζει και αρθρώνει λόγο, κάνει προτάσεις και είναι διατεθειμένος να αναλάβει την υλοποίησή τους. Όπως με την Κίνηση 136 στη Θεσσαλονίκη, όπου δημιουργήθηκαν συνεταιρισμοί νερού και διεκδίκησαν την ΕΥΑΘ, όταν η κυβέρνηση, μέσω του ΤΑΙΠΕΔ, την έβγαλε στο «σφυρί». Και κάνανε πολλά, μέχρι και δημοψήφισμα κάνανε, εν μέσω απειλών από κυβερνητικά στελέχη. Τους στήριξαν όμως οι δημοτικές αρχές, που ήταν επίσης αντίθετες στην ιδιωτικοποίηση της ΕΥΑΘ. Και κατάφεραν και ακύρωσαν την απόπειρα αυτή, ένα δημόσιο αγαθό να περάσει στην εκμετάλλευση μιας ιδιωτικής εταιρείας. Και πλέον μέσα από την ωρίμανση του κινήματος, την επαφή με άλλες αντίστοιχες κινήσεις, από όλο τον κόσμο, είναι έτοιμοι για το επόμενο βήμα. Να μην μείνουν καθηλωμένοι σε καταστάσεις προσωρινές και κυβερνητικές διαβεβαιώσεις, οι οποίες άλλωστε μπορεί να αλλάξουν την επόμενη στιγμή, ή με την επόμενη κυβέρνηση, αλλά να διεκδικήσουν, για την κοινότητα πλέον, την διαχείριση των νερών, που κάποιος είναι έτοιμος να

ξεπουλήσουν, θυσία στο βωμό της ανεύρεσης εσόδων.

Ίσως αυτό το παράδειγμα, δείχνει την κατεύθυνση για την αλλαγή. Θα πρέπει να γίνει κατανοητό ότι ενεργοί δημότες, δημότες που νοιάζονται και ασχολούνται με τα κοινά, είναι κέρδος για ένα δήμο. Για να ασχοληθούν όμως όσο το δυνατόν περισσότεροι, να συμμετέχουν στο κοινωνικό γίνεσθαι, θα πρέπει να νοιώσουν ότι έχουν τη δυνατότητα να διαμορφώσουν τα πράγματα και τις καταστάσεις. Ότι έχουν φωνή και ακούγονται. Ότι μπορούν να διαμορφώσουν την καθημερινότητά τους και να διεκδικήσουν μέρος της διαχείρισης των Δημόσιων Κοινόχρηστων Πραγμάτων. Να θέσουν τους όρους χρήσης τους, μέσα από δημοκρατική συμφωνία και το κριτήριο δεν θα είναι η εξυπηρέτηση ιδιωτικών συμφερόντων, αλλά η συλλογική κοινωνική ευημερία, παράλληλα βέβαια με τον σεβασμό του περιβάλλοντος και της κάθε είδους ζωής (να είναι οικολογικά ισορροπημένη).¹

Σε αυτή την κατεύθυνση, σίγουρα μπορούν να βοηθήσουν οι Φορείς της Κοινωνικής και Αλληλέγγυας Οικονομίας, όπως ορίζονται από τον νόμο 4430/2016 και μπορεί να είναι συνεταιρισμοί, σύλλογοι, ενώσεις πολιτών, ακόμα όμως και άτυπες ομάδες, που λειτουργούν με συνέλευση και δημοκρατικές και διαφανείς διαδικασίες και βρίσκονται μέσα στο πνεύμα της Κοινωνικής και Αλληλέγγυας Οικονομίας. Τα πεδία

¹ Σύμφωνα με την άποψη του Murray Bookchin, όπως την εξέφρασε στο άρθρο του «Θέσεις για τον ελευθεριακό κοινοτισμό», μαζί με οποιαδήποτε αντικουλτούρα που υπάρχει παράλληλα με την κυρίαρχη κουλτούρα, θα πρέπει επίσης να αναπτυχθούν αντι-θεσμοί απέναντι των επικρατούντων υφιστάμενων θεσμών, έτσι ώστε να μπορεί να συσταθεί μία δύναμη εξουσίας, αποκεντρωμένη, ομοσπονδιακή και προερχόμενη από τους πολίτες του δήμου, η οποία θα αποκτήσει τον έλεγχο της κοινωνικής και πολιτικής ζωής, τον οποίο έλεγχο εξακολουθεί προς το παρόν να κρατά για τον εαυτό του το συγκεντρωτικό, γραφειοκρατικό εθνικό κράτος.

δραστηριοτήτων είναι πάρα πολλά. Από τον σχεδιασμό και την διαχείριση Δημόσιων Κοινόχρηστων Χώρων (κτηρίων και ανοιχτών χώρων), την διαχείριση Δημοτικών Καλλιεργούμενων Εκτάσεων, μέχρι την Ανακύκλωση Απορριμμάτων, την φροντίδα ατόμων που βρίσκονται σε δυσχερή θέση και ότι άλλο αποφασίσει η ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ, δημοκρατικά, ότι έχει ανάγκη. Γιατί η Κοινωνική και Αλληλέγγυα Οικονομία είναι μία Οικονομία των Αναγκών. Δεν είναι ούτε ουτοπική, ούτε έχει πρόσημο. Βρίσκεται και πατάει ακριβώς πάνω στις ανάγκες του καθενός μας.

Όλα τα παραπάνω σημαίνουν ότι αρκετά πράγματα, στη νοοτροπία μας, πρέπει να αλλάξουν και αυτό, αρχικά, ίσως να φαίνεται δύσκολο. Είναι όμως απαραίτητο από τη μια, οι πολίτες να σταματήσουν να αναθέτουν τη δουλειά στους δήμους, αλλά και από την άλλη, οι δημοτικές αρχές να παραχωρήσουν σημαντικό μέρος της εξουσίας τους στους πολίτες, κρατώντας για τους ίδιους το ρόλο του θεματοφύλακα.

Το σημερινό σύστημα– διοικητικό, οικονομικό, κοινωνικό– έχει φτάσει σε οριακό σημείο. Σε σημείο, που για να υπάρξει εξέλιξη, θα πρέπει να γίνει κάποια αλλαγή. Η Κοινωνική και Αλληλέγγυα Οικονομία μαζί με την Κοινωνία των Κοινών, από τη μία δείχνουν ότι μπορούν να αποτελέσουν έναν εναλλακτικό δρόμο και από την άλλη οι δήμοι μπορούν να γίνουν οι πόλοι αποκέντρωσης και τοπικοποίησης,²

² Σύμφωνα με τον Γιώργο Κολέμπα, τοπικοποίηση είναι η στρατηγική με την οποία θα απαντήσουμε στην "υπαρκτή" παγκοσμιοποίηση και θα επιδιώξουμε τη στροφή σε μια αποκεντρωμένη, επανατοπικοποιημένη, αυτοδιαχειριζόμενη, αταξική, οικολογική κοινωνία της ισοκατανομής, που θα έχει σαν κύτταρο την αυτοδύναμη κοινότητα και το δήμο και θα στηρίζεται στην ομοσπονδιοποίηση δήμων-περιφερειών-εθνών μέσω της θέσμησης της δημοκρατικής αυτονομίας και του δημοκρατικού ομοσπονδισμού. Για το ξεπέραςμα του δυτικού μοντέλου ανάπτυξης, της κλιματικής-οικολογικής καταστροφής, του

ξεπερνώντας τα προβλήματα του συγκεντρωτικού και γραφειοκρατικού κράτους. Χρειάζονται όμως τολμηρά βήματα προς αυτή την κατεύθυνση.

Θα τα τολμήσουμε;

καπιταλισμού και του εθνικού κεντρικού κράτους.

Είναι μια στρατηγική στα πλαίσια των γενικότερων προταγμάτων της «αποανάπτυξης», της αυτοδιαχείρισης, της «άμεσης δημοκρατίας» και του «κοινοτισμού»

Η Πολιτική της Εγγύτητας- Εντοπιότητας

Γιώργος Κολέμπας

Για ένα τρόπο ζωής συνδεδεμένο με τις μικρές αποστάσεις και σε αναφορά με τον τόπο και την περιοχή που ζει κανείς.

Στον γενικευμένο ισοπεδωτικό καταναλωτικό τρόπο ζωής που προώθησε τα τελευταία 20-30 χρόνια η παγκοσμιοποίηση, θα αντιπαρατεθεί ένας άλλος τρόπος με νέες σημασίες, νοήματα και αξίες, οι οποίες θα καθορίζονται από τις τοπικές κάθε φορά πολιτισμικές ταυτότητες, αλλά σε ισορροπία με τα νοήματα που προκύπτουν από την πλανητική συνύπαρξη των ανθρώπινων κοινοτήτων και των άλλων μορφών ζωής.

Η παραγωγή «ντόπιων» οικονομικών και πολιτιστικών αξιών έχει σημαντικά πλεονεκτήματα, σαν τα παρακάτω:

Διαφάνεια: ως προς την ιχνηλασιμότητα των οικονομικών-πολιτιστικών αξιών: γνώση γύρω από ποιόν παράχθηκε, από το πώς παράχθηκε και πού, και τι τη συνθέτουν τη συγκεκριμένη αξία χρήσης

Ενσυναίσθηση (με την έννοια του συμπάσχειν) και κοινωνική **ενσωμάτωση:** οι «ντόπιοι» παραγωγοί μπορεί να είναι συνδεδεμένοι άμεσα με την περιοχή που παράγουν και να συμμετέχουν δραστήρια στην τοπική κοινωνία

Ισοδύναμη αναλογία στη προσφορά πόρων και στη χρήση τους: κοινά ενδιαφέροντα των «επενδυτών» και των χρηστών αυτών των πόρων, είτε αυτοί είναι συλλογικοί, είτε ιδιωτικοί. Εάν οι πόροι αυτοί είναι τοπικοί-ακόμα και αν πρόκειται για χρηματοδότηση τοπικών οικονομικών εγχειρημάτων- εάν είναι φανερό για το πώς και που πηγαίνουν οι οικονομίες και τα πλεονάσματα της τοπικής κοινωνίας, τότε μπαίνουν αυτόματα όρια στην επιδίωξη ατομικών κερδών.

Περιορισμός δραστηριοτήτων **έντασης κεφαλαίου** και **αύξηση** αυτών που είναι **έντασης εργασίας:** εφόσον θα αποκτήσουν μεγαλύτερη οικονομική

Τόμος 2, Τεύχος 11, σελ. 286- 287

σημασία εναλλακτικές, ήπιες και απλές τεχνολογίες μικρής και μεσαίας κλίμακας, από τις εντατικές τεχνολογίες αιχμής των «οικονομιών κλίμακας».

Η τάση για τοπικοποίηση

έχει ενδυναμωθεί κυρίως σε σχέση με τη παραγωγή των ειδών διατροφής και της ενέργειας.

Όσον αφορά στη διατροφή: όλο και μεγαλώνει στην Ευρώπη η τάση για διατροφή με τοπικά είδη φυτικής και ζωικής παραγωγής, όχι μόνο όσο αφορά τις μικρές αποστάσεις και το μικρότερο οικολογικό αποτύπωμα, αλλά και το γενετικό υλικό. Μεγάλο μέρος των ευρωπαϊών καταναλωτών έχουν αρχίσει να ενδιαφέρονται για είδη που προέρχονται από ντόπιες ποικιλίες φυτών και ράτσες ζώων, γιατί έτσι εξασφαλίζουν καλύτερη ποιότητα και αντοχή.

Όσον αφορά στην ενέργεια: οι Ανανεώσιμες Πηγές Ενέργειας(ΑΠΕ) υπάρχουν στον ένα ή τον άλλο βαθμό σε κάθε τόπο. Τα μεγάλα συστήματα παραγωγής(π.χ. τα μεγάλα φωτοβολταϊκά ή αιολικά πάρκα) παράγουν για τις ανάγκες κερδοφορίας των κατασκευαστικών τους εταιρειών. Αυτές, για τις ανάγκες κερδοφορίας τους, έχουν επιλέξει τις τεράστιες π.χ. ανεμογεννήτριες, οι οποίες από το μέγεθος και από το ύψος τους είναι προφανώς πιο αποδοτικές σε ενέργεια, αλλά πιο καταστροφικές για το περιβάλλον και τις άλλες μορφές ζωής, γιατί απαιτούν μεγάλες παρεμβάσεις για να εγκατασταθούν και μεγάλες ταχύτητες του ανέμου(που υπάρχουν στις κορυφές των βουνών και στην ανοιχτή θάλασσα). Έτσι τα συστήματά τους έχουν αρχίσει να είναι μη δημοφιλή στις τοπικές κοινωνίες, οι οποίες αντιδρούν και με το δίκιο τους.

Αντίθετα όταν τα αντίστοιχα συστήματα παραγωγής είναι μικρής κλίμακας και αποκεντρωμένα, μπορούν να παράγουν για τις τοπικές ανάγκες, να συμβάλλουν στην τοπική ενεργειακή

Ο Γιώργος Κολέμπας
είναι Οικογεωγράφος,
Συγγραφέας

αυτοδυναμία, στη δημιουργία τοπικών εισοδημάτων, χωρίς σοβαρές κοινωνικές και περιβαλλοντικές επιπτώσεις, άρα και χωρίς αντιδράσεις από τις τοπικές κοινωνίες. Ιδιαίτερα αν δημιουργούνται συνεταιρισμοί παραγωγής ενέργειας από ΑΠΕ από ντόπιους κάθε φορά πολίτες. Μικρές αιολικές ή φωτοβολταϊκές εγκαταστάσεις στα **χέρια των πολιτών** και όχι των εταιρειών θα είναι εκείνες που θα αποκαταστήσουν την αποδοχή των ΑΠΕ στις τοπικές κοινωνίες.

Η φθηνή ακόμα ενέργεια από τα ορυκτά καύσιμα που παράγονται αλλού είναι και η βασική αιτία για την σημερινή παγκοσμιοποιημένη παραγωγή και διανομή των ειδών διατροφής. Χωρίς αυτό δε θα ήταν δυνατό να μεταφέρονται αεροπορικά κάθε μέρα φρούτα π.χ. από τη Χιλή ή Αργεντινή, λουλούδια και τριαντάφυλλα από τη Τανζανία κ.λπ. στην Ευρώπη και το χειμώνα. Η τοπική παραγωγή ενέργειας και η ενεργειακή αυτοδυναμία –όταν τα ορυκτά καύσιμα θα ακριβαίνουν λόγω έλλειψης στο μέλλον- θα βοηθήσει και την τοπική παραγωγή ειδών διατροφής ώστε να υπάρχει στον έναν ή στον άλλο βαθμό και διατροφική αυτοδυναμία.¹

Μια πολιτική για την ευζωία θα χρειασθεί να προωθήσει ακόμα παραπέρα αυτήν την τάση για τοπικοποίηση, προτείνοντας και προωθώντας αντίστοιχα μέτρα, τα οποία είναι δυνατόν να εφαρμοσθούν σε τοπικό, περιφερειακό και παγκόσμιο επίπεδο:

- Διαμόρφωση τιμών με βάση το οικολογικό αποτύπωμα και την ενσωμάτωση του περιβαλλοντικού κόστους
- Φορολογία των ορυκτών καυσίμων και των εκπομπών των καυσαερίων.
- Φορολογία στο διαμετακομιστικό εμπόριο και στις μεταφορές με βάση την απόσταση.

¹ Χρησιμοποιούμε τον όρο αυτοδυναμία για να τον διακρίνουμε από τον όρο αυτάρκεια, που δεν είναι δυνατή 100% για τις τοπικές κοινωνίες.

- Φορολογία του τουρισμού των μεγάλων αποστάσεων και των υπερπόντιων-υπερειπαιρωτικών ταξιδιών.²

- Δημιουργία τοπικών νομισμάτων, που θα έχουν ισχύ μόνο στην περιοχή κάθε φορά και θα στηρίζουν την τοπική οικονομία σε όλους τους τομείς και στην παραγωγή και στην κατανάλωση.

Το τοπικό νόμισμα μετατρέπει το χρήμα πάλι σε μέσο ανταλλαγής προϊόντων και υπηρεσιών και όχι σε μέσο πλουτισμού που είναι σήμερα, γιατί έχοντας τοπική ισχύ δεν έχει νόημα να συσσωρεύεται. Δεν μπορεί κανείς να το δανείσει με μεγάλα επιτόκια, δε μπορεί να το επενδύσει σε εκτός περιοχής οικονομικές δραστηριότητες –ώστε το χρήμα να παράγει χρήμα-και ούτε να παίξει σε μετοχές στα χρηματιστήρια και να σπεκουλάρει με χρηματοπιστωτικά παράγωγα. Αντίθετα προωθεί την απεξάρτηση από το χρήμα-εμπόρευμα, προωθεί την «ανταλλακτική οικονομία» και την «οικονομία μοιράσματος» και κυρίως αναβιώνει την συνεργασία, την εμπιστοσύνη και την αλληλεγγύη των ντόπιων. Σε εποχές κρίσης δίνει απάντηση στη στενότητα χρηματοδότησης και στην ανεργία.

Πολιτικά μπορεί να προωθείται με το να αίρονται τα διάφορα νομικά εμπόδια στη χρήση του.

Γενικότερα η πολιτική της εγγύτητας και εντοπιότητας έχει σαν πυξίδα το σύνθημα «σκέψου παγκόσμια, πράξε τοπικά».

² Αυτό θα άλλαζε και τη στάση των ανθρώπων όσον αφορά τις διακοπές τους. Αν ενσωματωνόταν τα οικολογικά κόστη στις τιμές των φθηνών τώρα πακέτων των μακρινών διακοπών, τότε οι διακοπές στον τόπο που ζει κανείς θα έπαιζαν άλλο ρόλο. Το να είναι κανείς «κοσμοπολίτης» σήμερα παίρνει άλλο νόημα. Δεν συνδέεται με το να ταξιδεύει κανείς παντού, όσο μακριά και αν είναι, αλλά με το να «ρίχνει άγκυρα» στον τόπο του, ακριβώς γιατί έχει αποκτήσει «παγκόσμια συνείδηση» και σκέφτεται παγκόσμια.

Ένα «Εργαστήρι Μάθησης» για το Κουκάκι, Εργαλείο Σχεδιασμού για τα Κοινά

Μιχάλης Μπούργος
Ζωγραφιά Γιακουβάκη

Τον Οκτώβρη του 2017 παρουσιάστηκε, από τους συγγραφείς του παρόντος άρθρου, στα πλαίσια του «Φεστιβάλ των Κοινών», πειραματικό Εργαστήρι Μάθησης (Workshop) με θέμα το Σχεδιασμό Πολιτικής «από τα Κάτω», με βάση τα Κοινά. Τίτλος του: «**Με αφορμή το Κουκάκι: Σχεδιάζουμε με τα Κοινά-Μεθοδολογία, Στρατηγικές και Τακτικές**». Με την παρουσίαση αυτή δοκιμάστηκε ένα πιθανό εργαλείο υλοποίησης Στρατηγικών Σχεδίων στο τοπικό επίπεδο, με πρωταγωνιστές του σχεδιασμού τα ενεργά υποκείμενά του.

Την αφορμή για το Εργαστήρι έδωσε πρόσφατη έρευνα (Γιακουβάκη, 2017) για το Κουκάκι, με εστίαση την παρουσία και τη συμβολή της ΚΑΛΟ και των Κοινών στη ζωή της συνοικίας.^{1,2} Τα ευρήματα στο πεδίο συνδυάστηκαν δημιουργικά με συνθετικές προσεγγίσεις για την ΚΑΛΟ και την Τοπική Αυτοδιοίκηση, στα πλαίσια ενός βιώσιμου εναλλακτικού Σχεδιασμού (Μπούργος, 2017).³

¹ Γιακουβάκη Ζ. (2017): «Εγχειρήματα ΚΑΛΟ, Κοινά και Πολιτισμός σε συνοικία του αθηναϊκού κέντρου-Κουκάκι», ΔΠΜΣ Πολεοδομία-Χωροταξία ΕΜΠ

² Γιακουβάκη Ζ. (2017): «Μορφές πολιτιστικής συνύπαρξης στο Κουκάκι και κοινωνικά ζητούμενα-Περίπτωση κολεκτίβας εργασίας «Το Παγκάκι»», ΔΠΜΣ Πολεοδομία-Χωροταξία ΕΜΠ

³ Μπούργος Μ. (2017): «ΚΑΛΟ, Τοπικές Κοινωνίες και Αυτοδιοίκηση. Η Αλληλεπίδρασή τους ως Κρίσιμος Παράγοντας για την Παραγωγική Ανασυγκρότηση», 1ο Πανελλήνιο Διεπιστημονικό Συνέδριο για τα Κοινά και την Κοινωνική και Αλληλέγγυα Οικονομία, Θεσσαλονίκη: 4-7 Μαΐου 2017

Μεθοδολογικοί Άξονες του Εργαστηρίου
Σκοπός του Εργαστηρίου είναι η εξοικείωση της Διοίκησης και των «Κοινωνών» στη διατύπωση και την υλοποίηση στρατηγικών με βάση τα Κοινά, η αλλαγή νοοτροπίας και η τροφοδότηση της έρευνας και του σχεδιασμού σε σχέση με τα Κοινά, μέσα από μία διαδραστική διαδικασία.

Το Εργαστήρι Μάθησης, συνολικής διάρκειας 90 λεπτών, διαρθρώθηκε σε 3 Ενότητες, διάρκειας 30 λεπτών η κάθε μία:

1. Κουκάκι: Χαρακτήρας της Περιοχής – Μεθοδολογία του Σχεδιασμού

2. Στρατηγικές και Τακτικές, με την επιλογή διαφορετικών Σεναρίων- κρίσιμων Αξόνων Σχεδιασμού

3. Εξειδίκευση σε «Περιοχές Ενδιαφέροντος» των Συμμετεχόντων

Για τις ανάγκες του Εργαστηρίου, χρησιμοποιήθηκε ο όρος «Περιοχή Ενδιαφέροντος» (ΠΕ), που προσδιορίστηκε από τους Συμμετέχοντες, επιλέγοντας ανάμεσα στην Περιοχή Κατοικίας, την Περιοχή Εργασίας ή μια τρίτη Περιοχή δικής τους προτίμησης.

Στην πρώτη Ενότητα έγινε μια σύντομη παρουσίαση της έρευνας για το Κουκάκι, περιοχή με συγκέντρωση εγχειρημάτων ΚΑΛΟ. Ακολούθησε συζήτηση, με σκοπό την εμβάθυνση και τον προβληματισμό σε σχέση με τα χαρακτηριστικά, τους μετασχηματισμούς, τις δυνατότητες και τις δυναμικές της περιοχής. Στην Ενότητα αυτή διευκρινίστηκε η έννοια του «Κοινού» για το Σχεδιασμό, ενώ προσδιορίστηκαν και άλλοι σχετικοί όροι.

Στις επόμενες δύο Ενότητες οργανώθηκαν Ομάδες Εργασίας, σε

Ο Μιχάλης Μπούργος

είναι Σύμβουλος

Μηχανικός Αναπτυξιακού-Χωρικού Σχεδιασμού

TFP – www.environment.gr

Η Ζωγραφιά Γιακουβάκη

είναι Κοινωνιολόγος

ξεχωριστά τραπέζια των 7-9 ατόμων, που ομαδοποιήθηκαν σύμφωνα με την ΠΕ που είχαν ήδη επισημάνει σε χάρτη της Αττικής. Η έμφαση δόθηκε στη δημιουργική συζήτηση, τον προβληματισμό και τη σύνθεση νέων ιδεών και αντιλήψεων, αποσκοπώντας στη δημιουργία ενός ρεαλιστικού-σύγχρονου Σχεδίου για το Κουκάκι (Ενότητα 2) και για τη διευρυμένη ΠΕ (Ενότητα 3), σχέδιο βασισμένο στα Κοινά, με έμφαση τις μικρο-κοινωνίες και τους μικρο-τόπους.

Το Εργαστήριο κατέληξε σε συγκεκριμένη προσέγγιση εναλλακτικών Σεναρίων, στο τέλος της Τρίτης Ενότητας, για τις ΠΕ των συμμετεχόντων, τα οποία και παρουσιάστηκαν σε όλους, από την κάθε Ομάδα χωριστά, ενώ έγινε και μία απόπειρα σύνθεσης των διαφορετικών προτάσεων, για την εξοικείωση με το «μεγαλύτερο» χωρικό επίπεδο.

Και στις τρεις Ενότητες, δόθηκε έμφαση στους όρους του Συμμετοχικού Σχεδιασμού, προσδιορίστηκαν συγκεκριμένες διαδικασίες Διαβούλευσης, ενώ συναποφασίστηκαν και τα κρίσιμα χαρακτηριστικά τους (Διαδικασία Λήψης Απόφασης Ομάδας, κα).

Σε όλη τη διάρκεια του Εργαστηρίου αξιοποιήθηκε ειδικά διαμορφωμένο **Ερωτηματολόγιο**, το οποίο δόθηκε στους παρευρισκόμενους με την είσοδό τους στην αίθουσα, συμπληρώνονταν παράλληλα με την εξέλιξη του Εργαστηρίου και στο τέλος παραδόθηκε συμπληρωμένο στους Διοργανωτές. Διατυπώθηκε σύμφωνα με το παρακάτω Πλαίσιο Ερωτημάτων:

1. Περιοχές: Κατοικίας – Εργασίας
2. Ορισμός ΠΕ
3. Βαθμός γνωριμίας με το Κουκάκι.
4. Άποψη για την περιοχή..
5. Αυθόρμητα «Ερευνητικά Ερωτήματα».
6. Τρόποι Προσέγγισης των Εγχειρημάτων ΚΑΛΟ στο Κουκάκι: Άποψη των Συμμετεχόντων
7. Ποιο είναι το «Κοινό»; Σχέση με το Χωρικό Επίπεδο.

8. Μέθοδοι Προσέγγισης του «Κοινού» στο Κουκάκι.

9. Αναγωγή στην ευρύτερη ΠΕ. Μια πρόταση από τα Κάτω για την περιοχή αυτή, σύμφωνα με τα παραπάνω.

Από το «Εργαστήριο» σε ένα Εργαλείο Σχεδιασμού με τα «Κοινά»

Το εργαστήριο έχει πιλοτικό χαρακτήρα. Η υλοποίησή του μπορεί να προσφέρει ενδείξεις, για συστηματοποίηση μελλοντικών εφαρμογών και διαδικασιών.

Αρχικό εύρημα είναι η ανάγκη διεύρυνσης του διαθέσιμου χρόνου. Ανάλογος προγραμματισμός απαιτεί τουλάχιστον διπλασιασμό του, για την ολοκληρωμένη ανάπτυξη του αναγκαίου προβληματισμού και τη σύνθεση στις ΠΕ. Αποδείχτηκε ότι κινητοποίησε έντονα το ενδιαφέρον των συμμετεχόντων, επομένως η αύξηση του χρόνου θα διεύρυνε περαιτέρω τη δημιουργική διάθεση, καθώς και την προοπτική καταγραφής ενός πλαισίου προτάσεων για την περιοχή.

Τόσο η μεθοδολογία του εργαστηρίου, όσο και η δυναμική που αναπτύχθηκε σε πραγματικό χρόνο, φαίνεται να προσδίδουν τα πρώτα δεδομένα ενός νέου Εργαλείου για την υποστήριξη στρατηγικών σχεδιασμών στο τοπικό επίπεδο, με τη λογική των «Κοινών». Με το εργαλείο αυτό, θα πρέπει αρχικά να εξοικειωθούν οι απασχολούμενοι στην Τοπική Αυτοδιοίκηση, ώστε αυτό να υποστηρίξει τόσο την αλλαγή στη νοοτροπία τους, όσο και την αποτελεσματικότερη διάχυση στην περιοχή και τη χρήση του από τους «Κοινωνούς» των Κοινών, στο επόμενο Στάδιο. Να μετεξελιχθεί δηλαδή βαθμιαία και σε ένα λειτουργικό Εργαλείο Διαβούλευσης.

Στην παραπάνω λογική, θετικά αξιολογήθηκε η εξέλιξη του προβληματισμού και της συζήτησης, σύμφωνα με τις Ενότητες:

1. Ανάλυση ιδιαίτερων χαρακτηριστικών των Χωρικών Ενοτήτων. Πλεονεκτήματα και δυσκολίες.

Εντοπισμός επιμέρους «Κοινών». Η προσέγγιση του Ερευνητή.

2. Ορισμός του «Κοινού» και των «Κοινωνών». Κρίσιμες αποφάσεις και πρόβλεψη των συνεπειών.

3. Συναπόφαση Διαδικασιών Διαβούλευσης.

4. Διαδικασίες Σχεδιασμού: Η προσέγγιση των «Κοινωνών».

5. Κρίσιμα Ερωτήματα των «Κοινωνών».

6. Διαμόρφωση συγκεκριμένης μεθοδολογίας για το Σχεδιασμό και τη λήψη αποφάσεων.

7. Εστιάσεις–Πρώτα Συμπεράσματα. Διαδικασίες Ελέγχου. Αλληλεπιδράσεις με Υπερτοπικό. Αλλαγή Νοοτροπίας. Άξονες Στρατηγικού Σχεδίου.

Τα πρώτα Συμπεράσματα

Το Εργαστήρι Μάθησης για το σχεδιασμό με βάση τα Κοινά, που δοκιμάστηκε στο «Φεστιβάλ των Κοινών», πρόσφερε τα πρώτα θετικά συμπεράσματα για την ανάπτυξη ενός Εργαλείου, με δυνατότητες ευέλικτης αξιοποίησής του στο Τοπικό Επίπεδο, αρχικά στην κατεύθυνση αλλαγής νοοτροπίας Διοίκησης και Κοινωνών και στη συνέχεια για την τροφοδότηση και υποστήριξη ενός εναλλακτικού Στρατηγικού Σχεδίου.

Η ολοκληρωμένη εφαρμογή του απαιτεί τη διαμόρφωση και την υλοποίηση ενός αναγκαίου αριθμού σχετικών Εργαστηρίων, με στόχευση στην προτεραιότητα εκπαίδευσης της Διοίκησης και των Κοινωνών. Προτείνεται για το κάθε Εργαστήρι: διάρκεια 3-4 ωρών, συμμετοχή 35-50 ατόμων, οργάνωση 4-6 Ομάδων Εργασίας των 7-9 ατόμων, σύμφωνα με στρωματοποιημένο δείγμα και χωρική εξειδίκευση. Τα εργαστήρια αυτά μπορούν να βελτιώσουν την αποτελεσματικότητά τους με την επιλογή μοντέλου διαδοχικών Κύκλων μεγαλύτερης εμβάθυνσης και εξειδίκευσης σε ενότητες στρατηγικών, ώστε να είναι δυνατό να λειτουργήσουν σαν συνολικότερο Εργαλείο Σχεδιασμού.

Αναγκαίο πρώτο Στάδιο της εκπαιδευτικής διαδικασίας: η διερεύνηση

από τους Φορείς της Έρευνας και η γνώση των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών της περιοχής. Στη συνέχεια, η υλοποίηση ένας πρώτου κύκλου Εργαστηρίων για τους εργαζόμενους στην Τοπική Αυτοδιοίκηση, οι οποίοι ακολούθως θα υποστηρίξουν, ως εκπαιδευτές/εμπυχωτές, επόμενους κύκλους Εργαστηρίων, για τους Κοινωνούς. Όλοι οι κύκλοι θα είναι διαδραστικοί, θα τροφοδοτούν παράλληλα -σε κάθε Στάδιο- και το Σχεδιασμό, αν και αυτό θα συμβαίνει συστηματικότερα στους πιο προχωρημένους «Κύκλους».

Τέλος, προτείνεται μία διαδικασία που ενώνει τους τρεις διαφορετικούς κρίσιμους παράγοντες για την επίτευξη και τη διάχυση της Καινοτομίας: τους Φορείς της Έρευνας, τη Διοίκηση και τις Επιχειρήσεις – Εγχειρήματα ΚΑΛΟ (στους Κοινωνούς). Επομένως, το συγκεκριμένο Εργαλείο, εκτός των άλλων, αναμένεται να υποστηρίξει σημαντικά και την ανάπτυξη της Καινοτομίας, στο τοπικό επίπεδο.

Βιβλιογραφία

1. Γιακουβάκη Ζ. (2017): «Εγχειρήματα ΚΑΛΟ, Κοινά και Πολιτισμός σε συνοικία του αθηναϊκού κέντρου-Κουκάκι», ΔΠΜΣ Πολεοδομία-Χωροταξία ΕΜΠ

2. Γιακουβάκη Ζ. (2017): «Μορφές πολιτιστικής συνύπαρξης στο Κουκάκι και κοινωνικά ζητούμενα-Περίπτωση κολεκτίβας εργασίας «Το Παγκάκι»», ΔΠΜΣ Πολεοδομία-Χωροταξία ΕΜΠ

3. Μπούργος Μ. (2017): «ΚΑΛΟ, Τοπικές Κοινωνίες και Αυτοδιοίκηση. Η Αλληλεπίδρασή τους ως Κρίσιμος Παράγοντας για την Παραγωγική Ανασυγκρότηση», 1ο Πανελλήνιο Διεπιστημονικό Συνέδριο για τα Κοινά και την Κοινωνική και Αλληλέγγυα Οικονομία, Θεσσαλονίκη: 4-7 Μαΐου 2017

Συμπράξεις ΟΤΑ και ΚΑΛΟ: Νομικά Εργαλεία για μια Τοπικοποιημένη Οικονομία Εναλλακτική στην Ιδιωτική Οικονομία της Αγοράς

Αντώνης Μπρούμας

Με τον Ν. 4430/2016 (ΦΕΚ 205/Α/31-10-2016) «Κοινωνική και Αλληλέγγυα Οικονομία και ανάπτυξη των φορέων της και άλλες διατάξεις» βελτιώθηκε σημαντικά το νομικό πλαίσιο για την κοινωνική και αλληλέγγυα οικονομία στην χώρα μας. Ως «Κοινωνική και Αλληλέγγυα Οικονομία» [ΚΑΛΟ] ορίζεται στον νόμο το σύνολο των οικονομικών δραστηριοτήτων που στηρίζονται σε μία εναλλακτική μορφή οργάνωσης των σχέσεων παραγωγής, διανομής, κατανάλωσης και επα- νεπένδυσης, βασισμένη στις αρχές της δημοκρατίας, της ισότητας, της αλληλεγγύης, της συνεργασίας, καθώς και του σεβασμού στον άνθρωπο και το περιβάλλον (άρθρο 2 § 1 του Ν. 4430/2016).

Ο νέος νόμος αποτελεί ένα δειλό μεν ουσιαστικό δε βήμα για την συγκρότηση ενός εγχώριου τρίτου τομέα παραγωγικής δραστηριότητας πέρα από το κράτος και την εμπορευματική αγορά, ο οποίος σε άλλες χώρες αγγίζει ακόμη και το 20% του ΑΕΠ. Επιμέρους διατάξεις του καθορίζουν τις σχέσεις του νέου αυτού τομέα της παραγωγής με τους οργανισμούς τοπικής αυτοδιοίκησης.

ΟΤΑ, Συνεταιριστικό Κίνημα και Ιδιωτική Οικονομία της Αγοράς

Η σημασία των τοπικών οικονομιών και ο ρόλος της ΚΑΛΟ σε αυτές πλαισιώνονται ως ζητήματα από ένα βαρύ ιστορικό φορτίο αποτυχιών. Η κομματικοποίηση και, κατόπιν, κρατικοποίηση του εγχώριου συνεταιριστικού κινήματος την δεκαετία του '80 όχι μόνο εξαφάνισε την μεγάλη μάζα των συνεταιρισμών στην Ελλάδα αλλά δημιούργησε του όρους για μία

Τόμος 2, Τεύχος 11, σελ. 291- 293

τέτοιου μεγέθους ιδεολογική ήττα των συνεργατικών μορφών παραγωγικής δραστηριότητας, ώστε το συνεταιρίζεσθαι εδώ και πολλά

χρόνια να προκαλεί την αποστροφή των παραγωγών. Σε αυτό το αποτέλεσμα συνέβαλαν και οι Οργανισμοί

Ο Αντώνης Μπρούμας

είναι Δικηγόρος,

συμμετέχων σε

κοινωνικά κινήματα

Τοπικής

Αυτοδιοίκησης, που μαζί με τους συνεταιρισμούς αποτέλεσαν τα δύο βασικά εργαλεία παγίωσης της κρατικο-κομματικής εξουσίας στις τοπικές κοινωνίες.

Το σημερινό μοντέλο των εγχώριων τοπικών οικονομιών είναι εξίσου αποτυχημένο. Η συρρίκνωση των αρμοδιοτήτων τους και ο περιορισμός του οικονομικού τους ρόλου έχει καταστήσει τους ΟΤΑ παράρτημα του κράτους με ελάχιστα εργαλεία και πόρους για παραγωγική ανασυγκρότηση και μετασχηματισμό. Η οπισθοχώρηση των δημόσιου χαρακτήρα μη κερδοσκοπικών παραγωγικών δραστηριοτήτων έχει δώσει την θέση της στην επέλαση της ιδιωτικής οικονομίας της αγοράς στις τοπικές οικονομίες και κοινωνίες. Η ιδεολογία της αγοράς δεν μπορεί ωστόσο να αποκρύψει τις αποτυχίες και αυτού του μοντέλου, όπως την παραγωγή εκτεταμένων ανισοτήτων πλούτου και εξουσίας στις τοπικές κοινωνίες, την παραγωγή άθλιων συνθηκών εργασίας, την διαπλοκή και την διαφθορά ΟΤΑ και ιδιωτών, την περίφραξη ή υπερεκμετάλλευση των κοινών αγαθών και την οικολογική καταστροφή μέσω μίας μη αειφόρου ανάπτυξης σε βάρος των τοπικών οικοσυστημάτων.

Τα Οφέλη της ΚΑΛΟ για τις Τοπικές Οικονομίες

Είναι λοιπόν φανερό ότι και το σημερινό εγχώριο μοντέλο τοπικής οικονομίας δεν οδηγεί σε έξοδο από την σοβούσα

οικονομική και κοινωνική κρίση αλλά αποτελεί μέρος αυτής. Το ερώτημα λοιπόν που τίθεται είναι με ποιες πολιτικές κατευθύνσεις θα ζωντανέψουν ξανά οι τοπικές κοινωνίες και ποιον ρόλο έχει να παίξει η ΚΑΛΟ σε αυτό.

Πριν δοθεί απάντηση στο παραπάνω ερώτημα πρέπει να ληφθεί υπόψη το ότι οι ΟΤΑ, παρ' όλο τον περιορισμό των αρμοδιοτήτων τους και του πεδίου παραγωγικής τους δραστηριότητας εξακολουθούν να αποτελούν πολύ σημαντικές μονάδες παραγωγής σε τοπικό επίπεδο, ελέγχοντας βασικούς φυσικούς πόρους και μέσα παραγωγής και διανομής. Κατά συνέπεια, ένας αναπροσανατολισμός των ΟΤΑ στην κατεύθυνση της σύμπραξης με φορείς ΚΑΛΟ τόσο για την εκτέλεση βασικών υπηρεσιών κοινωνικής ωφέλειας όσο και για την εκμετάλλευση τοπικών φυσικών και πλουτοπαραγωγικών πόρων συνεπάγεται ταχύτερους κοινωνικούς και οικονομικούς μετασχηματισμούς για τις τοπικές κοινότητες.

Ποια είναι όμως τα οφέλη και ποιες οι κακοτοπιές από τέτοιες συμπράξεις των ΟΤΑ με την ΚΑΛΟ; Συγκριτικά με την ιδιωτική οικονομία της αγοράς οι φορείς ΚΑΛΟ ενδυναμώνουν τους εργαζόμενους τόσο με την δημοκρατία στον χώρο δουλειάς όσο και με την δίκαιη κατανομή των μισθών και του παραγωγικού πλεονάσματος. Σε αντίθεση με την αρπακτικότητα και τον φαύλο οικονομικό κύκλο των ιδιωτικών επιχειρήσεων, οι φορείς ΚΑΛΟ αποτελούν ιδανική μορφή για μικρές μονάδες παραγωγής ειδικού σκοπού, που συγκροτούν ενάρετους κύκλους τοπικοποιημένης οικονομίας με διατήρηση των χρηματορροών και της παραγωγικής ωφέλειας εντός των τοπικών κοινωνιών, δημιουργώντας πιο αξιοπρεπείς σχέσεις παραγωγής και επανεπενδύοντας το πλεόνασμά τους σε θέσεις εργασίας και πάγιους πόρους. Από την άλλη, η ΚΑΛΟ έχει χρησιμοποιηθεί και θα χρησιμοποιηθεί και στο μέλλον από ΟΤΑ ως γέφυρα για την περαιτέρω ιδιωτικοποίηση κρατικά ή αυτοδιοικητικά παρεχόμενων υπηρεσιών.

Νομοθετική Οριοθέτηση της ΚΑΛΟ

Η διαφοροποίηση της ΚΑΛΟ από την ιδιωτική οικονομία της αγοράς έγκειται σε έξι αναγκαστικού δικαίου κανόνες, που έχουν πολιτικό χαρακτήρα και πρέπει να ακολουθούνται από τους φορείς της ΚΑΛΟ. Οι κανόνες αυτοί έχουν ως εξής (άρθρο 3 § 1 δ' του Ν. 4430/2016):

- Ανάπτυξη δραστηριοτήτων συλλογικής ωφέλειας των μελών των φορέων ΚΑΛΟ και ευρύτερης κοινωνικής ωφέλειας, που συνίσταται σε σκοπούς βιώσιμης ανάπτυξης, κοινωνικής καινοτομίας, δίκαιου και αλληλέγγυου εμπορίου και στην παροχή κοινωνικών υπηρεσιών γενικού συμφέροντος.

- Δημοκρατικό σύστημα λήψης αποφάσεων, σύμφωνα με την αρχή ένα μέλος μία ψήφος, ανεξάρτητα από τη συνεισφορά κάθε μέλους.

- Επανεπένδυση του παραγωγικού πλεονάσματος στους κοινωνικούς σκοπούς της ΚΑΛΟ έναντι της ιδιωτικής συσσώρευσης κεφαλαίου.

- Σύστημα σύγκλισης στην αμοιβή της εργασίας, κατά το οποίο ο ανώτατος καθαρός μισθός δεν μπορεί να υπερβαίνει περισσότερο από τρεις φορές τον κατώτατο,

- Οριζόντια και ισότιμη δικτύωση μεταξύ φορέων ΚΑΛΟ.

- Περιορισμός συμμετοχής δημοσίου ή ΟΤΑ σε φορείς ΚΑΛΟ.

Ανεξαρτησία Φορέων ΚΑΛΟ από το Κράτος και τους ΟΤΑ

Ο νέος νόμος έχει συγκεκριμένες προβλέψεις για την διατήρηση της ανεξαρτησίας των φορέων ΚΑΛΟ από το κράτος και τους ΟΤΑ προς αποφυγή των αποτυχιών του παρελθόντος. Έτσι, ο νόμος απαγορεύει την συμμετοχή δημοσίου ή ΟΤΑ στις κοινωνικές συνεταιριστικές επιχειρήσεις [ΚΟΙΝΣΕΠ] και την περιορίζει στους λοιπούς φορείς ΚΑΛΟ. Περαιτέρω, προβλέπει για τις ΚΟΙΝΣΕΠ ότι το ποσοστό των ακαθαρίστων εσόδων από δραστηριότητες που σχετίζονται με έργα από Ν.Π.Δ.Δ. και Ο.Τ.Α. δεν επιτρέπεται να υπερβαίνει το 65% των συνολικών

εσόδων της επιχείρησης, υπολογιζόμενου σε τριετή βάση (άρθρο 14 § 8 του Ν. 4430/2016).

Νομοθετικά Εργαλεία για τις Συμπράξεις ΟΤΑ / ΚΑΛΟ

Ο νέος νόμος προβλέπει ότι οι ΟΤΑ και το Δημόσιο μπορούν να παραχωρούν τη χρήση κινητής και ακίνητης περιουσίας τους σε φορείς ΚΑΛΟ για την ενίσχυση δραστηριοτήτων συλλογικής και κοινωνικής ωφέλειας (άρθρο 5 § 3 του Ν. 4430/2016).

Κυρίως όμως ο νέος νόμος προβλέπει ότι οι φορείς ΚΑΛΟ μπορούν να συνάπτουν προγραμματικές συμβάσεις για τη μελέτη και εκτέλεση έργων και προγραμμάτων κοινωνικής ωφέλειας με αντισυμβαλλόμενους το Δημόσιο ή τους ΟΤΑ, εφόσον προηγείται έλεγχος νομιμότητας του Ελεγκτικού Συνεδρίου (άρθρο 6 § 1 του Ν. 4430/2016).

Στις προγραμματικές αυτές συμβάσεις απαραίτητα ορίζονται το αντικείμενο της σύμβασης, ο σκοπός και το περιεχόμενο των μελετών, των έργων, των προγραμμάτων ή των υπηρεσιών, ο προϋπολογισμός τους, τα δικαιώματα και οι υποχρεώσεις των συμβαλλομένων, το χρονοδιάγραμμα εκτέλεσης της σύμβασης, οι πόροι από τους οποίους θα καλυφθούν οι αναλαμβανόμενες οικονομικές υποχρεώσεις και η διάρκεια της σύμβασης. Επίσης, ορίζεται το όργανο παρακολούθησης της εφαρμογής της και οι αρμοδιότητές του, καθώς και οι ρήτρες σε βάρος του συμβαλλομένου που παραβαίνει τους όρους της προγραμματικής σύμβασης (άρθρο 6 § 2 του Ν. 4430/2016).

Οι συμβαλλόμενοι φορείς για την εκτέλεση των προγραμματικών συμβάσεων μπορεί να χρηματοδοτούνται από το Πρόγραμμα Δημοσίων Επενδύσεων μέσω προγραμμάτων συγχρηματοδοτούμενων από την Ευρωπαϊκή Ένωση ή προγραμμάτων που χρηματοδοτούνται αμιγώς από εθνικούς πόρους, τον Τακτικό Προϋπολογισμό ή άλλα εθνικά ή περιφερειακά προγράμματα, καθώς και από τους

προϋπολογισμούς των συμβαλλόμενων φορέων. Είναι δυνατή η χρηματοδότηση των συμβαλλομένων και από φορείς του δημόσιου τομέα που δεν μετέχουν στην προγραμματική σύμβαση (άρθρο 6 § 3 του Ν. 4430/2016).

Για την εκτέλεση των προγραμματικών συμβάσεων δεν επιτρέπεται η απασχόληση προσωπικού του ενός συμβαλλομένου στον άλλον, αλλά επιτρέπεται η παραχώρηση της χρήσης ακινήτων, εγκαταστάσεων, μηχανημάτων και μέσων (άρθρο 6 § 4 του Ν. 4430/2016).

Η ΚΑΛΟ και τα Κοινά ως Έξοδος από την Κρίση

Η διεθνής εμπειρία δείχνει πως ένα βασικό εργαλείο για την έξοδο από την κρίση, που συμβαίνει εγχώρια αλλά έχει διεθνείς διαστάσεις, είναι η επανατοπικοποίηση και κοινοτικοποίηση της οικονομίας. Μία σύγχρονη τοπική οικονομία δεν μπορεί παρά να έχει στο επίκεντρο της παραγωγικής της δραστηριότητας τα κοινά αγαθά και την ΚΑΛΟ. Έτσι, μπορεί να είναι ταυτόχρονα και τοπικοποιημένη και διασυνδεδεμένη με τις νέες μορφές ανοιχτής γνώσης και τεχνολογίας, που παράγονται παγκόσμια. Περαιτέρω, μία τοπική οικονομία μπορεί να στηρίζεται στην αυτοδιαχείριση των τοπικών πλουτοπαραγωγικών της πόρων, όπως των δασών, των χορτολιβαδικών εκτάσεων, των πηγών ενέργειας, του νερού, των ψαροτόπων, από φορείς ΚΑΛΟ, που θα απαρτίζονται από τους ίδιους τους παραγωγούς του πλούτου και θα τις διαχειρίζονται ως κοινά αγαθά με όρους αειφορίας. Εδώ και δύο δεκαετίες στην χώρα παρακολουθούμε την ταυτόχρονη χρεωκοπία του κράτους και της αγοράς. Καιρός να δώσουμε την σκυτάλη στην ΚΑΛΟ και στην βασισμένη στα κοινά παραγωγή.

Τοπική Αυτοδιοίκηση και Άμεση Δημοκρατία¹

Πάνος Τότσικας

Δημοκρατία σε τοπικό επίπεδο σημαίνει ουσιαστική εμπλοκή της τοπικής κοινωνίας (των φορέων της και των πολιτών) στην διαβούλευση, την γνωμοδότηση και την λήψη των αποφάσεων που τους αφορούν, άμεσα ή έμμεσα. Αυτό σημαίνει ότι η συζήτηση για τα τοπικά ή γενικότερης σημασίας ζητήματα, δεν θα πρέπει να περιορίζεται στο Δημοτικό ή Τοπικό Συμβούλιο, αλλά να επεκτείνεται στις γειτονιές, στους φορείς, στους πολίτες.

Άμεση Δημοκρατία, σημαίνει ότι για όλα τα σημαντικά ζητήματα που αφορούν την πόλη και την κοινωνία, λαμβάνονται γνωμοδοτήσεις και αποφάσεις σε επίπεδο θεματικών ή τοπικών λαϊκών συνελεύσεων και προωθούνται μέσω εκλεγμένων (και ανακλητών, βέβαια) εκπροσώπων προς κάθε κατεύθυνση (αρμόδιοι κρατικοί φορείς, Δημοτικά Συμβούλια, ΜΜΕ, κοινωνικά δίκτυα κλπ).

Το **Δημοτικό Συμβούλιο**, έχει την ευθύνη της τελικής διατύπωσης των θέσεων της τοπικής κοινωνίας, όπως εκφράζεται μέσα από τις λαϊκές συνελεύσεις, καταγράφοντας και παρουσιάζοντας τις απόψεις τόσο της πλειοψηφίας όσο και τις μειοψηφούσες απόψεις. Η τελική απόφαση του Δημοτικού Συμβουλίου, για όλες τις γνωμοδοτήσεις και τις αποφάσεις θεματικού ή τοπικού χαρακτήρα, λαμβάνεται από ένα «σώμα» το οποίο αποτελείται αποκλειστικά από εκπροσώπους των λαϊκών συνελεύσεων.

Για ζητήματα υπερτοπικής σημασίας, οι αποφάσεις λαμβάνονται από το **Περιφερειακό Συμβούλιο**, (το οποίο αποτελείται από εκπροσώπους που έχουν εκλεγεί σε τοπικό επίπεδο), αφού έχει προηγηθεί ουσιαστική διαβούλευση και

έχουν γνωμοδοτήσει οι θεματικές ή τοπικές λαϊκές συνελεύσεις.

Το «μοντέλο» που παρουσιάζεται παραπάνω, απέχει προφανώς, παρασάγγας από το ισχύον σήμερα στην χώρα μας, αλλά και στον υπόλοιπο κόσμο όπου, απλώς, κάποιες εξαιρέσεις, επιβεβαιώνουν τον κανόνα.

Το ισχύον στην χώρα μας εκλογικό σύστημα στις Δημοτικές και Περιφερειακές εκλογές, δίνει την δυνατότητα σε μια αρχικά εξαιρετικά μειοψηφούσα παράταξη (ακόμη και του 15%), να ελέγχει τελικά το Δημοτικό ή το Περιφερειακό Συμβούλιο, προωθώντας συνήθως αποφάσεις που δεν εκφράζουν την μεγάλη πλειοψηφία των πολιτών. Το γεγονός ότι δίνεται σήμερα η δυνατότητα να εκπροσωπούνται στα δημοτικά και περιφερειακά Συμβούλια κάποιες μικρότερης εμβέλειας παρατάξεις, δεν αναιρεί τον βαθιά αντιδημοκρατικό τρόπο συγκρότησης των Δημοτικών και Περιφερειακών Συμβουλίων.

Συνοψίζοντας, είναι προφανές ότι υπάρχει στη χώρα μας (και όχι μόνο) ένα «έλλειμμα δημοκρατίας» το οποίο εμφανίζεται με όλα του τα χαρακτηριστικά και στον χώρο της λεγόμενης «Τοπικής Αυτοδιοίκησης» (δημαρχοκεντρισμός κλπ). Απέναντι σ' αυτή την πραγματικότητα, το αίτημα των πολιτών δεν μπορεί να περιορίζεται σε μια δικαιότερη κατανομή των εδρών του Δημοτικού ή Περιφερειακού Συμβουλίου μέσω της υιοθέτησης του εκλογικού συστήματος της απλής αναλογικής, αλλά στην λειτουργία λαϊκών συνελεύσεων με ουσιαστικό αποφασιστικό χαρακτήρα σε τοπικής σημασίας ζητήματα και γνωμοδοτικό χαρακτήρα σε υπερτοπικά ζητήματα. Δηλαδή σήμερα στον χώρο της Τοπικής Αυτοδιοίκησης, το ζητούμενο είναι η διεκδίκηση της άμεσης δημοκρατίας, σε αντικατάσταση του ισχύοντος εκτρώματος που βεβαίως καμιά σχέση δεν έχει με την «Δημοκρατία».

Ο Πάνος Τότσικας είναι Αρχιτέκτονας- Πολεοδόμος

¹ Περίληψη εισήγησης στο διήμερο: «Αυτοδιαχείριση- Άμεση Δημοκρατία», Νομική Σχολή Αθήνας, 21-22.5.2016

Μια νέα εταιρική σχέση αυτοδιοίκησης και κοινωνικής οικονομίας για αλλαγή μοντέλου

Νίκος Χρυσόγελος

Σημαντικές αλλαγές σε μια κοινωνία δεν δρομολογούνται μόνο εξαιτίας μιας κρίσης, μπορούν να είναι συνειδητή επιλογή για αποφυγή μιας κρίσης ή για βελτίωση των κοινωνικών, οικολογικών ή οικονομικών επιδόσεων. Μια κρίση, όμως, πρέπει να δρομολογεί αλλαγές που αντιμετωπίζουν όσα την προκάλεσαν ή οδήγησαν σε αυτήν. Στην Ελληνική περίπτωση, οι πολιτικές και κοινωνικές δυνάμεις δεν διαμόρφωσαν εγκαίρως ένα σχέδιο για αντιμετώπιση της επερχόμενης κρίσης ή έστω, όταν ξέσπασε όταν ξέσπασε, για μετριασμό της.

Ο στρουθοκαμηλισμός μπροστά στην κρίση και μέσα στη χρεοκοπία

Η ελληνική κρίση δεν αφορά μόνο στο έλλειμμα, χρέος κι εμπορικό ισοζύγιο. Είναι, κυρίως, αποτυχία του πολιτικού, παραγωγικού, καταναλωτικού, οικολογικού και κοινωνικού μοντέλου συνολικά. Ένα τεράστιο έλλειμμα παραμένει και σήμερα. Είναι έλλειμμα σχεδίου αλλαγής του αναπτυξιακού προτύπου, που τα χαρακτηριστικά του – μεταξύ άλλων ξεπερασμένο, συγκεντρωτικό, αρτηριοσκληρωτικό-αναπαράγουν οικολογικά και κοινωνικά αδιέξοδα που οδήγησαν στην κρίση.

Η αποτυχία του συγκεντρωτικού κράτους δεν οδήγησε σε αλλαγή του μοντέλου, ώστε να γίνει συμμετοχικό, με την αυτοδιοίκηση να αναδιοργανώνεται και να αναλαμβάνει- στο πλαίσιο μιας νέας Συμμετοχικής Εταιρικής Σχέσης με τους κοινωνικούς φορείς- ενεργό ρόλο στην μεταρρύθμιση του οικονομικού, κοινωνικού, παραγωγικού-καταναλωτικού μοντέλου.

Το νέο αφήγημα της «επιτυχίας», επικεντρώνει στην επίτευξη δημοσιονομικών στόχων (πχ πρωτογενή

Τόμος 2, Τεύχος 11, σελ. 295- 302

πλεονάσματα), ως αποτέλεσμα μέτρων εξογίανσης. Αλλά η «επιτυχία» είναι σε σημαντικό βαθμό και εικονική πραγματικότητα, εξαρτάται από την δυνατότητα μετάθεσης στο μέλλον ορισμένων «πληρωμών» (πχ υποχρεώσεις του δημοσίου προς φορείς ή ιδιώτες, καταβολή νέων

συντάξεων, επέκταση του χρόνου για το χρέος) ή νέων περικοπών στις κοινωνικές δαπάνες.

Δύο παράγοντες έπαιξαν σημαντικό ρόλο στην αποτυχία πρόληψης ή έστω ορθολογικής διαχείρισης της κρίσης:

Ο Νίκος Χρυσόγελος είναι πρόεδρος του Ανέμου Ανανέωσης (κοινωνική συνεταιριστική επιχείρηση) και Project manager του WELCOMMON, του πρότυπου κέντρου φιλοξενίας κι ένταξης προσφύγων.
www.chrysogelos.gr
[@chrysogelos](https://www.facebook.com/nikos.chrysogelosb)

(α) Κοινωνικοί φορείς και πολιτικές δυνάμεις δεν κάθισαν σε ένα τραπέζι διαλόγου για να διαμορφώσουν ένα νέο (Πράσινο) Κοινωνικό Συμβόλαιο για τις αναγκαίες αλλαγές. Αντιθέτως επιδόθηκαν σε μάχη αλληλο-εξόντωσης, «πάλη μέχρι θανάτου», με επίδικο την καρέκλα εξουσίας (για τις πολιτικές δυνάμεις) ή την διατήρηση του «κεκτημένου» που όμως είχε έτσι αλλιώς μπει στην διαδικασία κόνιορτοποίησης.

Αντιθέτως, μια στρατηγική δίκαιου συμβιβασμού για έξοδο από την κρίση ακολουθήθηκε στη Γερμανία, μετά την κατάρρευση του τείχους (δαπάνες 200 δις ετησίως για επανένωση της χώρας) αλλά και στην Φινλανδία για διάσωση του κοινωνικού της μοντέλου όταν διαλύθηκε η Σοβιετική Ένωση και η σκανδιναβική αυτή χώρα έχασε μέσα σε ένα χρόνο το 37% του ΑΕΠ της.

Οι δύο αυτές κοινωνίες επέλεξαν την κοινωνική συνοχή ως προτεραιότητα των πολιτικών αντιμετώπισης της κρίσης. Καθοριστικό ρόλο σε αυτό έπαιξε, όμως, ο κοινωνικός διάλογος και η συμφωνία των κοινωνικών και πολιτικών δυνάμεων για το μίγμα πολιτικών που θα έπρεπε να ακολουθηθεί. Στη Φινλανδία επέλεξαν, για παράδειγμα, να κάνουν αποτελεσματικότερο (κοινωνικά και οικονομικά) το σύστημα υγείας, αντί να το καταστρέψουν με οριζόντιες περικοπές, ενώ στη Γερμανία τα συνδικάτα συμφώνησαν με την κυβέρνηση σε ένα σχέδιο που θα διασφάλιζε ότι δεν θα χάνονταν θέσεις εργασίας με αντάλλαγμα να παγώσουν οι μισθοί.

Φίλοι από τα ευρωπαϊκά συνδικάτα, στις συναντήσεις μαζί τους όταν ήμουν ευρωβουλευτής, μου έλεγαν ότι όταν επισκέπτονταν την Ελλάδα και συνομιλούσαν με τους εδώ εκπροσώπους των εργαζομένων, αυτοί ζητούσαν να τους υποστηρίξουν σε αγώνες για αύξηση των μισθών την στιγμή που όλα έδειχναν ότι η κρίση θα πέταγε στο δρόμο εκατοντάδες χιλιάδες εργαζόμενους. Κάτι ανάλογο συνέβη και με το ασφαλιστικό σύστημα και την κοινωνική προστασία: ενώ όλα τα στοιχεία έδειχναν το 2009 ότι τα Ταμεία κατέρρεαν το αργότερο μέχρι το 2011, επιβλήθηκε σιωπή «μην τυχόν ληφθούν αντιλαϊκά μέτρα», λες και η διάλυση του ασφαλιστικού συστήματος 2 χρόνια μετά δεν θα ήταν ΤΟ ΠΙΟ ΑΝΤΙΛΑΪΚΟ ΜΕΤΡΟ.

Η απουσία διαλόγου μέσα στην κοινωνία και μεταξύ των πολιτικών και κοινωνικών δυνάμεων είχε ως αποτέλεσμα το «σχέδιο διάσωσης» (δανεισμός, εποπτεία από Τρόικα, Μνημόνια) να μην είναι αποτέλεσμα συνειδητών επιλογών αλλά επιβολής με κυνικά τεχνοκρατικά και μόνο κριτήρια (αριθμοί). Αντί να υπάρξει ένα σχέδιο διάσωσης ιδιοκτησίας της ελληνικής κοινωνίας και σε διάλογο με τους ευρωπαϊκούς θεσμούς, επιβλήθηκε ένα μείγμα πολιτικής το οποίο να μην επέλεγαν οι κυβερνήσεις και διάφορα λόμπυ στο παρασκήνιο αλλά σε δημόσιο

επίπεδο η ευθύνη μετατοπίζονταν στους «κακούς τροϊκανούς» που έρχονταν, μετά, να επιβάλλουν την εφαρμογή του. Πόσες φορές δεν είχα ακούσει σε ευρωπαϊκό επίπεδο να μου λένε ότι «έρχονται Έλληνες πολιτικοί και προτείνουν μέτρα τα οποία στην συνέχεια— αφού έχουν υιοθετηθεί και ενταχθεί στα Μνημόνια— τα καταγγέλλουν ή προσπαθούν να μην τα εφαρμόσουν».

Η κοινωνία δεν συζήτησε σε βάθος τα αίτια της χρεοκοπίας του ασφαλιστικού συστήματος ή της εκτόξευσης του ελλείμματος και του χρέους ή το γιατί το σύστημα υγείας αν και καταβρόχθιζε τεράστια ποσά από τον δημόσιο προϋπολογισμό, απαιτούσε τρομακτικές δαπάνες κι από τον οικογενειακό προϋπολογισμό. Δεν αναρωτήθηκε γιατί υπήρχαν τεράστιες δαπάνες για εισαγωγή ενέργειας και αγαθών. Δεν είναι, λοιπόν, περίεργο που «βρίσκονταν στα κάγκελα» για πολλά χρόνια διεκδικώντας την διατήρηση ενός συστήματος που είχε πλέον καταρρεύσει με θόρυβο. Για την στάση αυτή της κοινωνίας, ευθύνονται σε μεγάλο βαθμό οι κομματικές δυνάμεις που όταν δεν μετείχαν στην κυβέρνηση «έσκιζαν σελίδα-σελίδα» ή «με ένα νόμο» τα «μνημόνια», αλλά όταν αναλάμβαναν κυβερνητικούς ρόλους «ανακάλυπταν» τη σημασία της εφαρμογής της πολιτικής αυτής.

Η κατάρρευση κλάδων δεν ήταν αναπόφευκτη

Βλέπαμε ολόκληρους κλάδους να καταρρέουν αλλά οι φορείς εκπροσώπησης ήταν αλλού για αλλού, διεκδικούσαν αύξηση μισθών ή κρατικές ενισχύσεις αντί για διαρθρωτικές αλλαγές και στήριξη με στόχο μια δίκαιη μετάβαση στην νέα εποχή. Ο ναυπηγο-επισκευαστικός τομέας, για παράδειγμα, που κάποτε απασχολούσε 30.000 εργαζόμενους κατέρρευσε. Το μέλλον του βρίσκεται σήμερα στην εξέλιξη της παραγωγής βάσης και τεχνολογίας προς δύο κατευθύνσεις: έρευνα, κατασκευή κι αναβάθμιση πλοίων που θα ανταποκρίνονται σε νέες περιβαλλοντικές

και ενεργειακές προδιαγραφές και παραγωγή τμημάτων της τεχνολογίας ΑΠΕ (πχ πυλώνες ή φτερωτές ανεμογεννητριών κ). Ως ευρωβουλευτής των Πράσινων την περίοδο 2012-2014, συμμετείχα σε σχετικές συζητήσεις σε Ευρωπαϊκό επίπεδο αλλά κι οργάνωσα στην Ελλάδα και στο Ευρωκοινοβούλιο συναντήσεις με εκπροσώπους του ναυπηγο-επισκευαστικού κλάδου, της αυτοδιοίκησης, των εργαζομένων, με στόχο να προχωρήσουν σχετικές πρωτοβουλίες. Αυτές θα μπορούσαν να αξιοποιήσουν ευρωπαϊκά εργαλεία που περιλαμβάνονταν στην πολιτική για τον κλάδο LeaderSHIP 2020 που διαμόρφωνε ευνοϊκό περιβάλλον για νέες δραστηριότητες σε πράσινη κατεύθυνση. Ενημέρωσα πολλές φορές τόσο το Περιφερειακό Συμβούλιο Ν. Αιγαίου, όπου ήμουν και Περιφερειακός Σύμβουλος, όσο και τους φορείς της αυτοδιοίκησης, των εργαζομένων αλλά και της ιδιοκτησίας. Θα μπορούσαν – αν υπήρχε σχέδιο – να αξιοποιηθούν ευρωπαϊκοί πόροι για κατασκευή νέων, πιο πράσινων πλοίων (που να ανταποκρίνονται στις νέες ευρωπαϊκές περιβαλλοντικές προδιαγραφές). Αυτό απαιτούσε εταιρική σχέση Περιφέρειας, Ναυπηγείων και φορέων εκτέλεσης Ακτοπλοϊκού έργου (ιδιωτικών ή συνεργατικών). Κανένας όμως από τους 3 φορείς δεν θέλησε να αναλάβει ενεργό ρόλο σε μια τέτοια κατεύθυνση, συμβάλλοντας με αυτόν τον τρόπο στην επιδείνωση της κρίσης στον τομέα των ναυπηγείων, στην απουσία βιώσιμης συνδεσιμότητας μεταξύ των νησιών αλλά και στην διατήρηση ενός μη βιώσιμου παραγωγικού μοντέλου. Τα ναυπηγεία συνεχίζουν να διεκδικούν συμβάσεις από το πολεμικό ναυτικό, δεξαμενές και κρατικές ενισχύσεις, η Περιφέρεια συζητάει χωρίς αποτελέσματα με τους υπουργούς που αλλάζουν για τα προβλήματα με τα ακτοπλοϊκά δρομολόγια και οι εργαζόμενοι έχουν μείνει χωρίς εργασία.

Νέα σχέση αυτοδιοίκησης και κοινωνικής οικονομίας

Η εν δυνάμει εταιρική αυτή σχέση προσφέρει ένα παράδειγμα για το ρόλο που θα μπορούσε να παίξει η αυτοδιοίκηση, στο πλαίσιο της ευρωπαϊκής πολιτικής βιωσιμότητας και κοινωνικής συνοχής. Η φιλοσοφία και οι Κανονισμοί των Ευρωπαϊκών Διαρθρωτικών κι Επενδυτικών Ταμείων 2014-2020 προέβλεπαν σχεδιασμό από τα κάτω προς τα πάνω, από την περιφέρεια προς το κέντρο και γιαυτό η πραγματική ονομασία της συμφωνίας ΕΕ-Κρατών Μελών ήταν Σύμφωνο Εταιρικής Σχέσης, δηλ. η κυβέρνηση θα συνδιαμόρφωνε το σχέδιο μέσα από διάλογο με την αυτοδιοίκηση, τους κοινωνικούς φορείς και την κοινωνία των πολιτών. Κάτι τέτοιο δεν έγινε παρά μόνο εικονικά. Χάθηκε η ευκαιρία, έστω μέσα από την διαμόρφωση των προτεραιοτήτων της περιφερειακής πολιτικής, της πολιτικής συνοχής και της επενδυτικής πολιτικής, να αναπτυχθεί μια συνεργατική/συμμετοχική προσέγγιση στην επίλυση των προβλημάτων της χώρας.

Αλλά και η αυτοδιοίκηση δεν μπορεί να αποφασίζει μόνη της, σε άχρωμες και παντελώς αδιάφορες συνήθως διαδικασίες, με λογικές πελατειακών εξυπηρετήσεων και ανακύκλωσης των ίδιων αδιέξοδων τοπικών πρακτικών. Η ανανέωση του ρόλου της αυτοδιοίκησης περνάει (και) μέσα από την διαμόρφωση συνεργατικής σχέσης μεταξύ τοπικών-περιφερειακών αρχών και φορέων κοινωνικής κι αλληλέγγυας οικονομίας.

Πολλοί/ες, ακούγοντας και μόνο την πρόταση για μια τέτοια σχέση, ανατριχιάζουν. Φαντάζονται νέα πεδία πελατειακών σχέσεων και διαφθοράς (τα οποία πράγματι εμφανίστηκαν στο παρελθόν τόσο στο χώρο της αυτοδιοίκησης και σε πολλούς από τους παλιούς συνεταιρισμούς όσο και στις σχέσεις μεταξύ τους). Να ξεκαθαρίσουμε, όμως, ότι δεν είναι το συνεργατικό μοντέλο (κοινωνικές επιχειρήσεις, συνεταιρισμοί, αλληλο-ασφαλιστικά ταμεία, συνεταιριστικές τράπεζες κ) που

απέτυχε στη χώρας μας. Αντιθέτως, απέτυχε μια συγκεκριμένη αντίληψη για τα συνεργατικά σχήματα, που τα μετέτρεψε σε μηχανισμούς πελατειακής και κομματικής εξυπηρέτησης, αδιαφανούς διανομής και κατασπατάλησης ευρωπαϊκών πόρων, λόγω απουσίας δημοκρατικής συμμετοχής, ελέγχου κι άρνησης τήρησης των 7 βασικών αρχών του διεθνούς συνεταιριστικού, συνεργατικού κινήματος.

Ο ρόλος μιας νέας συμμετοχικής, εταιρικής σχέσης για αλλαγή του μοντέλου

Σε διεθνές και ευρωπαϊκό επίπεδο η δημιουργία θεσμών συμβουλευτικής, εκπαίδευσης, ελέγχου, μάνατζμεντ, δικτύωσης και συνεργασιών έχει δημιουργήσει ένα μοντέλο που αποδεικνύεται αποτελεσματικό με όρους οικονομικούς, όχι μόνο κοινωνικούς, πολύ πιο ανθεκτικό στις κρίσεις, που επεκτείνεται ακόμα και σε περιόδους κρίσεις, όπως η πρόσφατη. Αναγνωρίζεται πλέον σε διεθνές επίπεδο ο καθοριστικός ρόλος της κοινωνικής κι αλληλέγγυας οικονομίας για το μέλλον της εργασίας, την αλλαγή του επενδυτικού και παραγωγικού μοντέλου, την ενίσχυση της κοινωνικής συνοχής, την προώθηση της οικολογικής και ενεργειακής μετάβασης (transition) σε μια οικονομία πράσινη, δίκαιη, δημοκρατική.

Μια σωστή Συμμετοχική Εταιρική Σχέση τοπικής-περιφερειακής αυτοδιοίκησης και φορέων κοινωνικής-αλληλέγγυας οικονομίας βασίζεται σε αρχές, αξίες, θεσμούς που διασφαλίζουν ότι δεν αναπαράγονται φαινόμενα του παρελθόντος. Δεν χρειάζεται να ανακαλύψουμε τον τροχό. Σε διεθνές κι ευρωπαϊκό επίπεδο υπάρχουν μοντέλα μιας σωστής εταιρικής σχέσης. [Το Ευρωπαϊκό Δίκτυο REVES](#) (μέλος του οποίου είναι και ο «Άνεμος Ανανέωσης») είναι μια τέτοια συνεργασία μεταξύ ευρωπαϊκών περιφερειακών- τοπικών αρχών και οργανισμών κοινωνικής οικονομίας. Η έννοια της κοινωνικής (κι

αλληλέγγυας) οικονομίας δεν ταυτίζεται – για το REVES και όλους τους ευρωπαϊκούς ορισμούς– αποκλειστικά με τις κοινωνικές (συνεταιριστικές) επιχειρήσεις (ΚΟΙΝΣΕΠ), αλλά αφορά σε ένα ευρύ φάσμα: συνεταιρισμούς, ενώσεις αλληλο-ασφάλισης, κοινωνικές επιχειρήσεις, ιδρύματα και, γενικότερα, όλες τις οργανώσεις που υποστηρίζουν την υπεροχή του ατομικού και κοινωνικού στόχου πάνω από το κεφάλαιο, την εθελοντική και ανοιχτή συμμετοχή, τον δημοκρατικό έλεγχο με την ιδιότητα μέλους, τον συνδυασμό των συμφερόντων των μελών / χρηστών με το γενικό συμφέρον, την υπεράσπιση και εφαρμογή της αρχής της αλληλεγγύης και της υπευθυνότητας, την αυτόνομη διαχείριση και τη βιώσιμη χρήση του μεγαλύτερου μέρους των πλεονασμάτων. Ο ορισμός αυτός εκφράζει όλα τα ευρωπαϊκά δίκτυα, όπως για παράδειγμα την [Social Economy Europe](#), το δίκτυο δικτύων (ευρωπαϊκών κι εθνικών) κοινωνικής οικονομίας.

Το Ευρωπαϊκό Δίκτυο REVES έχει την μοναδικότητα ότι δεν είναι απλώς δίκτυο κάποιων από τους φορείς κοινωνικής οικονομίας, αλλά μέλη του είναι τόσο **οργανισμοί κοινωνικής οικονομίας** όσο και **τοπικές/περιφερειακές αρχές** που αναπτύσσουν ή θέλουν να αναπτύξουν πολιτικές που προωθούν μια κοινωνική και αλληλέγγυα οικονομία, μια πιο δίκαιη, περιεκτική (inclusive), συμμετοχική και υπεύθυνη κοινωνία. Είναι ένα δίκτυο **κοινωνικής καινοτομίας** με όρους διαδικασιών και μεθόδων, που βασίζεται στην αντίληψη της από κοινού απόκτησης και διαμοιρασμού των ικανοτήτων, δεξιοτήτων, γνώσεων κι εμπειριών των μελών και των περιφερειών. Η εμπειρία του REVES αλλά και πολλών επιμέρους παραδειγμάτων αποδεικνύουν ότι μια (νέα) εταιρική σχέση και συνεργασία μεταξύ δύο (αφετηριακά διαφορετικών αλλά με κοινή αξιακή βάση και παρόμοιους στόχους) θεσμών μπορεί να είναι **διαφανής, αποτελεσματική, δίκαιη και προς όφελος**

της κοινωνίας, της οικολογίας και της παραγωγικής βάσης της χώρας.

Οι τομείς συνεργασίας μπορεί να είναι άπειροι, αλλά θα αναλύσω 3 σημαντικούς, κατά τη γνώμη μου, για αυτή την περίοδο:

1. Μια νέα εταιρική σχέση για την αναβάθμιση της υπαίθρου και της περιφέρειας

Η υιοθέτηση μιας νέας εταιρικής σχέσης αυτοδιοίκησης και συνεργατικής αγροτικής παραγωγής και μεταποίησης, μέσα από ξεκάθαρους ρόλους και συνέργιες, μπορεί να συμβάλλει στην διατήρηση της πληθυσμιακής και κοινωνικής συνοχής των περιφερειών, στην αποκατάσταση της βιολογικής και γενετικής ποικιλότητας, στην ενδυνάμωση του ρόλου των νέων και των γυναικών στην ύπαιθρο, στην στροφή σε ποιοτικά προϊόντα και υπηρεσίες, σε προϊόντα υψηλής οικολογικής αξίας που αναβαθμίζουν την παραγωγική βάση και την οικονομία της χώρας.

Προφανώς, χρειάζεται μια νέα στρατηγική από την πλευρά της αυτοδιοίκησης, πέρα από τα καθιερωμένα, καθώς και ένα σύγχρονο, πράσινο παραγωγικό σχέδιο, με πρωτοβουλία των παραγωγών και ενίσχυσή τους από τους κριτικά σκεπτόμενους καταναλωτές. Η παραγωγή προϊόντων όπως μαρμελάδες ή βότανα, η καλύτερη συσκευασία προϊόντων ή η αναβάθμιση των τεχνικών μέσων είναι μια καλή βάση αλλά δεν αρκεί. Η συνεργασία αυτοδιοίκησης-συνεργατικών σχημάτων (νέου τύπου αγροτικοί συνεταιρισμοί, ομάδες παραγωγών, γυναικείοι συνεταιρισμοί, ΚΟΙΝΣΕΠ κα) θα πρέπει να ανοίξει νέους δρόμους (με εμπλοκή και ερευνητικών κέντρων) για προϊόντα και υπηρεσίες που ανταποκρίνονται σε νέες τάσεις στην υγεία, στην άσκηση, στην διατροφή, στον τουρισμό, να συμβάλλει σε νέα μοντέλα εκπαίδευσης των παραγωγών αλλά και σε νέα χρηματοοικονομικά εργαλεία. Σε πολλές χώρες η αυτοδιοίκηση συνέβαλλε

στην ανάπτυξη συνεταιριστικών ή/και ηθικών τραπεζών, όπως πχ στην Ιταλία.

Το μοντέλο του «οικοσυστήματος» της κοινωνικής οικονομίας στην Καρδίτσα είναι υποδειγματικό, όπως το έχω γνωρίσει κι από κοντά. Η δημιουργία της Αναπτυξιακής Καρδίτσας και η συνδυαστική ενδυνάμωση όλου του φάσματος επιχειρήσεων κοινωνικής οικονομίας (αγροτικοί σύλλογοι, κοινωνικοί φορείς, ενεργειακός συνεταιρισμός, κοινωνικές επιχειρήσεις, δίκτυα διακίνησης), η δημιουργία της Συνεταιριστικής Τράπεζας Καρδίτσας αλλά και η δικτύωση και συνεργασία με άλλες περιοχές και δίκτυα έχουν αναδείξει την Καρδίτσα ως ένα-ευρωπαϊκού επιπέδου-εξαιρετικό παράδειγμα ανάπτυξης του οικοσυστήματος κοινωνικής οικονομίας. Είναι η εταιρική σχέση αυτοδιοίκησης, φορέων κοινωνικής οικονομίας κι ερευνητικών κέντρων που διαμόρφωσε αυτό το πετυχημένο παράδειγμα, σε μια περιοχή όπου οι περισσότεροι παραδοσιακοί αγροτικοί συνεταιρισμοί κατέρρεαν, κάποιοι λίγοι μετασχηματίζονταν και νέου τύπου γεννιόντουσαν.

2. Ανανέωση κι αλλαγή του κοινωνικού μοντέλου

Σε μοντέλα κοινοτικά υποστηριζόμενης γεωργίας ή δικτύων (συνεργαζόμενων/συνεταιρισμένων) παραγωγών-καταναλωτών η αυτοδιοίκηση μπορεί να παίξει ουσιαστικό ρόλο **στην κατεύθυνση της εκπαίδευσης κι επικοινωνίας**. Ακόμα πιο σημαντική, όμως, είναι η σύνδεση των δικών της κοινωνικών πολιτικών **με νέες προσεγγίσεις για την κοινωνική ένταξη**, την μείωση του κοινωνικού αποκλεισμού μέσα από την εργασία ευάλωτων ομάδων σε επιχειρήσεις κοινωνικής οικονομίας (πχ κοινοτικά υποστηριζόμενη γεωργία, δίκτυα εναλλακτικού και οικολογικού τουρισμού όπως το LE MAT, επιχειρήσεις επιδιόρθωσης κι επαναχρησιμοποίησης υλικών και προϊόντων κα).

Μια τέτοια στρατηγική απαιτεί την μετακίνηση της αυτοδιοίκησης από τον ρόλο του **παρόχου επιδομάτων** (και συσσιτίων), στο πλαίσιο μιας επιδοματικής-ανακουφιστικής πολιτικής (που απλώς αποτρέπει την πλήρη εξαθλίωση κοινωνικά αποκλεισμένων ανθρώπων), στην κατεύθυνση του σχεδιασμού και υλοποίησης **ενεργητικών πολιτικών που άρουν την φτώχεια, την ενεργειακή φτώχεια, τον κοινωνικό αποκλεισμό, την περιθωριοποίηση, την ανεργία**. Η αξιοποίηση πόρων από το Κοινωνικό Ταμείο για να απασχοληθούν άνεργοι μέσα από σχήματα «κοινωφελούς εργασίας» στην αυτοδιοίκηση προσφέρει μια ανακούφιση, ένα χαρτζιλίκι, για άτομα που είναι για καιρό άνεργα, αλλά στην πραγματικότητα συντηρεί την ανεργία (την μειώνει μόνο στατιστικά), και κυρίως στερεί ουσιαστικούς πόρους που θα μπορούσαν να χρησιμοποιηθούν ως κεφάλαια έναρξης για δυναμικές επιχειρήσεις ανέργων κι ανθρώπων που αναζητούν νέα μοντέλα οικονομίας, που συνδυάζουν αξίες, κοινωνικούς και παραγωγικούς στόχους, κοινωνικό και οικολογικό αντίκτυπο.

Αντί οι δήμοι να λειτουργούν ως φορείς διατήρησης της υπάρχουσας κατάστασης κοινωνικού αποκλεισμού, χρειάζεται να διαμορφώσουν εταιρική σχέση με τους ανέργους, τους κοινωνικά αποκλεισμένους και τον κοινωνικό τους χώρο ώστε να αναλαμβάνουν από κοινού δράση. Η αυτοδιοίκηση οφείλει να σχεδιάζει μαζί τους αλλά και να στηρίζει με ενεργητικές πολιτικές κι εργαλεία την διαμόρφωση ενός ευνοϊκού κοινωνικού περιβάλλοντος που προσαρμόζεται στις νέες ανάγκες και ικανότητες.

Το **WELCOMMON** είναι ένα παράδειγμα μιας νέας πολιτικής και πρακτικής στα θέματα των προσφύγων. Είναι ένα πρότυπο κέντρο προσωρινής φιλοξενίας και κοινωνικής ένταξης προσφύγων που σχεδίασε και δημιούργησε ο **Άνεμος Ανανέωσης**, η κοινωνική συνεταιριστική μας επιχείρηση. Μέχρι τα τέλη του 2017 υλοποιείται σε

συνεργασία με την Εταιρεία Ανάπτυξης και Τουριστικής Προβολής Αθηνών κι εντάσσεται στο πλαίσιο του προγράμματος «Προσωρινή Στέγαση Προσφύγων» του Δήμου Αθηναίων και της Ύπατης Αρμοστείας του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες (UNHCR). Δεν είναι, όμως, απλώς ένα πρόγραμμα και κέντρο για αξιοπρεπή διαμονή των πιο ευάλωτων ομάδων προσφύγων αλλά και ένα καινοτόμο σχέδιο για κοινωνική κι επαγγελματική ένταξη, μέσα από μια αντίληψη συνεργασίας κι εταιρικής σχέσης, δηλαδή μαζί με τους πρόσφυγες και την τοπική κοινωνία, προς όφελος και των προσφύγων και της τοπικής κοινωνίας.

Όχι τυχαία, ο Άνεμος Ανανέωσης και το WELCOMMON τιμήθηκαν στις 8 Ιουνίου 2017 με το βραβείο **“Special Mention”** στο πλαίσιο του **REVES Excellence Award 2017**, μεταξύ πολλών υποψηφιοτήτων από 7 διαφορετικές χώρες, ως επίτευγμα της συνεργασίας μεταξύ της κοινωνικής συνεταιριστικής επιχείρησης «Άνεμος Ανανέωσης» και της Εταιρείας Ανάπτυξης και Τουριστικής Προβολής Αθηνών του Δήμου Αθηναίων. Το βραβείο έχει ως στόχο να ενισχύσει τις συνέργειες μεταξύ τοπικών / περιφερειακών αρχών και φορέων της κοινωνικής οικονομίας, καθώς και να αναδείξει τα επιτεύγματα αυτής της συνεργασίας. Η επιτροπή αξιολόγησης αποτελείτο από εκπροσώπους της Ευρωπαϊκής Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής, του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, της Επιτροπής Περιφερειών και της Social Economy Europe.

3. Η ενεργειακή μετάβαση προς ένα μοντέλο κοινοτικής ενέργειας από ανανεώσιμες πηγές

Το μοντέλο μας για το WELCOMMON (που σημαίνει **welcome in common**) δεν αφορά μόνο στους πρόσφυγες αλλά συνολικότερα στην ανανέωση της κοινωνικής πολιτικής στην Ελλάδα που χρειάζεται να αντιμετωπίζει τα σημαντικά προβλήματα με ενίσχυση της κοινωνικής

συνοχής, προώθηση της οικολογικής μετάβασης, αλλαγή του ενεργειακού μοντέλου και ενδυνάμωση της προστασίας του κλίματος και του περιβάλλοντος.

Η μετάβαση από το σημερινό συγκεντρωτικό και ρυπογόνο ενεργειακό μοντέλο, προς ένα μοντέλο που θα βασίζεται αποκλειστικά στην εξοικονόμηση και στις ανανεώσιμες πηγές (άνεμο, ήλιο, νερό, βιομάζα) είναι θέμα επιβίωσης. Αλλά θέλουμε η αλλαγή αυτή να μην αφορά μόνο στην τεχνολογία, αλλά και στο πώς θα οδηγήσει σε ένα νέο αποκεντρωμένο (βασισμένο αποκλειστικά στις ΑΠΕ) μοντέλο, στην αυτο-παραγωγή κι ανταλλαγή ενέργειας σε τοπικό επίπεδο, στην διατήρηση σε τοπικό επίπεδο και στην κοινωνία του πλούτου που παράγεται από την ενέργεια, στην ενίσχυση της κοινωνικής συνοχής και στην αντιμετώπιση της ενεργειακής φτώχειας.

Στο επίπεδο της **προμήθειας ενέργειας** που παράγεται από ανανεώσιμες πηγές, συντελούνται ήδη ραγδαίες αλλαγές. Πολλοί ευρωπαϊκοί δήμοι (όχι μόνο πολίτες) προμηθεύονται πράσινη ενέργεια από ενεργειακούς συνεταιρισμούς. Αναπτύσσουν, επίσης, εταιρικές σχέσεις με ενεργειακούς συνεταιρισμούς για παραγωγή ενέργειας από ανανεώσιμες πηγές ή προώθηση εκτεταμένων προγραμμάτων εξοικονόμησης. Η αυτοδιοίκηση έχει παίξει, επίσης, πρωταγωνιστικό ρόλο στην μετάβαση περιοχών που βασίζονταν σε εξορύξεις κάρβουνου ή λιγνίτη σε μια νέα εποχή, μέσα από εταιρικές σχέσεις συνεργασίας με ερευνητικά κέντρα, φορείς και ιδιωτικές ή συνεργατικές επιχειρήσεις.

Υπάρχει τεράστιος χώρος για εταιρικές σχέσεις και στην **αντιμετώπιση της ενεργειακής φτώχειας**, που πλήττει σήμερα μεγάλα τμήματα του πληθυσμού. Σήμερα πολλοί για να επιβιώσουν, στοιχειωδώς, χρειάζονται επιδόματα θέρμανσης και ενοικίου. Αντί αυτών των επιδομάτων, που αντιπροσωπεύουν μια σπατάλη εκατοντάδων εκατομμυρίων Ευρώ (μια και δεν βγάζουν τα νοικοκυριά

απ' την ενεργειακή φτώχεια), οι δήμοι θα μπορούσαν να αναπτύξουν εταιρικές σχέσεις με συνεργατικά σχήματα που βοηθούν τα νοικοκυριά να αναβαθμίσουν ενεργειακά την κατοικία τους καθώς και να ενθαρρύνουν συνεργατικά σχήματα που θα παράγουν την αναγκαία ενέργεια ακόμα και στο επίπεδο της γειτονιάς, συνδυάζοντας κλιματική-ενεργειακή και κοινωνική πολιτική. Όπως αναδεικνύει και η μελέτη που εκπόνησαν ο **Άνεμος** Ανανέωσης, το Ίδρυμα Χάινριχ Μπελ και το INZEB, οι καταναλωτές (con-sumer) μπορούν στο πλαίσιο μιας κοινωνικής πολιτικής να μετατραπούν σε παραγωγούς-καταναλωτές (pro-sumer), με την στήριξη ευρωπαϊκών αλλά κι εναλλακτικών χρηματοοικονομικών εργαλείων (όπως αυτά που έχουν δημιουργήσει πολλοί ευρωπαϊκοί ενεργειακοί συνεταιρισμοί και η ομοσπονδία τους RESCoop.eu). Η τεχνολογία δίνει την δυνατότητα ανταλλαγής ενέργειας (πραγματικά ή «ψηφιακά») μεταξύ νοικοκυριών, ενώ η παραγωγή «κοινοτικής ενέργειας» από ανανεώσιμες πηγές δημιουργεί εισοδήματα και θέσεις εργασίας.

Το πεδίο συνεργασιών είναι ανοικτό

Θα μπορούσαμε να αναφερθούμε σε πολλούς άλλους τομείς, όπως είναι πρόληψη και μείωση της παραγωγής αποβλήτων, προετοιμασία για επαναχρησιμοποίηση υλικών και προϊόντων, κομποστοποίηση, αναδιοργάνωση του μοντέλου υγείας κα. Σε ένα τέτοιο πλαίσιο απαιτούνται βαθιές αλλαγές πολιτικών και διαφοροποίηση αξιών. Για παράδειγμα, τα θέματα υγείας δεν είναι κάτι που αφορά μόνο γιατρούς, φαρμακεία, νοσοκομεία και «ειδικούς της υγείας». Αφορά συνολικά στην διαμόρφωση νέων, **κοινοτικών μοντέλων υγείας**, με έμφαση στην ολοκληρωμένη ανάπτυξη σε τοπικό και περιφερειακό επίπεδο πολιτικών και δομών που προωθούν καλύτερη υγεία για ολόκληρο τον πληθυσμό (πρόληψη, αποφυγή ασθενειών) μέσω σωστότερης διατροφής, κατάλληλης άσκησης, μείωσης

κοινωνικών ανισοτήτων και αποκλεισμού, υγιούς γήρανσης, υγιών και καθαρών πόλεων, πρωτοβάθμιας φροντίδας και περίθαλψης, παροχής υπηρεσιών υγείας στο σπίτι, ως κυρίαρχων κατευθύνσεων για να μειωθεί η ανάγκη νοσοκομειακής περίθαλψης. Η εμπειρία των κοινωνικών ιατρείων θα ήταν πολύ χρήσιμη για τον επανασχεδιασμό του μοντέλου αλλά εξίσου σημαντική θα ήταν η συμβολή των εκπαιδευτικών (πχ αγωγή υγείας) ή των συλλόγων ποδηλατιστών, των κοινωνικών λειτουργών ή των φροντιστών ΑΜΕΑ, των πολιτών (υγιών ή ασθενών) ή της αυτοδιοίκησης.

Έχουμε πολύ δρόμο μπροστά μας για να διαμορφώσουμε έναν ισχυρό χώρο κοινωνικής κι αλληλέγγυας οικονομίας αλλά και εταιρικές/συνεργατικές σχέσεις μεταξύ αυτοδιοίκησης και οργανισμών κοινωνικής-αλληλέγγυας οικονομίας. Όσο όμως αυτά παραμένουν στο περιθώριο, η αναγκαία αλλαγή στην κοινωνία θα είναι μια μακρινή υπόθεση ή θα ταυτίζεται με αλλαγή κάποιων αριθμών που αφορούν μόνο τα δημοσιονομικά.

Κοινωνική Ενέργεια και Συνέργειες. Το Κουκάκι δείχνει το Δρόμο.

Ζωγραφιά Γιακουβάκη

Από τον πολυσύχναστο και πολυλειτουργικό κόμβο επί της Λ. Συγγρού στο σταθμό του Μετρό Συγγρού–Φιξ, το Εθνικό Μουσείο Σύγχρονης Τέχνης (ΕΜΣΤ) που πρόσφατα και μετά από πολλή αναμονή ξεκίνησε την πλήρη λειτουργία του μέσα στο εμβληματικό κέλυφος - κτίριο του Τάκη Ζενέτου, έως το λαμπερό και παγκοσμίως προβεβλημένο Νέο Μουσείο της Ακρόπολης στην περιοχή Μακρυγιάννη, και ως την πιο λαϊκή γειτονιά που γειτνιάζει με την Καλλιθέα και το Πάντειο Πανεπιστήμιο, αλλά και τις περιφερειακές οδούς του Φιλοπάππου με ατμόσφαιρα παλιάς αστικής Αθήνας, η κεντρική αθηναϊκή συνοικία του Κουκακίου, αποτελεί ιδιαίτερο και συνεχώς μεταλλασσόμενο σημείο της Αθήνας τις τελευταίες δεκαετίες.

Στην συνοικία αυτή φαίνεται ότι υπάρχει αυξημένη συλλογική δράση των κατοίκων και αρκετά αυτοδιαχειριζόμενα στέκια-καταστήματα που συγκεντρώνουν κόσμο από περισσότερες περιοχές. Η παρουσία και οι δράσεις της ενεργούς κοινωνίας στη συνοικία του Κουκακίου ενέπνευσαν τη διεξαγωγή έρευνας, στα πλαίσια του Διατμηματικού Προγράμματος Μεταπτυχιακών Σπουδών της Σχολής Αρχιτεκτόνων Μηχανικών του ΕΜΠ.

Γνωριμία με τη συνοικία του Κουκάκη

Το Κουκάκι ή του Κουκάκη (όνομα παλαιού ονομαστού βιοτέχνη της περιοχής) είναι έντονα πυκνοδομημένη

Τόμος 2, Τεύχος 11, σελ. 303- 308

συνοικία. Υπάρχουν όμως και αρκετές σημειακές εξαιρέσεις με μεσοπολεμικές μονοκατοικίες και νεοκλασικά. Εξακολουθεί η συνοικία να διατηρεί πολλά χαρακτηριστικά γειτονιάς, κατοίκους αλλά και επαγγελματίες πολλών δεκαετιών αλλά και πολλούς νεότερους και αρκετούς φοιτητές. Έχει σημαντική επιρροή από τα αρχαία μνημεία και τον τουρισμό, ειδικά όσο ανεβαίνουμε

Η Ζωγραφιά Γιακουβάκη είναι Κοινωνιολόγος

προς την περιοχή της Ακρόπολης. Ο περίπατος προς του Φιλοπάππου οδηγεί σε πιο ήσυχη και ατμοσφαιρική περιοχή, όπου διατηρείται εντονότερα στα κτίρια η αστική Αθήνα του μεσοπολέμου. Ταυτόχρονα, το Κουκάκι αποτελεί την νότια πύλη του Δήμου της Αθήνας που δείχνει την έξοδο προς τη θάλασσα, η οποία δεν απέχει πάνω από 10 λεπτά μέσω της Λ. Συγγρού. Τα προτερήματα αυτά της περιοχής, δηλαδή η γεωγραφική της θέση και τα άφθονα μέσα συγκοινωνίας, ήδη κατέστησαν την συνοικία κορυφαία, ως και 5η στον κόσμο παγκοσμίως, στο airbnb.

Στις εσωτερικές γειτονιές το Κουκάκι συναντά το πιο παραγωγικό του πρόσωπο, ή τα ίχνη του, με μικρά καταστήματα και βιοτεχνίες που σήμερα σε μεγάλο βαθμό δεν λειτουργούν. Ακολουθώντας την πορεία αποβιομηχάνισης των πόλεων τις περασμένες δεκαετίες, το κτίριο της εταιρείας Φιξ (σημερινό ΕΜΣΤ) αποτέλεσε τεράστιο εγκαταλελειμμένο κτιριακό κέλυφος, και η πυκνοδομημένη συνοικία του Κουκάκη άδειασε από εργαζόμενους

στην άλλοτε ακμάζουσα βιομηχανία. Η μικρομεσαία επιχειρηματικότητα, κυρίως επισκευών αυτοκινήτων, είχε κυρίαρχη θέση στις οικονομικές λειτουργίες της περιοχής για μακρότατη χρονική περίοδο, μέχρι την κεντρική απόφαση για παύση των σχετικών δραστηριοτήτων στη συγκεκριμένη συνοικία, που κατέληξε σε ένα μεγάλο αριθμό κενών ισόγειων καταστημάτων, τα οποία σε αξιοσημείωτο ποσοστό δεν έχουν αναληφθεί από νέες δραστηριότητες.

Ειδικά τα τελευταία χρόνια προτείνεται συχνά η ανασύνθεση της κεντρικότητας της Αθήνας, ώστε να καταστεί πιο ελκυστική και λειτουργική, «μία πραγματική μητρόπολη», να αυξήσει την επισκεψιμότητά της και την κίνηση - από κατοίκους και επισκέπτες/τουρίστες, να ξεκινήσουν νέες κοινωνικές και επιχειρηματικές δραστηριότητες και άλλες εκσυγχρονιστικές εξελίξεις. Αυτό προϋποθέτει κεντρικές Διοικητικές αποφάσεις και Σχεδιασμούς που θα στοχεύουν στην αναμόρφωση περιοχών. Θα ήταν σημαντικό να διερευνηθεί με ποιους όρους και μεθόδους θα μπορούσαν να οργανωθούν αυτές οι εξελίξεις, για να ικανοποιείται πρώτιστα το όφελος των κοινωνιών.

Έρευνα Πεδίου στο σημερινό Κουκάκι των ενεργών πολιτών

A. Στο Κουκάκι: για την ΚΑΛΟ

Η εντύπωση που υπήρχε για την περιοχή ήταν η σημαντική και ζωντανή παρουσία εγχειρημάτων ΚΑΛΟ: συλλόγων πολιτών, τοπικών πρωτοβουλιών για θέματα κοινωνικά, πολιτιστικά, πολιτικά ή άλλα και αυτοδιαχειριζόμενων εστιών και κοινοπραξιών εργασίας, με προεξάρχοντα συνεργατικά καφενεία αλλά και άλλες δραστηριότητες, που δίνουν εναλλακτική πρόταση απασχόλησης και δημιουργίας και χρωματίζουν τη συνοικία με περαιτέρω τρόπους δραστηριοποίησης, εναλλακτικούς, καίριους για τη σημερινή εποχή της κοινωνικής και συστημικής αποδόμησης. Αλλιώς, ένα ιδανικό πεδίο έρευνας.

Για τις ανάγκες της έρευνας αρχικά αξιοποιήθηκαν και επικαιροποιήθηκαν κατάλογοι των συλλογικών εγχειρημάτων της περιοχής του Κουκακίου, ανάλογα με το αν η περιοχή της έδρας τους ή της δραστηριοποίησής τους είναι το Κουκάκι.

Τα συλλογικά εγχειρήματα ταξινομήθηκαν πρώτα με βάση τους σκοπούς της δράσης τους. Καταγράφηκαν συνολικά 29 συλλογικότητες, οι οποίες εντάσσονται στις εξής κατηγορίες:

- Συνεργατικά και αυτοδιαχειριζόμενα εγχειρήματα επαγγελματικού χαρακτήρα (24%)
- Κοινωνικές δράσεις (24%),
- Εκπαιδευτικοί και Αθλητικοί Φορείς (17%),
- Πολιτιστικοί Φορείς (17%) και
- Κινήματα Κοινωνικού-Πολιτικού χαρακτήρα (17%)

Μία δεύτερη ταξινόμηση μπορεί να γίνει ανάλογα με τον τρόπο λήψης των αποφάσεων στα Εγχειρήματα αυτά. Διακρίνονται έτσι σε:

- Εγχειρήματα με αρχές αυτοδιαχείρισης, το 59%
Συγκεκριμένα αυτά είναι:
  - ο Εγχειρήματα με αρχές αυτοδιαχείρισης 41%
  - ο Καταλήψεις-Στέκια, κυρίως ελευθεριακής κατεύθυνσης 17%
- Εγχειρήματα με ιεραρχική δομή (παλαιού τύπου), το 41%

Δηλαδή: τα Εγχειρήματα με αρχές αυτοδιαχείρισης και οριζοντιότητας πλειοψηφούν στην συνοικία του Κουκακίου.

Ειδικά, τα Εγχειρήματα Επαγγελματικής Συνεργατικότητας/Αυτοδιαχείρισης, τα οποία παρουσιάζουν εμφανίζουν σημαντική συγκέντρωση στη συνοικία 24%. Αφορούν κυρίως τον τομέα της Εστίασης, με πέντε κοινοπραξίες εργασίας καφενεία-μεζεδοπωλεία, ένα θεατρικό εργαστήριο, γνωστό και δημοφιλές, και ένα συνεργατικό σχήμα μαστόρων. Τα νούμερα αυτά είναι μεγάλα, αν αναλογιστούμε ότι συνήθως συναντάμε σε επίπεδο Δήμου μόνο ένα ή δύο τέτοια Εγχειρήματα. Η διαπίστωση

αυτή οδήγησε στην αναρώτηση αν τα Εγχειρήματα αυτά δίνουν ζωντάνια και δυναμική στην περιοχή.

Β. Οι δύο πεζόδρομοι: Καταλύτης Μετασχηματισμών

Στη συνέχεια, η διερεύνηση προχώρησε σε έρευνα πεδίου, στη χωρική ενότητα του πεζοδρόμου της Γεωργάκη Ολυμπίου, όπου βρίσκονται δύο δημοφιλείς κοοπερατίβες εργασίας στον τομέα της Εστίασης, το «Παγκάκι» και το «Ποτάμι». Το «Παγκάκι» ιδίως, είναι από τα πρώτα καταστήματα που άνοιξαν και έγινε γρήγορα στέκι ενός εναλλακτικού, κυρίως, κοινού. Ταχύτατα εξελίχθηκε σε χώρο πολιτικής σύνθεσης, με τακτικές Συνελεύσεις της κοοπερατίβας και συναντήσεις με άλλες συλλογικότητες, υποστηρίζοντας τον κοινωνικό προβληματισμό, σαν ένα πραγματικό εργαστήριο πολιτικής σκέψης, παίρνοντας θέση και συμμετέχοντας στα κοινωνικά γεγονότα.

Αλλά και το «Παγκάκι» πιθανόν να μην υπήρχε σήμερα, τουλάχιστον όχι όπως το γνωρίζουμε, αν δεν δημιουργούνταν – πριν μερικές δεκαετίες – ο πεζόδρομος της Γεωργάκη Ολυμπίου, ως αποτέλεσμα του δυναμικού και αποφασιστικού αιτήματος των κατοίκων της περιοχής, κόντρα στην έλλειψη δημόσιων χώρων και πλατειών. Οι κάτοικοι απαίτησαν επίσης τη δημιουργία του πεζοδρόμου και στην οδό Δράκου, όπου βρίσκεται σήμερα η έξοδος του Μετρό Συγγρού – Φιξ – και κέρδισαν: η Δημοτική Αρχή το αποδέχτηκε προχώρησε στη δημιουργία των δύο πεζοδρόμων. Επομένως, οι πεζόδρομοι αυτοί αποτελούν ένα «Κοινό», έναν κοινωνικό πόρο, που απαιτήθηκε από τα κάτω στο κοντινό παρελθόν και αποτέλεσε τον καταλύτη σημαντικών εξελίξεων, που οδήγησαν στα σημερινά χαρακτηριστικά του τόπου του Κουκάκι.

Οι δύο πεζόδρομοι αποτελούν έκτοτε, με διακυμάνσεις στην ιστορία τους, πυρήνες κοινωνικής ζωής, οικονομικής δραστηριότητας, ζωντάνιας. Ωστόσο δεν είχαν κοινές «διαδρομές»: πρώτη

εξελίχθηκε η οδός Δράκου, όπου έγινε το επίκεντρο πολλών κοινωνικών δραστηριοτήτων, με γνωστή μουσική σκηνή, δημοφιλή μπυραρία-στέκι κ.α. Ο «οικείος» χαρακτήρας του πεζοδρόμου «κατέρρευσε» όταν δημιουργήθηκε ο σταθμός του Μετρό. Ζήτησαν οι ιδιοκτήτες υπέρογκα ενοίκια, δημιουργήθηκαν καταστήματα μαζικών αλυσίδων, το ύφος του έγινε πια απρόσωπο, μη ελκυστικό. Έτσι απομακρύνθηκαν οι παραδοσιακοί του θαμώνες, χωρίς τελικά να προσελκυστούν νέοι. Πολλά μαγαζιά έκλεισαν και η ενότητα αυτή δεν αναπτύχθηκε, αν και βρίσκεται στο επίκεντρο της κίνησης και των μέσων μαζικής μεταφοράς.

Αντίθετα η Γεωργάκη Ολυμπίου, αρχικά πιο ήσυχη, με ένα – δυο καφενεία και τη ζωή της γειτονιάς, εξελίχθηκε ραγδαία ιδιαίτερα στα χρόνια της κρίσης, παρόλο που τα μαγαζιά στον δρόμο αυτόν είναι συγκριτικά πολύ μικρότερα. Λειτουργήσαν τα πρώτα σύγχρονα καφέ, ορισμένοι θαμώνες αυτών άνοιξαν με τη σειρά τους δικούς τους μικρούς χώρους εστίασης παραδίπλα, ήρθαν και άλλοι επαγγελματίες, δημιουργώντας τελικά έναν νέο, ζωντανό θύλακα οικονομικών δραστηριοτήτων και κοινωνικής ζωής, με χαρακτηριστικό κλίμα οικειότητας και συνεργασίας.

Γ. Η περιοχή μελέτης με αριθμούς

Η απογραφική έρευνα πεδίου για τις χρήσεις των κτιρίων πραγματοποιήθηκε σε επιλεγμένα οικοδομικά τετράγωνα (Ο.Τ.) περιμετρικά της Γ. Ολυμπίου, τον Δεκέμβριο του 2016. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζουν τα ευρήματα της έρευνας στους επαγγελματίες της περιοχής μελέτης, σε στρωματοποιημένο δείγμα 20%, με τη χρήση ερωτηματολογίου, και της ποιοτικής έρευνας σε ειδικούς και διαμορφωτές γνώμης της περιοχής.

Από την έρευνα φάνηκε ότι τα μισά περίπου (53%) από τα κτίρια στην περιοχή μελέτης είναι μικτής χρήσης, με κατοικίες και καταστήματα. Καταγράφηκαν 961 χώροι, το 80% είναι χώροι κατοικίας και

οι υπόλοιποι επαγγελματικοί χώροι. Η συντριπτική πλειοψηφία των επαγγελματιών (8 στους 10) είναι και οι ίδιοι κάτοικοι Κουκακίου, ενώ άλλο ένα 10% μένει σε γειτονικές περιοχές (Ν. Κόσμο, Καλλιθέα, Πετράλωνα). Το 78% αξιολογεί τη σχέση του με την περιοχή ως «άριστη».

Οι επαγγελματικές δραστηριότητες που λειτουργούν εμφανίζουν σημαντική σταθερότητα, και είναι αυτές που φαίνεται να επιβιώνουν στην κρίση: το 15% ξεκίνησε να λειτουργεί πριν το 1990, ένα άλλο 15% μεταξύ 1990-1999, το 25% μεταξύ 2000-2009, ενώ το 45% επέλεξε την περιοχή την πενταετία της κρίσης 2010-2015, μαζί με την αύξηση των μέσων μαζικής μεταφοράς (Μετρό). Καμία επιχείρηση δεν έκανε έναρξη των εργασιών της εντός του τελευταίου έτους 2016-2017.

Κενοί επαγγελματικοί χώροι είναι οι μισοί (49%) στην υπόλοιπη περιοχή μελέτης, όταν επί του πεζοδρόμου της Γ. Ολυμπίου τα κενά είναι μόλις στο 4%. Στην Γ. Ολυμπίου διαπιστώνεται μεγάλη χωρική συγκέντρωση Υπηρεσιών Εστίασης (41%), σε πλήρη αντίθεση με τους υπόλοιπους δρόμους (μόλις 5%). Ως δευτερεύουσα χρήση αναδεικνύεται το Εμπόριο Καταναλωτικών Ειδών (25%).

Βασικό παράγοντα για την μετεξέλιξη στην περιοχή φαίνεται πως αποτέλεσε η κολλεκτίβα «Παγκάκι». Από το 2010 που λειτουργεί προσέλκυσε κόσμο στην περιοχή, συμβάλλοντας σημαντικά στην αλλαγή του χαρακτήρα της από την κυριαρχία της κατοικίας. Η «επικοινωνία» με τη γειτονιά διατηρήθηκε και από το ίδιο το εγχείρημα για χρόνια. Δημιούργησε σχέσεις χωρικές, αλλά ταυτόχρονα διατηρούσε επικοινωνία με άλλες ομάδες και συλλογικότητες, με εκδηλώσεις, συναντήσεις, συνελεύσεις στο χώρο του. Το αίσθημα της συνεκτικής γειτονιάς έχει υποχωρήσει τα τελευταία χρόνια λόγω της αύξησης των καταστημάτων και της έλευσης της μιας κάποιας μαζικότητας, που την κατέστησε περισσότερο εμπορική αλλά και πιο απρόσωπη. Η αλληλεπίδραση των

επαγγελματιών της περιοχής, που ρωτήθηκαν, με το «Παγκάκι», αξιολογήθηκε στο 2,9 (πάνω από τη βάση, στην κλίμακα 1 - 5), τη στιγμή που η σχέση με τα κορυφαία Μουσεία της περιοχής είναι 2,4. Επιβεβαιώθηκε ξανά η καλή σχέση των επαγγελματιών με την συνοικία (3,9).

Παράλληλα φαίνεται από την έρευνα ότι ο κοινωνικός ιστός πράγματι εξακολουθεί να είναι συνεκτικός. Και οι μετανάστες διαφόρων εποχών έχουν ομαλά ενσωματωθεί στην τοπική κοινωνία. Κάτοικοι και επαγγελματίες, παρά τις ταχύρρυθμες εξελίξεις στην περιοχή- δεν επιθυμούν τη μετακίνησή τους αλλά τη βελτίωση της καθημερινότητάς τους στον τόπο αυτόν. Σε μεγάλο βαθμό γνωρίζονται μεταξύ τους. Αποτέλεσμα, η συνοικία εξακολουθεί να είναι σχετικά φιλήσυχη, και επιπλέον ενεργή - να έχει τις δυνάμεις να υποστηρίξει με αλληλεγγύη όποιον το χρειαστεί.

Δείγμα της καλής συνύπαρξης και συνεργασίας είναι η κοινωνικότητα και η οικονομική δραστηριότητα που έχει αναπτυχθεί στον πεζόδρομο της Γ. Ολυμπίου. Εκτός από την ύπαρξη των δύο συνεργατικών καφετεινών, τα καταστήματα κάνουν δράσεις από κοινού, όπως το αποκριάτικο γλέντι κάθε χρόνο με χιλιάδες επισκέπτες - με την τεχνική υποβοήθηση του Δήμου. Πραγματοποιούν συχνές συνελεύσεις για την λειτουργία τους, τα προβλήματα και τα ζητήματα που τίθενται, αποφεύγουν τις συγκρούσεις, τους ανταγωνισμούς και προτάσσουν τη συνεργασία. Τα καταστήματα εστίασης του πεζοδρόμου έχουν κυρίως χαρακτήρα εναλλακτικό, αναζήτησης και ελκύουν αντίστοιχο κοινό.

Μας είπαν: «(...) αυτή η γειτονιά μάζεψε τα πιο προοδευτικά μυαλά, κατά κύριο λόγο, και είχαμε τη δυνατότητα από την αρχή, μιλάγαμε μεταξύ μας, με αποτέλεσμα να στήνουμε πράγματα παρέα, όλοι μαζί, για οτιδήποτε έχει να κάνει στήναμε συνελεύσεις, γι' αυτό είναι ένας πεζόδρομος που δεν ενοχλεί ο ένας τον άλλον, δεν θα ακούσεις φασαρίες,

που πιάς ας πούμε στο Γκάζι και γίνεται χαμός, εδώ έχουμε καλή επαφή με τη γειτονιά, η γυναίκα κατεβαίνει, τα παιδάκια παίζουν, υπάρχει ένα κλίμα (...) ο άλλος πεζόδρομος έχει πιο συμβατικά πράγματα, σουβλατζίδικα, ο κόσμος πάει και πίνει έναν καφέ, ενώ εδώ συμβαίνουν πράγματα. Γι' αυτό συμβαίνει και αυτό που σου είπα, έχουμε αυτήν την επικοινωνία τη φοβερή όπου φτιάχνουμε όλοι μαζί κοινές δραστηριότητες»

Το κλίμα της καλής επαφής είναι ευρύ. Οι κάτοικοι σχηματίζουν τις συλλογικότητες που αναφέραμε και δηλώνουν έτσι τα αιτήματά τους, τις προτεραιότητές τους, τις ανάγκες τους. Κι όπως καταδείχθηκε παραπάνω, προτιμούν την αυτενέργεια, την πρωτοβουλία. Δίνουν πρώτιστα σημασία στη δική τους συμμετοχή και δευτερευόντως αναμένουν τις λύσεις από αναθέσεις στους ιθύνοντες.

Αξίζει να αναφερθεί ότι αντίστοιχη ήταν η αντίδραση των κατοίκων στη διεκδίκηση του Δημόσιου χώρου στο λόφο του Φιλοπάππου (το «Βουνό» για τους ντόπιους). Η Πολιτεία θέλησε κάποια στιγμή να περιορίσει την ελεύθερη πρόσβαση σε αυτόν, «περιφράσσοντάς» τον. Όμως, η δυναμική και αποφασιστική αντίδραση των κατοίκων του Κουκακίου ανέτρεψε τα σχέδια αυτά.

Κουκάκι: η ευκαιρία για την ΚΑΛΟ στην Αθήνα

Αποτελεί μία ιδιαίτερη περίπτωση για τα αθηναϊκά ελληνικά δεδομένα το γεγονός της μεγάλης Συγκέντρωσης Εγχειρημάτων ΚΑΛΟ στην κεντρική αθηναϊκή συνοικία του Κουκακίου. Μάλιστα, από αυτά, το 60% είναι αυτοδιαχειριζόμενα και εφαρμόζουν τις αρχές της οριζοντιότητας σε κάθε επίπεδο. Οι συλλογικότητες αυτές στο Κουκάκι αποτελούν έναν σημαντικό παράγοντα οργάνωσης των κοινωνικών διεκδικήσεων και δημιουργούν τους δικούς τους σχεδιασμούς στο μικροεπίπεδο. Είναι αγκαλιασμένες από την κοινωνία του σε μεγάλο βαθμό. Ταυτόχρονα, δεδομένης της δικτύωσης την οποία διατηρούν τα

πρωτοβουλιακά εγχειρήματα, ενισχύουν τη διακίνηση ιδεών και την κινητικότητα του κόσμου που ενδιαφέρεται, σε επικοινωνία με ευρύτατη γκάμα άλλων εγχειρημάτων.

Ως ομάδες πίεσης οι συλλογικότητες του Κουκακίου διεκδίκησαν λίγο παλαιότερα ουσιαστικά αγαθά για τη ζωή της κοινότητας: ελεύθερους δημόσιους χώρους, χώρους κοινωνικότητας εντός της συνοικίας και ελεύθερους χώρους πρασίνου και αναψυχής. Και το πέτυχαν. Ο σεβασμός και η ανάπτυξη του κοινού πλούτου, των «Κοινών», μπορεί να αποτελέσει το συγκολλητικό στοιχείο της δημιουργικής κοινωνικής πρότασης και συνέχειας, όπου το Κράτος βρίσκεται σε απόσταση από τις καθημερινές ανάγκες, και η Αγορά παρουσιάζεται ανεπαρκής και ιδιοτελής.

Αντίθετα, η άνιση ανάπτυξη υπέρ της Εστίασης στην περιοχή είναι μεν δεκτή ως προσοδοφόρα, αλλά δημιουργεί ανησυχίες για την έλλειψη παραγωγικών δραστηριοτήτων που καταδεικνύει για την περιοχή, στρέφοντάς την προς το τουριστικότερο και το μαζοποιημένο. Στην ανησυχία για αλλοτριωτικές εξελίξεις οδηγεί και η ανάπτυξη της «διασκέδασης» και του *airbnb* στην περιοχή, με την περαιτέρω απομάκρυνση από την πραγματική ζωή και τις άμεσες ανθρώπινες σχέσεις.

Με τα παραπάνω στοιχεία λοιπόν που κατέγραψε η αρχική έρευνα στην κεντρική Αθηναϊκή συνοικία του Κουκακίου, θα μπορούσαμε να εντοπίσουμε εκεί το πρόσφορο πεδίο ενός εναλλακτικού σχεδιασμού. Θα χρειαστούν τα πορίσματα περαιτέρω ερευνών. Η κεντρικότητα της περιοχής μπορεί να ανανεωθεί. Οι συλλογικότητες και οι υποδομές ως «Πόροι» μπορούν να αξιοποιηθούν από την κοινότητα, να τους διαχειριστεί δραστήρια και παραγωγικά, να συλλειτουργήσουν, να γονιμοποιηθούν ιδέες, να διαμοιραστούν, και να διασυνδεθούν υπερτοπικά.

Μεταξύ των πολιτών μπορούν να δοκιμαστούν νέοι τρόποι οικονομίας και αξίας. Με συμμετοχικά εργαστήρια,

παραγωγικές μονάδες με όρους οριζοντιότητας, πέρα από την ιδιοτέλεια της αγοράς αλλά και από τις ιεραρχίες και τον συγκεντρωτισμό του κράτους. Για να γίνουν όμως τα παραπάνω χρειάζεται η βοήθεια από Διοίκηση, σε μια νέα λογική απελευθέρωσης της ενέργειας του κοινωνικού σώματος. Ενδεχομένως χρειάζεται και η εκπαίδευση, ανάπτυξη εμπειρίας, ακόμη και τεχνογνωσίας στους πολίτες, πάνω στη συλλογική λειτουργία και στην εφαρμογή των προτάσεων - το αποτέλεσμα αυτό θα είναι πολλαπλασιαστικό.

Βιβλιογραφία

Bollier D. (2016): «Κοινά. Μια σύντομη εισαγωγή», Αθήνα: Angelus Novus
Βασενσκόφεν Λ. (2010): «Χωρική Διακυβέρνηση. Θεωρία, Ευρωπαϊκή Εμπειρία και η περίπτωση της Ελλάδας», Αθήνα: Κριτική
Γιακουβάκη Ζ. (2017): «Εγχειρήματα ΚΑΛΟ, Κοινά και Πολιτισμός σε συνοικία του αθηναϊκού κέντρου – Κουκάκι», ΔΠΜΣ Πολεοδομία-Χωροταξία ΕΜΠ
Γιακουβάκη Ζ. (2017): «Μορφές πολιτιστικής συνύπαρξης στο Κουκάκι και κοινωνικά ζητούμενα-Περίπτωση κολεκτίβας εργασίας «Το Παγκάκι», ΔΠΜΣ Πολεοδομία-Χωροταξία ΕΜΠ

Θεοδωράκη Σ., Φαφούτη (2012): «Κ Ο Υ Κ Α Κ Ι. Αναβαθμίσεις του υπαίθριου αστικού χώρου», Διπλωματική Εργασία Κάλλας Γ. (2002): «Ζητήματα σχεδιασμού εμπειρικών ερευνών», Αθήνα: Νεφέλη
Κυριαζή Ν. (1999): «Η κοινωνιολογική έρευνα», Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα
Lefebvre H. (2007): «Δικαίωμα στην πόλη», Αθήνα: Κουκίδα
Μάρκου Μ., Α. Ιωάννου Α. (2017): «Σε ποιόν ανήκει η κοινή κληρονομιά», εισήγηση στο «1ο Πανελλήνιο Συνέδριο για τα Κοινά και την ΚΑΛΟ» στο ΑΠΘ
Νικολάου Κ. (2017): «Προς μία δημοκρατία των Κοινών: μια εισαγωγή», ιστολόγιο «Διαλεκτικά»
Σταυρίδης Στ. (2017): «Χειραφετώντας χωρικές πρακτικές και αστικά κοινά» εισήγηση στο «4ο Πανευρωπαϊκό Συνέδριο ΚΑΛΟ» στο Γεωπονικό Πανεπιστήμιο Αθηνών
Συλλογικό (2015): μπροσούρα «Πέντε χρόνια Παγκάκι», Αθήνα: Το Παγκάκι

Η ιδιαίτερη σημασία της ΚΑΛΟ σε έναν Ορεινό Δήμο. Η περίπτωση του Δήμου Βιάννου στην Κρήτη

Χρυσούλα Γουρνιεζάκη

Η Κοινωνική και Αλληλέγγυα Οικονομία (ΚΑΛΟ) περιλαμβάνει μια σειρά από εγχειρήματα που προασπίζονται τον άνθρωπο και το περιβάλλον. Στην Ελλάδα περισσότερα από χίλια δίκτυα και πρακτικές παρουσιάζουν εναλλακτικές προτάσεις αλληλέγγυας οικονομίας, όπως τα Κοινωνικά Παντοπωλεία, τα Συστήματα Ανταλλαγής Προϊόντων κλπ

Ο ιδιαίτερος ρόλος της Τοπικής Αυτοδιοίκησης στην προώθηση της Κοινωνικής κι Αλληλέγγυας Οικονομίας είναι δεδομένος. Η Τοπική Αυτοδιοίκηση μπορεί να συμμετέχει συστηματικά σε κοινωνικές συμπράξεις, να χρησιμοποιεί κοινωνικούς συνεταιρισμούς για την προσφορά κοινωνικών υπηρεσιών προς τους πολίτες, για δράσεις ανθρωπιστικής βοήθειας και προστασίας του περιβάλλοντος.

Ο Δήμος Βιάννου είναι σε έκταση ένας από τους μεγαλύτερους και περισσότερο παραμελημένους Δήμους του Νομού Ηρακλείου, με μεγάλο παραλιακό και ορεινό ανάγλυφο, ιδιαίτερα κακό οδικό δίκτυο, και αποτελεί έναν από τους πιο ορεινούς Δήμους της Κρήτης.

Είναι επίσης ένας ιστορικός αλλά και μαρτυρικός Δήμος. Τα πρώτα δείγματα κατοίκησης στην ευρύτερη περιοχή της Βιάννου τοποθετούνται στη νεολιθική εποχή, γύρω στο 2700 π.Χ. Στους προχριστιανικούς χρόνους η Βιάννος ήταν αυτόνομη πόλη με το όνομα Βιέννος ή Βιέννα, με δικό της νόμισμα. Κατά την ενετοκρατία στην Κρήτη η Άνω Βιάννος ήταν το μεγαλύτερο χωριό της Καστελανία Μπελβεντέρε (Όμορφη Θέα). Σήμερα σώζονται ερείπια οικιών των Ενετών αρχόντων.

Κατά τη διάρκεια της γερμανικής κατοχής στο Β΄ Παγκόσμιο πόλεμο η

Τόμος 2, Τεύχος 11, σελ. 309- 311

Βιάννος βομβαρδίστηκε από τους Γερμανούς. Στην περιοχή οργανώθηκε επαναστατικό κίνημα.

Μάχες, βομβαρδισμοί, μαζικές εκτελέσεις, επαναστατικοί αγώνες και αντάρτικα που οργανώνονταν στα βουνά στιγμάτισαν για πάντα τη Βιάννο που έκτοτε το όνομά της ταυτίστηκε με την εξέγερση.

Στην Βιάννο και στα χωριά της περιοχής, συνετελέσθη από τον Γερμανικό Στρατό Κατοχής ένα από ειδικότερα εγκλήματα του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου, με το ολοκαύτωμα της Βιάννου, που θεωρείται το δεύτερο μεγαλύτερο της Ελλάδας μετά των Καλαβρύτων. Ο ακριβής αριθμός των θυμάτων θεωρείται πως είναι 461 άτομα, όμως πολλές πηγές υποστηρίζουν πως ξεπερνάει τα 500. Πάνω από 1000 σπίτια καταστράφηκαν ολοσχερώς. Πήρε δεκαετίες στα χωριά να επανέλθουν στην κανονική ζωή, ενώ κάποια που κάηκαν συθέμελα ερήμωσαν για πάντα.

Στο Δήμο αυτόν συναντά κανείς ιδιαίτερα σημαντική αγροτική δραστηριότητα (θερμοκηπιακές και ελαιοκομικές καλλιέργειες), κτηνοτροφική δραστηριότητα και μεγάλη διερχόμενη τουριστική κίνηση.

Οι Δομές Αλληλεγγύης που στηρίζει ο Δήμος Βιάννου είναι:

- **Το Κέντρο Ανοιχτής Προστασίας Ηλικιωμένων (Κ.Α.Π.Η.).** Οι υπηρεσίες του κέντρου απευθύνονται σε άντρες και γυναίκες άνω των 60 ετών που κατοικούν στην περιοχή, ανεξάρτητα από την οικονομική και κοινωνική τους κατάσταση. Το ΚΑΠΗ βρίσκεται στην έδρα του Δήμου Άνω Βιάννου και εξυπηρετεί περίπου 50 άτομα, με μια μόνο υπάλληλο.

- **Το Κέντρο Ημερήσιας Φροντίδας Ηλικιωμένων (Κ.Η.Φ.Η.).** Ο ανακαινισμένος και λειτουργικός χώρος

Η Χρυσούλα

Γουρνιεζάκη είναι

Μέλος Δημοτικού

Οργανισμού και

Επιτροπών, στο Δήμο

Βιάννου

του Κ.Η.Φ.Η. Βιάννου έχει καταστεί μια ζεστή και στοργική εστία, όπου υπάρχει η επικοινωνία, η προσφορά, η φροντίδα, η αλληλεγγύη. Η φροντίδα του ηλικιωμένου είναι ένδειξη πολιτισμού, ανθρωπιάς και ευγνωμοσύνης. Εξυπηρετεί 25 άτομα και προσφέρει στους ηλικιωμένους ποιοτικές συνθήκες ζωής για τις ώρες που παραμένουν στο χώρο του Κέντρου. Τους παρέχουν μετακίνηση, φαγητό, νοσηλευτική φροντίδα, εκδρομές, καλλιτεχνικές εκδηλώσεις. Η κατασκευή Κοινωνικού Ξενώνα που θα φιλοξενεί 25 άτομα, είναι στα επόμενα σχέδια του Δήμου.

- **Η Βοήθεια στο Σπίτι.** Εξυπηρετεί 180 άτομα στο Δήμο Βιάννου και προσφέρει ατομική και κοινωνική στήριξη, νοσηλευτική φροντίδα, υγιεινή και καθαριότητα οικίας, αγορές ειδών πρώτης ανάγκης, προετοιμασία φαγητού σε όσους δεν μπορούν, συνοδεία και διαμεσολάβηση με φορείς, κοινωνική συναναστροφή, και ενημέρωση για τυχόν παροχές που δικαιούνται.

- Το **πρόγραμμα ΤΕΒΑ** (Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Επισιτιστικής και Βασικής Υλικής Συνδρομής του Ταμείου Ευρωπαϊκής Βοήθειας για τους Απόρους (ΤΕΒΑ/FEAD)) που αφορά την διανομή τροφίμων σε οικονομικά ασθενείς ομάδες. Οι δικαιούχοι στο Δήμο είναι 68.

- Φιλοξενία και ανάπτυξη των παιδικών δεξιοτήτων στο **Δημοτικό Παιδικό σταθμό**, με δωρεάν μεταφορά από και προς τα σπίτια των παιδιών, παιδική σίτιση και διαπαιδαγώγηση. Εξυπηρετεί 30 παιδιά που έρχονται από τα χωριά του Δήμου.

Είναι αρκετές ακόμα οι Κοινωνικές Δομές που θα ήταν απαραίτητες και θα μπορούσαν να λειτουργήσουν, ιδιαίτερα σ' έναν ορεινό Δήμο όπως είναι ο Δήμος Βιάννου, αλλά δεν υπάρχουν σήμερα. Μία τέτοια δομή είναι το **Κοινωνικό Παντοπωλείο**, τη λειτουργία του οποίου δεν μπορεί να υποστηρίξει ο Δήμος, εξαιτίας της έλλειψης προσωπικού, σύμφωνα με τον Δήμαρχο κ. Παύλο Μπαριτάκη.

Επίσης, το **Κοινωνικό Φροντιστήριο**, μια δομή αναγκαία σε μια απομακρυσμένη περιοχή, αφού υπάρχουν οικογένειες που δεν έχουν τη δυνατότητα να ανταπεξέλθουν στις οικονομικές υποχρεώσεις του ιδιωτικού φροντιστηρίου. Ένας τρόπος που θα μπορούσε να επιτευχθεί αυτό είναι ένα σύστημα επικοινωνίας μέσω διαδικτύου όπου θα γίνονται μαθήματα με εθελοντές καθηγητές.

Θα μπορούσε, ακόμα, να υπάρξει μια **συνεργασία του Δήμου με Αγροτικούς συναιτερισμούς και ομάδες παραγωγών** για την εξασφάλιση ντόπιων προϊόντων (μπανάνες, κηπευτικά, ελαιόλαδο κλπ.) ώστε να εξασφαλιστεί η τροφοδοσία των Κοινωνικών Δομών (Παιδικός σταθμός, ΚΗΦΗ κλπ). Επίσης θα ήταν απαραίτητη η προώθηση και ανάπτυξη του εθελοντισμού για το περιβάλλον, με τη **δημιουργία τοπικών δικτύων, οργανώσεων και ομάδων που θα έχουν σκοπό την προστασία του περιβάλλοντος**, και του μοναδικού οικοσυστήματος που υπάρχει στην ευρύτερη περιοχή του Δήμου.

Στο Δήμο Βιάννου υπάρχει το δάσος του Ομαλού Βιάννου, ένα από τα μεγαλύτερα και ωραιότερα πευκοδάση της Κρήτης, ενταγμένο σε προστατευόμενη περιοχή Natura 2000 - GR4310006. Στο δάσος του Ομαλού Βιάννου, το σύνολο του τοπίου και των βιοτόπων με τα σπάνια και ενδημικά ζώα και φυτά, συνθέτουν μία περιοχή με μεγάλη οικολογική και αισθητική αξία. Η χλωρίδα και η πανίδα αυτών των βιοτόπων περιέχει τυπικά ενδημικά και επιπλέον τοπικά ενδημικά είδη της Κρήτης. Υπάρχουν τέσσερα σπάνια και προστατευόμενα είδη ερπετών και ένα ενδημικό θηλαστικό. Τέλος, η ορνιθοπανίδα περιλαμβάνει σπάνια και προστατευόμενα αρπακτικά πουλιά. Το δάσος του Ομαλού Βιάννου εκτός από την τεράστια περιβαλλοντική του αξία παρέχει και δραστηριότητα σε δεκάδες μελισσοκόμους που έρχονται από όλα τα μέρη της Κρήτης.

Επίσης υπάρχουν μεγάλες ελαιοκομικές εκτάσεις, επομένως η **αποκατάσταση περιβαλλοντικών καταστροφών** και η ανάγκη για **οικοπροστασία** είναι μεγάλη. Και γι' αυτόν τον σκοπό χρειάζεται να οργανωθούν Δομές με εθελοντικές ομάδες, σε συνεργασία με αρμόδιους φορείς.

Η διατήρηση και ανταλλαγή σπόρων ντόπιων ποικιλιών είναι ένας ακόμη σημαντικός τομέας που θα έπρεπε να αναπτυχθεί με Δομές στη Βιάννο, για να διατηρηθεί ζωντανό αυτό το στοιχείο της ταυτότητας του τόπου, και να παραδοθεί στις επόμενες γενιές: οι σπόροι και οι γνώσεις που για χρόνια φύλαξαν οι πρόγονοί μας και διατηρηθήκαν ζωντανές στο πέρασμα του χρόνου. Το κίνημα για καθαρή τροφή, το κίνημα ανταλλαγής σπόρων από ντόπιες παραδοσιακές ποικιλίες για τη διατήρηση της βιοποικιλότητας, είναι το ισχυρότερο κίνημα στον κόσμο ενάντια στα γενετικά τροποποιημένα, μεταλλαγμένα, τρόφιμα, καθώς και το μεγαλύτερο Δίκτυο Κοινωνικής Οικονομίας, με Οργανώσεις και Δομές – Τράπεζες – Ανταλλακτήρια Σπόρων σε όλη την Ελλάδα.

Στη Βιάννο υπάρχουν μοναδικές ποικιλίες όπως είναι τα Συμιανά φασολάκια, τα οποία ευδοκούν σε συγκεκριμένες περιοχές με πιο υψηλό υψόμετρο, και τα Μπαρίτικα από πιο πεδινή περιοχή του Δήμου Βιάννου. Ακόμα και σήμερα στα χωριά του Δήμου αρκετοί έχουν τα δικά τους περιβόλια, που τα καλλιεργούν και εξασφαλίζουν μέρος της διατροφής τους.

Η ΚΑΛΟ δημιουργεί ευκαιρίες για καλύτερη ποιότητα ζωής, προσφέροντας συγχρόνως ένα κατάλληλο πλαίσιο για νέες μορφές επιχειρηματικότητας και απασχόλησης. Επίσης, μέσα από τυπικές ή και άτυπες μορφές οργάνωσης, αποτελεί προνομιακό εργαλείο για την παραγωγική ανασυγκρότηση των Δήμων της χώρας, και ειδικά για τους απομονωμένους και ορεινούς Δήμους.

Με την αξιοποίηση των νέων τεχνολογιών επικοινωνίας και διαδικτύου, καθώς και με την αξιοποίηση του Ανοιχτού Λογισμικού, μπορεί να εξυπηρετηθεί στη διασύνδεσή του κι ο κάτοικος κάθε απομονωμένης περιοχής. Μπορεί να φαίνεται δύσκολο ή ακατόρθωτο, αλλά σίγουρα είναι μια πρόκληση. Ο πληθυσμός της περιοχής της Βιάννου από την παράδοση άλλωστε έχει συνηθίσει στη συνεργατική νοοτροπία και στη νοοτροπία αλληλεγγύης. Αυτό που λείπει είναι το θετικό παράδειγμα, η ενθάρρυνση και η οικονομική-θεσμική υποστήριξη από Φορείς, καθώς και η μεταφορά σχετικών γνώσεων, για την περαιτέρω επέκταση και διάδοση των Δομών της Κοινωνικής και Αλληλέγγυας Οικονομίας.

Το Δίκτυο Ανταλλαγής και Αλληλεγγύης Αγίας Παρασκευής στηρίζει την ΚΑΛΟ

Συνέλευση Δικτύου Ανταλλαγής και Αλληλεγγύης Αγίας Παρασκευής Συλλογικό Κείμενο

Το Δίκτυο Ανταλλαγής και Αλληλεγγύης Αγίας Παρασκευής δημιουργήθηκε τον Ιούνιο του 2012 από μια ομάδα πολιτών της πόλης μας. Η ομάδα αυτή δρα στην πόλη εθελοντικά και προφανώς χωρίς κανένα οικονομικό ή άλλο όφελος. Μέχρι σήμερα ήταν μια άτυπη μορφή οργάνωσης χωρίς τυπικώς εγγεγραμμένα μέλη. Στο πλαίσιο αυτό της οργάνωσης οι αποφάσεις παίρνονται με ομοφωνία προσπαθώντας να διαφυλάξουμε τη συλλογικότητα των δράσεων μας. Κύριοι σκοποί του Δικτύου είναι:

- η αλληλεγγύη και η αλληλοϋποστήριξη σε τοπικό επίπεδο, ιδιαίτερα η προστασία και βοήθεια των ευάλωτων κοινωνικών ομάδων.
- η ανάληψη πρωτοβουλιών που ενδυναμώνουν και ενισχύουν την κοινότητα
- η προώθηση συλλογικών δράσεων

Επιπλέον προσπαθούμε να φέρνουμε ομάδες ανέργων ή μεμονωμένα άτομα σε επαφή με άλλα άτομα ή ομάδες με παρόμοια προβλήματα.

Το Δίκτυο από πολύ νωρίς περιέλαβε την ΚΑΛΟ στο πλαίσιο των ενδιαφερόντων του ιδιαίτερα μετά την ψήφιση του νόμου 4430/16 που θέτει νέο πλαίσιο στην υλοποίηση αλληλέγγυων επιχειρημάτων. Για εμάς η κοινωνική και αλληλέγγυα οικονομία είναι κάτι παραπάνω από τρόπος αποσυμπίεσής της, ιδιαίτερα στους νέους, μεγάλης ανεργίας, ή μέσο για την απόκτηση κάποιου σταθερού εισοδήματος.

Πεποίθησή του Δικτύου είναι ότι αυτή η μορφή οικονομίας μπορεί και πρέπει να αμφισβητήσει στην πράξη το

Τόμος 2, Τεύχος 11, σελ. 312- 313

κυρίαρχο μοντέλο παραγωγής, να δημιουργήσει μια καινούρια κουλτούρα επιχειρηματικότητας και να εγκαθιδρύσει διαφορετικές από τις υπάρχουσες σχέσεις των εργαζόμενων μέσα στο πλαίσιο της επιχείρησης (π.χ. στον τρόπο λήψης αποφάσεων, στις αμοιβές, στη διάθεση των κερδών κ.ο.κ.).

Μέχρι στιγμής όμως οι επιχειρήσεις αυτής της μορφής, όπως δείχνουν και τα στοιχεία, ακολουθούν και αναπαράγουν τις κυρίαρχες τάσεις της ελληνικής οικονομίας. Οι περισσότερες ΚΟΙΝΣΕΠ δραστηριοποιούνται σε συγκεκριμένους τομείς όπως για παράδειγμα στην εστίαση και την ψυχαγωγία. Για εμάς το στοίχημα είναι να απλωθούν σε περισσότερο παραγωγικούς τομείς και κυρίως να υλοποιήσουν καινοτόμες ιδέες.

Γι' αυτό ως Δίκτυο έχουμε έρθει σε επαφή με ανθρώπους από την ευρύτερη περιοχή μας που έχουν εμπλακεί σε επιχειρήματα που εντάσσονται στην Κοινωνική και Αλληλέγγυα Οικονομία προκειμένου να διερευνήσουμε τις δυνατότητες που υπάρχουν για την ανάπτυξη τέτοιων επιχειρήσεων στην πόλη της Αγίας Παρασκευής.

Φιλοδοξία μας είναι αρχικά να ενημερώσουμε και ακολούθως να κινητοποιήσουμε όσους συμπολίτες μας ενδιαφέρονται να δραστηριοποιηθούν στον τομέα της Κ.ΑΛ.Ο. Την προηγούμενη άνοιξη οργανώσαμε στην πόλη μας μια εκδήλωση ενημέρωσης πάνω στο θέμα με εισηγητή τον Πέτρο Λινάρδο-Ρυλμόν, έναν από τους συντάκτες του νόμου 4430/16. Στην εκδήλωση αυτή πέρα από το ενημερωτικό της μέρος είχαμε την ευκαιρία να ακούσουμε τις εμπειρίες ανθρώπων που έχουν ασχοληθεί στην πράξη με επιχειρήσεις κοινωνικής οικονομίας.

Το Δίκτυο Ανταλλαγής και Αλληλεγγύης Αγίας Παρασκευής δημιουργήθηκε τον Ιούνιο του 2012 από μια ομάδα πολιτών της πόλης.

Ωστόσο θεωρούμε ότι η προώθηση της ιδέας της κοινωνικής οικονομίας θα μπορούσε να γίνει καλύτερα στο πλαίσιο μιας πιο στοχευμένης καμπάνιας. Έτσι στο άμεσο μέλλον το δίκτυο σχεδιάζει να προβεί στην αναζήτηση και καταγραφή πολιτών της Αγίας Παρασκευής που ανάλογα με την επαγγελματική τους κατάρτιση, τις δεξιότητες τους ή τα ενδιαφέροντά τους προτίθενται να συμμετάσχουν σε επιχειρήσεις της κοινωνικής οικονομίας.

Τους ενδιαφερόμενους σκεπτόμαστε να τους καλέσουμε σε μια ημερίδα όπου θα παρουσιαστούν αναλυτικότερα οι προοπτικές και οι δυνατότητες έναρξης και χρηματοδότησης τέτοιων εγχειρημάτων.

Φιλοδοξία μας είναι τελικά το Δίκτυο να αποτελέσει ένα είδος ομπρέλας των κοινωνικών επιχειρήσεων που δραστηριοποιούνται στο Δήμο μας προσφέροντας τους ενημέρωση και πληροφόρηση και να λειτουργήσει ως χώρος συνύπαρξης και ενδεχόμενης συνεργασίας επιχειρήσεων που δραστηριοποιούνται σε διαφορετικούς τομείς της οικονομίας.

Μέσα από συζητήσεις που έχουμε κάνει τόσο μεταξύ μας μέσα στο Δίκτυο όσο και με ανθρώπους που σε πρακτικό επίπεδο ενδιαφέρονται να προχωρήσουν στην δημιουργία κάποιας κοινωνικής επιχείρησης έχουμε καταλήξει ότι το ενδιαφέρον γίνεται ζωηρότερο όταν για το προϊόν ή την υπηρεσία που θα παρέχει η επιχείρηση υπάρχει μια ήδη υπάρχουσα αγορά. Μια τέτοια αγορά σε τοπικό επίπεδο είναι ο Δήμος της Αγίας Παρασκευής. Κάνοντας κάποιες πρώτες διερευνητικές επαφές διαπιστώσαμε ότι από μεριάς του Δήμου υπάρχει ζωηρή διάθεση να ανατεθούν δουλειές σε κοινωνικές επιχειρήσεις. Μένει βέβαια το ενδιαφέρον αυτό να εξειδικευτεί και να οδηγήσει σε συγκεκριμένες προτάσεις. Σε κάθε περίπτωση όμως η θετική ανταπόκριση που βρήκαμε από την μεριά της διοίκησης του Δήμου είναι ενθαρρυντική και μας κάνει να ελπίζουμε σε θετική έκβαση της προσπάθειας μας.

Γενικότερα η αντίληψή μας είναι ότι η εμπλοκή της Τοπικής Αυτοδιοίκησης είναι κομβική όχι μόνο γιατί είναι μια δυναμική αγορά υπηρεσιών και προϊόντων αλλά και γιατί μπορεί να συμβάλλει αποφασιστικά στην εμπέδωση της εμπιστοσύνης του κόσμου στις κοινωνικές επιχειρήσεις. Υπό προϋποθέσεις η Τ.Α. μπορεί να αναδειχθεί σε σημαντικό σύμμαχο της Κοινωνικής Οικονομίας όπως εξάλλου δείχνει και η συνεργασία των κοινωνικών επιχειρήσεων της Καταλονίας με τον Δήμο της Βαρκελώνης.

Τέλος να τονίσουμε ότι απαραίτητος όρος προκειμένου η Κ.Α.Ο. να αποτελέσει παράδειγμα αμφισβήτησης του κυρίαρχου οικονομικού και παραγωγικού μοντέλου είναι η κατάκτηση της εμπιστοσύνης από τη μεριά της κοινωνίας. Πρέπει η κοινωνία να πειστεί ότι οι συνεταιριστικές και κοινωνικές επιχειρήσεις μπορούν να προσφέρουν εξίσου ποιοτικά προϊόντα με τις συμβατικές.

Ορυχεία Σμύριδας- του πολύτιμου ορυκτού της Νάξου

Σόνια Ελευθεριάδου

Η σμύρις ή το σμυρίγλι (στην τοπική διάλεκτο), είναι ορυκτό, χρώματος κυανόμαυρου ή μαύρου, και απαντάται στις πλαγιές του όρους Αμόμαξη, ανάμεσα στους οικισμούς Κόρωνο και Απείρανθο. Περιέχει κυρίως κορούνδιο (Al₂O₃, 50%- 66%), οξειδία του σιδήρου (μαγνητίτη, αιματίτη, λειμωνίτη, 16%-28%) και άλλα ορυκτά (χαλαζία, σιδηροπυρίτη, μοσχοβίτη, τουρμαλίνη, βιοτίτη, κ.ά, περίπου 20%). Η σκληρότητα της σμύριδας κυμαίνεται από 7 έως 9 της κλίμακας Mohs (10 έχει το διαμάντι) και όσο υψηλότερη είναι η περιεκτικότητα της σε κορούνδιο τόσο πιο υψηλή είναι η σκληρότητα της.

Στην Νάξο βρίσκεται σχεδόν το σύνολο των εκμεταλλεύσιμων αποθεμάτων της Ελλάδας (κορούνδιο απαντάται και σε άλλα μέρη της Ελλάδας αλλά δεν είναι εκμεταλλεύσιμα τα αποθέματα του).

Η Ναξιωτική σμύριδα είναι γνωστή από την αρχαιότητα και χρησιμοποιείτο σαν λειαντικό και στιλβωτικό υλικό. Το εμπόριο ναξιακής σμύριδας πραγματοποιείτο κατά την περίοδο 1625 έως 1700. Κατά την φεουδαρχία, η σμύρις ανήκε στον φεουδάρχη και από το 1699 η σμύριδα εξορυσσόταν για λογαριασμό των Φράγκων τιμαριούχων Κορονέλλου και Γριμάλδου. Από τον τόπο που εξορυσσόταν την έστελναν στην παραλία του Αγίου Ιωάννη από όπου την παραλάμβαναν οι Άγγλοι.

Το 1721 το δικαίωμα εκμετάλλευσης παραχωρήθηκε στις Κοινότητες, οι οποίες νοίκιαζαν το δικαίωμα συλλογής, μεταφοράς και πώλησης σε εμπόρους. Την εποχή της τουρκοκρατίας πλέον, η εξόρυξη και η διάθεση της σμύριδας ήταν αποκλειστικό προνόμιο των κατοίκων των χωριών της ορεινής Νάξου. Μέχρι σήμερα το προνόμιο της εξόρυξης ανήκει στους σμυριδεργάτες (ΒΔ594/30-8/08-09-1861-

Τόμος 2, Τεύχος 11, σελ. 314- 316

ΦΕΚ 146/Α/08-09-1861, 5/17-09-1935 ΠΔ-ΦΕΚ 408/Α/1935), όχι όμως και της πώλησης. Το 1824 η Προσωρινή της Ελλάδος Διοίκησης¹ πήρε το δικαίωμα εκμετάλλευσής των κοιτασμάτων

σμύριδας από τις κοινότητες και τα νοίκιαζε πλέον σε αυτές.

Στον πρώτο παγκόσμιο πόλεμο, το σμυρίγλι ήταν απαραίτητο στις πολεμικές βιομηχανίες ως λειαντικό μέσο και για αυτό τον λόγο

όσοι δούλευαν στα σμυριδωρυχεία απαλλάχτηκαν από τη στράτευση. Η εξόρυξη του σμυριγλιού πραγματοποιούταν, λόγω της σκληρότητας του πετρώματος, με θέρμανση του πετρώματος (συστολή-διαστολή) με καύση των θάμνων που υπήρχαν έξω από το ορυχείο και στην συνέχεια με τη βοήθεια μοχλών και υπομοχλίων (τάκων) έθραυαν το πέτρωμα. Η χρήση της δυναμίτιδας ξεκινάει στα τέλη του 19ου αιώνα και του πεπαισμένου αέρα το 1964. Το δικαίωμα εξόρυξης της σμύριδας, το είχαν και το έχουν μόνο οι σμυριδεργάτες των 6 σμυριδοχωριών, δηλαδή η Κόρωνος, η Μέση, το Σκαδό, η Κεραμωτή, η Απείρανθος και ο Δανακός, οι οποίοι αμείβονταν με 2,5 δρχ. ανά στατήρα που θα παρέδιδαν στο λιμάνι (στατήρας=καντάρι= 56,44kg). Η μεταφορά δε της σμύριδας από τα ορυχεία στον Λιώνα και στην Μουτσούνα πραγματοποιείτο με ζώα, στα οποία

Η Σόνια Ελευθεριάδου

είναι Μηχανικός

Μεταλλείων-

Μεταλλουργός, Msc,

Προϊσταμένη της

Επιθεώρησης Νοτίου

Ελλάδας

¹ Προσωρινή Διοίκησης της Ελλάδος ήταν το όνομα που είχαν υιοθετήσει οι διοικήσεις των επαναστατημένων Ελλήνων από το 1822 έως το 1827 για να περιγράψουν το ανεξάρτητο τμήμα της Ελλάδας, όσο αυτό δεν είχε αναγνωριστεί από τα άλλα κράτη, τα οποία συνέχιζαν να το θεωρούν τμήμα της Οθωμανικής αυτοκρατορίας

φόρτωναν τα κοφίνια τους. Εάν δεν είχαν χρήματα να αγοράσουν κατάλληλα ζώα τότε τα κοφίνια τα μετέφεραν στους ώμους τους. Έτσι υπολογίζεται ότι μεταφέρθηκαν 390.000 τόνοι σμύριδας σε 101 χρόνια.

Κατά την δεκαετία του 1920, οι ετήσιες εξαγωγές της ναξιακής σμύριδας αυξήθηκαν και κυμάνθηκαν από 10.000 έως 22.000 τόνους. Τα έσοδα αυξήθηκαν κατά πολύ και για την μεγιστοποίηση τους έπρεπε η μεταφορά προς τα πλοία να πραγματοποιείται πιο αυτοματοποιημένα. Για τον λόγο αυτό κατασκευάστηκε ο «εναέριος σιδηρόδρομος», ένα είδος τελεφερίκ για τη μεταφορά της σμύριδας από τους 5 σταθμούς φόρτωσης (συγκεντρωνόταν όλη η ποσότητα της εξορυχθείσας σμύριδας σε αυτούς τους 5 σταθμούς) στο λιμάνι της Μουτσούνας. Η κατασκευή του διήρκησε τρία χρόνια, από το 1926 έως το 1929, ενώ η λειτουργία του ξεκίνησε τυπικά το 1930 και θεωρήθηκε στην εποχή του πρωτοποριακό. Ο «εναέριος» έχει μήκος 9 χιλιομέτρων και περιλαμβάνει 5 σταθμούς φόρτωσης, 72 χαλύβδινους πυλώνες, ύψους 5 έως 43 μέτρα, 170 βαγόνια, 2 μηχανές και 7 παρατηρητήρια, κεκλιμένα επίπεδα και μηχανοστάσια, ενώ για τη λειτουργία του απαιτούσε από 42 έως και 68 άτομα. Ξεκινά από τη θέση Πηγή (τερματικός σταθμός), στην περιοχή της Κορώνου, και συνεχίζει στη θέση Πεζούλες, στον Ασπαλαθρωπό, στη Στραβολαγγάδα, στον Κακόρυακα και καταλήγει στην σκάλα φόρτωσης της Μουτσούνας. Είχε τη δυνατότητα μεταφοράς 140-150 τόνων σμύριδας την ημέρα και μετακινούσε 220 κουβάδες. Η μεγαλύτερη υψομετρική διαφορά μεταξύ σημείων της γραμμής είναι 740 μέτρα.

Από το έτος 1982 ο «εναέριος» βρίσκεται εκτός λειτουργίας και η όποια μεταφορά σμυριγλιού γίνεται με φορτηγά αυτοκίνητα, μέσα από μεταλλευτικούς δρόμους από τα ορυχεία στη Μουτσούνα. Το 1989 το εναέριο σύστημα μεταφοράς κηρύχθηκε διατηρητέο βιομηχανικό μνημείο από το Υπουργείο Πολιτισμού, με

την απόφαση ΥΠ.ΠΟ/ ΔΙ.ΛΑΠ/Ι/ 2986/49087/08-11-89 που δημοσιεύθηκε στο ΦΕΚ 869/2- 11-89, ως «Ιστορικός τόπος και διατηρητέο μνημείο».

Το ΙΓΜΕ έχει εκτελέσει μία σειρά ερευνητικών εργασιών όπως γεωλογικές και κοιτασματολογικές χαρτογραφήσεις, γεωφυσική έρευνα, αναγνωριστικές γεωτρήσεις (14), και προσδιόρισε τα αποθέματα ως εξής: 270.000 τόνοι στα υπόγεια, από τα οποία όμως τουλάχιστον τα μισά δεν είναι απολήψιμα, 450.000 τόνοι στην περιοχή του Μαύρου Φάραγγα και που θεωρούνται βέβαια, 1.6 εκατομ. τόνοι στην ευρεία περιοχή Αμμόμαξης, που όμως χρειάζονται περαιτέρω έρευνα για επιβεβαίωση.

Σήμερα το δικαίωμα έρευνας και εκμετάλλευσης της σμύριδας Νάξου ανήκει μόνο στο Δημόσιο (άρθρο 143 Μ.Κ.210/1973) και την διαχείριση του την έχει η Επιθεώρηση Μεταλλείων Νοτίου Ελλάδας (ΕΜΝΕ). Το Κράτος είναι ο εργοδότης και οι σμυριδορύχοι είναι οι εργολάβοι που αναλαμβάνουν να εξορύξουν την σμύριδα. Εξακολουθούν το αποκλειστικό δικαίωμα εκμετάλλευσης της εξόρυξης να το έχουν οι κάτοικοι των 6 χωριών που προαναφέρθηκαν, με υποχρέωση τους να παραδίδουν στην ΕΜΝΕ την ποσότητα σμύριδας που εξόρυξαν, έναντι συμφωνημένου ποσού. «Έκαστος σμυριδωρύκτης δικαιούται να παραδώσει μόνον τη ορισθείσα αναλογίαν εξ εκάστης ποιότητος».

Κάθε χρόνο ο Υπουργός Περιβάλλοντος και Ενέργειας εκδίδει Απόφαση για την ποσότητα σμύριδας που θα εξορυχθεί εντός του έτους. Τα σμυριδορυχεία έχουν αρχηγούς με τους οποίους συναλλάσσεται το Κράτος «Εκάστη ομάδα συνεργαζομένων σμυριδωρυκτών οφείλει να εκλέξη τον αρχηγόν της όν γνωρίζει εγγράφως τη Διευθύνσει. Εις τους αρχηγούς των ομάδων κοινοποιούνται αι αφορώσαι την ομάδα διαταγαί της υπηρεσίας. Ο αρχηγός εκάστης ομάδος είναι προσωπικώς υπεύθυνος διά την κοινοποίησιν ενί εκάστω των ενδιαφερομένων εργατών των διαταγών

τούτων...Ο αρχηγός εκάστης ομάδος οφείλει κατά την έναρξιν εκάστου έτους να υποβάλλη εις την Διεύθυνσιν των Σμυριδωρυχείων Νάξου κατάλογον των αποτελούντων την ομάδα μελών όστις θα εγκρίνηται υπό της Διευθύνσεως. Διά πάσαν επερχομένην μεταβολήν επί του καταλόγου τούτου, δέον να ζητηθή η έγκρισις της Διευθύνσεως. Επίσης οφείλει να χορηγή πάσαν πληροφορίαν συνδεομένην προς την εργασίαν της ομάδος, ής προΐσταται».

Οι σμυριδεργάτες είναι ασφαλισμένοι στο ΙΚΑ με βάση την ποσότητα της σμύριδας που παραδίδουν. Τα ασφάλιστρα πληρώνονται από το κράτος. Το Ι.Κ.Α. διατηρεί ειδική κατηγορία ασφαλισμένων μέχρι και σήμερα (Σμυριδεργάτες - Σμυριδοένσημα). Το αναχρονιστικό καθεστώς της εξόρυξης και διάθεσης της σμύριδας και του σμυριδεργατικού δικαιώματος, υπήρξε στο πέρασμα των χρόνων ένα σκληρό πεδίο αντιπαράθεσης μεταξύ του Κράτους και των σμυριδεργατών.

Η πρόταση από τον προηγούμενο υπουργό Περιβάλλοντος και Ενέργειας για δημιουργία συνεταιρισμού των σμυριδεργατών (ΚΟΙΝΣΕΠ) ώστε να έχουν αυτοί αποκλειστικά την εξόρυξη, διάθεση και επεξεργασία της σμύριδας και φυσικά τα έσοδα από αυτό το εγχείρημα, βρήκε φίλους και πολέμιους ανάμεσα στους ίδιους τους σμυριδεργάτες. Στο πλαίσιο δε της υποστήριξης ενός συνεταιριστικού σχήματος βιώσιμου, το ΙΓΜΕ ανέθεσε σε μελετητές την εκπόνηση μελέτης η οποία θα διερευνήσει, μεταξύ άλλων, τις πιθανές άλλες χρήσεις της σμύριδας, την παγκόσμια αγορά, την ανάδειξη του πολιτιστικού τοπίου της περιοχής του βιομηχανικού μνημείου, την ορθολογική εκμετάλλευση των ορυχείων (υπόγειων και επιφανειακών) και την επεξεργασία της (ανάλογα με την χρήση που θα επιλεγεί).

Βιβλιογραφία-Ηλεκτρονιογραφία

<http://www.lifo.gr/team/u13608/56162>

https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%A3%CE%BC%CF%8D%CF%81%CE%B9%CE%B4%CE%B1_%CE%9D%CE%AC%CE%BE%CE%BF%CF%85

<http://www.naxos.gr/gr/naxos/gn-orizodas-ti-naxo/geografia-kai-fusi/article/?aid=119>

https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%A0%CF%81%CE%BF%CF%83%CF%89%CF%81%CE%B9%CE%BD%CE%AE_%CE%94%CE%B9%CE%BF%CE%AF%CE%BA%CE%B7%CF%83%CE%B9%CF%82_%CF%84%CE%B7%CF%82_%CE%95%CE%BB%CE%BB%CE%AC%CE%B4%CE%BF%CF%82

Ζερλέντη Π. Φεουδαλική Πολιτεία εν τη νήσω Νάξω, 1925-Ερμούπολη, σελ. 72

Μελέτη Ευστάθειας Εγκαταλειμμένων Υπογείων Έργων Εκμετάλλευσης Σμύριδας της Νήσου Νάξου- Μανωλάς Κ. Φίλιππος- Χανιά Οκτώβριος, 2007

<http://www.koronida-naxos.gr/files/efimerida/42-DEKEMBRIOS-1975.pdf>

Κοινωνική και Αλληλέγγυα Οικονομία (ΚΑΛΟ) και Νησιωτική Τοπική Αυτοδιοίκηση

Γεωργία Κανελλοπούλου

Στο πλαίσιο του Προγράμματος Καλλικράτης, τα καθήκοντα των Οργανισμών Τοπικής Αυτοδιοίκησης (ΟΤΑ) έχουν εμφανώς διευρυνθεί περιλαμβάνοντας την ευθύνη οργάνωσης και διαχείρισης υποδομών παροχής φροντίδας, υγείας, κοινωνικής ενσωμάτωσης, ενίσχυσης της παιδείας και του πολιτισμού, στήριξης των αδυνάμων, αντιμετώπισης της περιβαλλοντικής υποβάθμισης και εν γένει ενίσχυσης της τοπικής ανάπτυξης.

Η Τοπική Αυτοδιοίκηση αποτελεί μια μικρογραφία της Κεντρικής Διοίκησης με ό,τι αυτό συνεπάγεται. Το ερώτημα που τίθεται, ιδιαίτερα υπό το πρίσμα της τρέχουσας κοινωνικοοικονομικής κρίσης, είναι κατά πόσο δύναται να αξιοποιήσει το μεγαλύτερο συγκριτικό πλεονέκτημά της, σε σχέση με τα υπόλοιπα επίπεδα δημόσιας διοίκησης, αυτό της εγγύτητας με τους πολίτες και τα πραγματικά προβλήματα και δυνατότητές τους. Το ερώτημα αυτό τίθεται πλέον επιτακτικά καθώς οι υπηρεσίες που οφείλουν να παρέχουν οι ΟΤΑ, απευθύνονται σε καιρίες ανάγκες κάθε τύπου, σε μια κοινωνία η οποία διεκδικεί όλο και πιο συχνά την ενεργή συμμετοχή στην άμβλυνση των προβλημάτων της και στην αξιοποίηση των συγκριτικών της πλεονεκτημάτων.

Παράλληλα τα τελευταία χρόνια καταγράφεται υποχώρηση της κρατικής ενίσχυσης προς τους ΟΤΑ, δημιουργώντας ένα σημαντικό κενό μεταξύ της ζήτησης και της προσφοράς υπηρεσιών Κοινωνικής Πολιτικής και Τοπικής Ανάπτυξης. Το κενό αυτό οξύνεται ιδιαίτερα στους γεωγραφικά απομονωμένους ΟΤΑ και δη στο νησιωτικό χώρο. Η νησιωτικότητα δημιουργεί εγγενείς περιορισμούς που

πρ ΟΤΑ ση

Τόμος 2, Τεύχος 11, σελ. 317- 318

αφορούν το χώρο, τους φυσικούς πόρους, τις πρώτες ύλες, την παραγωγή ενέργειας, τις μεταφορές, τη διαχείριση στερεών και υγρών αποβλήτων. Επομένως, στους νησιωτικούς ΟΤΑ

καταγράφονται

επιπλέον

αναπτυξιακές

ανισότητες με

οικονομικές,

κοινωνικές και

περιβαλλοντικές

διαστάσεις. Σε αυτό

το περιβάλλον, ο

ρόλος της Τοπικής

Αυτοδιοίκησης

αποκτά μια κρίσιμη

διάσταση.

Με το Ν. 4430 (ΦΕΚ Α' 205/31-10-2016) «Κοινωνική και Αλληλέγγυα Οικονομία και ανάπτυξη των φορέων της και άλλες διατάξεις» η Τοπική Αυτοδιοίκηση αποκτά νέες δυνατότητες στη διαχείριση γνώσης και ανθρώπινων πόρων. Συγκεκριμένα, προβλέπεται ότι οι ΟΤΑ α' και β' βαθμού μπορούν να παραχωρούν με απόφαση του διοικητικού τους οργάνου τη χρήση κινητής και ακίνητης περιουσίας τους σε Φορείς Κοινωνικής και Αλληλέγγυας Οικονομίας για την ενίσχυση δραστηριοτήτων συλλογικής και κοινωνικής ωφέλειας. Παράλληλα ανοίγει ο δρόμος της σύναψης προγραμματικών συμβάσεων για τη μελέτη και εκτέλεση έργων και προγραμμάτων κοινωνικής ωφέλειας μεταξύ φορέων ΚΑΛΟ και ΟΤΑ α' και β' βαθμού.

Καθίσταται σαφές λοιπόν ότι οι ΟΤΑ καλούνται να αναλάβουν κεντρικό ρόλο στο σχεδιασμό και την οργάνωση της ΚΑΛΟ σε τοπικό επίπεδο. Η υπό σχεδιασμό θέσπιση των περιφερειακών δομών υποστήριξης της ΚΑΛΟ δύναται να δημιουργήσει τις αναγκαίες οικονομίες κλίμακας και τον κατάλληλο μηχανισμό πολυεπίπεδης υποστήριξης της ΚΑΛΟ ενεργοποιώντας την ταχεία ανάληψη του ρόλου των ΟΤΑ στην προώθησή της. Παράλληλα, με πρωτοβουλία της Τοπικής

Η Γεωργία

Κανελλοπούλου είναι

Υπεύθυνη Βιώσιμου

Τουρισμού και

Κοινωνικής Οικονομίας,

Δίκτυο Αειφόρων

Νήσων – ΔΑΦΝΗ

Αυτοδιοίκησης μπορούν να ευνοηθούν τομεακά αναπτυξιακά σχήματα για την υποστήριξη, τη δημιουργία και τη λειτουργία φορέων ΚΑΛΟ σε τοπικό επίπεδο. Πέραν του τοπικού επιπέδου, η στήριξη σε υπερτοπικό επίπεδο και η ύπαρξη μιας μόνιμης βάσης επικοινωνίας και συνεργασίας ιδιαίτερα μεταξύ των νησιωτικών ΟΤΑ δύναται να ωθήσει οριζόντια την αποτελεσματικότερη διάχυση των αναπτυξιακών δυνατοτήτων της ΚΑΛΟ.

Ένα από τα υφιστάμενα δίκτυα ΟΤΑ το οποίο έχει ήδη επιδείξει ενεργό δράση στον τομέα της ΚΑΛΟ είναι το Δίκτυο Αειφόρων Νήσων-ΔΑΦΝΗ. Το ΔΑΦΝΗ αποτελεί θεσμοθετημένη δικτύωση των Δήμων και Περιφερειών του νησιωτικού χώρου (Άρθρο 101, Ν.3852/2010, Πρόγραμμα Καλλικράτης). Ιδρύθηκε τον Μάρτιο του 2006 με αρχικό γεωγραφικό χώρο αναφοράς τα νησιά του Αιγαίου, ενώ από τον Ιούνιο του 2015 απευθύνεται πλέον και στα νησιά του Ιονίου, αριθμώντας 44 μέλη. Το ΔΑΦΝΗ, στο πλαίσιο διεύρυνσης των τομέων δραστηριοποίησής του και υποστήριξης των μελών του, αξιολόγησε τον τομέα της ΚΑΛΟ ως ιδιαίτερα κρίσιμο για την ενίσχυση των παρεχόμενων υπηρεσιών από τους ΟΤΑ στις νησιωτικές κοινωνίες. Δεδομένου ότι βασικός στόχος του Δικτύου ΔΑΦΝΗ είναι η «επίτευξη ποιότητας ζωής σε τοπικό επίπεδο», η οποία ενισχύει:

- την προσφορά νέων αγαθών και υπηρεσιών για καλύτερη ποιότητα ζωής
- τη δημιουργία θέσεων εργασίας και την καταπολέμηση της ανεργίας και
- την ενίσχυση και ενδυνάμωση της τοπικής και περιφερειακής ανάπτυξης

η ΚΑΛΟ φαίνεται ότι μπορεί να παίξει έναν ειδικό ρόλο ως εργαλείο σχεδιασμού για την ολοκληρωμένη και ισόρροπη τοπική ανάπτυξη. Στο πλαίσιο των ανωτέρω στο στρατηγικό σχεδιασμό του Δικτύου ΔΑΦΝΗ για την προώθηση της ΚΑΛΟ στους ΟΤΑ μέλη του, έχουν προβλεφθεί οι παρακάτω δράσεις:

- η ανταλλαγή καλών πρακτικών μεταξύ των Δήμων του νησιωτικού χώρου,
- η καταγραφή και η προώθηση αναγκαίων θεσμικών ρυθμίσεων για απομακρυσμένες περιοχές όπως ο νησιωτικός χώρος,
- η παραγωγή ενημερωτικού υλικού και η δημιουργία κόμβου πληροφόρησης,
- η άντληση πόρων από εθνικές, ευρωπαϊκές και διεθνείς πηγές χρηματοδότησης για την εκκίνηση πρωτοπόρων δράσεων και εγχειρημάτων στον τομέα της ΚΑΛΟ,
- η συμμετοχή σε σχετικά ερευνητικά προγράμματα σε συνεργασία με εκπαιδευτικά και ερευνητικά ιδρύματα,
- η συμμετοχή σε εθνικές και διεθνείς/ευρωπαϊκές δικτυώσεις
- η άντληση εμπειρίας και τεχνογνωσίας από διεθνή παραδείγματα και επιτυχημένες πρακτικές,
- η διοργάνωση σχετικών ημερίδων, συνεδρίων, σεμιναρίων επιμόρφωσης κτλ.,
- η διοργάνωση εκθέσεων προϊόντων/υπηρεσιών και πολιτιστικών γεγονότων σε κεντρικά σημεία της χώρας και το εξωτερικό για την ανάδειξη των φορέων ΚΑΛΟ στα νησιά,
- η σύνταξη Στρατηγικών Σχεδίων προώθησης της ΚΑΛΟ σε Τοπικό και Περιφερειακό επίπεδο.

Κρίση στέγης, κενά ακίνητα και ανύπαρκτες πολιτικές.

Τόνια Κατερίνη

Στην πρόσφατη μελέτη «Κοινωνική επισφάλεια και έλλειψη στέγης στην Αθήνα»¹ διαπιστώνεται ότι στα τελευταία χρόνια της κρίσης αρχίζουμε πλέον να βρισκόμαστε αντιμέτωποι/ες με διαρκώς ογκούμενα ζητήματα αστεγίας και να τίθεται το ζήτημα της αντιμετώπισής της με τρόπο επιτακτικό.

Η αστεγία δεν έχει μόνο την ορατή διάσταση των ανθρώπων που ζουν στο δρόμο παρ'ότι έχουν αυξηθεί δραματικά, αλλά και την αθέατη σε πρώτη ματιά διάσταση της επισφαλούς ή ακατάλληλης στέγης, της συγχώνευσης νοικοκυριών κάτω από την ίδια στέγη, καθώς και της απειλής απώλειας στέγης λόγω οφειλών σε ενοίκια ή λόγω υπερχρέωσης έναντι πιστωτικών ιδρυμάτων φορολογίας κλπ. Σημαντική διάσταση στο ζήτημα προσθέτει και προσφυγική κρίση και οι ανάγκες στέγασης που απορρέουν από αυτήν.

Τα τελευταία χρόνια της κρίσης παρατηρούμε σημαντική υποχώρηση του ποσοστού ιδιοκατοίκησης (περίπου 13%) και είναι ανάγκη πλέον να κατανοήσουμε ότι βρισκόμαστε απέναντι σε μια ογκούμενη κρίση στέγης η οποία δεν μπορεί πλέον να ρυθμιστεί από τους μηχανισμούς της αγοράς, όπως γινόταν τα τελευταία πενήντα χρόνια. Η απουσία σοβαρών πολιτικών για το ζήτημα και η μηδενική παραγωγή κοινωνικής κατοικίας στην Ελλάδα, ιδιαίτερα και μετά το μνημονιακό κλείσιμο του Οργανισμού Εργατικής Κατοικίας δημιουργεί εύλογη ανησυχία.

Παράλληλα με την αύξηση των ζητημάτων στέγης, στα χρόνια της κρίσης

¹ Βασίλης Αράπογλου Κώστας Γκούνης Δήμητρα Σιατίτσα Δήμητρα Σουλελέ: «Κοινωνική επισφάλεια και έλλειψη στέγης στην Αθήνα: Διαδρομές αποκλεισμού και ένταξης» Μελέτη 39 ΙΝΕ –ΓΣΕΕ Οκτώβριος 2015

παρουσιάζεται με άμεσο τρόπο συνδεδεμένη με όσα παραπάνω αναφέραμε μια σημαντική αύξηση κενών κτηρίων και διαμερισμάτων. Υπολογίζεται ότι σήμερα υπάρχουν περίπου διακόσιες χιλιάδες κενά κτήρια ενώ ειδικά για το κέντρο της Αθήνας τα κενά ακίνητα πλησιάζουν το 40% της δομημένης επιφάνειας.² Τα κενά κτήρια διακρίνονται σε πολλές κατηγορίες και η σωστή καταγραφή και κατηγοριοποίηση τους έχει μεγάλη σημασία καθώς απαιτείται κατά περίπτωση και διαφορετικός τρόπος διαχείρισης της αξιοποίησης και επανάχρησής τους.

Διακρίσεις ως προς την χωροθέτηση, την χρήση, το ενιαίο του κενού κτηρίου ή τη διασπορά κενών χώρων σε κατοικημένα κτήρια, το ιδιοκτησιακό καθεστώς - δημόσιου, νομικών προσώπων, ιδιωτικά, πολλών ή αγνώστων κληρονόμων κλπ-, την κατάσταση- κατοικήσιμα, προς επισκευή, με ανάγκη πλήρους ανακατασκευής, κλπ- και τέλος ως προς την παλαιότητα και το θεσμικό πλαίσιο που τα διέπει δηλαδή μνημεία, διατηρητέα, κτήρια σε ιστορικά κέντρα κλπ. Η ύπαρξη αυτού το μεγάλου κτηριακού αποθέματος, σε συνδυασμό με την μηδενική ρευστότητα στην αγορά αλλά και με τις αναμενόμενες «ευκαιρίες» που κάποιοι ευελπιστούν να προκύψουν από την διαδικασία των πλειστηριασμών, δημιουργούν ένα περιβάλλον κερδοσκοπικών ευκαιριών για παίκτες που διαθέτουν τα σχετικά κεφάλαια, στον αντίποδα μιας αντίληψης αξιοποίησης τους με γνώμονα τις υπαρκτές κοινωνικές ανάγκες.

Επιτακτικά λοιπόν τίθενται σήμερα τα ερωτήματα σχετικά με τα υπαρκτά ή τα ανύπαρκτα θεσμικά πλαίσια τα οποία θα μας επέτρεπαν να προχωρήσουμε σε

² Ν. Τριανταφυλλόπουλος: Το κτηριακό απόθεμα του κέντρου της Αθήνας ΔΕΚ 2015

Η Τόνια Κατερίνη είναι Αρχιτέκτων Μηχανικός ΕΜΠ

συνδυαστικές λύσεις- απαντήσεις στις πολυεπίπεδες στεγαστικές ανάγκες και ανάγκες κοινωφελών χώρων, ταυτόχρονα με την αξιοποίηση του τεράστιου κτηριακού αποθέματος, την αναβάθμιση των γειτονιών και ιδιαίτερα αυτών που παρουσιάζουν ισχυρότερα φαινόμενα εγκατάλειψης και την δημιουργία θέσεων εργασίας στον ισχυρά πληττόμενο κλάδο των κατασκευών.

Δυστυχώς ως σήμερα δεν έχει υπάρξει κανένα ολοκληρωμένο σχέδιο προς αυτή την κατεύθυνση οι δε απόπειρες διαχείρισης του ζητήματος είναι από αντιφατικές έως ιδιαίτερα προβληματικές.

Θα αναφερθώ εδώ σε τρία παραδείγματα επειδή πιστεύω ότι σχετίζονται και σκιαγραφούν την απουσία σοβαρής στρατηγικής τόσο σε επίπεδο πολιτείας όσο και σε επίπεδο αυτοδιοίκησης.

Αγορά και επιχειρηματικότητα: Περί τα τέλη του 2014 ο δήμος Αθηναίων εμφάνισε ένα φιλόδοξο σχέδιο νόμου³ για την διαχείριση των κενών και εγκαταλελειμμένων κτηρίων που η φιλοσοφία του συνοψίζεται στα παρακάτω σημεία:

Ο δήμος με δικαστική πράξη παίρνει στην ιδιοκτησία του για πενήντα χρόνια ακίνητα που χαρακτηρίζονται κενά ή εγκαταλελειμμένα, με προϋποθέσεις που αντιστοιχούν σε πραγματική υφανταγή καθώς μέσα σε αυτά περιλαμβάνονται κτήρια που οι ιδιοκτήτες τους δεν έχουν χρήματα να τα συντηρήσουν, ή κτήρια που δεν έχουν σύνδεση με ΔΕΚΟ ακόμα κι αν κατοικούνται κλπ. Ισχυρό κριτήριο για να επιτρέψει το δικαστήριο την παραπάνω μεταβίβαση είναι η ύπαρξη ώριμης επενδυτικής πρότασης η οποία θα εξασφαλίζει την επισκευή και επιχειρηματική αξιοποίηση του κτηρίου. Ο Δήμος έχει την δυνατότητα της μεταβίβασης με ενοικίαση ή άλλη μορφή παραχώρηση του κάθε ακινήτου

σε ενδιαφερόμενους επενδυτές. Στους ιδιοκτήτες αποδίδεται μέρος των εσόδων αφού αφαιρεθούν όλα τα έξοδα επισκευών λειτουργικά κόστη φόροι κλπ. Στο ίδιο σχέδιο νόμου προτείνεται και θεσμικό πλαίσιο παρεμβάσεων σε επίπεδο οικοδομικού τετραγώνου ή και γειτονιάς με φορέα διαχείρισης όπου συμμετέχει, ο οικείος Δήμος ή Εταιρίες του Δημοσίου ή των Δήμων, και

κατά περίπτωση, ένας ή περισσότεροι από τους παρακάτω φορείς:

- α) Χρηματοπιστωτικά ιδρύματα,
- β) Εμπορικοί επενδυτικοί οργανισμοί (commercial investment funds) ή διαχειριστές κεφαλαίων.
- γ) Εταιρείες ανάπτυξης και διαχείρισης ακινήτων!

Η συγκεκριμένη πρόταση παραμένει ενεργή από την μεριά του Δήμου Αθηναίων αλλά θα πρέπει να επιστημονούμε το θετικό γεγονός ότι έτυχε μεγάλης κριτικής και αρνητικής υποδοχής στην επιτροπή διαβούλευσης του ΥΠΕΝ για το ζήτημα της αξιοποίησης των κενών κτηρίων.

Κοινωνική οικονομία, μια άλλη προσέγγιση: Στον Νόμο 4430/2016 κεφάλαιο Γ' άρθρο 50 ανοίγει μια δυνατότητα μιας διαφορετικής οπτικής στην διαχείριση των ακινήτων εστιάζοντας στη συγκεκριμένη περίπτωση στα ακίνητα που ανήκουν στο υπουργείο Εργασίας και τους εποπτευόμενους από αυτό φορείς. Συγκεκριμένα το άρθρο αναφέρει:

«Ακίνητα που ανήκουν σε Φορείς Κοινωνικής Ασφάλισης μπορούν να παραχωρούνται σε Υπηρεσίες του Δημοσίου, σε νομικά πρόσωπα δημοσίου δικαίου, σε νομικά πρόσωπα ιδιωτικού δικαίου του ευρύτερου δημόσιου τομέα, καθώς και σε λοιπά νομικά πρόσωπα κοινωφελούς ή ανθρωπιστικού χαρακτήρα προς χρήση που θα εξυπηρετεί δημόσιο ή κοινωφελή σκοπό, καθώς και σε φορείς κοινωνικής και αλληλέγγυας οικονομίας. Η παραχώρηση της χρήσης πραγματοποιείται με απόφαση του Υπουργού Εργασίας, Κοινωνικής Ασφάλισης και Κοινωνικής

³ ΣΧΕΔΙΟ ΝΟΜΟΥ: «ΡΥΘΜΙΣΕΙΣ ΓΙΑ ΕΓΚΑΤΑΛΕΙΜΜΕΝΑ, ΚΕΝΑ ΚΑΙ ΑΓΝΩΣΤΩΝ ΙΔΙΟΚΤΗΤΩΝ ΚΤΙΡΙΑ, ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΕΣ ΠΑΡΕΜΒΑΣΗΣ ΣΕ ΕΠΙΛΕΓΟΜΕΝΕΣ ΠΕΡΙΟΧΕΣ».

Αλληλεγγύης που ορίζει τους όρους παραχώρησης, μετά από γνώμη των Διοικητικών Συμβουλίων των Φορέων. Με την ως άνω απόφαση καθορίζονται η διάρκεια της παραχώρησης της χρήσης, οι υποχρεώσεις του φορέα προς τον οποίο γίνεται η παραχώρηση, το αντάλλαγμα, καθώς και κάθε άλλο σχετικό θέμα. ...» Το ενδιαφέρον αυτού του άρθρου συνίσταται σε δύο σημεία: α. "Ότι εισάγει ως δικαιούχους παραχώρησης τους φορείς της κοινωνικής και αλληλέγγυας οικονομίας και β. "Ότι δεν προτάσσει την ανταποδοτικότητα αλλά αφήνει τους όρους παραχώρησης ανοιχτούς κατά περίπτωση.

Στόχοι και οφέλη: Στην πρόσφατη προκήρυξή του, η οποία προβλήθηκε μάλιστα ιδιαίτερα επικοινωνιακά, το Υπουργείο Εργασίας ερμηνεύοντας τον εαυτό του προχωρά στην προκήρυξη αξιοποίησης 77 ακινήτων στο κέντρο της Αθήνας. Στους στόχους διαβάζουμε:

«Στο πλαίσιο του πιλοτικού προγράμματος για την αξιοποίηση της ακίνητης περιουσίας των εποπτευόμενων από το Υπουργείο Εργασίας, Κοινωνικής Ασφάλισης και Κοινωνικής Αλληλεγγύης Φορέων με τίτλο: «Ανάκτηση των Ακινήτων του Ιστορικού Κέντρου της Αθήνας - Αξιοποίηση με όρους κοινωνικής ανταπόδοσης», το Υπουργείο υποστηρίζει προτάσεις, οι οποίες βρίσκονται σε ώριμο στάδιο προετοιμασίας, είναι πρόσφορες και συμφέρουσες για τους εποπτευόμενους από το Υπουργείο φορείς και δημιουργούν προϋποθέσεις άμεσης και έμμεσης απασχόλησης καθώς και κοινωνικής και εργασιακής αναζωογόνησης των περιοχών του Δήμου Αθηναίων, στο πλαίσιο των στόχων του προγράμματος.»

Είναι σαφές ότι εδώ η προτεραιότητα σε σχέση με την κάλυψη κοινωνικών αναγκών και ο κοινωφελής σκοπός περνάει σε δεύτερη μοίρα και προτάσσονται οι «πρόσφορες και συμφέρουσες προτάσεις».

Τα τρία αυτά παραδείγματα κάνουν φανερό το κενό που υπάρχει στην χάραξη μιας διαφορετικής στρατηγικής για το κτηριακό απόθεμα. Κενό τόσο στο γενικό θεσμικό επίπεδο όσο και στο άνοιγμα ενός διαλόγου στην κοινωνία. Οι δήμοι που στο συγκεκριμένο ζήτημα θα μπορούσαν να παίξουν ένα σημαντικό ρόλο φέρνοντας τη συζήτηση πιο κοντά στο πεδίο απέχουν πολύ από ένα τέτοιο προσανατολισμό και επικεντρώνουν το ενδιαφέρον τους στις κατευθύνσεις που τους υποβάλλουν τα υφιστάμενα χρηματοδοτικά εργαλεία.

Θετικό στοιχείο είναι ότι αυτή η συζήτηση είναι σήμερα ανοιχτή σε πολλούς κοινωνικούς χώρους, συνδυάζεται με τα ερωτήματα για την κοινωνική και αλληλέγγυα οικονομία και για το πεδίο των κοινών, και γίνεται με την συμμετοχή μεγάλου αριθμού ανθρώπων που προσπαθούν να συνθέσουν την αναγνώριση των προβλημάτων, την σοβαρή προσέγγιση των δεδομένων και την γνώση από μια διεθνή εμπειρία από την οποία αντλούμε πλήθος εναλλακτικά παραδείγματα. Παραδείγματα που μπορεί να μην προφέρονται για άμεση μεταφορά στην ελληνική πραγματικότητα, αλλά αποτελούν αφετηρία έμπνευσης και κατάκτησης μεθοδολογικών εργαλείων.

ΚΑΛΟ και Τοπική Αυτοδιοίκηση. Η περίπτωση του Δήμου Λυκόβρυσης Πεύκης

Δημήτρης Κωνστάντος

Η πρωτόγνωρη σε ένταση και επιπτώσεις οικονομική κρίση της τελευταίας δεκαετίας που βιώνει το μεγαλύτερο μέρος του ελληνικού πληθυσμού και οι δευτερογενείς αρνητικές επιδράσεις σε όλα τα πεδία κοινωνικής οργάνωσης, προσδιόρισαν εκ νέου τις προτεραιότητες της τοπικής αυτοδιοίκησης, αναδεικνύοντας ταυτόχρονα την αναγκαιότητα ενίσχυσης συλλογικών δραστηριοτήτων όπου το κέρδος και η μεγιστοποίησή του δεν είναι το πρωτεύον στοιχείο.

Η τοπική αυτοδιοίκηση πρώτου βαθμού, οι Δήμοι, ανέλαβαν από την αρχή της κρίσης και με συνεχώς διευρυμένο ρόλο, την όσο το δυνατό μεγαλύτερη απορρόφηση των βίαιων κραδασμών από την ραγδαία και επιδεινούμενη ποσοτικά και ποιοτικά καθημερινότητα των νοικοκυριών λόγω της μείωσης του διαθέσιμου εισοδήματος αλλά και της κατακόρυφης ανόδου της ανεργίας. Με αφορμή την οικονομική κρίση οι Δήμοι αναγκάστηκαν να μεταβάλλουν τις προτεραιότητές τους ανάλογα και με την πολιτική κουλτούρα των διοικήσεών τους, θέτοντας τις δομές πρόνοιας και αντιμετώπισης όλων των μορφών αποκλεισμού σε πρώτο πλάνο. Άλλωστε ως η πιο κοντινή και άμεση μορφή διοίκησης στον πολίτη, είναι λογικό οι Δήμοι να αντιλαμβάνονται καλύτερα τα προβλήματα που δημιουργούνται και να τα διαχειρίζονται με το βέλτιστο τρόπο εφόσον φυσικά ακολουθούν οργανωμένες πολιτικές παρέμβασης, με δεδομένη τη συνεχή μείωση των οικονομικών ενισχύσεών τους από την κεντρική διοίκηση. Ωστόσο ας είναι σαφές ότι οι Δήμοι έχουν τη δυνατότητα για ουσιαστικές παρεμβάσεις στην αντιμετώπιση των προβλημάτων που

Τόμος 2, Τεύχος 11, σελ. 322- 324

έχουν δημιουργηθεί από την κρίση και αυτό τεκμηριώνεται από πλείστα παραδείγματα σε όλη της Ελλάδα.

Ο Δήμος Λυκόβρυσης Πεύκης αποτελεί μια ευπρόσωπη παρουσία Δήμου με

οργανωμένες δομές

παρέμβασης και

ανακούφισης των

ευπαθών ομάδων

πληθυσμού. Με

βάση όσα ορίζει η

κείμενη νομοθεσία

μέσα από το ιδρυθέν

πρόσφατα «Γραφείο

Κοινότητας» και το

αρμόδιο για την

πρόνοια νομικό πρόσωπο «ΚΟΙΠΑΠ»

προσφέρει όλες τις διαθέσιμες δομές

όπως κοινωνικό παντοπωλείο, κοινωνικό

φαρμακείο, ιματιοθήκη, κοινωνικό

φροντιστήριο, δημοτικό λαχανόκηπο,

συμβουλευτικές υπηρεσίες επανένταξης

στην αγορά εργασίας, ψυχολογική

υποστήριξη, διαχείριση και απόδοση των

προνοιακών επιδομάτων, του κοινωνικού

εισοδήματος αλληλεγγύης, επισιτιστικών

προγραμμάτων όπως το ΤΕΒΑ και

έκτακτων οικονομικών ενισχύσεων σε

νοικοκυριά που βρίσκονται σε οικονομική

ανέχεια τόσο σε όλη τη διάρκεια του

έτους όσο και στις εορτές των

Χριστουγέννων και του Πάσχα. Διανομή

συσσιτίων πραγματοποιείται από Ιερούς

Ναούς του Δήμου.

Βήματα θετικά έχουν γίνει και όσον

αφορά στις μειωμένες συνδρομές στις

πολιτιστικές, αθλητικές, καλλιτεχνικές και

ψυχαγωγικές υποδομές που προσφέρει ο

Δήμος. Στο πεδίο αυτό υπάρχουν

δυνατότητες περαιτέρω αύξησης της

κοινωνικής πολιτικής ώστε να

εξασφαλιστεί το δικαίωμα πρόσβασης σε

όλους τους ενδιαφερόμενους. Η

«κανονικότητα της οικογενειακής ζωής»

ως στόχευση των ειδικών πολιτικών σε

επίπεδο Δήμου είναι καθοριστικό εκτός

από τις οικονομικές ενισχύσεις, άμεσες σε

χρήμα ή έμμεσες σε είδη διατροφής, να

περιλαμβάνουν και τις πολιτιστικές,

Ο Δημήτρης

Κωνστάντος είναι

δημοτικός σύμβουλος,

επικεφαλής

«Λυκόβρυση Πεύκη.-»

καλλιτεχνικές, αθλητικές και ψυχαγωγικές δραστηριότητες που διατηρούν τη ψυχοσωματική ισορροπία ατόμων και οικογενειών που τόσο έχει διαταραχθεί από την οικονομική κρίση. Τα τροφεία των παιδικών σταθμών είναι άλλη μία παράμετρος όπου ο Δήμος μας μπορεί να ασκήσει πιο έντονη κοινωνική και προνοιακή πολιτική στηρίζοντας καθοριστικά τις νέες οικογένειες με μικρά παιδιά.

Όπως σε όλη την Ελλάδα η επιτυχής λειτουργία πολλών δομών στο Δήμο Λυκόβρυσης Πεύκης οφείλεται στην παρουσία των εθελοντών υπό την καθοδήγηση των εξειδικευμένων εργαζομένων. Η οικονομική κρίση έφερε στην επιφάνεια ένα εθελοντικό κίνημα το οποίο βοηθά στο «κτίσιμο» μιας κοινοτικής και συλλογικής συνείδησης μετά από μια περίοδο μακράς εξιδανίκευσης της ατομικότητας και του προσωπικού συμφέροντος. Το «εθελοντικό κίνημα» που έχει αναπτυχθεί ωστόσο, φαίνεται να είναι περισσότερο «εξ ανάγκης» παρά μια συνειδητή μεταμόρφωση σε προσωπικό επίπεδο κάτι που αναμφίβολα χρειάζεται χρόνια.

Στο πλαίσιο αυτό η Κοινωνική και Αλληλέγγυα Οικονομία (ΚΑΛΟ) εμφανίστηκε ως μια εναλλακτική και ελπιδοφόρα μορφή οργάνωσης με προτεραιότητες συμβατές με τα οξεία προβλήματα της εποχής μας όπως η ανεργία και η φτωχοποίηση μεγάλου τμήματος του πληθυσμού. Σύμφωνα με το νόμο 4430/2016 ως «Κοινωνική και Αλληλέγγυα Οικονομία ορίζεται το σύνολο των οικονομικών δραστηριοτήτων που στηρίζονται σε μία εναλλακτική μορφή οργάνωσης των σχέσεων παραγωγής, διανομής, κατανάλωσης και επανεπένδυσης, βασισμένη στις αρχές της δημοκρατίας, της ισότητας, της αλληλεγγύης, της συνεργασίας, καθώς και του σεβασμού στον άνθρωπο και το περιβάλλον». Ο ορισμός και μόνο, δείχνει τις συλλογικές προτεραιότητες που υπηρετεί και οι οποίες έρχονται σε πλήρη αντίθεση με τη μεγιστοποίηση του κέρδους και την ιδιοποίησή του από τους

κατόχους του κεφαλαίου. Η ΚΑΛΟ συνιστά μια επιτυχή επιχειρηματική οργάνωση δοκιμασμένη σε πολλές Ευρωπαϊκές χώρες, συνεισφέροντας σημαντικά τόσο στη δημιουργία σταθερών θέσεων εργασίας όσο και ως ποσοστό του Ακαθάριστου Εγχώριου Προϊόντος (Α.Ε.Π.).

Τοπική αυτοδιοίκηση και ΚΑΛΟ αποτελούν εν δυνάμει ένα συμπληρωματικό θεσμικό και κανονιστικό πλαίσιο για τη μέγιστη δυνατή υποστήριξη ομάδων πληθυσμού που βιώνουν φαινόμενα αποκλεισμού στην αγορά εργασίας όπως για παράδειγμα οι νέοι απόφοιτοι πανεπιστημίων οι οποίοι αναγκάζονται να μεταναστεύουν στο εξωτερικό όπου και διαπρέπουν. Ουσιαστικά λόγω της κρίσης προσφέρουμε δωρεάν στα κράτη της Δύσης το καλύτερο επιστημονικό δυναμικό που διαθέτουμε στις νεανικές ηλικίες, ενώ έχουμε επενδύσει τεράστια κεφάλαια στην εκπαίδευσή τους ως χώρα.

Ο Δήμος Λυκόβρυσης Πεύκης όπως και οι περισσότεροι Δήμοι έχουν εστιάσει περισσότερο στις δικές τους δομές παρέμβασης και ελάχιστα ή καθόλου στην οργανωμένη ανάπτυξη της ΚΑΛΟ. Αυτό εξηγείται αφενός γιατί είναι πιο εξοικειωμένοι ως διοικητικά συστήματα και ανθρώπινο δυναμικό στη γραφειοκρατική διαχείριση προβλημάτων και αφετέρου γιατί εκφράζουν τον κυρίαρχο θεσμικό συντηρητισμό της διοίκησης και της κοινωνίας απέναντι στα ποιοτικά άλματα βελτίωσης.

Ενδεικτικά μπορούν να αναφερθούν τρία συγκεκριμένα παραδείγματα για την ανάπτυξη της ΚΑΛΟ:

Το πρώτο αφορά στη συστηματική υποστήριξη των νέων που ασχολούνται με τις νεοφυείς επιχειρήσεις, την ανάπτυξη τεχνολογικών εφαρμογών και την καινοτομία. Ο Δήμος οφείλει να αναπτύξει οργανωμένες δομές φιλοξενίας, υποστήριξης και προσέλκυσης όσων εμπλέκονται με παρόμοιες δραστηριότητες ώστε να μειώσει ή και να εξαλείψει τα έξοδα λειτουργίας. Είναι βέβαιο ότι μια ταυτοποίηση του “brand

name” του Δήμου Λυκόβρυσης Πεύκης με τις συγκεκριμένες δραστηριότητες θα προσφέρει σημαντικά και στη προσβασιμότητα νέων στην αγορά εργασίας όσο και στη μερική αλλά σημαντική κοινωνική κεφαλαιοποίηση των επιτυχών εφαρμογών που θα αναπτυχθούν.

Δεύτερο παράδειγμα η σύναψη προγραμματικών συμβάσεων του Δήμου με υφιστάμενες επιχειρήσεις ΚΑΛΟ για παράδειγμα στον τομέα των υπηρεσιών πολιτισμού, αθλητισμού, ψυχαγωγίας και τεχνών με σημαντικό εμπλουτισμό των υφιστάμενων επιλογών για τους κατοίκους.

Το τρίτο παράδειγμα αναφέρεται στην ηλεκτρονική διασύνδεση και ενημέρωση των κατοίκων του Δήμου Λυκόβρυσης Πεύκης με επιλεγμένες επιχειρήσεις ΚΑΛΟ στον τομέα των αγροτικών προϊόντων προσφέροντας αμοιβαίο όφελος τόσο στους παραγωγούς όσο και στους καταναλωτές.

Επικουρικά, εξαιρετικά χρήσιμη είναι η ενημέρωση των κατοίκων του Δήμου για το περιεχόμενο, τη σημασία, τα χαρακτηριστικά και τις ιδιαιτερότητες των επιχειρήσεων ΚΑΛΟ τόσο στην κατεύθυνση προτίμησής τους όσο και στη δημιουργία παρόμοιων συνεργατικών εγχειρημάτων από τους ίδιους.

ΚΑΛΟ και Τοπική Αυτοδιοίκηση. Η περίπτωση της Καρδίτσας

Βασίλης Μπέλλης

Εισαγωγή

Η Καρδίτσα έχει παράδοση στην Κοινωνική Οικονομία. Οι συνεταιρισμοί, οι πιο δυναμικές οργανώσεις της Κοινωνικής Οικονομίας, άλλαξαν την όψη των χωριών, ιδιαίτερα, μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο και τον εμφύλιο που ακολούθησε. Μέσω αυτών οργανώθηκε η εισαγωγή της γνώσης και της καινοτομίας στη ρημαγμένη ύπαιθρο. Έτσι, η αυτάρκεια στα δημητριακά, που τέθηκε τότε σαν εθνικός στόχος, επιτεύχθηκε γρήγορα, μέσα σε λιγότερα από 10 χρόνια! Η Ένωση Αγροτικών Συνεταιρισμών Καρδίτσας εξελίχθηκε σε έναν ισχυρό οικονομικό παράγοντα του Νομού. Οργάνωσε την αποθήκευση και εμπορία εφοδίων και των παραγομένων προϊόντων (σιτηρά, καλαμπόκι), τη μεταποίηση σε διάφορους κλάδους της παραγωγής (βαμβάκι, αμπελουργία) και την παροχή υπηρεσιών στους αγρότες του Νομού. Όμως, η εξάρτηση των συνεταιρισμών από την Αγροτική Τράπεζα και το κράτος, η πλημμελής τήρηση των συνεταιριστικών αρχών και η καθυστέρηση να προσαρμοστούν στις νέες και ταχύτατα μεταβαλλόμενες συνθήκες, όπως διαμορφώθηκαν ιδιαίτερα μετά την ένταξη της χώρας στην ΕΕ (ΕΟΚ τότε), οδήγησαν στον μαρασμό, την κατάρρευση και την οριστική τους διάλυση στις αρχές του 21ου αιώνα.

Η ίδρυση της Αναπτυξιακής Καρδίτσας

Με την εμφάνιση των πρώτων δυσλειτουργιών στους συνεταιρισμούς, σε συνδυασμό με την ανάγκη αξιοποίησης από το Νομό των ευκαιριών που δημιούργησε η ένταξη της χώρας στην ΕΟΚ, οι τοπικοί φορείς, από κοινού και σταδιακά, πήραν μια σειρά από αποφάσεις που έμελλε να παίξουν

σημαντικό ρόλο στη χάραξη μιας νέας στρατηγικής ανάπτυξης. Κατ' αρχήν αποφάσισαν την ίδρυση της Αναπτυξιακής Καρδίτσας (ΑΝ.ΚΑ ΑΕ), το 1989, της οποίας καθήκον είναι να υποστηρίζει

Ο Βασίλης Μπέλλης

είναι Γενικός

Διευθυντής

Αναπτυξιακής

Καρδίτσας (ΑΝ.ΚΑ ΑΑΕ

ΟΤΑ)

της «θερμοκοιτίδας» σε κάθε νέο συλλογικό εγχείρημα. Το Διοικητικό της Συμβούλιο λειτουργεί ως «πολιτικό στρατηγείο» σχεδιασμού και σ' αυτό συμμετέχουν όλα τα μέλη της «τοπικής εταιρικής σχέσης»: Η Αυτοδιοίκηση, οι Συνεταιρισμοί και το Επιμελητήριο.

Στη συνέχεια αποφασίστηκε η ανάληψη κάποιων εγχειρημάτων «μεγάλης κλίμακας». Το πρώτο εγχείρημα ήταν να σχεδιαστεί και να υποστηριχτεί η ανάπτυξη του εναλλακτικού τουρισμού στον ορεινό όγκο με εστίαση στη Λίμνη Πλαστήρα. Στο πλαίσιο αυτό υποστηρίχτηκαν από την ΑΝ.ΚΑ ΑΕ συλλογικά σχήματα νέου τύπου όπως οι Συνεταιρισμοί Γυναικών και το Τοπικό Σύμφωνο Ποιότητας, που φιλοξενήθηκαν στις εγκαταστάσεις της. Παράλληλα, σχεδιάστηκαν και υλοποιήθηκαν συμπληρωματικά προγράμματα (όπως το LEADER, το LIFE κα) τα οποία είχαν ως αποτέλεσμα να μετατρέψουν μια άγνωστη περιοχή σε έναν από τους πρώτους τουριστικούς προορισμούς της χώρας.

Το δεύτερο μεγάλο εγχείρημα ήταν η συλλογική αξιοποίηση ενός τοπικού πόρου: της αποταμίευσης. Το 1994 αποφασίστηκε η ίδρυση ενός Πιστωτικού Συνεταιρισμού ο οποίος κλήθηκε να οργανωθεί με τέτοιο τρόπο, ώστε να αποφευχθούν τα προβλήματα που είχαν

ήδη αρχίζει να παρουσιάζουν οι συνεταιρισμοί παλαιού τύπου. Το εγχείρημα υποστηρίχτηκε από όλους τους τοπικούς φορείς, αλλά το μεγαλύτερο βάρος της προώθησης του νέου θεσμού στην τοπική κοινωνία, αναλήφθηκε από το Επιμελητήριο με την τεχνική υποστήριξη της ΑΝ.ΚΑ ΑΕ, η οποία ανέλαβε και τη φιλοξενία του εγχειρήματος για τα πρώτα δύο έτη, ώστε να μηδενιστεί το κόστος έναρξης. Μετά από 4 χρόνια ο Πιστωτικός Συνεταιρισμός μετεξελίχθηκε στη σημερινή Συνεταιριστική Τράπεζα Καρδίτσας με 7.500 μέλη, η οποία παίζει κυρίαρχο ρόλο στην υποστήριξη της τοπικής επιχειρηματικότητας τόσο της ιδιωτικής όσο και της συνεταιριστικής. Ειδικότερα, κατά τη διάρκεια της κρίσης, ήταν το μόνο τραπεζικό ίδρυμα που διπλασίασε τις χορηγήσεις στις επιχειρήσεις, στις αγροτικές εκμεταλλεύσεις και στα νοικοκυριά, υποστηρίζοντας αποκλειστικά παραγωγικούς σκοπούς.

Το τρίτο μεγάλο εγχείρημα ήταν η οργάνωση των μικρών, αδύναμων, οικογενειακών επιχειρήσεων σε δίκτυα, με στόχο να δημιουργηθούν συνέργειες μεταξύ τους και να αποκτήσουν εξωστρέφεια. Η προσπάθεια οργανώθηκε από την τότε Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση και το Επιμελητήριο με την Τεχνική υποστήριξη της ΑΝ.ΚΑ ΑΕ, από τα μέσα της πρώτης δεκαετίας του 21ου αιώνα και μετά. Παράλληλα με την οργάνωση των δικτύων και για τον ίδιο σκοπό (την εξωστρέφεια και την εισαγωγή καινοτομίας) «έτρεχαν» οι δράσεις της «Εμποροβιοτεχνικής Έκθεσης» και του «Αναπτυξιακού Συνεδρίου». Έτσι προέκυψαν τρία δίκτυα στους κλάδους Τρόφιμα – Ποτά, Δομικά υλικά και Τουρισμός. Μέσω των δικτύων οι επιχειρήσεις (πολλές από αυτές για πρώτη φορά) συμμετείχαν σε εκθέσεις, ενώ άρχισε η οργανωμένη προβολή των τοπικών προϊόντων, αλλά και της περιοχής. Έτσι, η διείσδυση των προϊόντων στην αγορά διευρύνθηκε ενθαρρύνοντας νέους ανθρώπους να δημιουργήσουν επιχειρήσεις ή να

συνεργαστούν με στόχο τη δημιουργία παραγωγικών συνεταιρισμών.

Οι επιπτώσεις της κρίσης

Η κρίση που άρχισε το 2009, βρήκε το Νομό με αρκετά καινοτόμα εργαλεία, τα οποία – ωστόσο – δεν ήταν αρκετά να αντιμετωπίσουν το βάθος και την έντασή της. Έτσι, θεωρήθηκε αναγκαίο η δρομολόγηση νέων εγχειρημάτων με στόχο την αξιοποίηση κι άλλων τοπικών διαθέσιμων πόρων. Δρομολογήθηκε η υποστήριξη συλλογικών εγχειρημάτων, δεδομένου ότι μέσω αυτών κατανέμεται ο επενδυτικός κίνδυνος και καθίσταται δυνατή η συγκέντρωση των απαραίτητων κεφαλαίων. Οι πυλώνες που στήριξαν αυτά τα εγχειρήματα ήταν δύο: Η Συνεταιριστική Τράπεζα που παρείχε τις αναγκαίες χρηματοπιστωτικές διευκολύνσεις και η Αναπτυξιακή Καρδίτσας που παρείχε στα περισσότερα εγχειρήματα την τεχνική υποστήριξη και σε αρκετά από αυτά και τη φιλοξενία στη «θερμοκοιτίδα Συνεργατισμού» η οποία απέκτησε πλέον υπόσταση ως τέτοια.

Έτσι, μέσα στην καρδιά της κρίσης, ιδρύθηκαν συνεταιρισμοί «νέου τύπου» που έχουν κλαδικό χαρακτήρα – σε αντίθεση με τους «παραδοσιακούς» που είχαν γεωγραφική βάση σε επίπεδο κοινότητας ή Δήμου. Ιδρύονται με στόχο την υλοποίηση ενός επιχειρησιακού σχεδίου που έχει συμφωνηθεί με δημοκρατικό τρόπο από όλα τα ενδιαφερόμενα μέλη, τα οποία εξασφαλίζουν και την κεφαλαιακή επάρκεια του συνεταιρισμού. Συνήθως, οι συνεταιρισμοί «νέου τύπου» οργανώνονται στη βάση μιας «αλυσίδας αξίας» ή μιας «εφοδιαστικής αλυσίδας» καλύπτοντας όλα τα ενδιάμεσα στάδια που παρεμβάλλονται ανάμεσα στους παραγωγούς και στους καταναλωτές.

Οι συνεταιρισμοί αυτοί έχουν διάφορες νομικές μορφές (αγροτικοί, αστικοί ή ΚοινΣΕπ) και δραστηριοποιούνται σε κλάδους όπως η ενέργεια (αξιοποίηση βιομάζας), η στέβια, οι υπερτροφές, τα όσπρια, τα σαλιγκάρια, το κρασί και τα αποστάγματα, η τομάτα,

το γάλα, τα σιτηρά, η παραγωγή παραδοσιακών τοπικών προϊόντων και η παροχή υπηρεσιών.

Το ιδιαίτερο χαρακτηριστικό των συνεταιρισμών «νέου τύπου» και άλλων συλλογικών σχημάτων (δίκτυα επιχειρήσεων, σύλλογοι ή ενώσεις επαγγελματιών) που δραστηριοποιούνται στο Νομό Καρδίτσας είναι ότι συνεργάζονται μεταξύ τους, ανεξάρτητα από την ηλικία τους ή το μέγεθός τους ή τον κλάδο στον οποίο δραστηριοποιούνται. Έτσι, έχει δημιουργηθεί ένα πυκνό σύμπλεγμα σχέσεων συνεργασίας τόσο μεταξύ των συνεργατικών σχημάτων, όσο και μεταξύ αυτών και των τοπικών φορέων (Αυτοδιοίκηση, Επιμελητήρια, ΑΝ.ΚΑ ΑΕ). Το σύνολο των φορέων που συνεργάζονται και οι σχέσεις που αναπτύσσονται μεταξύ τους απαρτίζουν το «Οικοσύστημα Συνεργατισμού». Η ύπαρξή του βασίζεται στην ανάπτυξη κοινών υπηρεσιών, όπως η εκπαίδευση, η υποστήριξη των νεοφυών συλλογικών σχημάτων, η κοινή προώθηση των προϊόντων, η ανάπτυξη σύγχρονων χρηματοπιστωτικών εργαλείων (μικροχρηματοδοτήσεις, συμβολιακή γεωργία, διακλαδικές συμβάσεις, επενδυτικές διευκολύνσεις) κλπ.

Η ύπαρξη και η αποτελεσματική λειτουργία του «Οικοσυστήματος συνεργατισμού» ενθαρρύνει τη δημιουργία νέων συλλογικών σχημάτων που συμπληρώνουν και εμπλουτίζουν το παραγωγικό σύστημα του Νομού, επιταχύνοντας την παραγωγή πλούτου και την ανάπτυξη. Έχει γίνει αντικείμενο μελέτης ως «σύστημα εισαγωγής και διαχείρισης της καινοτομίας» και ως οργανωμένο σύστημα Κοινωνικής Οικονομίας. Πολλές από τις παραγωγικές μονάδες που κατασκευάστηκαν μέσα στην κρίση είναι μοναδικές σε επίπεδο χώρας (υπερτροφές, ενεργειακός συνεταιρισμός) ή και Ευρώπης (μονάδα εκχύλισης στέβιας). Επίσης οι κοινές υπηρεσίες που αναπτύσσονται για λογαριασμό του «Οικοσυστήματος» από την ΑΝ.ΚΑ (όπως η εκπαίδευση, παροχή

τεχνικής υποστήριξης, η φιλοξενία σε νεοφυή συλλογικά σχήματα, η φιλοξενία και υποστήριξη τοπικών πρωτοβουλιών όπως το Karditsa Restart, Contact Group νέων, η διασύνδεση με Πανεπιστήμια, Τεχνολογικά Ιδρύματα και Ερευνητικά Κέντρα, η αναζήτηση σχετικών προγραμμάτων και συνεργασιών σε επίπεδο ΕΕ κλπ) ή τη Συνεταιριστική Τράπεζα (μικροχρηματοδοτήσεις, δημιουργία ταμείου υποστήριξης της Κοινωνικής Οικονομίας κλπ) έχουν καινοτόμο χαρακτήρα και εμφανίζονται για πρώτη φορά σε επίπεδο χώρας.

Η διάχυση του μοντέλου «Οικοσύστημα Συνεργατισμού» αποτελεί προτεραιότητα για τους τοπικούς φορείς. Γι' αυτό, με όχημα το νέο LEADER (που μετονομάζεται σε CLLD, Community Led Local Development ή Τοπική Ανάπτυξη με Πρωτοβουλία των Τοπικών Κοινοτήτων) οργανώνεται μια σύνθετη και φιλόδοξη Διαπεριφερειακή Συνεργασία με τη συμμετοχή 13 Αναπτυξιακών Εταιριών με στόχο να δημιουργηθούν μηχανισμοί υποστήριξης των τοπικών Οικοσυστημάτων, αρχικά, σε ισάριθμες περιοχές (Νομούς) της χώρας και τη διάχυσή τους, στη συνέχεια, στις υπόλοιπες περιοχές.

Η δικτύωση στο Ευρωπαϊκό επίπεδο

Η συνεργασία των τοπικών φορέων δεν γίνεται στο πλαίσιο μιας «κλειστής κοινωνίας», αλλά έχει χαρακτηριστικά εξωστρέφειας. Για παράδειγμα:

- Ο Δήμος Καρδίτσας, με εισήγηση του Δημάρχου και προέδρου της ΑΝ.ΚΑ ΑΕ κ. Φώτη Αλεξάκου έγινε μέλος του Ευρωπαϊκού Δικτύου Πόλεων και Περιφερειών που υποστηρίζουν και αναπτύσσουν πολιτικές για την Κοινωνική και Αλληλέγγυα Οικονομία (REVES).

- Η Συνεταιριστική Τράπεζα Καρδίτσας είναι μέλος της Ένωσης Ηθικών και Εναλλακτικών Τραπεζών Ευρώπης (FEBEA) και μάλιστα εκπροσωπείται στο Διοικητικό Συμβούλιο. Είναι η πρώτη τράπεζα από την Ελλάδα που υπέγραψε συνεργασία με το Ευρωπαϊκό Ταμείο Επενδύσεων (EIF) για την ανάπτυξη

προγράμματος μικροχρηματοδοτήσεων στην ευρύτερη περιοχή σε συνεργασία με την ΑΝ.ΚΑ ΑΕ η οποία παρέχει τις μη χρηματοπιστωτικές υπηρεσίες

- Η Ενεργειακή Συνεταιριστική Εταιρία Καρδίτσας (ΕΣΕΚ) είναι μέλος του Δικτύου Ενεργειακών Συνεταιρισμών Ευρώπης (RESCOOP).

- Η ΑΝ.ΚΑ ΑΕ συμμετέχει σε πληθώρα Ευρωπαϊκών Συμπράξεων που υλοποιούν διάφορα μικρά και μεγάλα έργα (Erasmus+, H2020 κλπ)

Ο πολιτιστικός τουρισμός- παραγωγός ανάπτυξης Η περίπτωση της Νάουσας

Αλέξανδρος Γ. Οικονόμου

Η Νάουσα είναι μια πόλη με πλούσια παράδοση τόσο στον οικονομικό (αγροτικό και βιομηχανικό), όσο και στον πολιτιστικό τομέα. Στον πρωτογενή τομέα κυριαρχούν οι οπωροκαλλιέργειες και οι συναφείς προς αυτές δραστηριότητες (ψυγεία-διαλογητήρια), καθώς και η αμπελοκαλλιέργεια με πλήθος μικρά οινοποιεία στα όρια της Αμπελουργικής Ζώνης Ονομασίας Προέλευσης. Στον δευτερογενή τομέα καθοριστική για την τοπική κοινωνία είναι, ή καλύτερα ήταν, η παρουσία του κλάδου της κλωστοϋφαντουργίας, κλάδος που βρίσκεται σε κρίση τα τελευταία χρόνια και επηρεάζει αρνητικά την οικονομία της περιοχής. Ο τριτογενής τομέας είναι αρκετά περιορισμένος. Το λιανικό εμπόριο βρίσκεται σε φθίνουσα πορεία λόγω κρίσης, ενώ, πλην των υπηρεσιών του Δήμου, ελάχιστες είναι οι δημόσιες υπηρεσίες που εξυπηρετούν την περιοχή. Η μέχρι σήμερα τουριστική ανάπτυξη δεν θεωρείται ακόμα ικανοποιητική, ενώ διαρκής είναι η προσπάθεια για την μόνιμη τοποθέτησή της στον τουριστικό χάρτη της χώρας. Ωστόσο, η ευρύτερη περιοχή της Νάουσας διαθέτει μια αξιόλογη ποικιλία τουριστικών πόρων: Αρχαιολογικοί χώροι, παραδοσιακοί οικισμοί, σημαντικά κτίρια και μνημεία, λαογραφικές εκδηλώσεις και βεβαίως το φυσικό περιβάλλον του ορεινού όγκου του Βερμίου και τα χιονοδρομικά κέντρα «Σέλι» και «Πηγάδια».

Το πρόβλημα της αποβιομηχάνισης και της ραγδαίας αύξησης της ανεργίας χαρακτηρίζεται ως το σημαντικότερο και το πλέον έντονο από τα προβλήματα που παρουσιάζονται στην περιοχή, ενώ η ενασχόληση με τον τουρισμό, και κυρίως της ήπιες μορφές του θα μπορούσε να απορροφήσει ένα σημαντικό μέρος από την ανεργία της περιοχής. **Είναι ένας τομέας όπου η συνεργασία ιδιωτικής**

Τόμος 2, Τεύχος 11, σελ. 329- 333

πρωτοβουλίας, Δημοσίου και Τοπικής Αυτοδιοίκησης θα μπορούσε να αποφέρει σημαντικά οφέλη για την τοπική οικονομία!

ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ

Ο πολιτιστικός τουρισμός, ο οποίος εκτιμάται ότι είναι ένας από τους σημαντικούς

παράγοντες για την αναζωογόνηση της

οικονομίας της περιοχής στα επόμενα χρόνια, καταγράφεται ως ένα ιδιαίτερο είδος τουρισμού. Η ανάπτυξη αυτής της μορφής τουρισμού μπορεί να συμβάλει σε οικονομικά και κοινωνικά οφέλη για την τοπική κοινωνία και να αποτελέσει ένα εργαλείο για την αξιοποίηση της πολιτιστικής παράδοσης και παραγωγής ενός τόπου. Αυτό μπορεί να επιτευχθεί μέσα από τη σύμπλευση του οικονομικού (επιχειρηματικού και εμπορικού) δυναμικού, αλλά και του πολιτιστικού και καλλιτεχνικού δυναμικού μέσα από κοινούς στόχους και οράματα.

Ο πολιτιστικός τουρισμός συνδυάζεται πολύ καλά με άλλες εναλλακτικές μορφές τουρισμού υπαίθρου και συνεισφέρει στη δημιουργία ενός ελκυστικού, διαφοροποιημένου, τουριστικού προϊόντος. Πολιτιστικό τουρισμό έχουμε όταν ο επισκέπτης μιας περιοχής ενδιαφέρεται για:

- την ιστορία, την αρχαιολογία και τα μνημεία
- τις τέχνες και την αρχιτεκτονική
- τον τρόπο ζωής των κατοίκων της περιοχής, τα ήθη και έθιμα
- το φαγητό, το κρασί και την τοπική παραγωγή
- την κοινωνική, οικονομική και πολιτική δομή
- τη μορφολογία της περιοχής
- τα διάφορα φεστιβάλ πανηγύρια και εκδηλώσεις

Ο Αλέξανδρος Γ.

Οικονόμου είναι

Αρχιτέκτων μηχανικός-

Πολεοδόμος

Σύμφωνα με τις έρευνες, το προφίλ των πολιτιστικών τουριστών (σε σχέση με εκείνο των τουριστών που ακολουθούν τον μαζικό τουρισμό) φαίνεται να έχει τα ακόλουθα χαρακτηριστικά:

- ηλικία 45 ως 64 χρόνων
- οι γυναίκες είναι περισσότερες από τους άντρες
  - ανωτέρου μορφωτικού επιπέδου
  - υψηλότερο εισόδημα
  - ξοδεύουν 10 ως 15% περισσότερα για κάθε ημέρα ταξιδιού
  - ξοδεύουν περισσότερα σε καταναλωτικά προϊόντα όπως σουβενίρ, χειροποίητα είδη, ρουχισμό κλπ.

Οι υποδομές του πολιτιστικού τουρισμού

Η ανάπτυξη του πολιτιστικού τουρισμού δεν μπορεί να γίνει απλώς με πρωτοβουλία κάποιων επιχειρηματιών του τουρισμού που σχεδιάζουν μεμονωμένες δραστηριότητες. Απαιτεί τη συνεργασία του δημόσιου με τον ιδιωτικό τομέα σε τοπική βάση. Απαιτεί έναν οργανωμένο σχεδιασμό από την κοινότητα με ενεργοποίηση όλων των τοπικών παραγόντων.

Ο ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΚΑΙ Η ΝΑΟΥΣΑ

Σε σχέση με τα παραπάνω η Νάουσα και η περιοχή της διαθέτει ένα τεράστιο απόθεμα ενδιαφερόντων που θα μπορούσαν να ενταχθούν σχηματικά στα λεγόμενα «πολιτιστικά προϊόντα» Απ' τη μια μεριά η πλούσια αρχαιολογική, αλλά και η νεώτερη παραδοσιακή και βιομηχανική της κληρονομιά, που μέχρι σήμερα δεν είναι σχεδόν καθόλου αξιοποιημένα, απ' την άλλη το εξαιρετικό φυσικό περιβάλλον, σε συνδυασμό με τις σύγχρονες πολιτιστικές δραστηριότητες που αναπτύσσουν οι πολιτιστικοί της φορείς, αποτελούν ένα ευρύτατο πεδίο δράσης για την δημιουργία και ανάπτυξη ρεύματος πολιτιστικού τουρισμού προς όφελος των κατοίκων της στα δύσκολα χρόνια που διάγουμε.

ΤΑ ΔΕΔΟΜΕΝΑ

1. ΤΟ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΟ ΠΑΡΚΟ ΤΗΣ ΜΙΕΖΑΣ

Η περιοχή του Βερμίου, όπου σήμερα βρίσκονται η Νάουσα κατοικήθηκε απ' τα αρχαιότερα χρόνια. Εκτεταμένα ερείπια στην περιοχή μεταξύ της σημερινής Νάουσας και των γειτονικών οικισμών της πεδιάδας υποδεικνύουν το χώρο μιας σημαντικής πόλης της αρχαιότητας, με το όνομα **Μιέζα**. Η αρχαία Μιέζα και οι κώμες της με τα νεκροταφεία τους αποτελούν ένα σύνολο μνημείων εξίσου σπουδαίο για την ιστορία της αρχαίας Μακεδονίας με εκείνα του άλλου σημαντικού χώρου του νομού Ημαθίας, της Βεργίνας.

Στα όρια της αρχαιολογικής περιοχής περιλαμβάνονται, μεταξύ άλλων:

- οι σπουδαίοι Μακεδονικοί τάφοι, μεταξύ Κοπανού και Λευκαδίων
- ο χώρος του θεάτρου και της αγοράς της αρχαίας Μιέζας
- η ρωμαϊκή έπαυλη στη θέση Μπαλτανέτο, και βέβαια
- η Σχολή του Αριστοτέλη στη θέση «Ισβόρια». Ήδη στον χώρο αυτό, με την κατασκευή του Πολιτιστικού Κέντρου «Χρήστος Λαναράς» πραγματοποιούνται σημαντικές εκδηλώσεις τοπικού, αλλά και διεθνούς ενδιαφέροντος (ημερίδες, συνέδρια, εκπαιδευτικά προγράμματα κλπ).

2. Η ΣΗΜΕΡΙΝΗ ΠΟΛΗ

Το παλιό με το καινούργιο συνυπάρχουν στη σημερινή Νάουσα: Δίπλα στα παλιά αρχοντικά ή τα πιο μικρά σπίτια με την χαρακτηριστική μακεδονική αρχιτεκτονική και τις βιομηχανικές αισθητικές επιδράσεις, σύγχρονες κατασκευές, αν και όχι πάντα το ίδιο όμορφες, συνθέτουν, μαζί με τα αιωνόβια πλατάνια και τις βρύσες στα σταυροδρόμια και τις πλατείες, την εικόνα μιας σύγχρονης πόλης μεσαίου μεγέθους, με ενδιαφέρον εμπορικό κέντρο, σύγχρονο πολιτιστικό και αθλητικό εξοπλισμό και πολλά κέντρα αναψυχής για κάθε ηλικία. Και πολύ κοντά στην πόλη οι θαυμάσιες εξοχές της. Το βουνό με την πλούσια

βλάστηση και τα δροσερά νερά διαδέχεται τους περίφημους ναουσαίικους οπωρώνες και αμπελώνες και αποκαλύπτει στους λάτρεις της φύσης ομορφιές απερίγραπτες.

3. ΟΙ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΟΙ ΦΟΡΕΙΣ ΚΑΙ Η ΔΡΑΣΗ ΤΟΥΣ.

Οι διάφοροι πολιτιστικοί και αθλητικοί σύλλογοι της πόλης στηρίζονται κυρίως στην εθελοντική προσφορά των μελών τους και με θρησκευτική θα λέγαμε ευλάβεια μελετούν, συντηρούν και προβάλλουν τις παραδόσεις του τόπου. Αντιμετωπίζουν όμως πολλά προβλήματα στη λειτουργία τους και στην παραπέρα ανάπτυξη των υπηρεσιών που προσφέρουν στην πόλη που έχουν να κάνουν με την ικανοποιητική στέγασή και την οικονομική τους ρευστότητα, αλλά και με την στελέχωσή τους με εξειδικευμένο προσωπικό, όπου και όταν απαιτείται. Ο Δήμος βέβαια έρχεται αρωγός σ' αυτές τις προσπάθειες προσφέροντας, κατά το δυνατόν, υλικότεχνική βοήθεια, ή μερικές φορές υλοποιώντας δράσεις προς όφελος συλλόγων.

ΣΥΝΤΟΝΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΑΞΙΟΠΟΙΗΣΗ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΟΥ ΔΥΝΑΜΙΚΟΥ

Έχει γίνει πλέον συνείδηση και γενική πρακτική ότι τα θέματα του Πολιτισμού απαιτούν τη μόνιμη και αποκλειστική απασχόληση ειδικών με το αντικείμενο ανθρώπων. Απαιτείται συντονισμός των προγραμμάτων των πολιτιστικών φορέων κατ' έτος και βελτίωση της υπάρχουσας υποδομής που χρησιμοποιείται από όλους. Αυτό θα ενεργήσει θετικά σε σχέση με τις προτεραιότητες που τίθενται κάθε φορά, σχετικά με το επιδιωκόμενο αποτέλεσμα κάθε ενέργειας και βεβαίως θα ενισχύσει την συλλογική προσπάθεια διάσωσης της πολιτιστικής κληρονομιάς και προώθησης του πολιτιστικού γίνεσθαι.

ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΩΝ ΔΡΑΣΕΩΝ

Οι υφιστάμενες πολιτιστικές δράσεις οφείλουν ν' αναβαθμιστούν και οι νέες

δράσεις πρέπει να συνδέονται με τα τοπικά διαχρονικά χαρακτηριστικά της πόλης, να τα συνθέτουν δημιουργικά και να τα αναδεικνύουν, σε μια σύγχρονη κατεύθυνση, που θα απαντά στις πολιτιστικές προκλήσεις του παρόντος και του μέλλοντος, αξιοποιώντας τα δεδομένα του παρελθόντος. Προτείνονται έξι μεγάλες θεματικές ενότητες:

α. Αριστοτέλης-Μ. Αλέξανδρος

Αξιοποίηση σε όσο το δυνατόν ευρύτερο πεδίο των δύο αυτών εμβληματικών προσωπικοτήτων της αρχαιότητας, που η συνύπαρξή τους στο χώρο της αρχαίας Μίεζας μπορούμε να πούμε ότι καθόρισε το μέλλον της ανθρωπότητας, με την διοργάνωση Διεθνών Συνεδρίων, Συμποσίων και άλλης μορφής επιστημονικών συναντήσεων και η προβολή της περιοχής μέσω του διαδικτύου, αλλά και ειδικών εκδόσεων. Ήδη έχουν πραγματοποιηθεί δυο μεγάλα διεθνή συνέδρια με σχετική θεματολογία, που φιλοξένησαν διακεκριμένες επιστημονικές προσωπικότητες απ' όλον τον κόσμο, που έμειναν κατενθουσιασμένοι από την περιοχή και τη φιλοξενία.

β. «Οίνος και Πολιτισμός»

Με αυτόν τον γενικό τίτλο η διοργάνωση σε τακτική ετήσια βάση σειράς πολιτιστικών δράσεων με θέματα που σχετίζονται με τον Οίνο και την Άμπελο, τον Διόνυσο και τα Διονυσιακά Δρώμενα, που σημαδεύουν έντονα τις τοπικές πολιτιστικές παραδόσεις. Ένταξη στο θεσμό των υφιστάμενων «μεγάλων» εκδηλώσεων των συλλόγων όπως το Διεθνές Φολκλορικό Φεστιβάλ CIOFF-ΠΥΡΣΟΥ, εμπλουτισμός τους με νέες καινοτόμες πολιτιστικές δράσεις και σύνδεση τόσο με τον αρχαιολογικό χώρο όσο και με τα αποκριάτικα δρώμενα και κυρίως τις «Μπούλες».

Η ύπαρξη περιοχών αμπελοκαλλιέργειας, σε συνδυασμό με την παρουσία επισκέψιμων οινοποιείων με κατάλληλες υποδομές και υπηρεσίες εξυπηρέτησης επισκεπτών, αποτελεί προϋπόθεση για την ανάπτυξη του οινοτουρισμού. Ο οινοτουρισμός από την

πλευρά του προσφέρεται και ως συνδυαστικό στοιχείο μεταξύ του γαστρονομικού και πολιτιστικού τουρισμού (τοπικά/ παραδοσιακά προϊόντα, παραδοσιακή κουζίνα, αγροτική κληρονομιά).

γ. Κέντρο Τεκμηρίωσης Βιομηχανικής Κληρονομιάς

Η συμβολή της Νάουσας στην ιστορία της εκβιομηχάνισης του ελληνικού χώρου, απ' τα χρόνια ακόμη της Οθωμανικής κυριαρχίας, είναι ιδιαίτερα σημαντική. Στη Νάουσα για πρώτη φορά ιδρύεται και λειτουργεί το πρώτο σύγχρονο εργοστάσιο της Μακεδονίας και ίσως ενός από τα πρώτα των Βαλκανίων. Η πόλη περιλαμβάνει ένα σημαντικό αριθμό κτιρίων και εγκαταστάσεων που είναι αντικείμενα μελέτης της βιομηχανικής αρχαιολογίας και ήδη διαθέτει το κατάλληλο κέλυφος για την στέγαση ενός σύγχρονου Κέντρου Μελέτης και Τεκμηρίωσης Βιομηχανικής Κληρονομιάς. Το Κέντρο αυτό θα αποτελέσει, εκτός των άλλων, ένα σοβαρό εργαλείο υπερτοπικού ενδιαφέροντος, με στόχο η Νάουσα να αποτελέσει πόλο έλξης για την έρευνα και τη μελέτη αυτού του νεότερου κλάδου της ιστορίας σε εθνικό, αλλά και διεθνές επίπεδο.

δ. Εικαστικά Εργαστήρια

Τα Εικαστικά Εργαστήρια ξεκίνησαν ως μέρος του Δικτύου Δημοτικών Εικαστικών Εργαστηρίων του Υπουργείου Πολιτισμού το 2001. Η ποιοτική εξέλιξη τους είχε ως αποτέλεσμα να εδραιωθούν στη συνείδηση των πολιτών ως ένας από τους πιο σημαντικούς φορείς πολιτισμού της περιοχής. Περιλαμβάνουν διάφορα τμήματα, όπως ζωγραφική για ενήλικες και παιδιά, αιογραφία, σχέδιο, χαρακτική, βιτρώ, κεραμική, κόσμημα, φωτογραφία, ξυλογλυπτική κλπ, όπου διδάσκουν καλλιτέχνες αναγνωρισμένης αξίας με πολύ αξιόλογα αποτελέσματα. Έχουν ήδη αποκτήσει δυναμική να μετεξελιχθούν σε πραγματική Σχολή Καλών Τεχνών με ό,τι αυτό συνεπάγεται για το μέλλον.

ε. Διεθνές Φεστιβάλ Νάουσας φιλμ και βίντεο μικρού μήκους (NIFF)

Όταν πριν από αρκετά χρόνια άνοιγε τις πύλες του το πρώτο φεστιβάλ ταινιών βίντεο μικρού μήκους κανείς δεν μπορούσε να φανταστεί ότι τις επόμενες χρονιές το φεστιβάλ αυτό, που στήθηκε εκ του μηδενός από μια χούφτα νέα παιδιά, θα είχε τέτοια επιτυχία και ανταπόκριση, ώστε να γίνει διεθνές. Κανείς δεν πίστευε ότι αυτά τα παιδιά θα κατάφερναν να κινητοποιήσουν τόσους δημόσιους και ημιδημόσιους φορείς, να βρουν χρηματοδότες και διάφορους άλλους χορηγούς, να συντονίσουν επιτροπές και δημιουργούς από τα τέσσερα σημεία του ορίζοντα και βέβαια να φροντίσουν για την τεχνική υποστήριξη και προβολή του εγχειρήματος και τη φιλοξενία τόσων ξένων που παρακολουθούν τις προβολές και τις άλλες εκδηλώσεις του φεστιβάλ.

στ. Συνέδρια

Βασικό ρόλο για την ανάπτυξη του συνεδριακού τουρισμού σε έναν τόπο, διαδραματίζει η διαθεσιμότητα των απαραίτητων υποδομών και υπηρεσιών, όπως αμφιθεάτρων, αιθουσών συνεδρίων, εκθεσιακών χώρων, καταλυμάτων, υποδομών για καφέ και εστίαση, υπηρεσιών διερμηνείας, όπως επίσης η γεωγραφική θέση, η πολιτιστική κληρονομιά μιας περιοχής και η εύκολη πρόσβαση στον τόπο πραγματοποίησης ενός συνεδρίου ή έκθεσης.

Όλα αυτά ισχύουν και με το παραπάνω στην περίπτωση της Νάουσας, που με το κατάλληλο marketing θα μπορούσε να αναδειχθεί πραγματικός Συνεδριακός προορισμός. Αρκεί να υπάρξει η κατάλληλη στόχευση από τους τοπικούς παράγοντες και τους επαγγελματίες του κλάδου.

Επίλογος

Τελικός στόχος είναι να αναβαθμιστεί το ευρύτερο περιβάλλον λειτουργικά και αισθητικά και να λειτουργήσει ως ενοποιητικό στοιχείο για την συρραφή του κατακεραματισμένου ιστορικού τοπίου, συμβάλλοντας έτσι στην

ανακάλυψη της αρχαίας και νεότερης κληρονομιάς, μαζί με την αποκάλυψη των σύγχρονων δυνατοτήτων της περιοχής, των φυσικών της ιδιαιτεροτήτων, της παράδοσης, της γαστρονομίας της και της τελετουργίας του οίνου και της αμπέλου.

Και όλα αυτά σε συνδυασμό με τους γειτονικούς χώρους πολιτισμού και ψυχαγωγίας ώστε να διασυνδεθεί μαζί τους και να αποτελέσουν ολοκληρωμένο δίκτυο με συμπληρωματικά και όχι ανταγωνιστικά μεταξύ τους στοιχεία, επιτυγχάνοντας το μέγιστο δυνατό όφελος για το σύνολο. Πραγματική πρόκληση συνεργασίας δημόσιων και ιδιωτικών φορέων με την Τοπική Αυτοδιοίκηση για κοινό όφελος!

ΜΕΡΕΣ ΚΑΤΑΛΟΝΙΑΣ

Οδοιπορικό στις πλατείες του δημοψηφίσματος και τους χώρους αλληλέγγυας οικονομίας

Θόδωρος Παντελάδης

Φτάνοντας το βράδυ της τρίτης 19/9/17 στην Βαρκελώνη, παλιές αναμνήσεις δεκαετιών έρχονταν στο μυαλό μου για το μεγάλο λιμάνι και τα μεσαιωνικά σπίτια του κέντρου της πόλης, που σε λίγες μέρες θα αποτελούσε το επίκεντρο διαδηλώσεων και έντονου πολιτικού παρασκήνιου. Είμαι μέλος εγχειρημάτων αλληλέγγυας και συνεργατικής οικονομίας στην Αθήνα, και αυτό το αναπάντεχο ταξίδι μου έδωσε την ευκαιρία να συναντήσω συλλογικότητες και κοινωνικούς χώρους που εφαρμόζουν σε κλίμακα πρακτικές αυτοδιαχείρισης και οικονομικής αυτονομίας. Ο κύριος στόχος μου ήταν η επαφή με ένα δίκτυο αλληλέγγυας οικονομίας που αποτελεί και πρότυπο για την δική μας προσπάθεια στην Αθήνα, τον Ολοκληρωμένο Συνεταιρισμό Καταλονίας – Cooperativa Integral Catalana (C.I.C)- με άτυπη έδρα την Βαρκελώνη.

Ο C.I.C αποτελεί μια βιώσιμη εξέλιξη δικτύωσης διαφορετικών εγχειρημάτων και ατόμων που ακολουθούν το καθένα τον δικό του δρόμο στην αλληλέγγυα οικονομία και συναντιούνται σε αυτό το δίκτυο από τα κάτω, ακολουθώντας τις αρχές της αυτοδιαχείρισης, της άμεσης δημοκρατίας, της οριζόντιας οργάνωσης (συνελεύσεις-συναίνεση) και στοχεύουν σε μια συνεργατική οικονομία με χαρακτηριστικά αυτονομίας (κυκλική), αποκέντρωσης και ανάπτυξης με βάση το οικοσύστημα.

Η οργάνωση του C.I.C είναι υπόδειγμα για τις προσπάθειες μιας τέτοιας δικτύωσης, αποτελούμενη από «Επιτροπές» δηλαδή ομάδες διοργάνωσης σε κάθε τομέα – λογιστικά, μεταφορές, νομικά, σημεία διανομών,

Τόμος 2, Τεύχος 11, σελ. 334- 336

επικοινωνίας, στέγασης, αυτόνομης παραγωγής, έρευνας, νέων πρότζεκτ κλπ – πάντα τηρώντας τις αναφερόμενες αρχές και με οριζόντια οργάνωση. Απλώνεται σε ολόκληρη την Καταλονία με τακτικές συνελεύσεις και εκτελεί πάνω από 40.000 συναλλαγές τον μήνα και μάλιστα σε τοπικό

εναλλακτικό

νόμισμα – Eco-
που δεν

εκδίδεται από
την C.I.C αλλά

παράγεται σαν
μέσο (μονάδα

ανταλλαγής) σε
κάθε συναλλαγή

ακολουθώντας
το μοντέλο των

συστημάτων
τοπικής

μονάδας συναλλαγών – LETS-
που

διέπονται από την λογιστική του
μηδενικού αθροίσματος.

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζουν οι δομές παραγωγής της C.I.C, ονομαζόμενες «αυτόνομα πρότζεκτ συνεργατικής πρωτοβουλίας» PAIC. Πρόκειται για συνεργατικά εγχειρήματα σε διάφορους τομείς παραγωγής αγαθών & υπηρεσιών, τα οποία συνδέονται άμεσα με το δίκτυο αφενός καλύπτοντας ανάγκες και αφετέρου δημιουργώντας συνθήκες αυτάρκειας και ανάπτυξης στην οικονομία του δικτύου, ακολουθώντας τις ίδιες αρχές αλλά και διατηρώντας την αυτονομία τους στο πλαίσιο της αποκέντρωσης ελέγχου– decentralization- και της οριζόντιας οργάνωσης. Ενδεικτικά αναφέρω τις δομές SOM Rujarnol κέντρο αγρο-οικολογίας και μεταποίησης, Calafou αυτόνομη κοινότητα – χωριό με πλήθος δραστηριοτήτων, MaCUS κολλεκτίβα τεχνικών υπηρεσιών και εργαστηρίων, αλλά και την έδρα AureaSocial με έμφαση στην επικοινωνία και την στέγαση. Περισσότερα για τα πρότζεκτ αλλά και την C.I.C στο πρόσφατο εξαιρετικό άρθρο:

Ο Θόδωρος

Παντελάδης είναι

μέλος της

Ολοκληρωμένης

Κοπερατίβας Αθηνών,

<http://athens.coop.coll>

[active.land](http://athens.coop.coll)

Οδοιπορικό στις πλατείες του δημοψηφίσματος και τους χώρους αλληλέγγυας οικονομίας

<http://commonstransition.org/the-catalan-integral-cooperative-organizational-study-of-a-post-capitalist-cooperative/>.

Σήμερα η C.I.C έχει περισσότερα από 3000 μέλη και πάνω από 250.000 ευρώ καταθέσεις (σε αυτόνομο πιστωτικό συνεταιρισμό), αποδεικνύοντας ότι μια άλλη οικονομία είναι εφικτή σε μεγάλη κλίμακα και συνάμα μια άλλη κοινωνία.

Συζητώντας με τους συντρόφους – *compañeros*- στην AureaSocial την έδρα της C.I.C, κατάλαβα αμέσως ότι η συνδετική «ύλη» της δικτύωσης δεν είναι το οικονομικό σκέλος. Στην Καταλονία η κοινωνική συνείδηση της αυτοδιαχείρισης και το δικαίωμα της αυτονομίας είναι αδήριτη κληρονομιά για τους πολίτες αυτής της επαρχίας της Ισπανίας – *Comunidades autónomas*- και ακριβώς αυτή είναι και η μεγάλη διαφορά μας στον τρόπο σκέψης και συμπεριφοράς καθώς προσπαθούμε να φτάσουμε σε μεγαλύτερα επίπεδα αλληλεγγύης και αυτοδιαχείρισης στην Ελλάδα. Για τον Καταλανό η όποια πράξη αυτονομίας σε κοινωνική βάση είναι παράδοση πέρα από πολιτικές επιδιώξεις και μικροαστικές αντιλήψεις. Γι αυτό και οι συνελεύσεις στις οποίες βρέθηκα σαν επισκέπτης, είχαν ετερόκλητες απόψεις για την πολιτική εξέλιξη της αμφιλεγόμενης προσπάθειας ανεξαρτησίας των καταλανών, όμως κανείς δεν αμφισβήτησε ούτε για μια στιγμή αυτό το δικαίωμα.

Μετά την θερμή φιλοξενία στο κέντρο της C.I.C, κατεβήκαμε στην μεγάλη συγκέντρωση του κινήματος για την ανεξαρτησία στο πάρκο Σιουταντέλα. Πλήθος φοιτητών σε οργανωμένα μπλοκ και μη, κατέκλυζε το πάρκο μαζί με πολλούς ανθρώπους κάθε ηλικίας και βέβαια αστυνομικές δυνάμεις παντού. Συνηθισμένος από την ελληνική εμπειρία διέκρινα παραδοσιακές παραταξιακές εμφανίσεις, αλλά και αυθόρμητες δράσεις πολιτών με συνθήματα ακόμα και κατά του Πουτζντεμόν ή της μπλε πτέρυγας. Οι λέξεις που αντηχούσαν είτε στα μπλοκ είτε στους μεμονωμένους

ήταν: Δημοκρατία– ψηφίζω σημαίνει αποφασίζω– ελευθερία. Σε μια σκεπή φορτηγού 4 κορίτσια κρατάνε ένα πλακάτ που γράφει σε πολλές γλώσσες: *Votarem (= ψηφίζουμε)*. Γυρίζοντας στο σπίτι που με φιλοξενούν στο φτωχό τμήμα της παλιάς πόλης, οι κάτοικοι της συνοικίας έχουν συνέλευση. Είναι οι περισσότεροι μετανάστες και συζητούν το θέμα της αστυνόμευσης που με την πρόφαση της διακίνησης χασίς προσάγουν οικογένειες και φίλους περαστικούς για εξακρίβωση. Πιο δίπλα η τουριστική *La Rampla* μαζί με την αντίστοιχη «Ερμού» και τους πολυάριθμους επισκέπτες που αγοράζουν λαβές κινητών για selfies. Η Βαρκελώνη είναι σίγουρα πόλη μεγάλων αντιφάσεων όπως ίσως κάθε μεγαλούπολη, όμως οι άνθρωποι είναι αποφασιστικοί όταν κάτι αφορά τον αυτο-προσδιορισμό τους σε μια κοινωνία. Το βράδυ της παρασκευής 29/9 μαθαίνω ότι αύριο Σάββατο πολύς κόσμος θα κατέβει να καταλάβει τα σχολεία για να τοποθετηθούν οι κάλπες καθώς η αστυνομία έχει εντολές να τα κρατήσει σε συγκεκριμένες περιοχές κλειστά. Ο φίλος που με φιλοξενεί δεν θα ψηφίσει, αλλά θα πάει να βοηθήσει στην κατάληψη του σχολείου της κόρης του. Βρίσκομαι εκτός Βαρκελώνης και επιστρέφω το πρωί του δημοψηφίσματος. Τα νέα έρχονται από παντού, καθώς βλέπω τις μαύρες σημαίες των ψηφοφόρων σε αρκετά χωριά που έχουν σηκωθεί από νωρίς για τις κάλπες. Η κρατική αστυνομία – όχι η Καταλανική (*Mossos*) – έχει επέμβει στις καταλήψεις. Ο αριθμός των τραυματισμένων ξεπερνά ως το βράδυ τους 800. Οι πλατείες θα γεμίσουν κόσμο που θα μένει ως αργά το πρωί της δευτέρας μπροστά στις μεγάλες οθόνες που στήθηκαν για το δημοψήφισμα. Η επέμβαση της κρατικής αστυνομίας είναι φασισμός. Αυτό θα το ακούσω πολλές φορές, ενώ στην C.I.C ετοιμάζονται για την γενική απεργία της τρίτης 3/10. Η αλληλέγγυα οικονομία στην Καταλονία δεν είναι απολίτικη και πάντοτε παίρνει άμεσα θέση σε κοινωνικά και πολιτικά ζητήματα με άρθρα, αφίσες αλλά και πορείες.

Οδοιπορικό στις πλατείες του δημοψηφίσματος και τους χώρους αλληλέγγυας οικονομίας

Θα φάμε για τελευταία φορά στην συλλογική κουζίνα της C.I.C , όπου η Ζέη από την Τουρκία φτιάχνει καταπληκτικό ιμάμ, το οποίο και ανταλλάσσει σε μονάδες Eco στο δίκτυο. Μου λέει με χαμόγελο ότι χάρη σε αυτό μάζεψε μονάδες για τον οδοντίατρο που χρειαζόταν. Η κάλυψη των αναγκών είναι βασική προϋπόθεση στην λειτουργία του δικτύου, και η αυτάρκεια της παραγωγής είναι πρωτεύων στόχος.

Πετώντας πάνω από την μεσόγειο στον γυρισμό για την Αθήνα σκέφτομαι ότι ίσως στην Καταλονία μια άλλη κοινωνία να είναι εφικτή.

Τις κατοπινές μέρες, 20-22/10, έγινε και το συνέδριο για την αλληλέγγυα οικονομία της Καταλονίας στην Βαρκελώνη- Fira d'Economia Solidària de Catalunya- με 190 συμμετοχές συλλογικοτήτων και εγχειρημάτων όπως η C.I.C. Και φέτος σε όλες τις συναλλαγές του συνεδρίου χρησιμοποιήθηκε μόνο εναλλακτικό νόμισμα, το Ecosol, στο ύψος των 29.000 μονάδων από τις οποίες 3000 ανταλλάχθηκαν σε άλλα τοπικά εναλλακτικά νομίσματα.

Στην Ελλάδα υπάρχουν συλλογικότητες που προσπαθούν να προχωρήσουν στην κατεύθυνση της C.I.C, έχοντας να αντιμετωπίσουν μια άλλη κρατική και κοινωνική πραγματικότητα. Η εμπειρία αυτών των συναντήσεων και η προσδοκώμενη συνεργασία ελπίζουμε να δώσει λύσεις στην βιωσιμότητα και ανάπτυξη της αλληλέγγυας και συνεργατικής οικονομίας στον τόπο μας. Αν και τα ισπανικά δεν μοιάζουν καθόλου με τα ελληνικά, μετά τις συναντήσεις αυτές είμαι σίγουρος ότι μιλάμε την «ίδια γλώσσα» με τους συντρόφους μας στην Ισπανία.

Συναλλαγές χωρίς επίσημο νόμισμα. Πρακτικές και οφέλη.

Σταμάτης Στεφανάκος

Στις καθημερινές μας οικονομικές συναλλαγές είμαστε συνηθισμένοι να χρησιμοποιούμε χρήμα, ως κοινά αποδεκτό μέσο συνδιαλλαγής. Πληρώνουμε και πληρωνόμαστε, αμείβουμε και αμειβόμαστε, ένας συνεχόμενος αέναος κύκλος συναλλαγών που συμβαίνει ως πρακτική, χωρίς δεύτερη σκέψη. Δεν σκεφτόμαστε πχ τι χρήμα χρησιμοποιούμε, ούτε πως εκδίδεται, ούτε αν υπάρχει κάποιος άλλος τρόπος.

Έχουμε υιοθετήσει το επίσημο χρήμα, στην περίπτωση μας το ευρώ, ως μέσο στις συναλλαγές μας. Τι θα γινόταν όμως ,αν υπήρχε η δυνατότητα να αντικαταστήσουμε την επίσημη νομισματική μονάδα με κάτι άλλο για μέρος ή ακόμα για το σύνολο των συναλλαγών μας; Καταρχάς είναι εφικτό;

Η απάντηση και στις δυο ερωτήσεις είναι θετική. Υπάρχουν πολλές προσεγγίσεις και αντίστοιχες πρακτικές, σχετικά με το πώς γίνεται εφικτή η αντικατάσταση του επίσημου νομίσματος ως μέσου συναλλαγών, θα εξετάσουμε όμως τις δυο πιο διαδεδομένες.

Η πρώτη είναι το συμπληρωματικό ή εναλλακτικό νόμισμα που στην ουσία είναι τοπική νομισματική μονάδα και λειτουργεί συμπληρωματικό και όχι για να αντικαταστήσει το επίσημο νόμισμα. Υπό συνθήκες είναι δυνατόν να πληρωθούν ακόμα και δημοτικά τέλη ή και φόροι.

Η δεύτερη προσέγγιση είναι σύστημα τοπικών ανταλλακτικών συναλλαγών και στην ουσία στοχεύει στην ανταλλαγή προϊόντων και υπηρεσιών μεταξύ μελών συγκεκριμένης κοινότητας. Κατά μια έννοια είναι αυτό που προσδιορίζεται ως αχρήματη οικονομία.

Η σημαντική διαφορά μεταξύ των δυο προσεγγίσεων έγκειται στο ότι τα

συμπληρωματικά νομίσματα στοχεύουν σε όλο των πληθυσμό μιας περιοχής ενώ τα συστήματα τοπικών ανταλλακτικών συναλλαγών λειτουργούν μεταξύ μελών συγκεκριμένης

ομάδας. Και τα δυο όμως ενισχύουν τις τοπικές κοινωνίες και προσφέρουν θετικά σε πολλαπλά επίπεδα.

Για να γίνει πιο σαφές το πώς λειτουργούν στην πράξη, θα παρουσιάσουμε συνοπτικά παραδείγματα και περιπτώσεις εφαρμογής:

1. Ξεκινάμε με τον Bristol Pound, συμπληρωματικό νόμισμα το οποίο έχει ισοτιμία ένα προς ένα με την στερλίνα. Με το νόμισμα αυτό μπορεί κάποιος να αγοράσει προϊόντα και υπηρεσίες από συμβεβλημένους προμηθευτές. Το ενδιαφέρον είναι ότι μπορεί να πληρώσει δημοτικά τέλη, λογαριασμό ηλεκτρικού ρεύματος ακόμα και κάποιους φόρους. Ο στόχος είναι να λειτουργεί και να ενισχύεται η τοπική οικονομία χωρίς την χρήση τραπεζών, πιο δίκαια. Το Bristol Pound εκδίδεται και σε χαρτονόμισμα, ενώ υπάρχουν υπηρεσίες διαδικτύου και εφαρμογών κινητού για να υποστηρίξουν την χρήση του.^{1&2}

2. Συνεχίζουμε στον Καναδά και συγκεκριμένα στην Calgary , Alberta. Εδώ το τοπικό συμπληρωματικό νόμισμα υπάρχει από το 1996 και ονομάζεται Calgary Dollar και η ισοτιμία του, είναι ένα προς ένα με το επίσημο νόμισμα. Συνδυάζει τράπεζες χρόνου, ανταλλακτική οικονομία και πιστώσεις. Ενισχύει την τοπική οικονομία και μπορεί

¹ <https://bristolpound.org/>

²

<http://www.bristolcreditunion.org/index.asp?fl=no>

να χρησιμοποιηθεί και σε κάποιες συνδιαλλαγές με το δόλο. ^{3&4}

3. Η πόλη της Νέας Υόρκης έχει να μας παρουσιάσει το τοπικό νόμισμα Ithaca Hour. Κάθε μια Hour έχει ισοτιμία με 10\$, δηλαδή το κόστος μιας ώρας εργασίας. Στην ουσία έχει συνδέσει την αξία της εργασίας με την αξία του τοπικού νομίσματος. Σήμερα υπολογίζεται ότι περίπου πάνω από 500 επιχειρήσεις και χιλιάδες άνθρωποι έχουν χρησιμοποιήσει το συγκεκριμένο νόμισμα. Είναι από τα παλαιότερα σε λειτουργία στις ΗΠΑ καθώς ξεκίνησε το 1991.⁵

4. Sardex. Σύστημα συναλλαγών βάση πιστωτικού μοντέλου που ξεκίνησε από την Σαρδηνία. Βασίζεται σε συνδρομές και το 2015 το ύψος των συναλλαγών εκτός ευρώ έφτασε τα 51 εκατομμύρια ευρώ. Απαιτεί τουλάχιστον 600 μέλη ανά περιοχή για να λειτουργήσει. Σήμερα υπολογίζεται ότι μετέχουν στο δίκτυο περίπου 3200 μικρομεσαίες επιχειρήσεις.^{6&7}

5. Ελλάδα, Βόλος. Τοπική εναλλακτική μονάδα TEM. Δίκτυο ανταλλαγών υπηρεσιών και προϊόντων απευθύνεται στους κατοίκους της περιοχής. Από τα πρώτα που συστάθηκαν στην χώρα μας και από τα πλέον γνωστά. Το Τοπικό Δίκτυο Ανταλλαγών και Αλληλεγγύης Μαγνησίας έχει αποτελέσει την βάση για αντίστοιχες προσπάθειες.⁸

6. Τράπεζα Χρόνου Μεσοποταμίας. Διαφέρει από άλλες προσπάθειες γιατί βασίζεται στην ανταλλαγή υπηρεσιών χωρίς την διαμεσολάβηση χρήματος. Λειτουργεί εντός της κοινότητας και την πράξη αποτελεί ένα τοπικό δίκτυο. Σημαντική ώθηση στο εγχείρημα έδωσε η λειτουργία Αλληλέγγυου Σχολείου και η σύνδεση του με την τράπεζα χρόνου.⁹

³<http://www.imaginecalgary.ca/projects/calgary-dollars/calgary-dollars>

⁴ <http://calgarydollars.ca/about/>

⁵ <http://ithacahours.com/>

⁶ <http://tvxs.gr/news/eyropi-eop/sardex-ena-montelo-synallagon-xoris-eyro>

⁷ <https://www.sardex.net/>

⁸ <https://www.tem-magnisia.gr/el>

⁹ <http://www.mesopotamia.gr/el/bank-school/time-bank/>

7. Ολοκληρωμένη Κοοπερατίβα Αθηνών. Χρησιμοποιεί το TAM (Τοπική Αυτό-θεσμισμένη Μονάδα) η οποία βασίζεται σε σύστημα (δίκτυο) ανταλλαγών προϊόντων και συναλλαγών και υπηρεσιών μηδενικού αθροίσματος. Το TAM λειτουργεί εντός του δικτύου της ΟΚΑ.¹⁰

Τα παραδείγματα που αναφέρθηκαν αποδεικνύουν ότι η ύπαρξη των συμπληρωματικών νομισμάτων και των τοπικών ανταλλακτικών συστημάτων δεν είναι καινούργια ιδέα ή αποτέλεσμα της οικονομικής κρίσης. Έχει χρησιμοποιηθεί με διάφορες τεχνικές για να ενισχύσει έμμεσα ή άμεσα τοπικές κοινωνίες και αποτελεί βάση για οικονομική ανάπτυξη.

Σε όλα τα πετυχημένα παραδείγματα υπάρχουν δυο παράγοντες που χρειάζονται να λαμβάνονται υπόψη:

A) Χρειάζεται κρίσιμη μάζα συμμετεχόντων για να λειτουργήσουν.

B) Πρέπει να έχουν σχεδιαστεί όχι με αυτοσκοπό την αντικατάσταση του επίσημου νομίσματος αλλά την εξυπηρέτηση καθημερινών αναγκών όπως και την ενίσχυση της τοπικής κοινωνίας και οικονομίας.

Εννοείται ότι ειδικά στα συμπληρωματικά νομίσματα δίνεται άλλη ώθηση αν φτάσουν στο σημείο να καλύπτουν φόρους ή δημοτικά τέλη, είτε ιδιωτών, είτε επιχειρήσεων, όπως στο παράδειγμα του Bristol.

Για εμάς εδώ στην Ελλάδα, οι πρακτικές αυτές, είναι πιθανόν να δράσουν ευεργετικά και να ενισχύσουν την επιχειρηματικότητα λύνοντας ταυτόχρονα προβλήματα ρευστότητας και ταυτόχρονα επιτρέποντας να δημιουργηθούν αγορές για προϊόντα και υπηρεσίες που αυτή την στιγμή είναι απαγορευτικές λόγω κρίσης.

Αξίζει να μας προβληματίσουν αυτά τα ενδεχόμενα.

¹⁰ <http://athens.communityforge.net/>

Τι είναι η Συν+πραξις Μεσογαίας

Άρθρο της Διοικούσας Επιτροπής της
Κοιν.Σ.Επ.

Ο συνεταιρισμός Συν+πραξις Μεσογαίας, ιδρύθηκε το 2014, με στόχο τη συνεργασία μεταξύ παραγωγών και καταναλωτών, για καθαρά και υγιεινά προϊόντα σε δίκαιη τιμή και, την διάχυση του συνεργατικού πνεύματος στην κοινωνία, προκειμένου «η κοινότητα να πάρει το μέλλον στα χέρια της».

Πρωθούμε τη συνεργασία για την ανάδειξη των πραγματικών αναγκών, προσεγγίζουμε μικρούς παραγωγούς που σέβονται τη φύση και το δικαίωμα του ανθρώπου στην τροφή και, στηρίζουμε το Δίκαιο και Αλληλέγγυο Εμπόριο, για την εξάλειψη της εκμετάλλευσης εργασίας.

Δημιουργούμε τους όρους της κοινότητας για τον κόσμο που θέλουμε, μέσα από την επιλογή των προϊόντων που καταναλώνουμε.

Δικτυωνόμαστε αναζητώντας κοινές δράσεις με άλλους ομοειδείς συνεταιρισμούς, αλλά και συνέργειες με εγχειρήματα με τα οποία μπορούμε να δημιουργήσουμε καινοτόμες συνθήκες ανάπτυξης της τοπικής οικονομίας και σε συνδυασμό με τοπικές αυτοδιοικήσεις, αυτό να δράσει ως μοχλός ανάπτυξης των τοπικών κοινοτήτων.

Συμμετέχουμε, ως ιδρυτικό μέλος, υλοποιώντας στην πράξη τις αρχές και αξίες μας, στον «Συντονισμό Φορέων ΚΑΛΟ Αθήνας», ένα όργανο δομημένο σε συνεταιριστική βάση, που σκοπό έχει, μεταξύ άλλων, την ανάλυση του θεσμικού πλαισίου, την ενημέρωση σε όλο το πεδίο της Κ.Α.Ο., την προάσπιση των συμφερόντων του πεδίου, την προώθηση συνεργειών και τη δράση ως δευτεροβάθμιο όργανο.

Απευθυνόμαστε σε όλους όσους ζητάνε έναν πιο δίκαιο και αλληλέγγυο κόσμο και έναν εναλλακτικό τρόπο ζωής, όπου ο άνθρωπος και το περιβάλλον θα είναι πάνω από το κέρδος, για να

Τόμος 2, Τεύχος 11, σελ. 339

μπορέσουμε να προχωρήσουμε, όλοι μαζί, σε μια κοινότητα που θα σέβεται την ατομικότητα και την αξιοπρέπεια του καθενός, και θα μπορέσει να θέσει πιο ουσιαστικές επιδιώξεις σε όλους τους τομείς της ζωής.

Καλούμε,

όσους συμφωνούν και ενδιαφέρονται, να στηρίξουν και να ενισχύσουν αυτό το κοινωνικό εγχείρημα και να συμμετάσχουν στη διαμόρφωση της ταυτότητάς του, που αφορά όλους μας.

**Η Συν+πραξις
Μεσογαίας Κοιν.Σ.Επ.
Ιδρύθηκε το 2014, στο
Μαρκόπουλο
Μεσογαίων**

Ένα Πάρκο για όλους στο Ελληνικό Επανοικειοποίηση- Συνδιαχείριση- Κοινωνική και Αλληλέγγυα Οικονομία

Πάνος Τότσικας

Τα τελευταία χρόνια προωθείται ως κεντρική πολιτική η ιδιωτικοποίηση της δημόσιας γης, της δημόσιας περιουσίας και των κοινών αγαθών με στόχο, υποτίθεται, την εξασφάλιση χρημάτων για την εξόφληση του δημόσιου χρέους της χώρας, το οποίο ωστόσο συνεχώς αυξάνεται.

Οι ελάχιστοι ελεύθεροι, δημόσιοι, πράσινοι χώροι της πόλης συνεχώς συρρικνώνονται και παραχωρούνται σε ιδιώτες για τσιμεντοποίηση και μακροχρόνια εκμετάλλευση, συνήθως έναντι πινακίου φακής και ασήμαντου οικονομικού οφέλους για την κοινωνία. Και όλα αυτά όταν, παράλληλα με την οικονομική κρίση, η κλιματική αλλαγή αποτελεί την σημαντικότερη παγκόσμια απειλή για τις επόμενες δεκαετίες.

Η αντιστροφή της σημερινής ζοφερής πραγματικότητας, προϋποθέτει ως πρώτη προτεραιότητα, την ανάκτηση, προστασία και δημοκρατικό έλεγχο του συνόλου των δημόσιων και κοινών αγαθών, μεταξύ των οποίων και των ελεύθερων, δημόσιων χώρων.

Το Ελληνικό αποτελεί σήμερα τον τελευταίο μεγάλο δημόσιο, ελεύθερο, αδόμητο, χώρο της Αθήνας. Αποτελεί ένα κοινό αγαθό, έναν «κοινό πόρο».

Στον βαθμό που ο κοινωνικός και οικολογικός μετασχηματισμός της παραγωγής με βάση τις συλλογικές ανάγκες αποτελεί σήμερα ένα κεντρικό στόχο, ο χώρος του πρώην αεροδρομίου Ελληνικού και της παραλίας του Αγίου Κοσμά, μπορεί να αποτελέσει πεδίο εφαρμογής πολιτικών που να προωθούν την κοινωνική επανοικειοποίηση μέσα από τη συνδιαχείριση και την κοινωνική και αλληλέγγυα οικονομία.

Τόμος 2, Τεύχος 11, σελ. 340- 341

Η κοινωνική και αλληλέγγυα οικονομία δεν είναι ένα εγχείρημα φιλανθρωπίας ή ελεημοσύνης αλλά ένα κίνημα αντίστασης στην κοινωνική καταστροφή και αλληλεγγύης, ισότιμα, από τα κάτω, με δράση από κοινού. Αποτελεί περισσότερο ένα μοντέλο μετάβασης, παρά ένα μοντέλο κοινωνίας, συνιστά δηλαδή

έναν τρόπο από τους πολλούς, με τον οποίο χτίζουμε τον κόσμο, στον οποίο θέλουμε να ζήσουμε, μέσα στον κόσμο που θέλουμε να ξεπεράσουμε. Συνιστά ένα από τα βασικά εξαρτήματα των σύγχρονων κινήματων στον δρόμο για τον δικό μας κόσμο της ίσης ελευθερίας και της οικολογικής συμβίωσης της ανθρωπότητας με τη φύση.

Πιστεύουμε ότι η ενεργός συμμετοχή της κοινωνίας αποτελεί στις μέρες μας το μεγάλο ζητούμενο. Ο χώρος του πρώην αεροδρομίου Ελληνικού μπορεί να μετατραπεί σε ένα πεδίο συνάντησης και δημιουργικών δραστηριοτήτων, πρωτοβουλιών πολιτών, συνεργατικών δράσεων, αυτοδιαχειριζόμενων εγχειρημάτων κ.ά.

Για την «αξιοποίηση» του Ελληνικού προτείνεται η αναζήτηση ενός άλλου δρόμου, πέραν του κράτους και της αγοράς, που θα εκλαμβάνει τον δημόσιο χώρο ως «κοινό αγαθό» και θα έχει ως βάση την συνεργατική οικονομία και την ομότιμη παραγωγή. Αυτό θα σήμαινε την μετάβαση «από το δημόσιο στο κοινό» και την οργάνωση της παραγωγής αγαθών και υπηρεσιών από αυτοοργανωμένες κοινότητες οι οποίες θα λειτουργούν ως κοινωνικοί συνεταιρισμοί.

Ο Πάνος Τότσικας
είναι Αρχιτέκτονας –
Πολεοδόμος
Μέλος της
Πρωτοβουλίας «Ένα
Πάρκο για όλους στο
Ελληνικό

Πολιτιστικές μη κερδοσκοπικές δραστηριότητες, μπορούν να βρουν φιλόξενους χώρους στέγασης από διάφορες καλλιτεχνικές ομάδες σε κάποια από τα εκατοντάδες εγκαταλειμμένα διάσπαρτα κτίρια και να αποτελέσουν σημεία έλξης και αναφοράς από κατοίκους της ευρύτερης περιοχής.

Αθλητικές δραστηριότητες ερασιτεχνικού – μη εμπορικού χαρακτήρα, μπορούν επίσης να ενταχθούν στα πλαίσια της σταδιακής δημιουργίας ενός Μητροπολιτικού Πάρκου Υψηλού Πράσινου. Οι υπάρχουσες αθλητικές εγκαταστάσεις μπορεί να λειτουργήσουν άμεσα, δημιουργώντας πλήθος θέσεων εργασίας και κοινωνικό όφελος.

Στο χώρο του πρ. Αεροδρομίου Ελληνικού, ενδεικτικά, θα μπορούσαν να λειτουργήσουν παράλληλα, εργαστήρια και κοινότητες καλλιτεχνών που ασχολούνται με τις εικαστικές τέχνες, τον κινηματογράφο, το θέατρο, το χορό κ.α, συναυλιακός χώρος, μόνιμες εκθέσεις, Φεστιβάλ Τέχνης.

Ακόμη, μπορούν να λειτουργήσουν, δομές κοινωνικής αλληλεγγύης, συνεταιριστικοί παιδικοί σταθμοί, φροντιστήρια, ωδείο, κοινωνικό φαρμακείο - ιατρείο, Συνεδριακός Χώρος, Λαϊκό Πανεπιστήμιο, ανταλλακτήριο μεταχειρισμένων αντικειμένων, αγορές χωρίς μεσάζοντες, συνεταιριστικά καφενεία κ.α.

Επίσης, σε ένα τμήμα του χώρου, μπορεί να λειτουργήσει ένα αυτοδιαχειριζόμενο οικολογικό αγρόκτημα με παράλληλο εκπαιδευτικό χαρακτήρα, βοτανόκηπος με βότανα από διάφορες περιοχές της Ελλάδας, κέντρο αναπαραγωγής ντόπιων ποικιλιών κηπευτικών δέντρων και ανθέων, εργαστήρια μεταποίησης παραδοσιακών οικολογικών προϊόντων, παρασκευής θεραπευτικών σκευασμάτων, εργαστήρια κεραμικής και ένα σχολείο κεραμικής τέχνης, εργαστήριο οικολογικής δόμησης και βιοκλιματικής κατοικίας, ένας πλήρης οικολογικός φούρνος και ένα κέντρο μικρής κλίμακας εφαρμογών για

ανανεώσιμες μορφές ενέργειας. Περαιτέρω, προτείνεται η δημιουργία ενός «οικο-χωριού» που να εκπαιδεύει τους ενδιαφερόμενους σε οικολογικές πρακτικές και ασχολίες και να κινείται με ενέργεια από τον ήλιο και τον άνεμο, όπου οι συμμετέχοντες μαθαίνουν να αυτοπαράγουν τη ζωή τους με οικολογικό τρόπο, να γνωρίζουν την χώρα που ζουν και να την σέβονται.

Εν τέλει, προτείνουμε, το Ελληνικό σταδιακά να μετατραπεί σε ένα δημόσιο Μητροπολιτικό Πάρκο υψηλού πράσινου, με πολιτιστικές, αθλητικές και εν γένει κοινωφελείς δραστηριότητες, ανοιχτό στους κατοίκους και τους επισκέπτες της Αττικής, εν μέρει αυτοχρηματοδοτούμενο, με εξασφαλισμένη την συμμετοχή στον φορέα διαχείρισής του συνεργατικών δράσεων και αυτοδιαχειριζόμενων εγχειρημάτων.

Επισημαίνουμε ότι, η πρότασή μας είναι συμπληρωματική με την πρόταση του Εργαστηρίου Αστικού Περιβάλλοντος του ΕΜΠ και της «Επιτροπής Αγώνα για το Μητροπολιτικό Πάρκο στο Ελληνικό».

Είμαστε αντίθετοι με την ιδιωτικοποίηση, την περαιτέρω δόμηση και την εμπορευματοποίηση του χώρου του Ελληνικού και της παραλίας του Αγίου Κοσμά. Θεωρούμε τα σχέδια του Ομίλου Λάτση αποτελούν συστατικά στοιχεία μιας «ανάπτυξης» καταστροφικής για το φυσικό και πολιτιστικό περιβάλλον, για την ζωή μας.

Θέλουμε ένα πάρκο στο Ελληνικό που να μας χωρά όλους, να πραγματώνει τη δημοκρατία στον δημόσιο χώρο μέσα από την άμεση συμμετοχή, που να εξασφαλίζει αξιοπρεπείς σχέσεις και θέσεις εργασίας αυτοαπασχολούμενων παραγωγών και δημιουργών, να βάζει μπροστά την κοινωνική και αλληλέγγυα οικονομία και να συσπειρώνει τα πιο ζωτικά στοιχεία των κινημάτων.

Πιστεύουμε πως η πραγματοποίηση ενός τέτοιου εγχειρήματος είναι απολύτως εφικτή και εναπόκειται στην αυτόβουλη κινητοποίηση των πολιτών της Αθήνας.

Η ΚΑΛΟ σε θολό τοπίο

Τηλέμαχος Χατζηαθανασίου

Η κοινωνική αλληλεγγύη με οποιαδήποτε μορφή είναι πάντοτε αναγκαίο να δηλώνει την παρουσία της. Στις μέρες μας όμως δυστυχώς με την έκταση των προβλημάτων φαίνεται ότι είναι ανεπαρκής ή απύσχα.

Με δεδομένο ότι η οποιαδήποτε προσπάθεια, πρέπει να γίνεται στοχευμένα και ολοκληρωμένα, όχι περιστασιακά, με δυσκολία αναγνωρίζει κανείς αν υπάρχουν οι προϋποθέσεις αυτές.

Αναμφίβολα η φροντίδα πρέπει να προκύπτει από συνδυασμένη δράση της κεντρικής εξουσίας αλλά και των περιφερειακών διοικήσεων με κύριο άξονα την τοπική αυτοδιοίκηση.

Είναι όμως στοχευμένες οι ενέργειες; Ασφαλώς το τοπίο που έχει σχέση με την χαρτογράφηση των κοινωνικών αναγκών έχει πιο ξεκάθαρη μορφή σήμερα. Απέχει όμως από το να γνωρίζουμε αν παρεισφρύουν ευκαιριακά στοιχεία που νοθεύουν την έννοια της κοινωνικής ανάγκης.

Σ' αυτό το σημείο είναι αναγκαία η παρουσία της τοπικής αυτοδιοίκησης, η οποία ως η κοντινότερη στον πολίτη, έχει πολύ περισσότερες δυνατότητες κοινωνικής έρευνας.

Από τα παραπάνω προκύπτει η ανάγκη να αποκτήσουν οι δήμοι ουσιαστική εξουσία, αλλιώς δεν μπορούμε να συζητάμε για αποκέντρωση, την αναγκαιότητα της οποίας, όλοι αναγνωρίζουν προεκλογικά και ξεχνούν μετεκλογικά όταν ασκούν εξουσία.

Δυστυχώς και η τοπική αυτοδιοίκηση πάσχει από την ίδια νόσο, η οποία έχει πάρει μορφή πανδημίας και δεν επιτρέπει τη συντονισμένη και συνεκτική δράση έτσι ώστε να συγκινεί και να κινητοποιεί το ανθρώπινο δυναμικό και όλες τις κοινωνικές δυνάμεις.

Ποια είναι αυτή η νόσος; η μικροπολιτική, ο παραγοντισμός, ο

Τόμος 2, Τεύχος 11, σελ. 342- 343

λαϊκισμός στον οποίο έχουν μαθητεύσει και νεόκοποι δυστυχώς πολιτικοί.

Σημαντικό ρόλο στην εκτόνωση κοινωνικών προβλημάτων (και οικονομικής μορφής) καλούνται πλέον και εν πολλοίς ανταποκρίνονται, οι εθελοντικές οργανώσεις. Σε μια καθημαγμένη όμως χώρα όπου κάποιοι οσμίζονται φαγοπότι καθίσταται αναγκαία

η διαρκής παρακολούθηση και παρέμβαση της πολιτείας, με ασφαλιστικές δικλίδες για να αποκλειστούν σπατάλες-καταχρήσεις-διαπλοκές και όλα τα συναφή.

Σε καμία όμως περίπτωση οι εθελοντικές οργανώσεις δεν μπορούν να υποκαταστήσουν το κράτος. Δεν είναι δυνατό π.χ. το κοινωνικό φροντιστήριο να εξασφαλίσει ισονομία σ' όλους τους μαθητές σχετικά με τις δυνατότητες πρόσβασης, στην μόρφωση (με την ευρύτερη έννοια του όρου) αφού η αξιολογη αυτή εθελοντική προσφορά δεν μπορεί να συγκριθεί με την πολυδάπανη φροντιστηριακή παραπαιδεία.

Ούτε τα δημοτικά ιατρεία να καλύψουν τα κενά που υπάρχουν στην πρωτοβάθμια φροντίδα υγείας ή ακόμη περισσότερο στην πρόληψη.

Πολύ μελάνι χύθηκε και θα εξακολουθήσει τα επόμενα χρόνια για το προσφυγικό και τον κοινωνικό ρατσισμό. Δεν θα προσθέσω τίποτα για την οικονομία του λόγου.

Είμαι απλώς υποχρεωμένος να αναφερθώ στον κοινωνικό ρατσισμό που αφορά τους Roma, ένα πρόβλημα διάσπαρτο σε όλη την Ελλάδα, το οποίο κρύβουμε κάτω απ' το χαλί.

Δεν υπήρξε και δεν υπάρχει κανένα συγκροτημένο και ολοκληρωμένο σχέδιο για την αντιμετώπισή του.

Ο Τηλέμαχος Χατζηαθανασίου είναι Ιατρός, Δημοτικός Σύμβουλος Βέροιας

Είναι πολύ γνωστές οι αντιλήψεις του τύπου: «ότι και να τους κάνουν αυτοί δεν αλλάζουν με τίποτα».

Έχουμε πολύ κοντά μας, στις παρυφές της πόλης μας, πάνω από δύο δεκαετίες, ΜΙΑ ΝΤΡΟΠΗ όπου συμβιώνουν στις λάσπες άνθρωποι και ποντίκια με συνέπεια πέρα από τις άλλες επιπτώσεις να διαιωνίζονται εστίες παραβατικότητας ποικίλης μορφής.

Είναι εκπληκτικό πόσο εθισμένοι και αδιάφοροι είμαστε στο πρόβλημα, όταν περνώντας από τα παραπήγματα (χειρότερα από φαβέλες) να κάνουμε ότι δεν υπάρχουν.

Παιδιά με δαγκωμένες μύτες και αυτιά από τα ποντίκια ενώ θα έπρεπε να μας συγκλονίζουν, περνούν στη λήθη.

Μιλάμε για την παιδεία η οποία θα μπορούσε, στις επόμενες γενιές, να αναπροσανατολίσει τους στόχους αυτών των ανθρώπων έτσι ώστε, να μην γίνονται μόνο ρακοςυλλέκτες ή να κινούνται και πέρα από τα όρια της νομιμότητας.

Στον Δήμο της Βέροιας επιχειρήθηκε ένας πειραματισμός: διαπιστώσαμε ότι κανένα από τα 50-60 παιδιά του καταυλισμού δεν είχαν σχέση με εκπαιδευτική διαδικασία, ούτε βέβαια ήταν δυνατή η ένταξή τους σε μια κανονικότητα.

Επινοήσαμε την «δημιουργία» δύο σχολικών αιθουσών δίπλα στον καταυλισμό σε στρατιωτικές σκηνές, με την συνδρομή της τοπικής στρατιωτικής μονάδας και ειδικότερα του στρατηγού Φράγκου Φραγκούλη, ο οποίος είχε την καλοσύνη να μας στείλει και δύο εθελοντές δασκάλους. Την επόμενη χρονιά πάλι δίπλα στον καταυλισμό συνεχίσαμε το άτυπο σχολείο με την συμμετοχή της Δ/σης Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης.

Μερικά χρόνια αργότερα εντάχθηκαν σε κανονικές σχολικές μονάδες πάνω από 30 παιδιά. Ελπίζουμε ότι κάποια από αυτά θα τα κερδίσει η ζωή.

Ο Δήμος της Βέροιας ανέπτυξε πολυεπίπεδη κοινωνική δράση για την οποία μπορούσαμε να αφιερώσουμε μια αυτοτελή συζήτηση μιας και «καταπιάστηκε» σχεδόν με όλο το φάσμα των κοινωνικών προβλημάτων.

Από το παράδειγμα που προαναφέρεται αντιλαμβάνεται κανείς ότι απαιτείται γνώση, εμπάθυνση στο πρόβλημα, πολιτική βούληση, φαντασία, οραματισμός, συμμετοχικές διαδικασίες και Μέσα ενημέρωσης που θα αγκαλιάζουν αυτές τις προσπάθειες προς το συμφέρον, όχι μόνο των άμεσα ωφελουμένων, αλλά και ημών των «προνομιούχων».

Τα «Ζαγοριανά Καράβια» άνοιξαν πανιά

Μαίρη Χριστοδούλου

Ο ρόλος και ο σκοπός των Κοιν.Σ.Επ είναι να αναπτύσσουν πρωτοβουλίες, για ένα διαφορετικό τρόπο παραγωγής, για ένα διαφορετικό τρόπο επιχειρείν, για ένα διαφορετικό τρόπο κατανάλωσης με σεβασμό στο περιβάλλον (φυσικό, κοινωνικό, πολιτιστικό) για παροχή υπηρεσιών με ανθρωπιά και αλληλεγγύη.

Λαμβάνοντας υπ' όψιν όλα τα παραπάνω, συνεστήθη στις 2 Απριλίου 2015 η Κοι.Σ.Επ με τον διακριτικό τίτλο «ΖΑΓΟΡΙΑΝΑ ΚΑΡΑΒΙΑ» με σκοπό την επιδίωξη του συλλογικού οφέλους και την εξυπηρέτηση γενικότερων κοινωνικών συμφερόντων. Ειδικότερα, σκοπός του συνεταιρισμού είναι η παροχή προϊόντων και η παροχή υπηρεσιών για την ικανοποίηση των αναγκών της συλλογικότητας (πολιτισμός, περιβάλλον, οικολογία, εκπαίδευση, αξιοποίηση τοπικών προϊόντων) που προάγουν το τοπικό και συλλογικό συμφέρον την προώθηση της απασχόλησης, και την ενδυνάμωση της τοπικής και περιφερειακής ανάπτυξης.

Για την υλοποίηση των σκοπών του, ο συνεταιρισμός μπορεί να ασκήσει οποιαδήποτε μορφής δραστηριότητα και ειδικότερα καθαρισμός και συντήρηση ακτών και μονοπατιών του Δήμου, πολιτιστικές, αθλητικές εκδηλώσεις, φεστιβάλ, προώθηση τοπικών προϊόντων, σεμινάρια εκθέσεις κλπ

Τα «ΖΑΓΟΡΙΑΝΑ ΚΑΡΑΒΙΑ» ξεκίνησαν στον Δήμο Ζαγοράς Μουρεσίου προ 2ετίας, δειλά δειλά και με ελάχιστους πόρους μέσα την συλλογή ανακυκλούμενων υλικών, για να καλύψουν το κενό ανακύκλωσης που υπάρχει στον δήμο για οικιακό, ηλεκτρονικό, ηλεκτρικό υλικό, γυαλί, χαρτί και μέταλλο.

Οι ποσότητες που συγκεντρώθηκαν μέσα σε αυτό το χρονικό διάστημα στον χώρο συγκέντρωσης που μας

Τόμος 2, Τεύχος 11, σελ. 344- 345

παραχωρήθηκε από το εκκλησιαστικό συμβούλιο Αγ. Κυριακής Ζαγοράς και με την απασχόληση ενός μόνο ατόμου και την συνεργασία επιχειρήσεων και δημοτών ανέρχονται σε 25 τόνους χαρτί , 9 τόνους γυαλί, 400 κιλά αλουμίνιο, 6 τόνους

ηλεκτρικά, 6

τόνους

ηλεκτρονικά και

13 τόνους

πλαστικά

ανακυκλώσιμα

υλικά.

Η διαρκώς

αυξανόμενες

ανάγκες και ποσότητες υλικών δημιούργησαν φέτος την άνοιξη και 2η θέση εργασίας για ένα ακόμη άτομο.

Επίσης μέσα στα πλαίσια των αναφερόμενων στο καταστατικό της δραστηριοτήτων για διοργάνωση εκθέσεων και προώθηση τοπικών προϊόντων ανέλαβε την πρωτοβουλία και διοργάνωσε 2 εκδηλώσεις φέτος το καλοκαίρι σε συνεργασία με άλλους ιδιωτικούς τοπικούς φορείς.

Συγκεκριμένα τον Ιούλιο πραγματοποιήθηκε η 1η γιορτή φθινοπωρινής σποράς για προώθηση και ανταλλαγή τοπικών ποικιλιών σπόρων και δημιουργίας τράπεζας σπόρων στην περιοχή της Ζαγοράς όπως και σχολικών κήπων/

Τον Αύγουστο του 2017 διοργανώθηκε η 1η έκθεση μεγάλης διάρκειας (1 μήνα) χειροτεχνημάτων στην παραλία του Χορευτού Ζαγοράς, στην οποία έλαβαν μέρος χειροτέχνες από τον Νομό Μαγνησίας και την υπόλοιπη Ελλάδα, με την ένθερμη υποστήριξη των τοπικών επιχειρηματιών.

Η έκθεση στέφθηκε με μεγάλη επιτυχία διότι κάλυψε αφ' ενός την απουσία προσφοράς ειδών δώρων, αναμνηστικών κλπ σε έναν τουριστικό προορισμό με πολλούς Έλληνες και ξένους παραθεριστές και αφ' ετέρου έδωσε μια οικονομική ενίσχυση στις τοπικές επιχειρήσεις από την διαρκή

προσέλευση επισκεπτών και χειροτεχνών οι οποίοι εναλλάσσονταν καθ' όλη την διάρκειά της. Στόχος μας είναι η εκδήλωση αυτή θα γίνει ένας μόνιμος θεσμός που θα «στολίζει» και θα δίνει ζωή και εμπορική κίνηση στην παραλία του Χορευτού κάθε καλοκαίρι.

Η διοργάνωση προωθήθηκε με έντυπο υλικό σε 4 γλώσσες και μέσα από τα social media, γεγονός που διαφήμισε την περιοχή, ανέδειξε τις επιχειρήσεις και προσέλκυσε το ενδιαφέρον πλήθους κόσμου.

Επιθυμία την Κοιν.Σ.Επ μας «ΖΑΓΟΡΙΑΝΑ ΚΑΡΑΒΙΑ» είναι, σε μελλοντικές ανάλογες εκδηλώσεις που σκοπεύουμε να διοργανώσουμε, να έχουμε την συνεργασία και την έμπρακτη βοήθεια της Τοπικής Αυτοδιοίκησης, διότι θεωρούμε ότι χάνονται ευκαιρίες ανάδειξης και προώθησης του τόπου, ειδικά την τουριστική περίοδο, όταν τρέχουν ασυντόνιστα παράλληλες εκδηλώσεις οι οποίες θα μπορούσαν να είναι πλουσιότερες σε περιεχόμενο και σε δράσεις, αφού όλοι είμαστε από την ίδια όχθη του ποταμιού και έχουμε κοινό στόχο.

Θα πρέπει να γίνει κατανοητό, ότι τέτοιου είδους πρωτοβουλίες μέσα από συλλογικές δράσεις, πρέπει να έχουν την τοπική αυτοδιοίκηση αρωγό και όχι ανταγωνιστή.

Οι κοινές προσπάθειες συλλόγων, Κοιν.Σ.Επ, Δήμου και Περιφέρειας συντονισμένα, με διάθεση σύμπνοιας και συνεργασίας μπορούν να επιφέρουν θεαματικά αποτελέσματα στην προώθηση του τόπου, ανάπτυξη εργασιών, μείωση της ανεργίας και αναβάθμιση της ποιότητας ζωής όλων μας.

Η βαλτωμένες και στείρες νοοτροπίες ποτέ και πουθενά δεν έφεραν πρόοδο.

Ευχόμαστε και ελπίζουμε την αλλαγή στον τρόπο σκέψης και άποψης των Διοικούντων, για να αναδειχθεί ο παράδεισος του Πηλίου που ζούμε και αγαπάμε.

ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΑ ΣΗΜΕΙΩΜΑΤΑ ΣΥΓΓΡΑΦΕΩΝ

Αδάμ Σοφία

Η Σοφία Αδάμ είναι Υπεύθυνη Προγραμμάτων στον τομέα της Κοινωνικής και Αλληλέγγυας Οικονομίας στο Ίδρυμα Χάινριχ Μπελ Ελλάδα. Είναι ερευνήτρια σε θέματα τρίτου τομέα, κοινωνικής & αλληλέγγυας οικονομίας και κοινωνικής πολιτικής. Είναι διδάκτωρ του Τμήματος Κοινωνικής Διοίκησης του Δημοκρίτειου Πανεπιστημίου Θράκης, κάτοχος MSc στην Οικονομική Ανάπτυξη από το SOAS και κάτοχος πτυχίου Οικονομικών Επιστημών από το Πανεπιστήμιο Μακεδονίας. Έχει ήδη δημοσιεύσει μελέτες στη σειρά του Παρατηρητηρίου Κοινωνικών και Οικονομικών Εξελίξεων του ΙΝΕΓΣΕΕ. Παράλληλα, έχει εκτεταμένη εμπειρία ως στέλεχος ΜΚΟ και άλλων φορέων του ευρύτερου δημόσιου τομέα.

Αναστασόπουλος Νίκος

Ο Νίκος Αναστασόπουλος είναι αρχιτέκτων, λέκτωρ στη Σχολή Αρχιτεκτόνων ΕΜΠ και διδάκτωρ με περιοχές έρευνας τις σφαίρες του δημόσιου και του ιδιωτικού σε σχέση με την κατηγορία των κοινών, θέματα αποανάπτυξης, πτυχές βιωσιμότητας, θεωρίες συστημάτων και πολυπλοκότητας. Συν-ιδρυτής του μη κερδοσκοπικού οργανισμού ΔΕΝΤΡΟ, μέλος των ομάδων Κοινό Αθήνα και του P2P Foundation. Υπηρέτησε ως Πρόεδρος του φορέα διαχείρισης του Εθνικού Πάρκου Σχινιά Μαραθώνα και συμμετέχει σε κινήματα για τα κοινά διεθνώς. Ως μεταδιδακτορικός ερευνητής Prometeo (IAEN, Κίτο, Εκουαδόρ, 3-12/2014) συνέβαλε στην συγγραφή κειμένων στρατηγικής για το FLOK Society project και πραγματοποίησε έρευνα για ζητήματα βιωσιμότητας, το *Buen Vivir* και τη διαχείριση των κοινών, και την επίδρασή τους σε αστικά περιβάλλοντα.

Αρβανιτίδης Α. Πασχάλης, MEng, MLE (RICS), PgC, PhD

Ο Πασχάλης Α. Αρβανιτίδης είναι Επίκουρος Καθηγητής στο Τμήμα Οικονομικών Επιστημών του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας με αντικείμενο την Οικονομική Ανάλυση των Θεσμών. Κατέχει τους παρακάτω τίτλους σπουδών από το University of Aberdeen (Μ. Βρετανίας): α) διδακτορικό δίπλωμα (PhD) στην Οικονομική Γης με υποτροφία από το ίδιο Πανεπιστήμιο, β) μεταπτυχιακό τύπου Master (MLE, RICS accredited) στην Οικονομική Γης και Ακίνητης Περιουσίας με υποτροφία από το ΙΚΥ και γ) μεταπτυχιακό (Postgraduate Certificate) σε Μεθοδολογίες Έρευνας. Είναι διπλωματούχος Αγρονόμος-Τοπογράφος Μηχανικός απόφοιτος του ΑΠΘ. Έχει εργασθεί ως λέκτορας, έχει διδάξει σε μεταπτυχιακά προγράμματα στην Ελλάδα και στη Μ. Βρετανία και έχει συμμετάσχει σε πολλά Ευρωπαϊκά και εθνικά ερευνητικά προγράμματα. Τα ερευνητικά του ενδιαφέροντα αφορούν ζητήματα θεσμών και ανάπτυξης, διαχείρισης των κοινών, οικονομίας και ανάπτυξης των πόλεων, και αγοράς γης και ακινήτων (Real Estate). Εργασίες του έχουν δημοσιευθεί σε έγκριτα περιοδικά (διεθνή και Ελληνικά) και σε συλλογικούς τόμους βιβλίων, ενώ είναι συμπράπων συγγραφέας σε 2 βιβλία. Πρόσφατα κυκλοφόρησε από τον εκδοτικό οίκο Routledge βιβλίο του με τίτλο «The Economics of Urban Property Markets: An Institutional Economics Analysis».

Αρναούτης Σταμάτης

Ο Σταμάτης Αρναούτης είναι πρόεδρος της Δ.Ε. στην Κοιν.Σ.Επ. «Συν+πραξις Μεσογαίας» και δραστηριοποιείται στον χώρο των κοινών στην περιοχή του Μαρκόπουλου Μεσογαίων, εδώ και αρκετά χρόνια, ασχολούμενος με

διάφορα προβλήματα, κυρίως περιβαλλοντικά, που υπάρχουν.

Παράλληλα, προωθώντας τη δικτύωση του συνεταιρισμού, συμμετέχει αντίστοιχες πρωτοβουλίες, όπως η Δικτύωση Συνεταιρισμών Τροφής, ο Συντονισμός Φορέων Κ.Α.Λ.Ο. και η Συμμαχία των Κοινών. Έχει παρακολουθήσει αρκετά σεμινάρια πάνω στο αντικείμενο της Κ.Α.Λ.Ο. και κατέχει τον τίτλο του facilitator για την Κοινωνική και Αλληλέγγυα Οικονομία και την Κοινοτική Οικονομική Ανάπτυξη.

Γιακουβάκη Ζωγραφιά

Η Ζωγραφιά Γιακουβάκη είναι Κοινωνιολόγος και Μεταπτυχιακή Σπουδάστρια στο ΕΜΠ, στο Δ.Π.Μ.Σ. Πολεοδομία-Χωροταξία στη Σχολή Αρχιτεκτόνων Μηχανικών. Εργάζεται σήμερα στην Εθνική Πινακοθήκη. Προηγούμενη απασχόλησή της στην Ειδική Υπηρεσία Περιβάλλοντος του ΥΠΕΧΩΔΕ/ΥΠΕΚΑ, και πιο πριν στην Εκπαίδευση. Με ενεργό εθελοντική δράση ως μέλος της Ανθρωπιστικής Οργάνωσης Fair Planet, συμμετοχή στην «Συμμαχία των Κοινών» και σε άλλες συλλογικότητες.

Γουρνεζάκη Χρυσούλα

Η Χρυσούλα Γουρνεζάκη γεννήθηκε στο Ηράκλειο Κρήτης. Ζει μόνιμα στην Άνω Βιάννο. Είναι φυσικοθεραπεύτρια, με ειδικότητα στις θεραπείες αθλητών. Στην Άνω Βιάννο έχει υπάρξει επικεφαλής ή ενεργό μέλος σε πολλές τοπικές συλλογικότητες: Πρόεδρος του Πολιτιστικού Συλλόγου, Πρόεδρος των Συλλόγων Γονέων και Κηδεμόνων Γυμνασίου και Λυκείου, Υπεύθυνη στην Ακαδημία Ποδοσφαίρου και στο Αθλητικό Σωματείο της Βιάννου, μέλος στον Δημοτικό Οργανισμό, στην Σχολική Επιτροπή Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης, στην Εναλλακτική-Κινηματική Παρέμβαση Πολιτών Βιάννου και σε άλλες ομάδες. Συμμετέχει εθελοντικά σε πρωτοβουλίες για την προστασία του περιβάλλοντος, την περιθαλψη και απελευθέρωση άγριων ζώων και για ανθρωπιστικούς

σκοπούς. Είναι υπεύθυνη για την έκδοση του ηλεκτρονικού περιοδικού «Βιαννίτικες Αθιβολές» υπό την αιγίδα του Π.Σ. Βιάννου.

Δίκτυο Ανταλλαγής και Αλληλεγγύης Αγίας Παρασκευής

Το Δίκτυο Ανταλλαγής και Αλληλεγγύης Αγίας Παρασκευής δημιουργήθηκε τον Ιούνιο του 2012 από μια ομάδα πολιτών της πόλης μας. Η ομάδα αυτή δρα στην πόλη εθελοντικά, χωρίς κανένα οικονομικό ή άλλο όφελος. Μέχρι σήμερα ήταν μια άτυπη μορφή οργάνωσης χωρίς τυπικώς εγγεγραμμένα μέλη. Στο πλαίσιο αυτό της οργάνωσης οι αποφάσεις παίρνονται με ομοφωνία προσπαθώντας να διαφυλάξει τη συλλογικότητα των δράσεών της.

Ελευθεριάδου Σόνια

Η Σόνια Ελευθεριάδου γεννήθηκε στην Θεσσαλονίκη, ένα χειμωνιάτικο απόγευμα του Γενάρη. Το 1986 πήρε το δίπλωμα από το ΕΜΠ ως Μηχανικός Μεταλλείων-Μεταλλουργός. Το 2012 απέκτησε Μεταπτυχιακό Δίπλωμα στην «Αειφορική Διαχείριση Προστατευόμενων Περιοχών». Υπηρέτησε επί μία δεκαετία στο ΥΠΕΧΩΔΕ, στην περιβαλλοντική αδειοδότηση λατομείων, μεταλλείων, εξόρυξης υδρογονανθράκων, έργων υποδομής, κ.ά. Το 2004 με την σύσταση της Ειδικής Υπηρεσίας Επιθεωρητών Περιβάλλοντος αποσπάστηκε στους Επιθεωρητές Περιβάλλοντος στον Τομέα Νοτίου Ελλάδας και υπηρέτησε ως τμηματάρχης στο Τμήμα Α' (έργα υποδομών, ξενοδοχειακά, κ.ά) και μετέπειτα στο Τμήμα Γ' (φυσικό περιβάλλον, αυθαίρετα, δασικά, προστατευόμενες περιοχές). Το 2014 στο νεοσύστατο ΥΠΕΝ, υπηρέτησε ως τμηματάρχης στο Τμήμα Επιθεώρησης Περιβάλλοντος Νοτίου Ελλάδος. Από το 2015 έως σήμερα υπηρετεί ως Διευθύντρια του Σώματος Επιθεώρησης Νοτίου Ελλάδας στο ΥΠΕΝ. Το Σώμα Επιθεώρησης Νοτίου Ελλάδας περιλαμβάνει 4 Τμήματα. Το Τμήμα Επιθεώρησης Περιβάλλοντος, το Τμήμα

Επιθεώρησης Μεταλλείων, το Τμήμα Επιθεώρησης Δόμησης και το Τμήμα Επιθεώρησης Ενέργειας.

Κανελλοπούλου Γεωργία

Η Γεωργία Κανελλοπούλου κατέχει το γνωστικό αντικείμενο της Γεωπεριβαλλοντικής Μηχανικής με μεταπτυχιακή εξειδίκευση στην Ολοκληρωμένη Ανάπτυξη των Γεωγραφικά Απομονωμένων Περιοχών. Στο παρόν, εκπονεί τη διδακτορική της διατριβή στη Διαχείριση Πολιτισμικού Περιβάλλοντος και Νέων Τεχνολογιών. Παράλληλα είναι Ξεναγός Ερμηνείας Φυσικής και Πολιτισμικής Κληρονομιάς πιστοποιημένη από τον Ευρωπαϊκό Οργανισμό Interpret Europe. Τα τελευταία πέντε χρόνια ασχολείται επαγγελματικά με την ανάπτυξη του τουρισμού ειδικών ενδιαφερόντων και το σχεδιασμό θεματικών τουριστικών προϊόντων με έμφαση στις πεζοπορικές διαδρομές περιβαλλοντικού και πολιτισμικού ενδιαφέροντος. Επίσης, είναι Πρόεδρος της Κοινωνικής Συνεταιριστικής Επιχείρησης «Οικομουσείο Ζαγορίου», φορέας ο οποίος ασχολείται με την ανάδειξη και προστασία της τοπικής κληρονομιάς του Ζαγορίου και πιστοποιημένη σύμβουλος Κοινωνικής Οικονομίας. Εδώ και ένα χρόνο εργάζεται ως Υπεύθυνη του τομέα Βιώσιμου Τουρισμού και Κοινωνικής Οικονομίας στο Δίκτυο Αειφόρων Νήσων ΔΑΦΝΗ. Αρθρογραφεί σε επιστημονικά συνέδρια και περιοδικά στις θεματικές: Ειδικές/Εναλλακτικές Μορφές Τουρισμού, Κοινωνική Οικονομία, Πολιτισμικό Τοπίο και Γεωπάρκα, Γεωπολιτισμικές Διαδρομές, Βιώσιμη Τοπική Ανάπτυξη.

Κατερίνη Τόνια

Η Τόνια Κατερίνη είναι Αρχιτέκτων Μηχανικός ΕΜΠ. Ελεύθερη επαγγελματίας. Πρόεδρος του Συλλόγου Αρχιτεκτόνων- Πανελλήνιας ένωσης αρχιτεκτόνων ΣΑΔΑΣ -ΠΕΑ από το 2015. Μέλος του κινήματος Ενωτική πρωτοβουλία κατά των πλειστηριασμών και της European coalition for the right to

housing and the city. Ακτιβίστρια στα θέματα πόλης και περιβάλλοντος, μέλος του συντονιστικού της Ανοιχτής Πόλης 2010-2015.

Κολέμπας Γιώργος

Ο Γιώργος Κολέμπας γεννήθηκε στην Ήπειρο. Σπούδασε Μαθηματικά στο ΑΠΘ με μεταπτυχιακά στην ανάλυση συστημάτων και την Οικολογία στη Γερμανία. Εργάστηκε ως καθηγητής Μέσης Εκπαίδευσης και από το 1990 εγκαταστάθηκε στο Πήλιο ασχολούμενος και με την προώθηση της οικογεωργίας. Έχει εκδώσει τα βιβλία: Τοπικοποίηση, Κοινωνικοποίηση(μαζί με τον Βασίλη Γιόκαρη), Ο ανθρωπολογικός τύπος της αποανάπτυξης- τοπικοποίησης (μαζί με τον Γιάννη Μπίλλα, Άμεση δημοκρατία τον 21ο αιώνα (συμμετοχή), Ο Σύγχρονος Κοινοτισμός και Επιστροφή προς τα...μπρος. Διατηρεί στο διαδίκτυο το ιστολόγιο:

http://topikopoiisi.blogspot.gr/2017/05/blog-post_20.html και την ιστοσελίδα:

<http://www.topikopoiisi.eu/>

Κωνστάντος Δημήτρης

Ο Δημήτρης Κωνστάντος γεννήθηκε το 1968 στην Πεύκη Αττικής όπου κατοικεί μόνιμα. Είναι οικονομολόγος. Η καταγωγή του είναι από τη Μάλτα Δήμου Οιχαλίας Μεσσηνίας την οποία επισκέπτεται συχνά λόγω των οικογενειακών ελαιοκαλλιέργειών αλλά και της αγάπης του για το περιβάλλον και την αγροτική ζωή. Διατηρεί ως ξεχωριστή περίοδο στα μαθητικά και φοιτητικά χρόνια το ευεργέτημα των έξι χρόνων μαθητείας στη Βαρβάκειο Πρότυπο Σχολή. Έχει εργαστεί ως στέλεχος σε πολυεθνικές στην αγορά υγείας (αναλώσιμο υγειονομικό υλικό), σε εταιρίες παροχής συμβουλευτικών υπηρεσιών σε επιχειρήσεις και οργανισμούς, σε εταιρίες λιανικής πώλησης και ως εκπαιδευτής ανθρώπινου δυναμικού. Από νεαρή ηλικία, μαθητής ακόμα, ασχολήθηκε με τα τοπικά προβλήματα θεωρώντας ανέκαθεν ασυμβίβαστη σε επίπεδο τοπικής αυτοδιοίκησης την κομματική

παρέμβαση, προκρίνοντας την ιδιότητα του ενεργού πολίτη. Στις δημοτικές εκλογές του 2014 ήταν υποψήφιος Δήμαρχος και έκτοτε δημοτικός σύμβουλος και επικεφαλής της δημοτικής παράταξης «Λυκόβρυση Πεύκη.-».

Μπέλλης Βασίλης

Ο Βασίλειος Μπέλλης είναι διπλωματούχος Χημικός Μηχανικός. Έχει εργαστεί στη βιομηχανία τα πρώτα 8 χρόνια της επαγγελματικής του σταδιοδρομίας. Από το 1990 εργάζεται στην Αναπτυξιακή Καρδίτσας (ΑΝ.ΚΑ ΑΕ) της οποίας είναι Γενικός Διευθυντής. Συμμετέχει ενεργά στη διαμόρφωση του σύγχρονου συνεταιριστικού κινήματος του Νομού Καρδίτσας. Είναι μέλος στην Ενεργειακή Συνεταιριστική Εταιρία Καρδίτσας (ΕΣΕΚ ΣυνΠΕ), στην ΚοινΣΕπ «Ηλακάτη», στην ΑΜΚΕ «Οικόσφαιρα», ενώ συμμετείχε ενεργά στην ίδρυση του Πιστωτικού Αναπτυξιακού Συνεταιρισμού Καρδίτσας ο οποίος μετεξελίχτηκε στη Συνεταιριστική Τράπεζα Καρδίτσας. Έχει ασχοληθεί συστηματικά με τη συγκρότηση και την υποστήριξη του τοπικού «Οικοσυστήματος Συνεργατισμού Καρδίτσας». Τέλος είναι μέλος του Φόρουμ Κοινωνικής Επιχειρηματικότητας και του Αστικού Συνεταιρισμού «Λαϊκό Πανεπιστήμιο Κ.Αλ.Ο»

Μπούργος Μιχάλης

Ο Μιχάλης Μπούργος είναι Σύμβουλος Αναπτυξιακού, Χωρικού και Ενεργειακού Σχεδιασμού, με εξειδίκευση στο Στρατηγικό Σχεδιασμό σε σχέση με τους Παραγωγικούς Τομείς της Οικονομίας. Είναι υπ. διδάκτωρ του Τμήματος Μηχανικών Χωροταξίας, Πολεοδομίας και Περιφερειακής Ανάπτυξης στο Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, κάτοχος MSc Δ.Π.Μ.Σ. Χωροταξία – Πολεοδομία στη Σχολή Αρχιτεκτόνων στο Ε.Μ.Π., πτυχιούχος Μηχανικός Μεταλλείων-Μεταλλουργός στο Ε.Μ.Π. και απόφοιτος της Βαρβακείου Π.Σ.. Έχει σημαντική εμπειρία συνεργασιών με Φορείς της Διοίκησης, σε Κεντρικό, Περιφερειακό και Τοπικό Επίπεδο, με Φορείς της Έρευνας

και με Επιχειρήσεις – Εγχειρήματα ΚΑΛΟ. Ενεργός πολίτης, μέλος συλλογικοτήτων και πρωτοβουλιών που επικεντρώνουν σε ζητήματα εναλλακτικών προσεγγίσεων, προστασίας του περιβάλλοντος και κοινωνικής δικαιοσύνης. Τα τελευταία χρόνια υποστηρίζει την έρευνα και τις δυνατότητες υλοποίησης εναλλακτικών σχεδίων στρατηγικής, που αναγνωρίζουν την Καινοτομία, την Ταυτότητα Τόπου, τα Κοινών και την ΚΑΛΟ ως κρίσιμους παράγοντες για τον Αναπτυξιακό και Χωρικό Σχεδιασμό. Με συστηματική παρουσία σε επιστημονικά συνέδρια και πλούσιο συγγραφικό έργο. Προσωπικό του blog το 'The Factory Project'. Είναι συνιδρυτής και συντονιστής της «Συντροφιάς του Περιβάλλοντος» και του Δικτύου www.environment.gr

Μπρούμας Αντώνης

Ο Αντώνης Μπρούμας είναι δικηγόρος με ειδίκευση σε θέματα τεχνολογίας, ανεξάρτητος ερευνητής και ακτιβιστής των ψηφιακών δικαιωμάτων. Σπούδασε νομικά στο Πανεπιστήμιο Αθηνών. Κατέχει μεταπτυχιακά διπλώματα στη φιλοσοφία του δικαίου (Πανεπιστήμιο Αθηνών) καθώς και στο δίκαιο πληροφορικής και ηλεκτρονικών επικοινωνιών (Πανεπιστήμιο Strathclyde, UK). Άρθρα του έχουν δημοσιευτεί σε επιστημονικά περιοδικά της Ελλάδας και του εξωτερικού. Έχει επίσης συνεισφέρει επιμέρους κεφάλαιο σε σχέση με τα ψηφιακά δικαιώματα στον υπό έκδοση συλλογικό τόμο "Handbook of Media Law and Policy" του διεθνούς εκδοτικού οίκου "Routledge". Τα βασικά του πεδία ενδιαφέροντος, έρευνας και συγγραφής επικεντρώνονται γύρω από τη διάδραση του δικαίου, της τεχνολογίας και της κοινωνίας. Ο Αντώνης ασκεί σήμερα ενεργή δικηγορία με έμφαση στον κλάδο των ηλεκτρονικών επικοινωνιών και είναι αρχισυντάκτης του ιστοτόπου νομικού ενδιαφέροντος www.lawandtech.eu

Οικονόμου Γ. Αλέξανδρος

Ο Αλέξανδρος Γ. Οικονόμου είναι Αρχιτέκτων Μηχανικός Διπλ. ΕΜΠ (1975).

Μεταπτυχιακές σπουδές στο Παρίσι, στην Πολεοδομία (Maitrise) και στην Οικονομική και Κοινωνική Ιστορία (DEA 1977). Από το 1981 μέχρι και το 1990 διετέλεσε Διευθυντής της Τεχνικής Υπηρεσίας του Δήμου Νάουσας, όπου μελέτησε και επέβλεψε σημαντικά έργα. Μέχρι τη συνταξιοδότησή του (Δεκ. 2013) διατηρούσε Τεχνικό Γραφείο Μελετών στη Νάουσα και στη Θεσσαλονίκη, με ιδιαίτερο ενδιαφέρον στις μελέτες αποκατάστασης παραδοσιακών κτιρίων καθώς και εκείνες που αφορούν στη διάσωση, ανάδειξη και αξιοποίηση της βιομηχανικής μας κληρονομιάς. Συμμετείχε σε επιστημονικά σεμινάρια και συνέδρια ως σύνεδρος και ως εισηγητής. Επιστημονικές εργασίες και άρθρα του δημοσιεύτηκαν σε διάφορα έντυπα, αρκετές δε αρχιτεκτονικές μελέτες του βραβεύτηκαν. Ενεργητική συμμετοχή στα κοινωνικά και πολιτιστικά δρώμενα της Νάουσας και του Νομού. Διετέλεσε Πρόεδρος του Πολιτιστικού Κέντρου Νάουσας από το 1995 έως το 1997, ενώ είναι σήμερα Πρόεδρος της Πολιτιστικής Εταιρείας Νάουσας «Αναστάσιος Μιχαήλ ο λόγιος» και εκδότης του περιοδικού «Νιάουστα». Ασχολείται με το ερασιτεχνικό θέατρο ως σκηνοθέτης και σκηνογράφος.

Παντελάδης Θόδωρος

Ο Θόδωρος Παντελάδης γεννήθηκε στην Αθήνα και σπούδασε γεωλογία στο Πανεπιστήμιο Αθηνών. Έγινε υπάλληλος, επιχειρηματίας, βιοτέχνης και τέλος άνεργος. Στα χρόνια της κρίσης ασχολείται ενεργά με την αλληλέγγυα και συνεργατική οικονομία όντας ιδρυτικό μέλος αρκετών συνεταιρισμών και εθελοντής σε πολλές κοινωνικές δράσεις. Οι δομές εναλλακτικού νομίσματος και οι πρωτοβουλίες για την διάδοση της θεωρίας των Κοινών είναι οι κύριοι στόχοι του κοινωνικού ακτιβισμού του. Είναι ο εκπρόσωπος της Ολοκληρωμένης Κοπερατίβας Αθηνών.

Στεφανάκος Σταμάτης

Ο Σταμάτης Στεφανάκος εργάζεται στον τομέα της πληροφορικής. Έχει συμμετάσχει σε πρωτοβουλίες και κινήσεις πολιτών που δραστηριοποιούνται στο κίνημα αλληλεγγύης, κατά της ιδιωτικοποίησης του νερού, περιβαλλοντικά θέματα καθώς και θέματα που αφορούν την λειτουργία της Δημοκρατίας. Επίσης συμμετείχε και στην προσπάθεια για την διάδοση της πρακτικής της ενημέρωση από τα κάτω (Δημοσιογραφία των Πολιτών)

Συν+πραξίς Μεσογαίας

Ο συνεταιρισμός Συν+πραξίς Μεσογαίας, ιδρύθηκε το 2014, με στόχο τη συνεργασία μεταξύ παραγωγών και καταναλωτών, για καθαρά και υγιεινά προϊόντα σε δίκαιη τιμή και, την διάχυση του συνεργατικού πνεύματος στην κοινωνία, προκειμένου «η κοινότητα να πάρει το μέλλον στα χέρια της».

Τότσικας Πάνος

Ο Πάνος Τότσικας γεννήθηκε στη Λειβαδιά Βοιωτίας το 1946 και ζει στην Αθήνα (Ηλιούπολη) από το 1953. Σπούδασε Πολιτικές και Κοινωνικές Επιστήμες στην Αθήνα και Αρχιτεκτονική στο Παρίσι. Συνεργάστηκε με διεπιστημονικές ομάδες για την εκπόνηση Πολεοδομικών, Περιβαλλοντικών Μελετών, Τοπικών Αναπτυξιακών και Επιχειρησιακών Προγραμμάτων. Συμμετέχει σε κινήσεις πολιτών που ασχολούνται με την πόλη και το περιβάλλον και συνεργάζεται με διάφορα έντυπα και εφημερίδες.

Χατζηαθανασίου Τηλέμαχος

Ο Τηλέμαχος Χατζηαθανασίου είναι Ιατρός, με ειδικότητα Γενικού Χειρουργού, την οποία ασκεί για 44 χρόνια, κυρίως σε Νοσοκομεία. Εκλέγεται και υπηρετεί τον Δήμο Βέροιας από διάφορες θέσεις ευθύνης τα τελευταία 11 χρόνια. Έχει διατελέσει επί σειρά ετών Αντιδήμαρχος Κοινωνικής Πολιτικής και Αντιδήμαρχος Παιδείας, και επί μία τετραετία Πρόεδρος του Δημοτικού Συμβουλίου. Σήμερα, ως

εκπρόσωπος του Δήμου Βέροιας, μετέχει στο Συμβούλιο Κοινωνικού Ελέγχου Κεντρικής Μακεδονίας της ΕΡΤ 3.

Χριστοδούλου Μαίρη

Η Μαίρη Χριστοδούλου γεννήθηκε στην Αθήνα και αποφοίτησε από Επαγγελματικό Λύκειο, με ειδικότητα στα Παραϊατρικά Εργαστήρια. Σπούδασε στη Σχολή Γραμματέων DIDACTA και στα ινστιτούτα L.U.T.C.F. και I.X.O.Σ, στην ειδικότητα της Ασφαλιστικού Συμβούλου, Οικονομικού Συμβούλου και Συμβούλου Επενδύσεων. Έχει εργαστεί ως Εμπορική Αντιπρόσωπος, ως Ασφαλιστικός και Επενδυτικός Σύμβουλος, σε υπεύθυνες διοικητικές θέσεις εταιρειών, και έχει υπάρξει επιχειρηματίας στον τομέα του Real Estate. Τα τελευταία χρόνια ασχολείται με την διακόσμηση αντικειμένων και επίπλων. Παραδίδει μαθήματα με αυτό το αντικείμενο στην Ιστορική Βιβλιοθήκη της Ζαγοράς Μαγνησίας, όπου πλέον κατοικεί. Από τον Μάιο του 2017 είναι Μέλος και Γραμματέας στην Κοιν.Σ.Επ. « Ζαγοριανά Καράβια», που ιδρύθηκε με στόχο την μείωση της ανεργίας και την προώθηση των πλεονεκτημάτων της περιοχής του Ανατολικού Πηλίου, του Δήμου Ζαγοράς-Μουρεσίου. Πιστεύει στην συλλογική δράση και στο κοινό όραμα. Είναι παντρεμένη και έχει δύο μεγάλα παιδιά.

Χρυσόγελος Νίκος

Ο Νίκος Χρυσόγελος είναι πρόεδρος του **Ανέμου Ανανέωσης** (κοινωνική συνεταιριστική επιχείρηση) και Project manager του **WELCOMMON**, του πρότυπου κέντρου φιλοξενίας κι ένταξης προσφύγων. Διετέλεσε **ευρωβουλευτής των Πράσινων** και ένας από τους αντιπροέδρους της Επιτροπής Περιφερειακής Ανάπτυξης του Ευρωκοινοβουλίου (2012-2014) καθώς και **Περιφερειακός Σύμβουλος Νοτίου Αιγαίου** (2010-2014). Στις εθνικές εκλογές του 2009 ήταν επικεφαλής της καμπάνιας των Οικολόγων Πράσινων με κεντρικό σύνθημα «Πράσινη Λύση στην Κρίση», ενώ αποχώρησε από το σχήμα αυτό τον

Μάρτιο 2014 και σήμερα είναι συμπρόεδρος των **Πράσινων Αλληλεγγύη**.

Είναι χημικός με κατεύθυνση τις περιβαλλοντικές πολιτικές. Διετέλεσε για πολλά χρόνια πρόεδρος του **Δικτύου ΜΕΣΟΓΕΙΟΣ SOS** και ιδρυτικό μέλος πολλών περιβαλλοντικών οργανώσεων και πρωτοβουλιών. Συνέβαλε, ως ιδρυτικό μέλος, στην δημιουργία του **ενεργειακού συνεταιρισμού Σίφνου**. Έχει συμμετάσχει ως ομιλητής σε εκατοντάδες συνέδρια, σεμινάρια και ημερίδες σε περιφερειακό, εθνικό και ευρωπαϊκό επίπεδο. Είναι πιστοποιημένος εκπαιδευτής εκπαιδευτών για ενηλίκους σε περιβαλλοντικά και κοινωνικά θέματα, κι έχει συμβάλλει στην περιβαλλοντική ενημέρωση και ευαισθητοποίηση δεκάδων χιλιάδων μαθητών (και ενηλίκων) μέσα από πολλαπλές δράσεις κι παρουσιάσεις περιβαλλοντικής ευαισθητοποίησης σε σχολεία. Δραστηριοποιείται σε θέματα βιωσιμότητας, προστασίας κλίματος, περιφερειακής ανάπτυξης, οικολογικής και κοινωνικής καινοτομίας, πράσινης οικονομίας, κοινωνικής αλληλεγγύας οικονομίας. Είναι μέλος του **Φόρουμ Κοινωνικής Επιχειρηματικότητας** κι έχει συμβάλλει στην διαμόρφωση **Κώδικα Δεοντολογίας για Κοινωνικές Επιχειρήσεις**. Έχει αναπτύξει, σε συλλογικό και προσωπικό επίπεδο, στενή συνεργασία με τα περισσότερα ευρωπαϊκά δίκτυα σχετικά με θέματα κοινωνικής οικονομίας, συνεταιριστικής παραγωγής ενέργειας, κοινωνικής ένταξης, κοινωνικής κατοικίας, πράσινων πόλεων κ.α. Συγγραφέας πολλών άρθρων, εκθέσεων και βιβλίων.

ΑΦΙΕΡΩΜΑ
ΣΤΗΝ
ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΚΑΙ ΑΛΛΗΛΕΓΓΥΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ